ΕΥΑΓΓ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Β
193

ΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ – ΑΘΗΝΑΙ 1982

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ/Π = 104

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ Πατέρες τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Τοιχογραφία τῆς ἱ. μονῆς Μεταμορφώσεως Μετεώρων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΩΡΗΣΑΤΟ
Αριθ. Εισ. 33010 Έτος 1982

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό ἀνθολόγιο αὐτό, πού προορίζεται καί γιά τίς τρεῖς τάξεις τοῦ Λυκείου, ἔχει σκοπό νά παρουσιάσει ἐκλεκτές περικοπές ἀπό τά ἔργα τῶν κυριότερων Ἑλλήνων Πατέρων καί ἐκκλησιαστικῶν Διδασκάλων, σχετικές μέ τά θέματα πού προβλέπονται ἀπό τό ἀναλυτικό πρόγραμμα γιά τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν. Ἀπό τίς περικοπές αὐτές γίνεται φανερό ὅτι τό συγγραφικό καί τό κηρυκτικό ἔργο τῶν μεγάλων Ἑλλήνων Πατέρων ἐπιβεβαιώνει τόν ἄριστο φιλολογικό τους ἐξοπλισμό καί τό λογοτεχνικό τους ταλέντο. Ἐπίσης ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ ἑλληνορθόδοξη παράδοση, μέ τή γλωσσική καί πνευματική συνέχειά της, παραμένει ἀδιάσπαστη.

Ἔπειτα ἡ διδασκαλία τῶν Πατέρων αὐτῶν ἔχει πάντοτε θαυμάσια ἐπικαιρότητα καί ἀπαράμιλλη τελειότητα. Ἄν βέβαια ζοῦσαν σήμερα οἱ Πατέρες, θά χρησιμοποιοῦσαν στή διδασκαλία τους παραδείγματα καί εἰκόνες ἤ παραστάσεις παρμένες ἀπό τούς διάφορους τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος στούς τελευταίους αἰῶνες παρουσίασε ἁλματώδη πρόοδο. Κατά τά ἄλλα ὅμως θά πρόβαλλαν ἀπαράλλαχτο τό ἴδιο ἀκριβῶς θρησκευτικό, ἠθικό, μορφωτικό καί πολιτιστικό ἰδεῶδες πού παρουσίασαν στίς ἡμέρες τους, καί τό ὁποῖο ἔχει ἀκατάλυτη δύναμη.

Τό ἰδεῶδες αὐτό δέν εἶναι μονόπλευρο, ἀναιμικό, νεφελῶδες, ἤ γεμάτο ἀοριστολογίες καί ἐσωτερικές ἀντιφάσεις. Εἶναι ἰδεῶδες ἄρτιο, ὁλοκληρωμένο, μέ κρυστάλλινη διαύγεια, ἐσωτερική ἑνότητα καί δυναμισμό.

Αὐτό ἀκριβῶς τό ἰδεῶδες ἐφάρμοσαν καί στήν προσωπική τους ζωή οἱ μεγάλοι Πατέρες. Δέν περιορίστηκαν σέ θεωρητική καί ἀφηρημένη διδασκαλία, ἀνεφάρμοστη καί ἔξω ἀπό τήν πραγματικότητα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀλλά ἐκεῖνα πού δίδαξαν, τά ἔζησαν προσωπικά καί παρουσίασαν: «Οἷον τὸν λόγον τοιόνδε τὸν τρόπον καὶ οἷον τὸν τρόπον τοιόνδε τὸν λόγον».» (Εὐσέβιος).

Πρός αὐτό τό ἰδεῶδες πρέπει νά στραφεῖ ἡ ἑλληνική νεολαία. Οἱ μεγάλοι Πατέρες δέν πρέπει νά εἶναι γι' αὐτήν ἀναμικά σύμβολα πού τά θυμόμαστε μιά φορά τό χρόνο, στήν ἑορτή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἀλλά ὑπόθεση ζωντανῆς συνεχοῦς παρουσίας καί πηγή οὐσιαστικῆς πνευματικῆς τροφοδοσίας. Ἡ ἀξιέπαινη ἐξάρτηση ἀπό τή σοφία τῶν ἀρχαίων προγόνων μας πρέπει νά ἐναρμονίζεται μέ τήν προσπάθεια τῆς ἐκμεταλλεύσεως καί ἀξιοποιήσεως τοῦ ἀνόθευτου χρυσοῦ τῆς τέλειας καί ὁλοκληρωμένης ἀλήθειας τῆς ἁγίας Γραφῆς καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, πού βρίσκονται πιό κοντά μας καί οἱ ὁποῖοι δέν ὑπῆρξαν μόνο «οὐρανοφάντορες» πού ἔψαλαν τήν ἐναρμόνια μελωδία τῆς Θεολογίας, ἀλλά καί προσγειωμένοι παιδαγωγοί, σκαπανεῖς πού ἄνοιξαν δρόμο στήν ἀπό κάθε ἄποψη ἀληθινή πρόοδο.

Ε.Δ.Θ.

ΑΘΗΝΑΙ 15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1969

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ - ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

ΒΕΠΕΣ = Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, ἔκδοση «Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», Ἀθῆναι 1955 ἑξ.

Δ.Σ.Μ. = Ἰωάννου Καρμίρη, τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἔκδ. β' τόμ. 1, Ἀθῆναι 1960.

Ε.Π. = Ἑλληνική Πατρολογία = J.P. Migne, Patrologiae graecae cursus completus, Παρίσιοι 1856 ἑξ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΗΝ Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ)

Τό βιβλίο τοῦτο πρέπει νά φυλαχτεῖ
καί γιά τίς τάξεις Β΄ & Γ΄ Λυκείου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Α΄ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Η ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Μεγάλα, ἀγαπητοί, καὶ πάντα λόγον ἀνθρώπινον ὑπερβαίνοντα τὰ σήμερον ἡμῖν δωρηθέντα παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ χαρίσματα· διά τοι τοῦτο κοινῇ πάντες χαίρωμεν καὶ σκιρτῶντες ἀνυμνήσωμεν τὸν ἡμέτερον Δεσπότην. Ἑορτὴ ἡμῖν καὶ πανήγυρις ἡ σήμερον ἡμέρα. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς τῶν ὡρῶν καὶ τῶν τροπῶν ἐναλλαγῆς ἑτέρα τὴν ἑτέραν διαδέχεται, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἑορτὴ ἑορτὴν διαδεχομένη, οὕτως ἡμᾶς εἰς ἀλλήλας παραπέμπουσι. Πρώην μὲν οὖν ἑωρτάσαμεν τὸν σταυρόν, τὸ πάθος, τὴν ἀνάστασιν, μετὰ ταῦτα τὴν εἰς οὐρανὸν ἄνοδον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· σήμερον δὲ λοιπὸν εἰς αὐτὸ τὸ τέλος ὑπηντήσαμεν τῶν ἀγαθῶν, εἰς αὐτὴν τὴν μητρόπολιν ἐφθάσαμεν τῶν ἑορτῶν, εἰς αὐτὸν τὸν καρπὸν παρεγενόμεθα τῆς τοῦ Κυρίου ἐπαγγελίας. ***Ἐὰν γὰρ ἀπέλθω,*** *φησίν,* ***ἐγὼ ἄλλον Παράκλητον πέμψω ὑμῖν καὶ οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς.*** *Εἴδετε κηδεμονίαν; Εἴδετε φιλανθρωπίαν ἄφατον; Πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνῆλθεν εἰς οὐρανόν, τὸν βασιλικὸν ἀνέλαβε θρόνον, τὴν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθέδραν ἀπείληφε καὶ σήμερον ἡμῖν τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου χαρίζεται καὶ δι' αὐτοῦ*

Σχόλια – Παρατηρήσεις

1. Ἡ περικοπή εἶναι ἀπό τή 2η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου στήν ἁγία Πεντηκοστή (Ἑ.Π. 50, 463-464).

Πραγματικές παρατηρήσεις: τὰ σήμερον ἡμῖν δωρηθέντα· ἡ χρήση τῆς λέξεως «σήμερον» ἤ ἐνεστωτικῶν ἐκφράσεων στά λειτουργικά καί πατερικά κείμενα, πού ἀναφέρονται στόν ἑορτασμό τῶν διαφόρων σταθμῶν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, αἰσθητοποιεῖ τήν ἔννοια τοῦ «λειτουργικοῦ χρόνου», κατά τήν ὁποία ὁ χρόνος παύει νά ὑπάρχει μέ τή μορφή τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καί τοῦ μέλλοντος, ἀλλά τόν βιώνει ὁ χριστιανός σάν ἕνα διαρκές

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Β΄ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

1. Μετάφραση.

«Μεγάλα εἶναι, ἀγαπητοί μου, καί ξεπερνοῦν κάθε ἀνθρώπινη λογική τά χαρίσματα πού μᾶς χάρισε σήμερα ὁ φιλάνθρωπος Θεός. Γι' αὐτό λοιπόν ὅλοι μαζί ἄς χαιρόμαστε καί μέ σκιρτήματα ἀγαλλιάσεως ἄς ψάλουμε ὕμνους στό Δεσπότη μας. Ἑορτή καί πανηγύρι εἶναι γιά μᾶς ἡ σημερινή ἡμέρα. Καί ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μέ τίς ἐποχές τοῦ ἔτους καί τίς κινήσεις τῶν οὐράνιων σωμάτων, ὅπου ἡ καθεμιά ἀπό αὐτές διαδέχεται τήν ἄλλη, κατά τόν ἴδιο τρόπο καί στήν Ἐκκλησία, ἀφοῦ ἡ μιά ἑορτή διαδέχεται τήν ἄλλη, μᾶς παραπέμπει ἡ μιά στήν ἄλλη. Πρῶτα λοιπόν ἑορτάσαμε τό σταυρό, τό πάθος, τήν ἀνάσταση καί μετά ἀπό αὐτά τήν ἄνοδο στόν οὐρανό (ἀνάληψη) τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σήμερα, τέλος, ἤρθαμε σέ συνάντηση μέ τό ὕψιστο ἀπό τά ἀγαθά· φτάσαμε στήν ἴδια τή μητρόπολη (τό κέντρο) τῶν ἑορτῶν, φτάσαμε κοντά στόν ἴδιο τόν καρπό τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Κυρίου. **Γιατί,** λέγει, **ἐάν ἐγώ φύγω, θά σᾶς στείλω ἄλλο Παράκλητο καί δέ θά σᾶς ἀφήσω ὀρφανούς.** Εἴδατε στοργική φροντίδα; Εἴδατε ἀνέκφραστη φιλανθρωπία; Πρίν ἀπό τίς ἡμέρες αὐτές ἀνέβηκε στόν οὐρανό, πῆρε τό βασιλικό θρόνο,

---

παρόν. Στή λατρεία δέ θυμόμαστε ἁπλῶς τά κύρια γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Σωτήρα, ἀλλά καί τά ζοῦμε σάν νά συμβαίνουν σήμερα μπροστά μας (πρβλ. «Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου» ἤ «τὰ πάθη τὰ σεπτὰ ἡ παροῦσα ἡμέρα ὡς φῶτα σωστικὰ ἀνατέλλει τῷ κόσμῳ»). – **ἐὰν γὰρ ἀπέλθω.... ὀρφανούς**· ἐλεύθερη ἀπόδοση ἀπό μνήμης τῶν χωρίων Ἰωάν. ιστ΄, 7 καὶ ιδ΄,18, γιά νά τονιστεῖ ἡ ἀλήθεια ὅτι ὁ Σωτήρας εἶναι ὁ κύριος ἱδρυτής τῆς Ἐκκλησίας. – **εἰς ἐλευθερίαν ἀγόμεθα**· πρβλ. Γαλ. δ΄,6: «Ὅτι δὲ ἐστε υἱοί; ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τοῦ Πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν κρᾶζον· ἀββᾶ ὁ πατήρ». – **Καὶ τὰ λοιπὰ πάντα...**· σύμφωνα μὲ τόν ὕμνο τῆς Πεντηκοστῆς «πάντα χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· βρύει προφητείας, ἱερέας τελειοῖ, ἀγραμμάτους σοφίαν ἐδίδαξεν, ἁλιεῖς θεολόγους ἀνέδειξεν. ὅλον συγκροτεῖ τὸν θεσμὸν τῆς Ἐκκλησίας».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰ μύρια ἡμῖν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἀγαθὰ χορηγεῖ. Τί γὰρ, εἰπέ μοι, τῶν συνεχόντων τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν οὐχὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἡμῖν ᾠκονόμηται; Διὰ τούτου δουλείας ἀπαλλαττόμεθα, εἰς ἐλευθερίαν καλούμεθα, εἰς υἱοθεσίαν ἀναγόμεθα καὶ ἄνωθεν ἀναπλαττόμεθα, τὸ βαρὺ καὶ δυσῶδες τῶν ἁμαρτημάτων φορτίον ἀποτιθέμεθα· διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἱερέων βλέπομεν χορούς, διδασκάλων ἔχομεν τάγματα· ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν πηγῆς καὶ ἀποκαλύψεων δωρεαὶ καὶ ἰαμάτων χαρίσματα· καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ὅσα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ κοσμεῖν εἴωθεν, ἐντεῦθεν ἔχει τὴν χορηγίαν».

2. ΕΓΚΩΜΙΟ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ ΣΤΕΦΑΝΟ

(Πρόκλου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως).

«Ὁ μὲν αἰσθητὸς ἥλιος ὑπὲρ γῆν ἀνατέλλων, ἀρκτοῦρον καὶ ὠρίωνα καὶ πλειάδα ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ἑωσφόρον παρανατέλλοντα ἔχει· ὁ δὲ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἐκ κόλπων παρθενικῶν ἀναλάμψας..., Στέφανον τὸν πρωτομάρτυρα συνανατολέα τῶν ἀθανάτων ἀκτίνων πεποίηται... Ἐκεῖνον ἐπὶ ἅρματος οἱ ζωγράφοι ἐπιβεβηκότα γράφουσι, τοῦτον οἱ θεολόγοι ἐπί φάτνης ἀναπαυόμενον διαγγέλλουσιν...

Ὦ ξένου Βασιλέως παράδοξα πράγματα! Χθὲς ἐτέχθη καὶ σήμερον αὐτῷ Στέφανος προσηνέχθη· Στέφανος, ὁ φερώνυμος μάρτυς· Στέφανος, ὁ ἔμψυχος στέφανος· Στέφανος, τὸ αὐτόπλεκτον διάδη-

---

2. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ 17ο λόγο τοῦ Πρόκλου (Ἑπ. Π. 65, 809-812)

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: ἀρκτοῦρος· ὀνομασία ἀστεριοῦ ποὺ βρίσκεται κοντά στή μεγάλη ἄρκτο. – **ὠρίων**· ὀνομασία ἑνὸς ἀπὸ τοὺς λαμπρότερους ἀστερισμούς. – **πλειάς**· ἀστερισμὸς ποὺ βρίσκεται πάνω στὸ λαιμὸ τοῦ ἀστερισμοῦ Ταύρου (Πούλια). – **ἑωσφόρος**· τὸ ἀστέρι πού φέρνει τήν αὐγή, ὁ πλανήτης Ἀφροδίτη, τό ἀστέρι τῆς αὐγῆς, ὁ αὐγερινός.-**Χθὲς ἐτέχθη**· ἡ ἑορτή τῆς μνήμης τοῦ Στέφανου γίνεται δυό ἡμέρες μετά ἀπό τά Χριστούγεννα, στίς 27 Δεκεμβρίου. – **Πλήρης Χάριτος καὶ δυνάμεως...**· Πράξ. στ, 8. ἄλλη γραφή εἶναι: «πλήρης πίστεως καὶ δυνάμεως». – **σημεῖα καὶ τέρατα**· γεγονότα ἢ ἔκτακτες ἐνέργειες ποὺ ὑπερβαίνουν τούς φυσικούς νόμους καί προκαλοῦν ἐξαιρετική ἐντύπωση.

ἔχει καθίσει στά δεξιά τοῦ Πατέρα του καί σήμερα μᾶς χαρίζει τόν ἐρχομό καί τήν παραμονή κοντά μας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καί μᾶς χορηγεῖ μέσω αὐτοῦ τά ἀναρίθμητα οὐράνια ἀγαθά. Γιατί, πές μου, τί ἀπό ἐκεῖνα πού ἐξασφαλίζουν τή σωτηρία μας δέ μᾶς ἔχει δοθεῖ μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Μέ τή βοήθειά Του ἀπαλλασσόμαστε ἀπό τήν πνευματική δουλεία, καλούμαστε στή ζωή τῆς ἐλευθερίας, ὁδηγούμαστε στή θεία υἱοθεσία καί μεταμορφωνόμαστε «ἄνωθεν», ἀπορρίπτουμε τό βαρύ καί δύσοσμο φορτίο τῶν ἁμαρτιῶν. Μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος βλέπουμε ὁμάδες ἱερέων, ἔχουμε τάξεις δασκάλων. Ἀπό τήν πηγή αὐτή προέρχονται καί δωρεές ἀποκαλύψεων καί χαρίσματα γιά θαυματουργικές θεραπεῖες. Καί ὅλα τά ἄλλα, ὅσα συνήθως στολίζουν τήν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, χορηγοῦνται ἀπό τό ἅγιο Πνεῦμα».

2. Μετάφραση.

«Ὅταν ὁ αἰσθητός ἥλιος ἀνατέλλει πάνω ἀπό τή γῆ, δίπλα του ἀνατέλλει καί ὁ ἀρκτοῦρος καί ὁ ὠρίωνας καί ἡ πούλια καί αὐτός ὁ αὐγερινός· ὁ ἥλιος ὅμως τῆς δικαιοσύνης, πού ἀνέτειλε λαμπρός μέσα ἀπό τούς παρθενικούς κόλπους..., ἔχει κάμει τόν Πρωτομάρτυρα Στέφανο συνεργό στήν ἀνατολή τῶν ἀθάνατων πνευματικῶν ἀκτίνων... Ἐκεῖνον (τόν ἥλιο) τόν ζωγραφίζουν οἱ ζωγράφοι πάνω σὲ ἅρμα· τοῦτον (τό Χριστό) Τόν παρουσιάζουν οἱ θεολόγοι νά ἀναπαύεται στή φάτνη...

Ὦ παράδοξα πράγματα ἑνός καινούριου βασιλιᾶ! Χτές γεννήθηκε (ὁ Χριστός) καί σήμερα προσφέρθηκε σ' Αὐτόν ὁ Στέφανος. Ὁ Στέφανος, ὁ μάρτυρας πού φέρει αὐτό τό ὄνομα· ὁ Στέφανος, τό ζωντανό στεφάνι· ὁ Στέφανος, τό στέμμα πού πλέχτηκε μόνο του· ὁ Στέφανος, τό περιβλημα πού σφυρηλατήθηκε μόνο του· ὁ Στέφανος, τό στεφάνωμα πού φύτρωσε μόνο του πάνω στό δικό του κεφάλι· ὁ Στέφανος, τό βλαστάρι τῆς πίστεως μέ τά πολλά λουλούδια· ὁ Στέφανος, τό εὐωδιαστό τριαντάφυλλο τῆς ἀγάπης· ὁ Στέφανος, τό ἀμάραντο ἄνθος τῆς ἐλπίδας· ὁ Στέφανος, τό ὁλόχλωρο στάχυ τῆς

Ἡ λέξη «σημεῖα» σημαίνει τά θαύματα ἀπό τήν ἄποψη τῆς ἠθικῆς σημασίας τους καί τοῦ σκοποῦ πού ἔχουν. Ἡ λέξη «τέρατα» σημαίνει τά θαύματα ἀπό τήν ἄποψη τοῦ ἐξαιρετικοῦ τους χαρακτήρα σχετικά μέ τήν ἐξωτερική φυσική τάξη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μα· Στέφανος, τὸ αὐτοχάλκευτον περίθεμα· Στέφανος, τὸ αὐτοφυὲς τῆς ἰδίας κορυφῆς στεφάνωμα· Στέφανος, τὸ πολυανθὲς τῆς πίστεως βλάστημα· Στέφανος, τὸ τῆς ἀγάπης εὐωδέστατον ῥόδον· Στέφανος, τὸ τῆς ἐλπίδος ἀμάραντον ἄνθος· Στέφανος, ὁ τῆς χάριτος εὐθαλέστατος στάχυς· Στέφανος, ὁ τῆς ἀειζώου ἀμπέλου τὸ πολυφόρον κλῆμα· Στέφανος, τῆς ἀθανασίας ὁ μελίστακτος βότρυς... Ἔκαμον, ἔκαμον πλέκων τῷ Στεφάνῳ τὸν στέφανον, καὶ οὐδέ πω τῆς πλοκῆς ἐφηψάμην. Τῇ θείᾳ τοίνυν Γραφῇ τὸν Στέφανον στεφανῶσαι παραχωρήσωμεν.

Στέφανος, *φησί,* **πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως ἐποίει σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ.** *Πῶς ἐπαινέσω τὸν Στέφανον, ὃν ἡ χάρις τοις οικείοις δακτύλοις ἐπλέξατο; Τί χαρίσωμαι τῷ Στεφάνῳ, πᾶσαν κεφαλὴν μαρτύρων στεφανοῦντι; Τί δύναμαι προσθῆναι τῷ τῇ χάριτι πεπλεγμένῳ στεφάνῳ;... Χάρις καὶ δύναμις τῷ Στεφάνῳ τὸν στέφανον ἔπλεκον. Ἡ μὲν πρὸς τὴν πίστιν αὐτόν, ἡ δὲ πρὸς τὸ μαρτύριον ἥρμοζεν. Ἡ μὲν πρὸς τὴν διακονίαν, ἡ δὲ πρὸς τὸν λόγον ὡδήγησεν. Ἡ μὲν πρὸς παρρησίαν, ἡ δὲ πρὸς ὑπομονὴν διερρύθμιζεν. Ἡ μὲν πρὸς θαύματα, ἡ δὲ πρὸς κατορθώματα παρεσκεύαζε. Χάρις καὶ δύναμις, ὁμότιμον φύτευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόχρονον βλάστημα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόρριζον κλάδευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμοδίαιτος συζυγία· χάρις καὶ δύναμις, τὸ διττὸν τῆς πίστεως μόσχευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόηχος συμφωνία· χάρις καὶ δύναμις, οἱ καλλιβλέφαροι τῆς ὀρθοδοξίας ὀφθαλμοί... χάρις καὶ δύναμις, οἱ τοῦ Στεφάνου ἄγρυπνοι φύλακες.* **Στέφανος γάρ,** *φησί,* **πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως».**

3. ΤΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καὶ ὥσπερ πυρᾶς ἀναφθείσης, αἱ ἄκανθαι, κατὰ μικρὸν δαπανώμεναι, εἴκουσι καὶ παραχωροῦσι τῇ φλογὶ καὶ καθαρὰς ποιοῦσι τὰς ἀρούρας· οὕτω δὴ καὶ τῆς Παύλου γλώττης φθεγγομένης καὶ πάντα πυρὸς σφοδρότερον ἐπιούσης, εἶκεν ἅπαντα καὶ παρεχώρει, καὶ δαιμόνων θεραπεῖαι καὶ ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις καὶ πάτρια ἔθη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

"χάριτος"· ὁ Στέφανος, τό πολύκαρπο κλῆμα τοῦ αἰώνιου ἀμπελιοῦ· ὁ Στέφανος, τό μελιστάλαχτο σταφύλι τῆς ἀθανασίας... Κουράστηκα, κουράστηκα νά πλέκω τό στεφάνι στό Στέφανο καί ἀκόμα δέν ἄρχισα τό πλέξιμο. Ἄς ἀφήσουμε λοιπόν στή θεία Γραφή νά στεφανώσει τό Στέφανο.

Ὁ Στέφανος, λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, **γεμάτος ἀπό θεία Χάρη καί δύναμη ἔκανε ἔργα ἐκπληκτικά καί θαύματα μεγάλα στό λαό.** Πῶς θά ἐπαινέσω τό Στέφανο, τόν ὁποῖο ἡ θεία Χάρη ἔπλεξε μέ τά δικά της δάκτυλα; Τί θά χαρίσω στό Στέφανο πού στεφανώνει ὅλα τά κεφάλια τῶν μαρτύρων; Τί μπορῶ νά προσθέσω στό στεφάνι πού ἔχει πλεχτεῖ ἀπό τή θεία Χάρη;... Ἡ θεία Χάρη καί ἡ δύναμη ἔπλεκαν τό στεφάνι γιά τό Στέφανο. Ἡ μία τόν συνέδεε μέ τήν πίστη, ἡ ἄλλη μέ τό μαρτύριο. Ἡ μία τόν ὁδήγησε πρός τή διακονία, ἡ ἄλλη πρός τό κήρυγμα. Ἡ μία τόν προετοίμαζε νά μιλάει μέ θάρρος, ἡ ἄλλη νά ἔχει ὑπομονή. Ἡ μία τόν ἑτοίμαζε γιά θαύματα, ἡ ἄλλη γιά κατορθώματα. Θεία Χάρη καί θεία δύναμη, φυτά μέ τήν ἴδια ἀξία· θεία Χάρη καί θεία δύναμη, βλαστάρια πού βλαστάνουν συγχρόνως· θεία Χάρη καί θεία δύναμη, κλαδιά πού ἔχουν τήν ἴδια ρίζα· θεία Χάρη καί θεία δύναμη, ζευγάρι μέ κοινή ζωή· θεία Χάρη καί θεία δύναμη, τό μεταφυτευμένο διπλό βλαστάρι τῆς πίστεως· θεία Χάρη καί θεία δύναμη, συμφωνία μέ τόν ἴδιο ἦχο· θεία Χάρη καί θεία δύναμη, τά μάτια τῆς ὀρθοδοξίας μέ τά ὡραῖα βλέφαρα...· θεία Χάρη καί θεία Δύναμη, οἱ ἄγρυπνοι φρουροί τοῦ Στέφανου. **Γιατί ὁ Στέφανος,** λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, **ἦταν γεμάτος θεία Χάρη καί δύναμη».**

3. Μετάφραση.

«Καί ὅπως, ὅταν πιάσει φωτιά, τά ἀγκάθια, ἀφοῦ σιγά σιγά καταστρέφονται, παραμερίζουν καί κάνουν τόπο στή φλόγα καί καθαρίζουν τά χωράφια, ἔτσι ἀκριβῶς καί ὅταν ἡ γλώσσα τοῦ Παύλου λαλοῦσε καί ὅταν ἔφτανε σέ ὅλα γοργότερα ἀπό τή φωτιά, τά πάντα ὑποχωροῦσαν καί παραμέριζαν: λατρευτικές ἐκδηλώσεις καί ἑορτές καί πανηγύρια καί πατροπαράδοτα ἔθιμα καί καταστρατήγηση τῶν

---

3. Περικοπή ἀπό τήν 4η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου στόν Ἀπ. Παῦλο (Ἑ.Π. 50, 494-495).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ψευδαποστόλων κακουργίαι· γι' αὐτές μιλάει ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ νόμων διαφθοραὶ καὶ δήμων θυμοὶ καὶ τυράννων ἀπειλαὶ καὶ οἰκείων ἐπιβουλαὶ καὶ ψευδαποστόλων κακουργίαι· μᾶλλον δέ, καθάπερ τῆς ἀκτῖνος ἀνισχούσης, καὶ σκότος ἐλαύνεται καὶ θηρία καταδύεται καὶ φωλεύει λοιπὸν καὶ λῃσταὶ δραπετεύουσι καὶ ἀνδροφόνοι περὶ τὰ σπήλαια καταφεύγουσι καὶ πειραταὶ ἀφίστανται καὶ τυμβωρύχοι ἀναχωροῦσι καὶ μοιχοὶ καὶ κλέπται καὶ τοιχωρύχοι, ἅτε ἀπὸ τῆς ἀκτῖνος ἐλέγχεσθαι μέλλοντες, ἀπελθόντες που μακρὰν ἑαυτοὺς ἀφανίζουσι, καὶ πάντα διαφανῆ καὶ λαμπρὰ γίνεται, καὶ γῆ καὶ θάλαττα, τῆς ἀκτῖνος ἄνωθεν πάντα καταυγαζούσης, τὰ πελάγη, τὰ ὄρη, τὰς χώρας, τὰς πόλεις· οὕτω δὴ καὶ τότε τοῦ κηρύγματος φανέντος καὶ τοῦ Παύλου πανταχοῦ τοῦτο διασπείροντος, ἠλαύνετο μὲν ἡ πλάνη, ἐπανῄει δὲ ἡ ἀλήθεια, κνίσσαι δὲ καὶ καπνὸς καὶ κύμβαλα καὶ τύμπανα καὶ μέθαι καὶ κῶμοι καὶ μοιχεῖαι καὶ τὰ ἄλλα, ἃ μηδὲ εἰπεῖν καλόν, τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς τῶν εἰδώλων τελούμενα ἔληγε καὶ ἐδαπανᾶτο, καθάπερ κηρὸς ὑπὸ πυρὸς τηκόμενα, καθάπερ ἄχυρα ὑπὸ φλογὸς δαπανώμενα· ἡ δὲ λαμπρὰ τῆς ἀληθείας φλὸξ ἀνῄει φαιδρὰ καὶ ὑψηλὴ πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανόν».

4. ΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΑΠ. ΠΑΥΛΟΥ
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Εἰ γὰρ οἱ μέταλλα διορύττοντες χρυσίου, ὅσον ἂν ἐκεῖθεν κενώσωσι πλοῦτον, οὐ πρότερον ἀφίστανται, ἕως ἂν τὸ πᾶν ἀνέλωνται χρυσίον· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς μείζονι προθυμίᾳ κεχρῆσθαι δεῖ καὶ σπουδῇ περὶ τὴν τῶν θείων λόγων ἔρευναν. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς χρυσίον ὀρύττομεν, οὐκ αἰσθητόν, ἀλλὰ πνευματικόν· οὐ γὰρ μέταλλα γῆς, ἀλλὰ μέταλλα τοῦ Πνεύματος ἐργαζόμεθα. Αἱ γὰρ ἐπιστολαὶ τοῦ

Ἀπ. Παῦλος στή Β΄ Κορ. ια΄, 13. – **Κύμβαλον**· μουσικό ὄργανο ἀποτελούμενο ἀπό δύο μετάλλινα κοῖλα ἡμισφαίρια πού χτυπιοῦνται μεταξύ τους. Τό χρησιμοποιοῦσαν κυρίως στίς γιορτές τοῦ Διονύσου καί τῆς Κυβέλης. – **Τύμπανα**· Τά χρησιμοποιοῦσαν στή λατρεία τῆς Κυβέλης καί τοῦ Βάκχου. – **Τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς... τελούμενα**· ἐννοοῦνται τά ὄργια πού γίνονταν σέ πολλούς εἰδωλολατρικούς ναούς· καί τοῦτο γιατί πολλοί θεοί τῆς ἀρχαίας θρησκείας ἦταν πρωσωποποίηση τῆς μέθης, τῆς αἱμομιξίας, τῆς μοιχείας, τῆς λαγνείας καί τῆς ὠμότητας... **καπνός**· ἐννοεῖ τόν καπνό ἀπό τό κρέας τῶν εἰδωλολατρικῶν θυσιῶν πού ψηνόταν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νόμων καί ὀργή λαοῦ καί ἀπειλές τυράννων καί πονηρά σχέδια συγγενῶν καί κακές ἐνέργειες ψευδαποστόλων. Ἤ καλύτερα, ὅπως, ὅταν ὁ ἥλιος ἀνατέλλει, τό σκοτάδι φεύγει, τά ἄγρια ζῶα κρύβονται καί καταφεύγουν στίς φωλιές τους, οἱ ληστές φεύγουν μακριά καί οἱ φονιάδες ζητοῦν καταφύγιο στίς σπηλιές, οἱ πειρατές ἀπομακρύνονται καί οἱ τυμβωρύχοι φεύγουν, οἱ μοιχοί, οἱ κλέφτες, οἱ διαρρῆκτες – ἐπειδή πρόκειται νά φανερωθοῦν ἀπό τό φῶς τοῦ ἥλιου – φεύγουν μακριά καί προσπαθοῦν νά ἐξαφανιστοῦν, καί ὅλα γίνονται φανερά καί λαμπρά, καί γῆ καί θάλασσα, γιατί ὁ ἥλιος ἀπό ψηλά τά φωτίζει ὅλα: τά πέλαγα, τά βουνά, τίς χῶρες, τίς πόλεις· ἔτσι λοιπόν καί τότε, ὅταν παρουσιάστηκε τό χριστιανικό κήρυγμα καί ὁ Παῦλος τό διέδωσε παντοῦ, ἀπομακρυνόταν ἡ πλάνη καί ξαναφαινόταν ἡ ἀλήθεια. Ἐπίσης τσίκνα καί καπνός καί κύμβαλα καί τύμπανα καί μεθύσια καί ὄργια καί μοιχεῖες καί τά ἄλλα, πού γίνονταν στούς εἰδωλολατρικούς ναούς καί δέν εἶναι ὡραῖο οὔτε νά τά λέμε, σταματοῦσαν καί καταστρέφονταν, ἀφοῦ ἔλιωναν ὅπως ἀκριβῶς τό κερί στή φωτιά καί καίγονταν ὅπως ἀκριβῶς τά ἄχυρα ἀπό τή φλόγα· ἡ λαμπρή ὅμως φλόγα τῆς ἀλήθειας ἀνέβαινε ὁλοφώτεινη ψηλά στά οὐράνια.».

4. Μετάφραση.

«Ἐάν λοιπόν ἐκεῖνοι πού σκάβουν καί ψάχνουν τά χρυσωρυχεῖα, ὅσο πλοῦτο καί ἄν ἀφαιρέσουν ἀπό ἐκεῖ, δέ φεύγουν ὥσπου νά πάρουν ὅλο τό χρυσάφι, πολύ περισσότερο πρέπει ἐμεῖς νά ἔχουμε μεγαλύτερη προθυμία καὶ ζῆλο στήν προσεκτική μελέτη τῶν θείων λόγων. Βέβαια καί ἐμεῖς σκάβουμε ζητώντας χρυσό, ὄχι ὑλικό ἀλλά πνευματικό, ἀφοῦ ἐργαζόμαστε ὄχι στά μεταλλεῖα τῆς γῆς, ἀλλά στά μεταλλεῖα τοῦ Πνεύματος. Γιατί οἱ ἐπιστολές τοῦ Παύλου εἶναι μεταλλεῖα καί πηγές τοῦ Πνεύματος. Μεταλλεῖα εἶναι, γιατί μᾶς δί-

---

4. Ἀπόσπασμα ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου στόν ἀποστολικό λόγο: «Ἔχοντες δέ τό αὐτό πνεῦμα τῆς πίστεως...» (Β΄ Κορ. δ΄, 13) (Ἑ.Π. 51, 291).

Πραγματικές παρατηρήσεις: πεντακόσια ἔτη· ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει πεντακόσια ἔτη ἀντὶ τετρακόσια, χρησιμοποιώντας σχῆμα ρητορικῆς ὑπερβολῆς. – **πόσοι μεθ' ἡμᾶς... ἐροῦσι καὶ μετ' ἐκείνους ἕτεροι**· πραγματικά εἶναι ἀναρίθμητοι ἐκεῖνοι ποὺ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ ἔργο τῆς ἑρμηνείας τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀπ. Παύλου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παύλου τοῦ Πνεύματός εἰσι μέταλλα καὶ πηγαί· μέταλλα μέν, ὅτι χρυσίου παντὸς τιμιώτερον ἡμῖν παρέχουσι πλοῦτον· πηγαὶ δέ, ὅτι οὐδέποτε ἐπιλείπουσιν· ἀλλ' ὅσον ἂν κενώσῃς ἐκεῖθεν, τοσοῦτον καὶ πολλῷ πλέον ἐπιρρεῖ πάλιν. Καὶ τούτου γένοιτ' ἂν ἀπόδειξις σαφὴς ὁ χρόνος ὁ παρελθὼν ἅπας. Ἐξ οὗ γοῦν Παῦλος ἐγένετο, πεντακόσια λοιπὸν ἔτη παρῆλθε· καὶ τοῦτον ἅπαντα τὸν χρόνον πολλοὶ μὲν συγγραφεῖς, πολλοὶ δὲ διδάσκαλοι καὶ ἐξηγηταὶ πολλὰ πολλάκις ἐκεῖθεν ἤντλησαν καὶ τὸν ἀποκείμενον οὐκ ἐκένωσαν πλοῦτον. Οὐ γὰρ αἰσθητὸς ὁ θησαυρός· διὰ τοῦτο οὐκ ἀναλίσκεται τῇ τῶν ὀρυττόντων πολυχειρίᾳ, ἀλλ' αὔξεται καὶ πλεονάζει. Καὶ τί λέγω τοὺς ἔμπροσθεν; Πόσοι μεθ' ἡμᾶς ἐροῦσι καὶ μετ' ἐκείνους ἕτεροι πάλιν, καὶ οὐ παύσεται πηγάζων ὁ πλοῦτος, οὐδὲ ἐπιλείψει τὰ μέταλλα; Πνευματικὰ γὰρ ἐστι καὶ οὐ πέφυκε δαπανᾶσθαί ποτε».

5. Η ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ὅταν τοίνυν ὁ Θεὸς κελεύῃ, μὴ ζήτει κατὰ ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην διερευνᾶσθαι τὰ πράγματα. Ἀνώτερος γὰρ ὤν τῆς φύσεως, οὐ δεῖται τῆς ἀκολουθίας τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν κωλυόντων τὰ πράγματα αὐξάνεσθαι παρασκευάζει... Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς πίστεώς ἐστιν ἰδεῖν γινόμενον. Τοιούτων γὰρ ὄντων τῶν πολεμούντων, τοσούτων ὄντων τῶν ἐπιβουλευόντων, καὶ βασιλέων καὶ τυράννων, καὶ δήμων κατεξανισταμένων καὶ πάντα ποιούντων, ὥστε σβέσαι τὸν σπινθῆρα τῆς πίστεως, δι' αὐτῶν τῶν ἐπιβουλευόντων, διὰ τῶν κωλύειν βουλομένων, τοσαύτη ἤρθη τῆς εὐσεβείας ἡ φλόξ, ὡς ἅπασαν καταλαβεῖν τὴν οἰκουμένην καὶ τὴν ἀοίκητον. Κἂν πρὸς Ἰνδοὺς γὰρ ἀπέλθῃς, κἂν πρὸς Σκύθας, κἂν πρὸς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, κἂν εἰς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν, πανταχοῦ εὑρήσεις τοῦ Χριστοῦ τὴν διδασκαλίαν καταυγάζουσαν τὰς ἁπάντων ψυχάς... Ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς διὰ τῶν ἕνδεκα, τῶν ἁλιέων, τῶν ἀγραμμάτων, τῶν

---

5. Ἡ περικοπή εἶναι παρμένη ἀπό τήν 28η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου στή Γένεση (Ἑ.Π. 53, 258).

Πραγματικές παρατηρήσεις: πρός Ἰνδούς... πρός Σκύθας... πρός ὠκεανόν· ὁ Χρυσόστομος ὑπονοεῖ τή θαυμαστή ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νουν πλοῦτο πολυτιμότερο ἀπό κάθε χρυσάφι· πηγές εἶναι, γιατί ποτέ δέ στερεύουν, ἀλλά ὅσο νερό καί ἄν πάρεις ἀπό αὐτές, τόσο καί πιό πολύ ἐξακολουθοῦν νά βγάζουν. Τρανή ἀπόδειξη γιά τό γεγονός τοῦτο θά ἦταν ὁ χρόνος πού ὥς τώρα ἔχει περάσει. Ἀπό τότε λοιπόν πού ἔζησε ὁ Παῦλος πέρασαν πιά πεντακόσια χρόνια, καί σέ ὅλο αὐτό τό χρονικό διάστημα πολλοί συγγραφεῖς καί πολλοί δάσκαλοι καί ἐξηγητές πολλά πῆραν πολλές φορές ἀπό ἐκεῖ, ἀλλά καθόλου δέν ἐξάντλησαν τόν ἀποθησαυρισμένο πλοῦτο. Ὁ θησαυρός βέβαια δέν εἶναι ὑλικός, γι' αὐτό δέν ξοδεύεται μέ τά πολλά χέρια πού σκάβουν, ἀλλά γίνεται πιό πολύς καί περισσεύει. Μά γιατί ἀναφέρομαι στούς παλαιούς; Πόσοι θά μιλήσουν μετά ἀπό ἐμᾶς καί ὕστερα ἀπό ἐκείνους ἄλλοι πάλι, καί ὅμως δέ θά σταματήσει νά βγαίνει ἀπό τήν πηγή ὁ πλοῦτος, οὔτε θά ἐξαντληθοῦν τά μέταλλα; Εἶναι στ' ἀλήθεια πνευματικά, καί εἶναι φυσικό νά μήν ἐξαντλοῦνται ποτέ».

5. Μετάφραση.

«Ὅταν λοιπόν ὁ Θεός διατάζει, σύ νά μή ζητεῖς νά ἐξετάζονται τά πράγματα σύμφωνα μέ τήν ἀνθρώπινη λογική. Γιατί, ἀφοῦ ὁ Θεός εἶναι ἀνώτερος ἀπό τή φύση, δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τούς φυσικούς νόμους, ἀλλά κάνει τά πράγματα νά μεγαλώνουν, ἀκόμα καί μέ τή βοήθεια αὐτῶν πού τά ἐμποδίζουν... Τό ἴδιο μπορεῖ νά δεῖ κανείς νά γίνεται καί μέ τή χριστιανική πίστη. Γιατί, ἐνῶ εἶναι τέτοιοι (τόσο κακοί) αὐτοί πού τήν πολεμοῦν, ἐνῶ εἶναι τόσοι πολλοί αὐτοί πού σοφίζονται κακά, βασιλεῖς καί τύραννοι καί λαοί πού ξεσηκώνονται ἐναντίον της, καί ἐνῶ ὅλοι αὐτοί κάνουν τά πάντα, γιά νά σβήσουν τή σπίθα τῆς πίστεως, αὐτή ὑψώθηκε τόσο ψηλά, μέ τή βοήθεια αὐτῶν ἀκριβῶς πού σκέπτονται τό κακό, αὐτῶν πού θέλουν νά τήν ἐμποδίσουν, ὥστε νά κυριεύσει ὅλη τή γῆ, καί τήν κατοικημένη καί τήν ἀκατοίκητη. Καί στούς Ἰνδούς ἄν πᾶς, καί στούς Σκύθες καί στά ἴδια τά πέρατα τῆς οἰκουμένης, καί σ' αὐτό τόν ὠκεανό ἀκόμη, παντοῦ θά βρεῖς τή διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ νά φωτίζει τίς ψυχές ὅλων. Ὁ δημιουργός τοῦ παντός μέ τούς ἕντεκα, τούς ψαράδες, τούς ἀγράμματους, τούς ἁπλοϊκούς, πού δέν τολμοῦσαν οὔτε τό στόμα τους νά ἀνοίξουν, προσέλκυσε ὁλόκληρη τήν οἰκουμένη. Καί αὐτοί οἱ ἀγράμματοι, οἱ ἁπλοϊκοί καί οἱ ψαράδες ἔφραξαν τά στόματα τῶν φιλοσό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἰδιωτῶν, τῶν μηδὲ διᾶραι τὸ στόμα τολμώντων, ἅπασαν ἐπεσπάσατο τὴν οἰκουμένην. Καὶ οἱ ἀγράμματοι οὗτοι καὶ οἱ ἰδιῶται καὶ οἱ ἁλιεῖς τῶν φιλοσόφων ἐπέφραξαν τὰ στόματα καί, καθάπερ ὑπόπτεροι, οὕτω τὴν οἰκουμένην ἅπασαν διέδραμον κατασπείραντες τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον καὶ τὰς ἀκάνθας ἐκτέμνοντες καὶ τὰ παλαιὰ ἀνασπῶντες ἔθη καὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ νόμους πανταχοῦ καταφυτεύοντες· καὶ οὔτε τὸ ὀλίγους αὐτοὺς εἶναι, οὔτε ἡ ἰδιωτεία, οὔτε τὸ αὐστηρὸν τῶν ἐπιταγμάτων, οὔτε τὸ παλαιᾷ συνηθείᾳ προκατειλῆφθαι ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἴσχυσε κώλυμα αὐτοῖς γενέσθαι, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀνήρει προοδοποιοῦσα ἡ χάρις, καὶ μετ' εὐκολίας ἅπαντα εἰργάζοντο, δι' αὐτῶν τῶν κωλυμάτων μείζονα δεχόμενοι τὴν προθυμίαν».

6. ΑΦΟΣΙΩΣΗ ΣΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΙΣΤΗ
(Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος).

«Καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ ἐκφοβῶν καὶ δουλαγωγῶν ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν πεπιστευκότας κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν, φανερὸν ἐστι. Κεφαλοτομούνενοι γὰρ καὶ σταυρούμενοι καὶ θηρίοις παραβαλλόμενοι καὶ δεσμοῖς καὶ πυρὶ καὶ πάσαις ταῖς ἄλλαις βασάνοις, ὅτι οὐκ ἀφιστάμεθα τῆς ὁμολογίας, δῆλόν ἐστιν· ἀλλ' ὅσῳπερ ἂν τοιαῦτά τινα γίνηται, τοσούτῳ μᾶλλον ἄλλοι πλείονες πιστοὶ καὶ θεοσεβεῖς διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ γίνονται. Ὁποῖον ἐὰν ἀμπέλου τις ἐκτέμῃ τὰ καρποφορήσαντα μέρη, εἰς τὸ ἀναβλαστῆσαι ἑτέρους κλάδους καὶ εὐθαλεῖς καὶ καρποφόρους ἀναδίδωσι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐφ' ἡμῶν γίνεται· ἡ γὰρ φυτευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἄμπελος καὶ σωτῆρος Χριστοῦ ὁ λαὸς αὐτοῦ ἐστιν».

7. Η ΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ
(Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου).

«Παρακαλῶ ὑμᾶς, μὴ εὔνοια ἄκαιρος γένεσθέ μοι. Ἄφετέ με θηρίων εἶναι βοράν, δι' ὧν ἐστι Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. Σῖτός εἰμι Θεοῦ καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὑρεθῶ τοῦ Χρι-

---

6. Περικοπή παρμένη ἀπό τό ἔργο τοῦ Ἰουστίνου «Πρός Τρύφωνα Ἰουδαῖον διάλογος» (ΒΕΠΕΣ 3, 310).

Πραγματικές παρατηρήσεις: οὐκ ἔστιν ὁ ἐκφοβῶν· φράση παρμένη ἀπό Μιχ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φων καί σάν νά εἶχαν φτερά, μέ αὐτό τόν τρόπο, ἔτρεξαν σέ ὁλόκληρη τήν οἰκουμένη, σπέρνοντας τό λόγο τῆς εὐσέβειας, κόβοντας τά ἀγκάθια, ξεριζώνοντας τίς παλιές συνήθειες, παντοῦ φυτεύοντας πυκνά τούς νόμους τοῦ Χριστοῦ. Καί οὔτε τό γεγονός ὅτι ἦταν λίγοι, οὔτε ἡ ἁπλοϊκότητα, οὔτε ἡ αὐστηρότητα τῶν χριστιανικῶν ἐντολῶν, οὔτε τό γεγονός ὅτι ὁλόκληρο τό ἀνθρώπινο γένος τούς φερόταν ἐχθρικά, ἐξαιτίας τῆς παλιᾶς του συνήθειας, μπόρεσαν νά σταθοῦν ἐμπόδιο σ' αὐτούς, ἀλλά ἡ θεία Χάρη, πού ἄνοιγε μπροστά τό δρόμο, ἔβγαζε ὅλα αὐτά ἀπό τή μέση. Αὐτοί μάλιστα μέ εὐκολία τελείωναν τά πάντα, γιατί αὐτά τά ἐμπόδια γίνονταν ἀφορμή νά ἔχουν μεγαλύτερο ζῆλο στό ἔργο τους».

6. Μετάφραση.

«Εἶναι φανερό ὅτι δέν ὑπάρχει ἐκεῖνος πού νά μπορεῖ νά τρομοκρατήσει καί νά ὑποδουλώσει ἐμᾶς, πού σέ ὅλη τή γῆ ἔχουμε πιστέψει στόν Ἰησοῦ. Ἐνῶ βέβαια ἀποκεφαλιζόμαστε καί σταυρωνόμαστε καί ριχνόμαστε στά θηρία, στίς φυλακές, στή φωτιά καί σ' ὅλα τά ἄλλα βασανιστήρια, εἶναι φανερό ὅτι δέν παύουμε νά διακηρύττουμε μέ θάρρος τήν πίστη μας· ἀλλά ὅσο πιό πολλά ἀπό αὐτά (τά ἀνοσιουργήματα) συμβαίνουν, τόσο πιό πολλοί ἄλλοι γίνονται πιστοί καί θεοσεβεῖς μέ τή βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ. Ὅπως ἡ κληματαριά, ἀπό τήν ὁποία θά κόψει κανείς τά κλαδιά πού ἔκαμαν καρπό, ξαναβλασταίνει καί βγάζει ἄλλα κλαδιά θαλερά καί καρποφόρα, τό ἴδιο γίνεται καί σ' ἐμᾶς. Γιατί τό ἀμπέλι πού φύτεψε ὁ Θεός καί Σωτήρας Χριστός, εἶναι ὁ λαός Του».

7. Μετάφραση.

«Σᾶς παρακαλῶ, νά μή δείξετε σέ ἀκατάλληλη στιγμή τή συμπάθειά σας γιά μένα. Ἀφῆστε με νά γίνω τροφή τῶν θηρίων, μέ τή

δ', 4. **ἄμπελος**· ἀλληγορικά ἐννοεῖται τό χριστεπώνυμο πλήρωμα. Πρβλ. Ἰω. ιε', 1-8. Στή χριστιανική τέχνη ἡ ἄμπελος εἶναι μιά ἀπό τίς πιό προσφιλεῖς συμβολικές παραστάσεις. Ἴσαμε σήμερα χηρησιμοποιεῖται πρός διακόσμηση τέμπλων, ἀμβώνων, ἐπισκοπικῶν θρόνων κ.λπ.

---

7. Περικοπή ἀπό τήν ἐπιστολή πρός Ρωμαίους τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου (ΒΕΠΕΣ 7, 304-305). Ἐπειδή ὁ Ἰγνάτιος, ὅταν μεταφερόταν ἀπό τήν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στοῦ... Ὀναίμην τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἡτοιμασμένων, ἃ εὔχομαι σύντομά μοι εὑρεθῆναι, ἃ καὶ κολακεύσω, συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὥσπερ τινῶν δειλαινόμενα οὐχ ἥψαντο. Κἂν αὐτὰ δὲ ἑκόντα μὴ θέλῃ, ἐγὼ προσβιάσομαι. Συγγνώμην μοι ἔχετε· τί μοι συμφέρει, ἐγὼ γινώσκω. Νῦν ἄρχομαι μαθητὴς εἶναι· μηδὲν με ζηλῶσαι τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων, ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. Πῦρ καὶ σταυρός, θηρίων τε συστάσεις, ἀνατομαί, διαιρέσεις, σκορπισμοὶ ὀστέων, συγκοπαὶ μελῶν, ἀλεσμοὶ ὅλου τοῦ σώματος, κακαὶ κολάσεις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμὲ ἐρχέσθωσαν, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω.

Οὐδὲν με ὠφελήσει τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου, οὐδὲ αἱ βασιλεῖαι τοῦ αἰῶνος τούτου· καλὸν ἐμοὶ ἀποθανεῖν διὰ Ἰησοῦν Χριστὸν ἢ βασιλεύειν τῶν περάτων τῆς γῆς. «Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδίσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσῃ;» Τὸν Κύριον ποθῶ, τὸν Υἱὸν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Ἐκεῖνον ζητῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα· ἐκεῖνον θέλω, τὸν δι' ἡμᾶς ἀναστάντα. Συγγνωμονεῖτέ μοι, ἀδελφοί, μὴ ἐμποδίσητέ μοι εἰς ζωὴν φθάσαι. Ἰησοῦς γὰρ ἐστὶν ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν. Μὴ θελήσητέ με ἀποθανεῖν· θάνατος γὰρ ἐστιν ἡ ἄνευ Χριστοῦ ζωή. Τοῦ Θεοῦ θέλοντά με εἶναι, κόσμῳ μὴ χαρίσησθε. Ἄφετέ με καθαρὸν φῶς λαβεῖν. Ἐκεῖ παραγενόμενος, ἄνθρωπος Θεοῦ ἔσομαι».

8. ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΑΡΤΥΡΕΣ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Τότε τοίνυν αἴθριοι διανυκτερεύειν κατεδικάσθησαν, ὅτε λίμνη μέν, περὶ ἣν ἡ πόλις κατῴκισται, ἐν ᾗ ταῦτα διήθλουν οἱ ἅγιοι, οἷόν τε

Ἀντιόχεια στή Ρώμη, γιά νά μαρτυρήσει, καί ἐνῶ βρισκόταν στή Σμύρνη, ἔμαθε ὅτι οἱ Χριστιανοί τῆς Ρώμης κατέβαλλαν προσπάθειες, γιά νά τόν σώσουν ἀπό τό μαρτύριο, ἔγραψε σ' αὐτούς τήν ἐπιστολή αὐτή, νά τούς παρακαλέσει νά σταματήσουν τίς ἐνέργειές τους γιά τή διάσωσή του.

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Τί ὠφελεῖται...» Ματθ. ιστ΄, 26 καί Λουκ. θ΄, 25. **«Πῦρ καί σταυρός...»**· ἀναφέρονται μερικά εἴδη ἀπό τούς βασανισμούς πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ διῶκτες κατά τούς διωγμούς ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν.

---

8. Περικοπή ἀπό τή 19η ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στούς ἅγιους «τεσσαράκοντα» μάρτυρες (Ἑ.Π. 31, 516-517). Οἱ μάρτυρες αὐτοί ἄθλησαν γύρω στά 320

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βοήθεια τῶν ὁποίων μπορῶ νά πετύχω τή συνάντηση μέ τό Θεό. Εἶμαι σιτάρι τοῦ Θεοῦ καί μέ τά δόντια τῶν θηρίων ἀλέθομαι, γιά νά βρεθῶ καθαρός ἄρτος τοῦ Χριστοῦ... Μακάρι νά χαρῶ τά θηρία πού ἔχουν ἑτοιμαστεῖ γιά μένα, τά ὁποῖα εὔχομαι σύντομα νά βρεθοῦν κοντά μου· θά τά κολακεύσω, γιά νά μέ κατασπαράξουν τό γρηγορότερο, γιά νά μή γίνει καί σέ μένα ὅ,τι ἔγινε σέ μερικούς πού δέν τούς ἄγγιξαν ἀπό δειλία. Καί ἄν ἀκόμα αὐτά δέ θέλουν, ἐγώ θά τά ἀναγκάσω. Σᾶς παρακαλῶ νά μέ συγχωρήσετε· ἐγώ ξέρω ποιό εἶναι τό συμφέρον μου. Τώρα ἀρχίζω νά εἶμαι μαθητής τοῦ Ἰησοῦ. Μακάρι τίποτα νά μήν ποθήσω ἀπό τά ὁρατά καί τά ἀόρατα· καί τοῦτο γιά νά συναντήσω τόν Ἰησοῦ Χριστό. Φωτιά καί σταύρωση καί συνάντηση μέ τά θηρία, διαμελισμοί, διαχωρισμοί, διασκορπισμοί ὀστῶν, τεμαχίσματα μελῶν τοῦ σώματος, ἀλέσματα ὁλόκληρου τοῦ σώματος, βαριά χτυπήματα τοῦ διαβόλου, ἄς ἔρθουν καταπάνω μου, μόνο καί μόνο γιά νά συναντήσω τόν Ἰησοῦ Χριστό.

Σέ τίποτα δέ θά μέ ὠφελήσουν τά εὐχάριστα πράγματα τοῦ κόσμου, οὔτε οἱ βασιλεῖες αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Εἶναι ὡραῖο γιά μένα νά πεθάνω γιά χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, παρά νά βασιλεύω σ' ὁλόκληρη τή γῆ. «Γιατί, τί ἔχει νά ὠφεληθεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἄν κερδίσει ὁλόκληρο τόν κόσμο, χάσει ὅμως τήν ψυχή του;» Ποθῶ τόν Κύριο, τόν Υἱό τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καί Πατέρα, τόν Ἰησοῦ Χριστό. Ἀποζητῶ Ἐκεῖνον πού πέθανε γιά μᾶς. Ἐπιθυμῶ Ἐκεῖνον πού ἀναστήθηκε γιά μᾶς. Συγχωρεῖστε με, ἀδελφοί· μή μέ ἐμποδίσετε νά φτάσω στή ζωή. Γιατί ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἡ ζωή τῶν πιστῶν. Μή θελήσετε νά πεθάνω· γιατί θάνατος εἶναι ἡ ζωή χωρίς τό Χριστό. Ἀφοῦ θέλω νά ἀνήκω στό Θεό, μή μέ προσφέρετε στόν κόσμο. Ἀφῆστε με νά πάρω καθαρό φῶς. Ὅταν φτάσω ἐκεῖ, θά εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ».

8. Μετάφραση.

«Τότε λοιπόν καταδικάστηκαν νά περάσουν ὅλη τή νύχτα ἔξω στό ὕπαιθρο, ὅταν ἡ λίμνη, γύρω ἀπό τήν ὁποία εἶχε χτιστεῖ ἡ πόλη,

---

μ.Χ. στή Σεβάστεια τῆς Ἀρμενίας, στήν ὁποία ἡγεμόνας ἦταν ὁ Ἀγρικόλας (ἐπί αὐτοκρατορίας Λικινίου). Ὑπηρετοῦσαν στό ἴδιο «τάγμα» καί καταδικάστηκαν νά πεθάνουν γυμνοί στήν παγωμένη λίμνη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πεδίον ἱππήλατον ἦν, μεταποιήσαντος αὐτὴν τοῦ κρυστάλλου· καὶ ἠπειρωθεῖσα τῷ κρύει, ἀσφαλῶς ὑπὲρ νῶτον πεζεύειν παρείχετο τοῖς περιοίκοις· ποταμοὶ δὲ ἀένναα ῥέοντες, τῷ κρυστάλλῳ δεθέντες τῶν ῥείθρων ἔστησαν· ἥ τε ἁπαλὴ τοῦ ὕδατος φύσις πρὸς τὴν τῶν λίθων ἀντιτυπίαν μετεποιήθη, βορέου δὲ δριμεῖαι πνοαὶ τὸ ἔμψυχον ἅπαν ἐπὶ τὸν θάνατον ἤπειγον.

Τότε τοίνυν ἀκούσαντες τοῦ προστάγματος (καὶ σκόπει μοι ἐνταῦθα τῶν ἀνδρῶν τὸ ἀήττητον), μετὰ χαρᾶς ἀπορρίψαντες ἕκαστος καὶ τὸν τελευταῖον χιτῶνα, πρὸς τὸν διὰ τοῦ κρύους ἐχώρουν θάνατον, ὥσπερ ἐν σκύλων διαρπαγῇ ἀλλήλοις ἐγκελευόμενοι. Οὐ γὰρ ἱμάτιον, φησίν, ἀποδυόμεθα, ἀλλὰ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποτιθέμεθα, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. Εὐχαριστοῦμέν σοι, Κύριε, τῷ ἱματίῳ τούτῳ τὴν ἁμαρτίαν συναποβάλλοντες. Ἐπειδὴ διὰ τὸν ὄφιν ἐνεδυσάμεθα, διὰ τὸν Χριστὸν ἐκδυσώμεθα. Μὴ ἀντισχώμεθα ἱματίων διὰ τὸν παράδεισον, ὃν ἀπωλέσαμεν. Τί ἀνταποδῶμεν τῷ Κυρίῳ; Ἐξεδύθη ἡμῶν καὶ ὁ Κύριος. Τί μέγα δούλῳ τὰ τοῦ Δεσπότου παθεῖν; Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμεῖς ἐσμεν οἱ ἐκδύσαντες. Στρατιωτῶν γὰρ ἐκεῖνο τὸ τόλμημα· ἐκεῖνοι ἐξέδυσαν καὶ διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια. Ἀνάγραπτον οὖν ἡμῶν κατηγορίαν δι' ἑαυτῶν ἀπαλείψωμεν. Δριμὺς ὁ χειμών, ἀλλὰ γλυκὺς ὁ παράδεισος· ἀλγεινὴ ἡ πῆξις, ἀλλ' ἡδεῖα ἡ ἀνάπαυσις. Μικρὸν ἀναμείνωμεν καὶ ὁ κόλπος ἡμᾶς θάλψει τοῦ πατριάρχου. Μιᾶς νυκτὸς ὅλον αἰῶνα ἀνταλλαξώμεθα. Καυθήτω ὁ ποῦς, ἵνα διηνεκῶς μετ' ἀγγέλων χορεύῃ· ἀπορρυήτω ἡ χείρ, ἵνα ἔχῃ παρρησίαν πρὸς τὸν Δεσπότην ἐπαίρεσθαι. Πόσοι τῶν στρατιωτῶν τῶν ἡμετέρων ἐπὶ παρατάξεως ἔπεσον, βασιλεῖ φθαρτῷ τὴν πίστιν φυλάττοντες; Ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν ἀληθινὸν βασιλέα πίστεως τὴν ζωὴν ταύτην οὐ προησόμεθα;».

Πραγματικές περατηρήσεις: χιτών· στενό ἐσωτερικό ἀνδρικό ἔνδυμα. Κατέβαινε μέχρι τά πόδια καί τό φοροῦσαν κατάσαρκα. **ἱμάτιον**· ἔνδυμα πού τό φοροῦσαν πάνω ἀπό τό χιτώνα. – **παλαιός ἄνθρωπος**· Ἐφεσ. δ΄, 22. πρβλ. Ρωμ. στ΄, 6, Ἡ ἔκφραση σημαίνει τό φυσικό σαρκικό ἄνθρωπο πού προέρχεται ἀπό τόν πρῶτο Ἀδάμ καί ἔχει παλαιωθεῖ ἀπό τήν ἁμαρτία, κατ' ἀντίθεση πρός τόν καινούριο. – **διά τόν ὄφιν**· ἐννοεῖ τὸ φίδι πού παρέσυρε τούς πρωτοπλάστους καί ἔγινε ἀφορμή νά φορέσουν ἐνδύματα μετά ἀπό τή διάπραξη τῆς ἁμαρτίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅπου οἱ ἅγιοι πάθαιναν αὐτά τά μαρτύρια, εἶχε μεταβληθεῖ ἀπό τόν πάγο σέ μιά, κατά κάποιο τρόπο, πεδιάδα κατάλληλη γιά ἱππασία. Καί ἐπειδή ἡ λίμνη εἶχε μεταβληθεῖ σέ ξηρά ἀπό τό πολύ κρύο, ἔδινε στούς κατοίκους τῆς περιοχῆς τήν εὐκαιρία νά περπατοῦν μέ ἀσφάλεια πάνω στήν ἐπιφάνειά της. Ἐπίσης ποταμοί, πού ἔτρεχαν ἀδιάκοπα, ἀφοῦ ἑνώθηκαν μέ τό παγωμένο νερό τῆς κοίτης τους, σταμάτησαν πιά νά τρέχουν, καί τότε ἡ ρευστή φύση τοῦ νεροῦ ἔγινε ὅμοια μέ σκληρά λιθάρια, ἐνῶ ὁ σφοδρός βορινός ἄνεμος ἔφερνε τό θάνατο σέ κάθε ζωντανό πλάσμα.

Τότε λοιπόν, μόλις ἄκουσαν τή διαταγή (καί πρόσεξε στό σημεῖο αὐτό τό ἀνίκητο φρόνημα τῶν ἀντρῶν), μέ χαρά ὁ καθένας ἀπό αὐτούς πέταξε ἀπό πάνω του καί τό τελευταῖο ροῦχο καί προχωροῦσαν πρός τό θάνατο μέσα στό ψύχος, παρακινώντας ὁ ἕνας τόν ἄλλο, ὅπως θά ἔκαναν στήν ἁρπαγή λαφύρων. Δέ βγάζουμε, λένε, τό φόρεμα, ἀλλά ἀποβάλλουμε τόν παλαιό ἄνθρωπο, πού καταστρέφεται ἀπό τήν ἀπατηλή ἐπιθυμία τῆς ἁμαρτίας. Σέ εὐχαριστοῦμε, Κύριε, γιατί μαζί μέ τό ἔνδυμα αὐτό ἀποβάλλουμε καί τήν ἁμαρτία. Καί ἐπειδή ἐξαιτίας τοῦ φιδιοῦ φορέσαμε ἐνδύματα, γιά χάρη τοῦ Χριστοῦ ἄς τά βγάλουμε. Γιά χάρη τοῦ παράδεισου πού χάσαμε, ἄς μήν προσκολληθοῦμε στά ἐνδύματα. Τί θά ἀνταποδώσουμε στόν Κύριο; Γδύθηκε καί ὁ Κύριός μας. Τί σημασία ἔχει νά πάθει ὁ δοῦλος ἐκεῖνα πού ἔπαθε καί ὁ Δεσπότης; Καί μάλιστα, ὅταν ἐμεῖς εἴμαστε ἐκεῖνοι πού γδύσαμε καί αὐτό τόν Κύριο· Γιατί τό θρασύ αὐτό ἔργο ἔγινε ἀπό τούς στρατιῶτες· ἐκεῖνοι Τόν ἔγδυσαν καί μοιράστηκαν τά ἐνδύματά Του. Αὐτή λοιπόν τήν ἀνεξάλειπτη κατηγορία ἐναντίον μας ἄς τήν ἐξαλείψουμε θυσιάζοντας τούς ἑαυτούς μας. Εἶναι βαρύς ὁ χειμώνας, ἀλλά γλυκός ὁ παράδεισος· ἀνυπόφορη ἡ παγωνιά, ἀλλά γλυκιά ἡ ἀνάπαυση. Ἄς περιμένουμε ἀκόμα λίγο καί θά μᾶς θερμάνει ἡ ἀγκαλιά τοῦ Πατριάρχη (Ἀβραάμ). Ἄς ἀνταλλάξουμε τήν αἰωνιότητα μέ μιά παγερή νύχτα. Ἄς καεῖ τό πόδι, γιά νά χορεύει ἀδιάκοπα μαζί μέ ἀγγέλους· ἄς κοπεῖ τό χέρι, γιά νά ἔχει τό θάρρος νά ὑψώνεται πρός τό Δεσπότη. Πόσοι στρατιῶτες ἀπό τούς δικούς μας φονεύτηκαν στήν παράταξη τῆς μάχης, μένοντας πιστοί στό φθαρτό βασιλιά; Ἐμεῖς λοιπόν, δέ θά προσφέρουμε τή ζωή μας αὐτή γιά τήν πίστη μας στόν ἀληθινό βασιλιά;»

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

9. Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ἀκουέτωσαν Ἕλληνες, ἀκουέτωσαν Ἰουδαῖοι τὰ κατορθώματα ἡμῶν καὶ τὴν προεδρίαν τῆς ἐκκλησίας. Ὑπὸ πόσων ἐπολεμήθη ἡ Ἐκκλησία ἀλλ' οὐδέποτε ἐνικήθη; Πόσοι τύραννοι; Πόσοι στρατηγοί; Πόσοι βασιλεῖς; Αὔγουστος, Τιβέριος, Γάϊος, Κλαύδιος, Νέρων, ἄνθρωποι λόγοις τετιμημένοι, δυνατοὶ τοσαῦτα ἐπολέμησαν ἀκμὴν νεάζουσαν, ἀλλ' οὐκ ἐξερρίζωσαν· ἀλλ' οἱ μὲν πολεμήσαντες σεσίγηνται καὶ λήθῃ παραδέδονται, ἡ δὲ πολεμηθεῖσα τὸν οὐρανὸν ὑπεραίρει. Μὴ γάρ μοι τοῦτο ἴδῃς, ὅτι ἐν γῇ ἕστηκεν ἡ Ἐκκλησία, ἀλλ' ὅτι ἐν οὐρανῷ πολιτεύεται. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Δείκνυσι τῶν πραγμάτων ἡ ἀπόδειξις. Ἐπολεμήθησαν ἕνδεκα μαθηταί, καὶ ἡ οἰκουμένη ἐπολέμει, οἱ δὲ πολεμηθέντες ἐνίκησαν καὶ οἱ πολεμήσαντες ἀνῃρέθησαν· τὰ πρόβατα τῶν λύκων περιεγένοντο. Εἶδες ποιμένα τὰ πρόβατα ἐν μέσῳ τῶν λύκων ἀποστέλλοντα, ἵνα μηδὲ τῇ ψυχῇ τὴν σωτηρίαν πορίσωνται; Ποῖος ποιμὴν τοῦτο ἐργάζεται; Ἀλλ' ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐποίησεν, ἵνα σοι δείξῃ ὅτι οὐ κατὰ ἀκολουθίαν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν καὶ ἀκολουθίαν τὰ κατορθώματα γίνεται. Ἡ γὰρ Ἐκκλησία οὐρανοῦ μᾶλλον ἐρρίζωται. Ἀλλ' ἴσως ἀπόνοιάν μου καταγιγνώσκει ὁ Ἕλλην· ἀλλ' ἀναμενέτω τῶν πραγμάτων τὴν ἀπόδειξιν καὶ μανθανέτω τῆς ἀλήθειας τὴν ἰσχύν, πῶς εὐκολώτερον τὸν ἥλιον σβεσθῆναι ἢ τὴν Ἐκκλησίαν ἀφανισθῆναι».

10. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΙΝΑΙ ΑΚΛΟΝΗΤΗ
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Σκληρὸν σοι πρὸς κέντρα ὀξέα λακτίζειν. Οὐκ ἀμβλύνεις τὰ κέντρα, ἀλλὰ τοὺς πόδας αἱμάσσεις· ἐπεὶ καὶ τὰ κύματα τὴν πέτραν οὐ διαλύει, ἀλλ' αὐτὰ εἰς ἀφρὸν διαλύονται. Οὐδὲν Ἐκκλησίας δυ-

---

9. Περικοπή από τήν 4η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου στό χωρίο τοῦ Ἡσ. στ', 1 (Ἑ.Π. 56, 121-122).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἕλλην· ἐννοεῖ τόν ἐθνικό, τόν εἰδωλολάτρη. – **ἀναμενέτω τῶν πραγμάτων τὴν ἀπόδειξιν**· ἡ θριαμβευτική πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπαλήθευσε πλήρως τούς λόγους αὐτούς τοῦ Χρυσοστόμου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

9. Μετάφραση.

«Ἄς ἀκοῦνε οἱ εἰδωλολάτρες, ἄς ἀκοῦνε οἱ Ἰουδαῖοι τά κατορθώματά μας καί τήν πρώτη θέση πού κατέχει ἡ Ἐκκλησία. Πόσοι πολέμησαν τήν Ἐκκλησία, ἀλλά ποτέ δέν τή νίκησαν; Πόσοι τύραννοι; Πόσοι βασιλεῖς; Ὁ Αὔγουστος, ὁ Τιβέριος, ὁ Γάϊος, ὁ Κλαύδιος, ὁ Νέρων, ἄνθρωποι τούς ὁποίους τιμοῦσαν γιά τή μόρφωσή τους, ἄνθρωποι πού ἦταν δυνατοί, πολέμησαν τόσο πολύ τήν Ἐκκλησία, ἐνῶ ἐκείνη βρισκόταν ἀκόμη στήν ἀνάπτυξή της, καί ὅμως δέν τήν ξερίζωσαν· Καί ἐκεῖνοι πού τήν πολέμησαν δέν ἀκούονται πιά καί ὅλοι τούς ἔχουν λησμονήσει, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία, πού πολεμήθηκε, ὑψώνεται πάνω ἀπό τόν οὐρανό. Πραγματικά, νά μή δεῖς αὐτό, ὅτι δηλαδή ἡ Ἐκκλησία βρίσκεται στή γῆ, ἀλλά ὅτι ἔχει τό πολίτευμά της στόν οὐρανό. Ἀπό ποῦ φαίνεται αὐτό; Τό ἀποδείχνουν τά πράγματα. Πολεμήθηκαν ἕντεκα μαθητές, καί ἡ οἰκουμένη πολεμοῦσε· αὐτοί ὅμως πού πολεμήθηκαν νίκησαν, ἐνῶ αὐτοί πού πολέμησαν, ἀφανίστηκαν· τά πρόβατα νίκησαν τούς λύκους. Εἶδες ποτέ βοσκό νά στέλνει τά πρόβατα ἀνάμεσα στούς λύκους, ὥστε οὔτε τρέχοντας νά μήν μποροῦν νά σωθοῦν; Ποιός βοσκός τό κάνει αὐτό; Ὁ Χριστός ὅμως τό ἔκανε, γιά νά σοῦ δείξει ὅτι τά κατορθώματα δέ γίνονται σύμφωνα μέ τή φυσική ἀκολουθία τῶν πραγμάτων, ἀλλά κατά τρόπο ὑπερφυσικό, πάνω ἀπό τή φυσική αὐτή ἀκολουθία. Γιατί ἡ Ἐκκλησία εἶναι καλύτερα ριζωμένη ἀπό τόν οὐρανό. Ἀλλά ἴσως ὁ εἰδωλολάτρης μέ κατηγορεῖ γιά ἀνοησία· ἄς περιμένει ὅμως τήν ἀπόδειξη ἀπό τά πράγματα καί ἄς μαθαίνει τή δύναμη τῆς ἀλήθειας, πῶς δηλαδή εἶναι εὐκολότερο νά σβηστεῖ ὁ ἥλιος, παρά νά χαθεῖ ἡ Ἐκκλησία».

10. Μετάφραση.

«Εἶναι ὀδυνηρό γιά σένα νά κλωτσᾶς μυτερά καρφιά. Δέ χαλᾶς τή μύτη τῶν καρφιῶν, ἀλλά τά πόδια ματώνεις· ἀφοῦ καί τά κύματα

---

10. Περικοπή ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου πού ἔκαμε πρίν φύγει γιά τόν τόπο τῆς ἐξορίας του (Ἑ. Π. 52, 428-429).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν γῆν...· ἔκφραση ἀπό τόν ψαλμό 103, 32. – **κέντρα λακτίζειν**· πρβλ. Πράξ. θ΄, 4. – Σύ εἶ Πέτρος· βλ. Ματθ. ιστ΄, 18. **Σεσίγηνται...**· προσφιλής ἔκφραση τοῦ Χρυσοστόμου πού τήν ἐπαναλαμ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νατώτερον, ἄνθρωπε. Ἄνθρωπον ἐὰν πολεμῇς, ἤ ἐνίκησας ἢ ἐνικήθης. Ἐκκλησίαν δὲ ἐὰν πολεμῇς, νικῆσαί σε ἀμήχανον. Ὁ Θεὸς ἔπηξε, τὶς ἐπιχειρεῖ σαλεύειν; Οὐκ οἶσθα αὐτοῦ τὴν δύναμιν; Ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιεῖ αὐτὴν τρέμειν· κελεύει καὶ τὰ σειόμενα ἡδράζετο. Εἰ τὴν πόλιν σαλευομένην ἔστησε, πολλῷ μᾶλλον τὴν Ἐκκλησίαν στῆσαι δύναται. Ἡ Ἐκκλησία οὐρανοῦ ἰσχυροτέρα· « ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Ποῖοι λόγοι; «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ μου τῇ πέτρα οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς».

Εἰ ἀπιστεῖς τῷ λόγῳ, πίστευε τοῖς πράγμασι. Πόσοι τύραννοι ἠθέλησαν περιγενέσθαι τῆς Ἐκκλησίας; Πόσα τήγανα; Πόσοι κάμινοι; Θηρίων ὀδόντες, ξίφη ἠκονημένα; Καὶ οὐ περιεγένοντο. Ποῦ οἱ πολεμήσαντες; Σεσίγηνται καὶ λήθῃ παραδέδονται. Ποῦ δὲ ἡ Ἐκκλησία; Ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπει».

11. ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος).

«Ὅσα γὰρ ἀεὶ καλῶς ἐφθέγξαντο καὶ εὗρον οἱ φιλοσοφήσαντες ἢ νομοθετήσαντες, κατὰ Λόγου μέρος δι' εὑρέσεως καὶ θεωρίας ἐστὶ πονηθέντα αὐτοῖς. Ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντα τὰ τοῦ Λόγου ἐγνώρισαν, ὅς ἐστι Χριστός, καὶ ἐναντία ἑαυτοῖς πολλάκις εἶπον. Καὶ οἱ προγεγενημένοι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον λόγῳ πειραθέντες τὰ πράγματα θεωρῆσαι καὶ ἐλέγξαι, ὡς ἀσεβεῖς καὶ περίεργοι εἰς δικαστήρια ἤχθησαν. Ὁ πάντων δὲ αὐτῶν εὐτονώτερος πρὸς τοῦτο γενόμε-

---

βάνει συχνά. – **... τῇ πέτρᾳ...**· ἐννοεῖ τήν ἀληθινή πίστη πού ὁμολόγησε ὁ Πέτρος καί ἔγινε μέ τήν ὁμολογία του αὐτή τό πρῶτο λιθάρι τῆς πνευματικῆς οἰκοδομῆς, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας.

---

11. Περικοπή ἀπό τή 2η ἀπολογία τοῦ Ἰουστίνου «ὑπέρ τῶν Χριστιανῶν πρός τήν Ρωμαίων Σύγκλητον» (ΒΕΠΕΣ 3, 205).

Πραγματικές παρατηρήσεις: κατὰ Λόγου μέρος· Βάση αὐτῶν πού λέγει ὁ Ἰουστίνος, εἶναι ἡ θεωρία περί σπερματικοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἔκαμε ἱκανούς τούς ἐθνικούς φιλοσόφους «ἀμυδρῶς ὁρᾶν τά ὄντα» καί νά διδάξουν «σπέρματα ἀληθείας». Ἐξαιτίας τῆς σπορᾶς αὐτῆς τοῦ Λόγου, μερικοί ἀπό τούς Ἕλληνες φιλο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δέ διαλύουν τό βράχο, ἀλλά αὐτά γίνονται ἀφρός. Τίποτα δέν εἶναι πιό δυνατό ἀπό τήν Ἐκκλησία, ἄνθρωπε... Ἄν πολεμᾶς ἕναν ἄνθρωπο, ἤ θά τόν νικήσεις ἤ θά σέ νικήσει. Ἄν ὅμως πολεμᾶς τήν Ἐκκλησία, εἶναι ἀδύνατο νά νικήσεις. Ὁ Θεός στερέωσε τήν Ἐκκλησία, ποιός τολμᾶ νά τήν κλονίσει; Δέγνωρίζεις τή δύναμή Του; Ἕνα βλέμμα ρίχνει ἐπάνω στή γῆ καί τήν κάνει νά τρέμει· μιά ἐντολή δίνει καί στερεώνονται αὐτά πού κλονίζονται. Ἄν κράτησε ὄρθια τήν πόλη πού σείεται, πολύ περισσότερο μπορεῖ νά κρατήσει ὄρθια τήν Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι πιό ἰσχυρή ἀπό τόν οὐρανό· «ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ θά ἔχουν κάποτε τέλος, οἱ λόγοι μου ὅμως θά εἶναι πάντοτε ἰσχυροί». Ποιοί λόγοι; «Σύ εἶσαι Πέτρος καί πάνω στό βράχο αὐτό θά οἰκοδομήσω τήν ἐκκλησία μου, ὁ δέ θάνατος καί οἱ δυνάμεις τοῦ κακοῦ δέ θά τή νικήσουν».

Ἄν δέν πιστεύεις στά λόγια, νά πιστεύεις στά πράγματα. Πόσοι τύραννοι θέλησαν νά νικήσουν τήν Ἐκκλησία; Πόσα τηγάνια χρησιμοποιήθηκαν γι' αὐτό τό σκοπό; Πόσα καμίνια; Πόσα δόντια ἄγριων θηρίων, πόσα ἀκονισμένα ξίφη; Καί παρ' ὅλα αὐτά δέ νίκησαν. Ποῦ εἶναι ὅσοι πολέμησαν τήν Ἐκκλησία; Δέ γίνεται πιά λόγος γι' αὐτούς καί ἔχουν λησμονηθεῖ. Ποῦ εἶναι ὅμως ἡ Ἐκκλησία; Λάμπει περισσότερο καί ἀπό τόν ἥλιο».

11. Μετάφραση.

«Ὅσα λοιπόν, σωστά πάντοτε διακήρυξαν καί ἐπινόησαν οἱ φιλόσοφοι καί οἱ νομοθέτες, τά πέτυχαν μέ τήν ἐνόραση καί θεωρητική ἐνέργεια τοῦ νοῦ, καί ὕστερα ἀπό τό φωτισμό πού τούς ἔδωσε ὁ

σόφους εἶναι δυνατό, κατά τόν Ἰουστίνο, νά ὀνομάζονται καί νά θεωροῦνται Χριστιανοί, γιατί οἱ «μετά λόγου βιώσαντες καί βιοῦντες Χριστιανοί εἰσιν». Τέτοιους θεωροῦσε κυρίως τόν Ἡράκλειτο καί τό Σωκράτη. Τίς ἀντιλήψεις αὐτές τοῦ Ἰουστίνου, οἱ ὁποῖες ἐκθέτονται στήν Α΄ καί Β΄ Ἀπολογία τοῦ «ὑπέρ τῶν Χριστιανῶν πρός τήν Ρωμαίων Σύγκλητον» (ΒΕΠΕΣ 3, 162-208), εἶχε καί ὁ ἀπολογητής Ἀριστείδης. Προηγουμένως κατά τόν Εὐαγγελιστή Ἰωάννη ὁ Λόγος, δηλαδή ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, πού γεννήθηκε ἀπό τόν Πατέρα ὡς ἄπειρος καί ζωντανός Λόγος, ἀπό ἄπειρο καί πάνσοφο νοῦ, «ἦν τό φῶς τὸ ἀληθινό, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» (Ἰωάν. α΄, 9). – **καὶ γὰρ ἔφασαν... μὴ ἡγεῖσθαι αὐτόν**· σχετικά γίνεται λόγος στήν ἀπολογία τοῦ Σωκράτη, πού ἔχει γράψει ὁ Πλάτων. **ἐκβαλὼν τῆς Πολιτείας**· Πλάτωνος, Πολιτεία 595. «Τόν δὲ Πατέρα καὶ δημιουργόν...», Πλάτωνος, Τίμαιος 28.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νος Σωκράτης τὰ αὐτὰ ἡμῖν ἐνεκλήθη· καὶ γὰρ ἔφασαν αὐτὸν καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν καὶ οὕς ἡ πόλις νομίζει θεοὺς μὴ ἡγεῖσθαι αὐτόν. Ὁ δὲ δαίμονας μὲν τοὺς φαύλους καὶ τοὺς πράξαντας, ἃ ἔφασαν οἱ ποιηταί, ἐκβαλὼν τῆς πολιτείας καὶ Ὅμηρον καὶ τοὺς ἄλλους ποιητάς, παραιτεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐδίδαξε, πρὸς Θεοῦ δὲ τοῦ ἀγνώστου αὐτοῖς διὰ λόγου ζητήσεως ἐπίγνωσιν προὐτρέπετο, εἰπών· «τὸν δὲ Πατέρα καὶ δημιουργὸν πάντων οὔθ' εὑρεῖν ῥᾴδιον, οὔθ' εὑρόντα εἰς πάντας εἰπεῖν ἀσφαλές». Ἃ ὁ ἡμέτερος Χριστὸς διὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἔπραξε. Σωκράτει μὲν γὰρ οὐδεὶς ἐπείσθη ὑπὲρ τούτου τοῦ δόγματος ἀποθνήσκειν· Χριστῷ δὲ οὐ φιλόσοφοι οὐδὲ φιλόλογοι μόνον ἐπείσθησαν, ἀλλὰ καὶ χειροτέχναι καὶ παντελῶς ἰδιῶται, καὶ δόξης καὶ φόβου καὶ θανάτου καταφρονήσαντες· ἐπειδὴ δύναμίς ἐστι τοῦ ἀρρήτου Πατρὸς καὶ οὐχὶ ἀνθρωπείου λόγου κατασκευή».

12. ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ Η ΤΕΛΕΣΗ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

(Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος).

«Καὶ τῇ τοῦ ἡλίου λεγομένῃ ἡμέρᾳ πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκεται, μέχρις ἐγχωρεῖ. Εἶτα παυσαμένου τοῦ ἀναγινώσκοντος ὁ προεστὼς διὰ λόγου τὴν νουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται. Ἔπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες καὶ εὐχὰς πέμπομεν· καί, ὡς προέφημεν, παυσαμένων ἡμῶν τῆς εὐχῆς ἄρτος προσφέ-

---

12. Περικοπή ἀπό τήν 1η Ἀπολογία τοῦ Ἰουστίνου «ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν πρὸς Ἀντωνῖνον τὸν Εὐσεβῆ» (ΒΕΠΕΣ 3, 198).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἡ τοῦ ἡλίου ἡμέρα· εἶναι ἡ Κυριακή· ὁ Ἰουστίνος χρησιμοποιεῖ τὴν ὁρολογία τῶν ἐθνικῶν, ἡ ὁποία διατηρήθηκε σὲ μερικές εὐρωπαϊκές γλῶσσες, ὅπως στὴν ἀγγλικὴ (Sunday), τή γερμανική (Sonntag) κ.λπ. – **ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων**· ἀποστολικά καί εὐαγγελικά ἀναγνώσματα. – **τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν**· στήν ἀρχαία Ἐκκλησία κατά τή θ. Λειτουργία διάβαζαν ἀνελλιπῶς περικοπές ἀπό τήν Π. Διαθήκη, καί μάλιστα ἀπό τά προφητικά βιβλία. – **διὰ λόγου τὴν νουθεσίαν**· ἀπό τήν ἀρχή τό κήρυγμα εἶχε συνδεθεῖ μέ τή θ. Λειτουργία. – **καὶ ὕδωρ**· σύμφωνα πρός τήν ἀρχαία ἐκκλησιαστική τάξη τό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θεῖος Λόγος, ὁ ὁποῖος ἀποκάλυπτε σ' αὐτούς μερικές ἀλήθειες. Ἐπειδή ὅμως δέ γνώρισαν ὅλα τά σχετικά μέ τό Λόγο, πού εἶναι ὁ Χριστός, πολλές φορές εἶπαν καί πράγματα ἀντίθετα μεταξύ τους. Καί αὐτοί πού εἶχαν ζήσει πρό Χριστοῦ, ὅταν κατά τρόπο ἀνθρώπινο προσπάθησαν νά ἐρευνήσουν καί ἐλέγξουν τά πράγματα, σύμφωνα μέ τίς μερικές ἀλήθειες πού ἀποκάλυπτε ὁ Λόγος, ὁδηγήθηκαν στά δικαστήρια ὡς ἀσεβεῖς καί παραδοξολόγοι. Καί ὁ Σωκράτης, ὁ ὁποῖος μίλησε γιά τά παραπάνω μέ μεγαλύτερη ἀπό ὅλους εὐγλωττία, κατηγορήθηκε γιά τά ἴδια πράγματα, γιά τά ὁποῖα κατηγοροῦνε καί ἐμᾶς. Γιατί, εἶπαν, ὅτι καί αὐτός φέρνει νέους θεούς καί δέ θεωρεῖ ὡς θεούς αὐτούς πού παραδέχεται ἡ πόλη. Ἀλλά ἐκεῖνος πού ἔδιωξε ἀπό τήν πολιτεία τούς κακούς, ὡς δαίμονες, καί αὐτούς πού ἔκαμαν ὅσα εἶπαν οἱ ποιητές, καί τόν Ὅμηρο καί τούς ἄλλους ποιητές, αὐτός δίδαξε τούς ἀνθρώπους νά παραιτοῦνται ἀπό τήν ἀναζήτηση τῶν πραγμάτων καί τούς παρακινοῦσε νά ἀποδεχτοῦν τόν ἄγνωστο σ' αὐτούς Θεό, ἀναζητώντας Τον μέσω τῶν ἀληθειῶν τῆς μερικῆς ἀποκαλύψεως· σ' αὐτούς ἔλεγε: «Δέν εἶναι εὔκολο νά βρεῖ κανείς τόν Πατέρα καί δημιουργό ὅλων, οὔτε εἶναι ἀσφαλές, ἄν Τόν βρεῖ, νά μιλήσει γι' Αὐτόν σέ ὅλους». Αὐτά ὁ Χριστός μας τά ἔκαμε μέ τή δύναμή Του. Γιατί κανείς δέν πίστεψε στό Σωκράτη, ὥστε νά πεθάνει γιά τή διδασκαλία αὐτή. Στό Χριστό ὅμως πίστεψαν ὄχι μόνο φιλόσοφοι καί φιλόλογοι, ἀλλά καί χειροτέχνες καί τελείως ἁπλοϊκοί ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι περιφρόνησαν καί δόξα καί φόβο καί θάνατο· ἐπειδή εἶναι δύναμη τοῦ ἀνέκφραστου Πατέρα καί ὄχι δημιούργημα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος».

12. Μετάφραση.

«Καί κατά τή λεγόμενη ἡμέρα τοῦ ἡλίου, δηλαδή τήν Κυριακή, γίνεται συγκέντρωση ὅλων τῶν χριστιανῶν πού κατοικοῦν στίς πόλεις ἤ στό ὕπαιθρο καί διαβάζονται τά ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων ἤ τά συγγράμματα τῶν προφητῶν, ὅσο χρόνο εἶναι δυνατό.

κρασί πού χυνόταν στό ἀ. Ποτήριο, ἀναμιγνυόταν μέ λίγο νερό, γιά νά θυμίζει τό γεγονός ὅτι, ὅταν ὁ στρατιώτης χτύπησε μέ τή λόγχη τήν πλευρά τοῦ Κυρίου, βγῆκε αἷμα καί νερό. – **εὐχάς... ὅση δύναμις αὐτῷ**· στήν ἀρχαία Ἐκκλησία χρησιμοποιοῦσαν κατά τή θ. Λειτουργία καί αὐτοσχέδιες προσευχές. – **διὰ τῶν διακόνων**· οἱ γυναῖκες διάκονοι μετέφεραν τή θ. Κοινωνία στίς ἀσθενεῖς γυναῖκες. –

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρεται καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ καὶ ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως καὶ εὐχαριστίας, ὅση δύναμις αὐτῷ, ἀναπέμπει, καὶ ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων τὸ Ἀμήν. Καὶ ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἑκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. Οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ ὃ βούλεται δίδωσι· καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προεστῶτι ἀποτίθεται καὶ αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὀρφανοῖς τε καὶ χήραις καὶ τοῖς διὰ νόσον ἢ ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς οὖσι καὶ τοῖς παρεπιδήμοις οὖσι ξένοις καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρείᾳ οὖσι κηδεμὼν γίνεται. Τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴ πρώτη ἐστὶν ἡμέρα, ἐν ᾗ ὁ Θεὸς τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην τρέψας κόσμον ἐποίησε καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἡμέτερος σωτὴρ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη».

13. ΟΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΕΠΙΔΗΜΙΑΣ ΠΑΝΩΛΟΥΣ ΓΥΡΩ ΣΤΑ 250

(Διονυσίου Ἀλεξανδρείας).

«Νῦν μὲν γε θρῆνοι πάντα καὶ πενθοῦσι πάντες καὶ περιηχοῦσιν οἰμωγαὶ τὴν πόλιν διὰ τὸ πλῆθος τῶν τεθνηκότων καὶ τῶν ἀποθνησκόντων ὁσημέραι· ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων γέγραπται, οὕτω καὶ νῦν «ἐγεννήθη κραυγὴ μεγάλη· οὐ γὰρ ἐστιν οἰκία, ἐν ᾗ οὐκ ἐστιν ἐν αὐτῇ τεθνηκώς...».

ἐπικουρεῖ... κηδεμὼν γίνεται· ὑπονοοῦνται πολλοί τομεῖς τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. – **συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδή...**· παρουσιάζονται μερικοί ἀπό τούς λόγους πού συνετέλεσαν στήν καθιέρωση τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Κυριακῆς. – Γενικά ἡ περικοπή τοῦ Ἰουστίνου δείχνει ὅτι ἀπό τό α΄ μισό τοῦ β΄ αἰώνα ὑπῆρχε πλῆρες τυπικό τῆς θ. Λειτουργίας (ἀνάγνωση Γραφῶν – λόγος καί νουθεσία – κοινές εὐχές κλήρου καί λαοῦ – εὐχαριστήρια καί τελεστική εὐχή τοῦ προϊστάμενου λειτουργοῦ – χρήση τοῦ Ἀμήν – διάδοση καί μετάληψη τῆς θ. Κοινωνίας – «λογία» καί ὑλική βοήθεια στούς πάσχοντες).

---

13. Περικοπή ἀπό τήν ἑορταστική ἐπιστολή τοῦ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας πρός τούς ἀδελφούς τῆς Ἀλεξανδρείας (ΒΕΠΕΣ 17, 217-218).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «ἐγεννήθη κραυγή...» βλ. Ἐξ. ιβ΄, 30. **διά πολ-**

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κατόπιν, ἀφοῦ σταματήσει αὐτός πού διαβάζει, ὁ προϊστάμενος λειτουργός μέ ὁμιλία νουθετεῖ καί προσκαλεῖ τούς χριστιανούς νά μιμηθοῦν τά καλά αὐτά ἔργα. Ἔπειτα σηκωνόμαστε ὅλοι μαζί καί προσευχόμαστε· καί, ὅπως εἴπαμε προηγουμένως, ὅταν σταματήσουμε τήν προσευχή, προσφέρεται «ἄρτος» καί «οἶνος» καί «ὕδωρ» καί ὁ προϊστάμενος λειτουργός, μέ ὅση δύναμη ἔχει, ἀπευθύνει ἐπίσης εὐχές καί εὐχαριστίες στό Θεό καί ὁ λαός, ἐπιδοκιμάζοντας, λέγει Ἀμήν. Καί ἡ μετάδοση καί ἡ μετάληψη τῶν δώρων τῆς θείας Εὐχαριστίας γίνεται χωριστά γιά τόν καθένα· σ' ἐκείνους πού δέν ἦσαν παρόντες, στέλνεται μέ τούς διακόνους. Καί ἀπό αὐτούς πού εἶναι εὔποροι καί ἐπιθυμοῦν, καθένας δίνει ὅ,τι θέλει, ἀνάλογα μέ τήν προαίρεσή του. Τό ποσό πού συγκεντρώνεται, δίνεται στόν προϊστάμενο λειτουργό, καί αὐτός βοηθεῖ τά ὀρφανά καί τίς χῆρες, καί παρέχει προστασία σέ ὅσους ἀπουσιάζουν – ἐπειδή εἶναι ἄρρωστοι ἤ γιά ἄλλη αἰτία – καί στούς φυλακισμένους, καί στούς ξένους, πού μένουν προσωρινά ἐκεῖ, καί σέ ὅλους ἀνεξαιρέτως πού ἔχουν ἀνάγκη. Τήν κοινή, λοιπόν, συγκέντρωση αὐτή κάνουμε τήν ἡμέρα τοῦ ἡλίου, ἐπειδή εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα κατά τήν ὁποία ὁ Θεός, ἀφοῦ μετέβαλε τό σκοτάδι καί τήν ὕλη, δημιούργησε τόν κόσμο, καί ἐπειδή ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὁ Σωτήρας μας τήν ἴδια μέρα ἀναστήθηκε «ἐκ νεκρῶν».

13. Μετάφραση.

«Τώρα πραγματικά ὅλα θρηνοῦν καί ὅλοι πενθοῦν, καί ὁλόγυρα στήν πόλη ἀκούγονται γοερά κλάματα ἐξαιτίας τοῦ πλήθους ἐκείνων πού ἔχουν πεθάνει καί πεθαίνουν κάθε μέρα. Γιατί ὅπως ἔχει γραφτεῖ γιά τά πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων, ἔτσι καί τώρα «ἔγινε κραυγή μεγάλη· ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει σπίτι, μέσα στό ὁποῖο νά μήν ὑπάρχει κάποιος πεθαμένος...»

Οἱ περισσότεροι λοιπόν ἀπό τούς ἀδερφούς μας ἀπό πολύ μεγάλη καί ἀδερφική ἀγάπη, ἀφοσιωμένοι ὁ ἕνας στό ἄλλο καί χωρίς νά ὑπολογίζουν τίς συνέπειες γιά τόν ἑαυτό τους, ἔκαναν ἐπισκέψεις

λὴν εὐσέβειαν· καί οἱ ἐθνικοί ἀναγνώριζαν τήν εὐσέβεια καί ἀγάπη τῶν Χριστιανῶν, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Εὐσέβιος μέ ἀφορμή παρόμοια δράση τῶν Χριστιανῶν στούς χρόνους τοῦ Μαξιμίνου πού εἶχε συμβεῖ πείνα καί πανώλης (πανούκλα) (ΒΕΠΕΣ 20, 72-73).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ γοῦν πλεῖστοι τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δι' ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην καὶ φιλαδελφίαν, ἀφειδοῦντες ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων ἐχόμενοι, ἐπισκοποῦντες ἀφυλάκτως τοὺς νοσοῦντας, λιπαρῶς ὑπηρετούμενοι, θεραπεύοντες ἐν Χριστῷ, συναπηλλάττοντο ἐκείνοις ἀσμενέστατα τοῦ παρ' ἑτέρων ἀναπιμπλάμενοι πάθους καὶ τὴν νόσον ἐφ' ἑαυτοὺς ἕλκοντες ἀπὸ τῶν πλησίον καὶ ἑκόντες ἀναμασσόμενοι τὰς ἀλγηδόνας. Καὶ πολλοὶ νοσοκομήσαντες καὶ ρώσαντες ἑτέρους, ἐτελεύτησαν αὐτοί, τὸν ἐκείνων θάνατον εἰς ἑαυτοὺς μεταστησάμενοι... Οἱ γοῦν ἄριστοι τῶν παρ' ἡμῖν ἀδελφῶν τοῦτον τὸν τρόπον ἐξεχώρησαν τοῦ βίου, πρεσβύτεροί τέ τινες καὶ διάκονοι καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ λίαν ἐπαινούμενοι, ὡς καὶ τοῦ θανάτου τοῦτο τὸ εἶδος διὰ πολλὴν εὐσέβειαν καὶ πίστιν ἰσχυρὰν γινόμενον μηδὲν ἀποδεῖν μαρτυρίου δοκεῖν. Καὶ τὰ σώματα δὲ τῶν ἁγίων ὑπτίαις χερσὶ καὶ κόλποις ὑπολαμβάνοντες, καθαιροῦντές τε ὀφθαλμοὺς καὶ στόματα συγκλείοντες, ὠμοφοροῦντές τε καὶ διατιθέντες, λουτροῖς τε καὶ περιστολαῖς κατακοσμοῦντες, μετὰ μικρὸν ἐτύγχανον τῶν ἴσων, ἀεὶ τῶν ὑπολειπομένων ἐφεπομένων τοῖς πρὸ αὐτῶν. Τὰ δέ γε ἔθνη πᾶν τοὐναντίον· καὶ νοσεῖν τε ἀρχομένους ἀπωθοῦντο καὶ ἀπέφευγον τοὺς φιλτάτους, κἂν ταῖς ὁδοῖς ἐρρίπτουν ἡμιθνῆτας καὶ νεκροὺς ἀτάφους ἀπεσκυβαλίζοντο, τὴν τοῦ θανάτου διάδοσιν καὶ κοινωνίαν ἐκτρεπόμενοι, ἣν οὐκ ἦν καὶ πολλὰ μηχανωμένοις ἐκκλῖναι ῥᾴδιον».

14. Η ΒΑΠΤΙΣΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ (Εὐσεβίου Καισαρείας).

«Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἔννοιαν ἥκει τῆς τοῦ βίου τελευτῆς, καθάρσεως τοῦτον εἶναι καιρὸν τῶν ποτε αὐτῷ πεπλημμελημένων δεῖν ᾤετο, ὅσα οἷα θνητῷ διαμαρτεῖν ἐπῆλθε, ταῦτ' ἀπορρύψασθαι τῆς ψυχῆς λόγων ἀπορρήτων δυνάμει, σωτηρίῳ γε λόγῳ λουτροῦ, πιστεύσας. Τοῦτό τοι διανοηθείς, γόνυ κλίνας ἐπ' ἐδάφους, ἱκέτης ἐγίγνετο τοῦ Θεοῦ... Μεταβὰς δ' ἔνθεν, ἐπὶ προάστειον τῆς Νικομηδέων ἀφικνεῖται πόλε-

---

14. Περικοπή από τόν 4ο λόγο τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας στό βίο τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (Ἑ.Π. 20, 1212-1220).

Πραγματικές παρατηρήσεις: λόγων ἀπορρήτων· γενικά οἱ Χριστιανοί τῶν πρώτων αἰώνων εἶχαν τή συνήθεια νά κρύβουν τά μυστήρια (disciplina arcana). –

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στούς ἀρρώστους, τούς προσέφεραν τίς ὑπηρεσίες τους, τούς περιποιοῦνταν «ἐν Χριστῷ» καί πέθαιναν πολύ εὐχαρίστως μαζί τους, ἀφοῦ προηγουμένως πάθαιναν μόλυνση ἀπό τήν ἐπαφή τους μέ τούς ἄλλους, κολλοῦσαν τήν ἀρρώστια ἀπό τούς πλησίον καί, μέ τή θέλησή τους, δοκίμαζαν τούς πόνους. Καί πολλοί, ἀφοῦ περιποιήθηκαν τούς ἄλλους στήν ἀρρώστια τους καί τούς ἔδωσαν δύναμη, οἱ ἴδιοι πέθαιναν, μεταφέροντας κατά κάποιο τρόπο τό θάνατο ἐκείνων στούς ἑαυτούς τους. Οἱ ἄριστοι λοιπόν ἀπό τούς ἀδερφούς μας καί μερικοί πρεσβύτεροι καί διάκονοι καί λαϊκοί μέ αὐτό τόν τρόπο ἔφυγαν ἀπό τή ζωή, ἐπαινούμενοι πολύ, ἔτσι ὥστε καί αὐτό τό εἶδος τοῦ θανάτου, πού ἦταν ἀποτέλεσμα μεγάλης εὐσέβειας καί δυνατῆς πίστεως, νά μή φαίνεται καθόλου ὅτι εἶναι κατώτερο ἀπό τό μαρτύριο. Καί ἀφοῦ μέ ἁπλωμένα χέρια σήκωναν τά σώματα τῶν ἁγίων στήν ἀγκαλιά τους, καί τούς ἔκλειναν τά μάτια καί τά στόματα καί τούς μετέφεραν πάνω στούς ὤμους, καί τούς σαβάνωναν καί τούς ἔλουζαν καί τούς στόλιζαν μέ τή νεκρική στολή, μετά ἀπό λίγο χρόνο, τό ἴδιο γινόταν καί σ' αὐτούς, γιατί, πάντοτε ἐκεῖνοι πού ἀπέμεναν στή ζωή, ἀκολουθοῦσαν στό θάνατο αὐτούς πού πέθαναν προηγουμένως. Οἱ εἰδωλολάτρες ὅμως ἔκαναν τελείως τά ἀντίθετα· ἔδιωχναν ἀκόμη καί ἐκείνους πού μόλις ἄρχιζαν νά ἀρρωσταίνουν, καί ἀπέφευγαν τούς ἀγαπημένους τους καί τούς πετοῦσαν στούς δρόμους μισοπεθαμένους, καί τούς νεκρούς τούς ἔριχναν ἄταφους στά σκουπίδια, στήν προσπάθειά τους νά μήν τούς πλησιάσει ὁ θάνατος, πράγμα πού δέν ἦταν εὔκολο νά ἀποφύγουν, παρ' ὅλο ὅτι μηχανεύονταν πολλά».

14. Μετάφραση.

«Ἐπειδή κατάλαβε ὅτι πλησιάζει τό τέλος τῆς ζωῆς του καί θεωροῦσε κατάλληλο πιά τόν καιρό νά καθαριστεῖ ἀπό τά σφάλματα

λουτροῦ· τό βάπτισμα χαρακτηριζόταν ὡς «λουτρόν», γιατί μέ αὐτό πλενόμαστε ἀπό τό ρύπο τῆς ἁμαρτίας. Πρβλ. Ἐφεσ. ε΄, 26· Ἑβρ. ι΄, 22-23. – **σφραγῖδος· σφραγίσματος**· οἱ ἐκφράσεις αὐτές χρησιμοποιοῦνται γιά τά μυστήρια τοῦ βαπτίσματος καί τοῦ Χρίσματος, γιατί μέ αὐτά δεχόμαστε στήν ψυχή τήν ἀποτύπωση τῶν δωρεῶν τῆς θ. Χάριτος καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πρβλ. Ἐφεσ. ε΄, 13: «ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι... τῷ ἁγίῳ». Ἐπίσης πρβλ. τή φράση πού λέγεται κατά τήν τελετή τοῦ βαπτίσματος: «σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ως, κἀνταῦθα συγκαλέσας τοὺς ἐπισκόπους, ὧδέ πη αὐτοῖς διελέξατο:

«...Ὥρα καὶ ἡμᾶς ἀπολαῦσαι τῆς ἀθανατοποιοῦ σφραγῖδος, ὥρα τοῦ σωτηρίου σφραγίσματος μετασχεῖν... Μὴ δὴ οὖν ἀμφιβολία τις γινέσθω. Εἰ γὰρ καὶ πάλιν ἡμᾶς ἐνταυθοῖ βιοῦν ὁ καὶ ζωῆς καὶ θανάτου Κύριος ἐθέλοι καὶ οὕτως ἐμὲ συναγελάζεσθαι λοιπὸν τῷ τοῦ Θεοῦ λαῷ καὶ ταῖς εὐχαῖς ὁμοῦ τοῖς πᾶσιν ἐκκλησιάζοντα κοινωνεῖν ἅπαξ ὥρισται, θεσμοὺς ἤδη τοῦ βίου Θεῷ πρέποντας ἐμαυτῷ διατετάξομαι».

Ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἔλεγεν· οἱ δέ, τὰ νόμιμα τελοῦντες, θεσμοὺς ἀπεπλήρουν θείους καὶ τῶν ἀπορρήτων μετεδίδοσαν, ὅσα χρὴ προσδιαστειλάμενοι. Καὶ δὴ μόνος τῶν ἐξ αἰῶνος αὐτοκρατόρων Κωνσταντῖνος, Χριστοῦ μαρτυρίοις ἀναγεννώμενος ἐτελειοῦτο, θείας τε σφραγῖδος ἀξιούμενος, ἠγάλλετο τῷ πνεύματι, ἀνεκαινοῦτό τε καὶ φωτὸς ἐνεπίμπλατο θείου, χαίρων μὲν τῇ ψυχῇ δι' ὑπερβολὴν πίστεως, τὸ δ' ἐναργὲς καταπεπληγὼς τῆς ἐνθέου δυνάμεως. Ὡς δ' ἐπληροῦτο τὰ δέοντα, λαμπροῖς καὶ βασιλικοῖς ἀμφιάσμασι, φωτὸς ἐκλάμπουσι τρόπον, περιεβάλλετο, ἐπὶ λευκοτάτῃ τε στρωμνῇ διανεπαύετο, οὐκ ἔθ' ἁλουργίδος ἐπιψαῦσαι θελήσας».

15. ΑΙΡΕΣΕΙΣ – ΛΥΚΟΙ ΜΕ ΕΝΔΥΜΑΤΑ ΠΡΟΒΑΤΩΝ (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων).

«Μιμεῖται τὴν ἀρετὴν ἡ κακία καὶ τὸ ζιζάνιον βιάζεται σῖτος νομισθῆναι, σχήματι μὲν πρὸς τὸν σῖτον ἐξομοιούμενον, ἐκ δὲ τῆς γεύσεως ὑπὸ τῶν διακριτικῶν ἐξελεγχόμενον. Καὶ ὁ διάβολος μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός, οὐχ ἵνα ἐπανέλθῃ ὅπου καὶ ἦν, (ὥσπερ γὰρ ἄκμων, ἀνήλατον τὴν καρδίαν κτησάμενος, ἀμετανόητον λοιπὸν ἔχει τὴν προαίρεσιν), ἀλλ' ἵνα τοὺς ἰσάγγελον βίον πολιτευ-

---

15. Περικοπή πού ἀποτελεῖ τήν εἰσαγωγή στήν 4η κατήχηση φωτιζομένων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Ἑ.Π. 33, 453-456).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Εἰς ἄγγελον φωτός· Β΄ Κορ. ια΄, 14. – **ἐκ τῶν ὀδόντων... ἰόν**· μέ τό κοῖλο δόντι τῆς ὀχιᾶς χύνεται σάν μέ σύριγγα τό δηλητήριο στή σάρκα τοῦ θύματος. **λύκοι ἐν ἐνδύμασι προβάτων**· Ματθ. ζ΄, 15. – **ὡς λέων ὠρυόμενος...**· Α΄ Πετρ. ε΄, 8.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πού κάποτε εἶχε κάμει, ἀποφάσισε νά ἀπαλλάξει τήν ψυχή του μέ τή δύναμη τῶν λόγων τῶν μυστηρίων, καί μάλιστα μέ τά σωτήρια λόγια τοῦ βαπτίσματος, ἀπό ὅλα τά ἁμαρτήματα πού εἶχε κάμει ὡς ἄνθρωπος. Ἀφοῦ λοιπόν πῆρε αὐτή τήν ἀπόφαση, γονάτισε στό ἔδαφος καί παρακαλοῦσε τό Θεό... Ἔφυγε δέ ἀπό ἐδῶ καί φτάνει σέ ἕνα προάστειο τῆς Νικομήδειας· καί ἐδῶ ἀφοῦ συγκέντρωσε τούς ἐπισκόπους, τούς μίλησε περίπου ὡς ἑξῆς:

«... Καιρός εἶναι νά ἀπολαύσουμε καί ἐμεῖς τή σφραγίδα τοῦ Πνεύματος πού χαρίζει τήν ἀθανασία, καιρός εἶναι νά λάβουμε μέρος στό σωτήριο σφράγισμα... Ἄς μήν ὑπάρχει λοιπόν καμιά ἀμφιβολία. Γιατί, καί ἄν πάλι ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου θέλει νά συνεχίσουμε νά ζοῦμε στήν παρούσα ζωή, καί ἄν ἔτσι ἔχει ὁρίσει ὁ Θεός, δηλαδή νά συνεχίσω νά ζῶ μαζί μέ τό λαό μου, παίρνοντας μέρος στίς ἐκκλησιαστικές συγκεντρώσεις καί συμμετέχοντας μαζί μέ ὅλους στίς κοινές προσευχές, τότε θά ἐπιβάλω πιά στόν ἑαυτό μου κανόνες συμπεριφορᾶς πού θά συμφωνοῦν μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ».

Ἐκεῖνος λοιπόν αὐτά ἔλεγε, ἐνῶ οἱ ἐπίσκοποι, κάνοντας ὅσα ἦταν σύμφωνα μέ τήν ἐκκλησιαστική τάξη, ἐφάρμοζαν τούς θείους κανόνες καί, ἀφοῦ συμφώνησαν ἀπό πρίν μεταξύ τους, μετέδιδαν ἀπό τά μυστήρια ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα. Τώρα λοιπόν μόνος ὁ Κωνσταντῖνος, ἀπό ὅλους ἐκείνους πού ἐξαρχῆς εἶχαν γίνει αὐτοκράτορες, ἀφοῦ ἀναγεννιόταν μέ τή μαρτυρία τοῦ βαπτίσματος τοῦ Χριστοῦ, γινόταν τέλειος Χριστιανός· καί ἀφοῦ ἀξιώθηκε τίς θεῖες δωρεές τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἔνιωθε πνευματική ἀγαλλίαση, γινόταν καινούριος ἄνθρωπος καί πλημμύριζε ἀπό θεῖο φῶς· ἀκόμη εἶχε χαρά στήν ψυχή γιά τήν τόσο μεγάλη πίστη, καί δοκίμαζε ἔκπληξη γιά τήν ὁλοφάνερη ἀπόδειξη τῆς θείας δυνάμεως. Ὅταν τελείωσαν ὅσα ἔπρεπε νά γίνουν, φόρεσε λαμπρά καί βασιλικά ἐνδύματα πού ἀκτινοβολοῦσαν σάν τό φῶς, καί ξεκουραζόταν πάνω σέ ὁλόλευκο στρωμένο κρεβάτι, γιατί δέ θέλησε νά πλησιάσει πιά τή βασιλική πορφυρή φορεσιά».

15. Μετάφραση.

«Ἡ κακία μιμεῖται τήν ἀρετή καί τό ἀγριόχορτο προσπαθεῖ μέ τό ζόρι νά τό περάσουν γιά σιτάρι, ἀφοῦ παίρνει τό σχῆμα τοῦ σιταριοῦ· ἀπό τή γεύση ὅμως τό καταλαβαίνουν αὐτοί πού ξέρουν νά ξεχωρίζουν τά πράγματα. Καί ὁ διάβολος μεταμορφώνεται σέ ἄγγελο

ομένους ἀβλεψίας σκότει καὶ ἀπιστίας λοιμώδει περιβάλλῃ καταστάσει. Πολλοὶ λύκοι περιάγουσιν ἐν ἐνδύμασι προβάτων, προβάτων μὲν ἐνδύματα κεκτημένοι, οὐ μὴν καὶ ὄνυχας καὶ ὀδόντας· ἀλλὰ τὴν ἥμερον περικείμενοι δορὰν καὶ τῷ σχήματι τοὺς ἀκάκους ἀπατῶντες, τὸν φθοροποιὸν τῆς ἀσεβείας ἐκ τῶν ὀδόντων προχέουσιν ἰόν. Χρεία τοίνυν θείας ἡμῖν χάριτος καὶ νηφαλίου διανοίας καὶ βλεπόντων ὀφθαλμῶν· ἵνα μὴ ζιζάνιον ὡς σῖτον φαγόντες, ἐξ ἀγνοίας βλαβῶμεν· μήτε τὸν λύκον πρόβατον ὑπολαβόντες, θηρευθῶμεν· μήτε ἄγγελον ἀγαθὸν τὸν ὀλεθροποιὸν διάβολον ὑποπτεύσαντες, καταποθῶμεν· περιέρχεται γὰρ «ὡς λέων ὠρυόμενος, ζητῶν τίνα καταπίῃ», κατὰ τὴν Γραφήν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία νουθετεῖ· διὰ τοῦτο τὰ παρόντα διδασκαλεῖα· διὰ τοῦτο τὰ ἀναγνώσματα γίνονται».

16. ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Μικρὸν ἀπὸ τῆς πόλεως πρόελθε καὶ θέασαι τὴν καινὴν πόλιν, τὸ τῆς εὐσεβείας ταμεῖον, τὸ κοινὸν τῶν ἐχόντων θησαύρισμα, εἰς ὃ τὰ περιττὰ τοῦ πλούτου, ἤδη δὲ καὶ τὰ ἀναγκαῖα ταῖς ἐκείνου παραινέσεσιν ἀποτίθεται, σῆτας ἀποσειόμενα καὶ κλέπτας οὐκ εὐφραίνοντα καὶ φθόνου πάλην καὶ καιροῦ φθορὰν διαφεύγοντα· ἐν ᾧ νόσος φιλοσοφεῖται καὶ συμφορὰ μακαρίζεται καὶ τὸ συμπαθὲς δοκιμάζεται. Τί μοι πρὸς τοῦτο τὸ ἔργον ἑπτάπυλοι Θῆβαι καὶ Αἰγύ-

---

16. Περικοπή ἀπό τόν ἐπιτάφιο λόγο Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ στό Μ. Βασίλειο, ἐπίσκοπο Καισαρείας (Ἑ.Π. 36, 577-580).

Πραγματικές παρατηρήσεις: καινὴν πόλιν· πρόκειται γιά τήν περίφημη Βασιλειάδα, ἡ ὁποία ἦταν ἀληθινή πόλη, γιατί περιλάμβανε πτωχοτροφεῖο, εἰδικά ἐπαγγελματικά ἐργαστήρια, ἀνεξάρτητα οἰκήματα γιά τούς γιατρούς, τίς νοσοκόμες καί τό προσωπικό· ἀκόμα καί βουστάσιο (στάβλο βοδιῶν) γιά τίς ἀνάγκες τῶν ἱδρυμάτων. – **ἑπτάπυλοι Θῆβαι... χαλκὸς ἄμετρος**· τά οἰκοδομήματα αὐτά θεωροῦνταν ἀπό τά θαύματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου. – **τετελευτηκότες... τοῖς πλείστοις μέλεσιν**· ἐννοεῖ τούς χανσενικούς, οἱ ὁποῖοι τήν ἐποχή ἐκείνη ἦταν κυριολεκτικά νεκροί προτοῦ πεθάνουν· σήμερα ἡ νόσος τοῦ Χάνσεν δέν ἔχει τέτοια φοβερή ἐξέλιξη καί συχνά θεραπεύεται. – **μισούμενοι**· ἐννοεῖ ὅτι οἱ ζητιάνοι γίνονται ἐνοχλητικοί. – **τὴν μίαν πάντων κεφαλήν**· πρβ.λ. Ρωμ. ιβ΄, 5: «οἱ πολλοὶ ἓν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, τὸ δὲ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη» καί Ἐφεσ. α΄, 22-23: «καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φωτός, ὄχι γιά νά ξαναγυρίσει στήν πρώτη του κατάσταση, (γιατί ὅπως ἀκριβῶς τό ἀμόνι εἶναι ἀλύγιστο, ἔτσι καί ἡ θέληση τοῦ διαβόλου εἶναι ἀμετάβλητη), ἀλλά γιά νά σκεπάζει ὅσους ζοῦν ἀγγελική ζωή μέ τό πνευματικό σκοτάδι καί τή μολυσματική ἀρρώστια τῆς ἀπιστίας. Πολλοί λύκοι γυρνοῦν τριγύρω μεταμφιεσμένοι σέ πρόβατα, γιατί, ἐνῶ φοροῦν ἐνδύματα προβάτων, ἔχουν καί δόντια καί νύχια. Καί ἄν καί φοροῦν τό ἥμερο δέρμα καί μέ τήν ἐξωτερική τους ἐμφάνιση ἐξαπαντοῦν τούς ἀθώους, ξεχύνουν ἀπό τά δόντια τους τό καταστρεπτικό φαρμάκι τῆς ἁμαρτίας. Χρειαζόμαστε λοιπόν τή θεία Χάρη καί μυαλό ξεκάθαρο καί μάτια πού νά βλέπουν σωστά, γιά νά μή φᾶμε γιά σιτάρι τό ἀγριόχορτο καί βλάψουμε τόν ἑαυτό μας ἀπό ἄγνοια· οὔτε νά νομίσουμε τό λύκο γιά πρόβατο καί νά μᾶς πιάσουν σάν τό θήραμα· οὔτε ἀκόμη νά φανταστοῦμε τόν ἄγγελο πού φέρνει τήν καταστροφή, δηλαδή τό διάβολο, ὡς ἄγγελο ἀγαθό καί νά τόν ἀφήσουμε νά μᾶς καταπιεῖ· γιατί, ὅπως μᾶς λέει ἡ Ἁγία Γραφή, «τριγυρίζει σάν λιοντάρι πού οὐρλιάζει καί ζητεῖ ποιόν νά καταπιεῖ». Γι' αὐτό τό λόγο ἡ Ἐκκλησία μᾶς καθοδηγεῖ· γι' αὐτό ὑπάρχουν αὐτά ἐδῶ τά διδασκαλεῖα· γι' αὐτό διαβάζονται τά ἀναγνώσματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς».

16. Μετάφραση.

«Βγές γιά λίγο ἔξω ἀπό τήν πόλη καί δές τήν καινούρια πόλη, τό θησαυροφυλάκιο αὐτό τῆς εὐσεβειας, τό κοινό αὐτό ἀποταμίευμα τῶν πλουσίων, στό ὁποῖο μέ τίς προτροπές ἐκείνου (δηλ. τοῦ Βασιλείου) καταθέτονται τά περισσεύματα τοῦ πλούτου, τώρα δέ καί τά ἀπαραίτητα γιά τή ζωή, καί ἔτσι ἀποτινάζουν τό σκόρο, δέ φέρνουν χαρά στούς κλέφτες καί ξεφεύγουν τήν πάλη τοῦ φθόνου καί τή φθορά τοῦ χρόνου· μέσα σ' αὐτό ἡ ἀρρώστια ἀντιμετωπίζεται μέ διάθεση φιλοσοφική καί ἡ συμφορά γίνεται εὐτυχία καί ἡ συμπόνια δοκιμάζεται. Σέ σύγκριση μέ τό ἔργο αὐτό ποιά ἀξία ἔχουν οἱ ἑφτάπυλες Θῆβες τῆς Βοιωτίας καί τῆς Αἰγύπτου καί τά τείχη τῆς Βαβυλώνας καί ὁ τάφος τοῦ Μαυσώλου στήν Καρία καί οἱ Πυραμίδες τῆς Αἰγύπτου καί ὁ ὑπερβολικός χάλκινος ὄγκος τοῦ Κολοσσοῦ ἤ οἱ μεγάλοι καί ὡραῖοι ναοί πού δέν ὑπάρχουν πιά, καί ὅσα ἄλλα θαυμάζουν οἱ ἄνθρωποι καί τά ἐξιστοροῦν...; Ἐκεῖ δέ βλέπουμε πιά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πτιοι καὶ τείχη Βαβυλώνια καὶ Μαυσώλου Καρικὸς τάφος καὶ Πυραμίδες καὶ Κολοσσοῦ χαλκὸς ἄμετρος ἢ ναῶν μεγέθη καὶ κάλλη τῶν μηκέτι ὄντων ἄλλα τε ὅσα θαυμάζουσιν ἄνθρωποι καὶ ἱστορίαις διδόασιν...; Οὐκ ἔτι πρόκειται τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θέαμα δεινὸν καὶ ἐλεεινόν, ἄνθρωποι νεκροὶ πρὸ θανάτου καὶ τετελευτηκότες τοῖς πλείστοις τοῦ σώματος μέλεσιν, ἀπελαυνόμενοι πόλεων, οἰκιῶν, ἀγορῶν, ὑδάτων, αὐτῶν τῶν φιλτάτων, ὀνόμασι μᾶλλον ἢ σώμασι γνωριζόμενοι· οὐδὲ προτίθενται συνόδοις τε καὶ συλλόγοις κατὰ συζυγίαν τε καὶ συναυλίαν, μηκέτ' ἐλεούμενοι διὰ τὴν νόσον, ἀλλὰ μισούμενοι... Ἐκεῖνός γε μάλιστα πάντων ἔπεισεν ἀνθρώπους ὄντας, ἀνθρώπων μὴ καταφρονεῖν, μηδ' ἀτιμάζειν Χριστὸν τὴν μίαν πάντων κεφαλὴν διὰ τῆς εἰς ἐκείνους ἀπανθρωπίας».

17. ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΓΡΗΓΟΡΙΟ ΤΟ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟ (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ).

«Χαῖρέ μοι, ὦ καθέδρα, τὸ ἐπίφθονον ὕψος τοῦτο καὶ ἐπικίνδυνον, ἀρχιερέων συνέδριον... Χαίρετε, Ναζωραίων χοροστασίαι, ψαλμῳδιῶν ἁρμονίαι, στάσεις πάννυχοι, παρθένων σεμνότης, γυναικῶν εὐκοσμία, χηρῶν, ὀρφανῶν συστήματα, πτωχῶν ὀφθαλμοί, πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἡμᾶς βλέποντες. Χαίρετε, οἶκοι φιλόξενοι καὶ φιλόχριστοι καὶ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας ἀντιλήπτορες. Χαίρετε, τῶν ἐμῶν λόγων ἐρασταὶ καὶ δρόμοι καὶ συνδρομαὶ καὶ γραφίδες φανεραὶ καὶ λανθάνουσαι καὶ ἡ βιαζομένη κιγκλὶς αὕτη τοῖς περὶ τὸν λόγον ὠθιζομένοις. Χαίρετε, ὦ βασιλεῖς, καὶ βασίλεια, ὅσον τε περὶ τὸν βασιλέα θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον· εἰ μὲν καὶ βασιλεῖ πιστόν, οὐκ οἶδα·

---

17. Περικοπή ἀπό τό «Συντακτήριο λόγο», μέ τόν ὁποῖο ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνός, ὅταν παραιτήθηκε ἀπό τόν Πατριαρχικό θρόνο, ἀποχαιρέτησε τό ποίμνιό του (Ἑ.Π. 36, 489-492).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ναζωραῖοι· οἱ ὀπαδοί τοῦ Ναζωραίου, οἱ Χριστιανοί. Σέ μερικά χειρόγραφα ὑπάρχει ἡ λέξη **Ναζιραῖοι** = χωρισμένοι γιά τό Θεό μοναχοί. – **χηρῶν, ὀρφανῶν συστήματα**· ἦταν χωρισμένες τάξεις πού τίς προστάτευε ἡ Ἐκκλησία. – **γραφίδες**· τά ὄργανα μέ τά ὁποῖα πολλοί κρατοῦσαν στενογραφημένες ἢ μή σημειώσεις ἀπό τά κηρύγματα τῶν μεγάλων Πατέρων. – **κιγκλίς**·

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μπροστά μας θέαμα φοβερό καί ἐλεεινό· δηλαδή ἀνθρώπους πού εἶναι νεκροί πρίν ἀκόμη πεθάνουν καί πού τά περισσότερα μέλη τοῦ σώματός τους ἔχουν ἀπονεκρωθεῖ; ἀνθρώπους πού διώχνονται ἀπό τίς πόλεις, ἀπό τά σπίτια, ἀπό τίς ἀγορές, ἀπό τίς πηγές πού βγαίνουν τά νερά, ἀπό αὐτούς τούς πολύ φίλους· οἱ ἄνθρωποι αὐτοί ἀναγνωρίζονται εὐκολότερα ἀπό τά ὀνόματά τους παρά ἀπό τά σώματά τους· αὐτοί οἱ ἄνθρωποι δέν κάθονται μπροστά στίς συνελεύσεις καί τίς συναθροίσεις σέ ζεύγη καί ὁμάδες πού τραγουδοῦν θλιβερά, δίχως οἱ ἄλλοι νά τούς ἐλεοῦν γιά τήν ἀρρώστια τους, ἀλλά νά τούς μισοῦν... Ἐκεῖνος (ὁ Βασίλειος) περισσότερο ἀπό ὅλους μᾶς ἔπεισε στ' ἀλήθεια ὅτι, ἀφοῦ εἴμαστε ἄνθρωποι, δέν πρέπει νά περιφρονοῦμε τούς ἀνθρώπους, οὔτε μέ τήν ἀπανθρωπιά μας πρός ἐκείνους, δηλαδή τούς πάσχοντες, νά προσβάλλουμε τό Χριστό πού εἶναι ὁ ἀρχηγός ὅλων».

17. Μετάφραση.

«Χαῖρε γιά μένα, ἐπισκοπικέ θρόνε, τό μεγαλεῖο αὐτό πού προκαλεῖ τό φθόνο καί εἶναι ἐπικίνδυνο, σύνοδος ἀρχιερέων... Χαίρετε, ὅμιλοι τῶν χριστιανῶν, ἁρμονίες τῶν ψαλμωδιῶν, ὁλονυχτίες, σεμνότητα τῶν παρθένων, εὐπρέπεια τῶν γυναικῶν, χῆρες, σύλλογοι ὀρφανῶν, μάτια τῶν φτωχῶν πού βλέπουν πρός τό Θεό καί πρός ἐμᾶς. Χαίρετε φιλόξενες καί φιλόχριστες οἰκογένειες καί προστάτες στήν ἀσθένειά μου. Χαίρετε θαυμαστές τῶν λόγων μου καί δρόμοι καί συγκεντρώσεις τοῦ πλήθους καί φανερά ἤ κρυφά σύνεργα γραφῆς καί τό κιγκλίδωμα αὐτό πού πιέζεται ἀπό ἐκείνους πού στριμώχνονται ἐδῶ, γιά νά ἀκούσουν τό θεῖο λόγο. Χαίρετε, βασιλεῖς καί βασιλικά ἀνάκτορα, καθώς ἐπίσης καί τό ὑπηρετικό καί οἰκιακό προσωπικό τοῦ βασιλιᾶ – ἄν ὅμως εἶναι καί πιστό στό βασιλιά δέν τό ξέρω· στό Θεό πάντως τό περισσότερο δέν εἶναι πιστό –. Χειροκροτᾶτε

κιγκλίδωμα (φράγμα) πού χώριζε τό θυσιαστήριο (ἅγιο Βῆμα) ἀπό τόν ὑπόλοιπο ναό· τό τέμπλο παρουσιάστηκε ἀργότερα. – **κροτήσατε χεῖρας...**· σχήματα ρητορικῆς ὑπερβολῆς, πού ἔχουν ὅμως σχέση μέ τίς συνήθειες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, κατά τήν ὁποία οἱ ἀκροατές χειροκροτοῦσαν καί ἐπευφημοῦσαν τοὺς διαπρεπεῖς ρήτορες. – **μαχήσεται διά χειρός καί μέλανος**· δηλαδή θά ἐπιδοθεῖ στό συγγραφικό ἔργο, πράγμα πού ἔγινε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θεῷ δὲ τὸ πλεῖον ἄπιστον. Κροτήσατε χεῖρας, ὀξὺ βοήσατε, ἄρατε εἰς ὕψος τὸν ῥήτορα ὑμῶν. Σεσίγηκεν ὑμῖν ἡ πονηρὰ γλῶσσα καὶ λάλος· οὐ μὴν σιγήσεται παντάπασι· μαχήσεται γὰρ διὰ χειρὸς καὶ μέλανος· τὸ δ' οὖν παρὸν σεσιγήκαμεν».

18. ΤΟ ΗΡΩΪΚΟ ΦΡΟΝΗΜΑ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Πολλὰ τὰ κύματα καὶ χαλεπὸν τὸ κλυδώνιον· ἀλλ' οὐ δεδοίκαμεν μὴ καταποντισθῶμεν· ἐπὶ γὰρ τῆς πέτρας ἑστήκαμεν. Μαινέσθω ἡ θάλασσα, πέτραν διαλῦσαι οὐ δύναται· ἐγειρέσθω τὰ κύματα, τοῦ Ἰησοῦ τὸ πλοῖον καταποντίσαι οὐκ ἰσχύει. Τί δεδοίκαμεν; Εἰπέ μοι. Τὸν θάνατον; Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Ἀλλ' ἐξορίαν; Εἰπέ μοι. Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Ἀλλὰ χρημάτων δήμευσιν; Οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν δυνάμεθα· καὶ τὰ φοβερὰ τοῦ κόσμου ἐμοὶ εὐκαταφρόνητα καὶ τὰ χρηστὰ καταγέλαστα. Οὐ πενίαν δέδοικα, οὐ πλοῦτον ἐπιθυμῶ· οὐ θάνατον φοβοῦμαι, οὐ ζῆσαι εὔχομαι, εἰ μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν προκοπήν. Διὸ καὶ τὰ νῦν ὑπομιμνήσκω καὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν θαρρεῖν ἀγάπην· οὐδεὶς γὰρ ὑμᾶς ἀποσπάσαι δυνήσεται».

19. Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου).

«Ἄλλος αὐτὸν (Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον) ἕλκει βοηθὸν ἁρπαζόμενος, ἄλλος καλεῖ δικαζόμενος σύνδικον· ἄλλος πεινῶν ὑπὲρ

---

18. Περικοπή ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου «πρό τῆς ἐξορίας» (Ἑ.Π. 52, 427).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἐμοί τὸ ζῆν Χριστός· Φιλιπ. α΄, 21. **τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καί τὸ πλήρωμα αὐτῆς**· ψαλμ. 23, 1. – **φοβερά... εὐκαταφρόνητα**· ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων αὐτῶν ἀποδείχτηκε κατά τήν ἐξορία τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος ὑπέμεινε καρτερικά ὅλες τίς κακουχίες.

---

19. Περικοπή ἀπό λόγο τοῦ Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου, στόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο, ἡ ὁποία διασώζεται στό Μυριόβιβλο τοῦ Μεγάλου Φωτίου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δυνατά, φωνάχτε δυνατά, σηκῶστε ψηλά τό ρήτορά σας. Σταμάτησε νά μιλάει γιά σᾶς ἡ πονηρή καί φλύαρη γλώσσα (ὅπως τή θεωροῦν οἱ ἐχθροί μου)· ὅμως δέ θά σταματήσει τελείως· γιατί θά ἀγωνίζεται μέ τό χέρι καί τό μελάνι· προσωρινά λοιπόν ἔχουμε σιωπήσει».

18. Μετάφραση.

«Τά κύματα εἶναι πολλά καί ἡ τρικυμία φοβερή· ὅμως δέ φοβόμαστε μήπως καταποντιστοῦμε, γιατί στεκόμαστε πάνω στό βράχο. Ἄς εἶναι μανιασμένη ἡ θάλασσα, δέν μπορεῖ νά διαλύσει τό βράχο· ἄς σηκώνονται ψηλά τά κύματα, δέν ἔχουν τή δύναμη νά καταποντίσουν τό πλοῖο τοῦ Ἰησοῦ. Πές μου: Τί φοβόμαστε; Τό θάνατο; Γιά μένα ὅμως ἡ ζωή εἶναι ὁ Χριστός καί τό νά πεθάνω εἶναι κέρδος. Ἀλλά πές μου: Φοβόμαστε τήν ἐξορία; Ὅμως ἡ γῆ καί τό καθετί πού τή γεμίζει, ἀνήκει στόν Κύριο. Ἀλλά μήπως φοβόμαστε δήμευση τῆς περιουσίας; Τίποτε ὅμως δέ φέραμε στόν κόσμο· εἶναι φανερό, ἑπομένως, ὅτι καί τίποτε δέν μποροῦμε νά πάρουμε μαζί μας ἀπό αὐτόν. Καί τά φοβερά πράγματα τοῦ κόσμου εἶναι ἀξιοκαταφρόνητα καί τά χρήσιμα φαίνονται γελοῖα. Δέ φοβοῦμαι τή φτώχια, δέν ἐπιθυμῶ τόν πλοῦτο· δέ φοβοῦμαι τό θάνατο, δέν εὔχομαι νά ζήσω, παρά μόνο γιά τή δική σας πνευματική πρόοδο. Γιά τοῦτο καί τώρα ὑπενθυμίζω καί παρακαλῶ τήν ἀγάπη σας νά ἔχει θάρρος, γιατί κανείς δέ θά μπορέσει νά σᾶς χωρίσει ἀπό ἐμένα».

19. Μετάφραση.

«Ἄλλος τόν τραβᾶ, ἁρπάζοντάς τον ὡς βοηθό. Ἄλλος, πού δικάζεται, τόν προσκαλεῖ γιά συνήγορο. Ἄλλος, πού πεινᾶ, τόν παρακαλεῖ γιά τροφή· ὁ γυμνός τόν παρακαλεῖ γιά ἔνδυμα. Ἄλλος, παρα-

---

κεφ. 273ο (Ἑ.Π. 104, 229-232).

Πραγματικές παρατηρήσεις: πρὸς νόσων ἐπίσκεψιν· κατά τόν Παλλάδιο ὁ Χρυσόστομος ἔχτισε πολλά νοσοκομεῖα. – **χήρα... ὀρφανία**· εἶναι γνωστό ὅτι στήν Ἀντιόχεια ὁ Χρυσόστομος εἶχε ὀργανώσει τήν καθημερινή διατροφή τριῶν χιλιάδων χηρῶν καί παρθένων, καθώς μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος, προσθέτοντας ὅτι ἀπό τήν Ἐκκλησία τῆς Ἀντιόχειας παρεχόταν βοήθεια «τοῖς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ κάμνουσι, τοῖς ὑγιαίνουσι, τοῖς ἀποδημοῦσι, τοῖς τὰ σώματα λελωβημένοις» καί σέ πολλούς ἄλλους. Καί κατά τόν Παλλάδιο ἡ κοινωνική δράση τοῦ Χρυσοστόμου περιλάμ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τροφῆς ἱκετεύει, γυμνὸς ὑπὲρ ἐνδύματος· ἄλλος αὐτὸν ἀποδύει· ἄλλος πενθῶν εἰς παράκλησιν δεῖται· δεσμῶν ἕτερος ἀπολυθῆναι βοᾷ. Ἕλκει τις αὐτὸν ἄλλος πρὸς νόσων ἐπίσκεψιν· ξένος αἰτεῖ καταγώγιον· ἕτερος παραστὰς χρέος ὀδύρεται· ἄλλος ἐπόπτην καὶ διαλλάκτην τῶν κατ' οἶκον μεταπέμπεται στάσεων. Οὐδὲ δοῦλος πρὸς ἄλλον καταφεύγει, δεσπότου πικρὰν ὀλοφυρόμενος ἀγανάκτησιν. Χήρα βοᾷ τὸ Ἐλέησον· ἄλλη τὴν ὀρφανίαν ὀδύρεται. Μυρίαι τῷ πατρὶ καθ' ἑκάστην πρὸς ἑκάστους ὑπὲρ ἑκάστου τροπαί. Ἁρπάζεταί τις, καὶ συνήγορος ὁ Πατήρ· λιμὸς ἐνοχλεῖ, καὶ τροφεὺς ἐκ συνηγόρου γίνεται· νοσεῖ τις, καὶ εἰς ἰατρὸν ὁ τροφεὺς μεταβάλλεται· πένθει τις περιπέπτωκε, καὶ ὁ νοσοκόμος εὑρίσκεται παραμύθιον· ξένων ἐπέστη φροντίς, καὶ ξενοδόχος ὁ πάντα γεγονὼς ἀναδείκνυται».

20. ΟΛΥΜΠΙΑΣ Η ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΑ (Παλλαδίου, ἐπισκόπου Ἑλενοπόλεως).

«Ὀλυμπιὰς πάντα τὸν ἄπειρον ἐκεῖνον καὶ ἀμέτρητον πλοῦτον διασκορπίσασα, πᾶσιν ἁπλῶς καὶ ἀδιακρίτως ἐπήρκεσεν. Οὔτε γὰρ πόλις, οὐ χώρα, οὐκ ἔρημος, οὐ νῆσος, οὐκ ἐσχατιὰ ἄμοιρος ἔμεινε τῶν ταύτης ἐπιδόσεων τῆς ἀοιδίμου. Ἀλλ' ἐπήρκεσε καὶ ἐκκλησίαις εἰς ἀναθήματα ἱερουργικὰ καὶ μοναστηρίοις καὶ κοινοβίοις καὶ πτωχοτροφείοις καὶ φυλακαῖς καὶ τοῖς ἐν ἐξορίαις καὶ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν οἰκουμένην κατασπείρασα ταῖς ἐλεημοσύναις... Οὐ μικροὺς ἀγῶνας

βανε πάρα πολλούς τομεῖς, ὅπως ἦταν «ἡ τῶν χηρῶν κηδεμονία, ἡ τῶν παρθένων παραμυθία, ἡ τῶν ἀρρωστούντων νοσοκομία, ἡ τῶν καταπονουμένων ἐπικουρία, ἡ τῶν πλανωμένων ἐπιστροφή, ἡ τῶν συντετριμμένων φροντίς, ἡ τῶν ἐν φυλακαῖς ἐπίσκεψις».

---

20. Περικοπή ἀπό τό «περί Ὀλυμπιάδος» κεφ. 114ο τῆς «Λαυσαϊκῆς Ἱστορίας» τοῦ Παλλαδίου, ἐπισκόπου Ἑλενοπόλεως (Ἑ.Π. 34, 1249-1250).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὀλυμπιάς· ἡ πιό γνωστή διακόνισσα τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Χειροτονήθηκε στό διακονικό ἀξίωμα ἀπό τόν ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριο. Ἡ δράση της συνδέθηκε πολύ στενά μέ τόν Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο, ὁ ὁποῖος διαδέχτηκε τό Νεκτάριο. – **συμβιώσασα**· ἡ Ὀλυμπιάς ζοῦσε μέ ἄλλες παρθένες σέ μοναστήρι στήν Κωνσταντινούπολη, πού ἡ ἴδια εἶχε ἱδρύσει.-**χηρεία... κατηλέησεν**· ἀναφέρονται μερικοί ἀπό τούς τομεῖς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καλώντας, τοῦ παίρνει καί τά ροῦχα πού φορεῖ. Ἄλλος, πού πενθεῖ, τόν ἔχει ἀνάγκη γιά παρηγοριά. Ἄλλος τόν παρακαλεῖ μέ δυνατή φωνή, γιά νά ἀπολυθεῖ ἀπό τή φυλακή. Κάποιος ἄλλος τόν τραβᾶ νά ἐπισκεφτεῖ ἀσθενεῖς· ξένος τοῦ ζητεῖ καταφύγιο. Ἄλλος, πλησιάζοντάς τον, κλαίει γιά κάποιο χρέος. Ἄλλος στέλνει καί τόν προσκαλεῖ γιά ἐπόπτη καί συμφιλιωτή μέσα στό σπίτι του, ἐπειδή ὑπάρχουν διχόνοιες. Καί ὁ δοῦλος δέν καταφεύγει σέ ἄλλο, ὅταν κλαίει μέ στεναγμούς ἐξαιτίας τῆς σκληρότητας τοῦ κυρίου του. Ἡ χήρα φωνάζει δυνατά τό «ἐλέησον»· ἄλλη θρηνεῖ γιά τήν ὀρφάνια. Ὁ πατέρας ἔχει κάθε ἡμέρα ἀναρίθμητες ἀσχολίες γιά τά προβλήματα τοῦ καθενός. Συλλαμβάνεται κάποιος βίαια· τότε ὁ πατέρας γίνεται συνήγορος. Πείνα μεγάλη βασανίζει τούς ἀνθρώπους· ἀμέσως τότε ὁ συνήγορος γίνεται τροφοδότης. Εἶναι κάποιος ἄρρωστος· τότε ὁ τροφοδότης γίνεται γιατρός. Ἔχει πέσει κάποιος σέ πένθος· τότε ὁ νοσοκόμος βρίσκει τόν παρηγορητικό λόγο, γιά νά καταπραΰνει τή θλίψη. Ἔφτασε ἡ ὥρα τῆς φροντίδας γιά τούς ξένους· τότε καί ξενοδόχος γίνεται αὐτός, πού ἔχει γίνει τά πάντα».

20. Μετάφραση.

«Ἡ Ὀλυμπιάς διασκόρπισε ὁλόκληρο τόν ἀπέραντο καί ἀμέτρητο πλοῦτο της, καί βοήθησε, χωρίς διάκριση, ὅλους ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκη. Πράγματι, δέν ὑπάρχει πόλη, οὔτε χώρα, οὔτε ἔρημος, οὔτε νησί, οὔτε ἡ τελευταία γωνιά πού νά μήν πῆρε μερίδιο ἀπό τίς δωρεές τῆς ἀλησμόνητης αὐτῆς γυναίκας. Ἀλλά καί ἐκκλησίες βοήθησε μέ ἀφιερώματα χρήσιμα στήν τέλεση τῆς θείας λατρείας, καί μοναστήρια καί κοινόβια καί πτωχοτροφεῖα καί φυλακές καί ἐξόριστους ἀνθρώπους καί ὅλη ἀνεξαιρέτως τήν οἰκουμένη, ἀφοῦ τήν ἔσπειρε πυκνά μέ τίς ἐλεημοσύνες... Ἔκαμε μεγάλους ἀγῶνες γιά χάρη τῆς ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ· ἀφοῦ ἔζησε μαζί μέ ἄλλες σέ μοναστήρι

τῆς ἐργασίας τῶν διακονισσῶν, ἀνάμεσα στούς ὁποίους ἦταν καί ἡ κατήχηση τῶν ἄπιστων ἤ τῶν προετοιμαζόμενων γιά τό βάπτισμα γυναικῶν. – **ἀκαίρων κατηγοριῶν**· τέτοιες δέχτηκε ἡ Ὀλυμπιάς ἀπό τούς ἐχθρούς τοῦ Χρυσοστόμου. – **τελευτήσασα**· πιθανόν ἐξόριστη στή Νικομήδεια. – **μακάριον ἤρατο κλέος**· ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἑορτάζει τή μνήμη τῆς Ὀλυμπιάδος στίς 25 Ἰουλίου, ἐνῶ ἡ Δυτική στίς 17 Δεκεμβρίου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἠγωνίσατο ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ· ἀμέτροις δακρύοις νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀνενδεῶς συμβιώσασα· ὑποταττομένη πάσῃ φύσει ἀνθρωπίνῃ διὰ τὸν Κύριον· μετὰ πάσης εὐλαβείας ὑποκλινομένη τοῖς ἐπισκόποις καὶ τοῖς ἁγίοις· σέβουσα τὸ πρεσβυτέριον· τιμῶσα τὸν κλῆρον· αἰδουμένη τὴν ἄσκησιν· ἀποδεχομένη παρθενίαν· χηρείᾳ ἐπαρκοῦσα· ὀρφανίαν ἀνατρεφομένη· γήρως ὑπερασπίζουσα· ἀσθενοῦντας ἐπισκεπτομένη· ἁμαρτωλοῖς συμπενθοῦσα· πεπλανημένους ὁδηγοῦσα· τοὺς πάντας ἐλεοῦσα· τοὺς πενομένους ἀφειδῶς οἰκτείρουσα· πολλάς τε τῶν ἀπίστων κατηχήσασα γυναῖκας καὶ τὰ πρὸς τὴν ζωὴν ἐπικουρήσασα, ἀείμνηστον χρηστότητος ὄνομα διὰ παντὸς τοῦ βίου κατηλέησεν. Ἀπὸ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν τῶν οἰκετῶν μυρίων ἐσμὸν ἀνακαλεσαμένη, ἰσοτίμους τῆς ἰδίας εὐγενείας ἀπέφηνεν... Αὕτη καὶ ὁμολογίας κατηξιώθη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, πολλὰς δεξαμένη νιφάδας ἀκαίρων κατηγοριῶν (ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χρυσοστόμου). Ἧς τὸν βίον ἐν ὁμολογητρίαις κρίνουσιν, ὅσοι τῶν εὐσεβῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν οἰκοῦσιν· ἥτις τὰ θανάτου ἐκινδύνευσε τοῖς κατὰ Θεὸν ἀγῶσι· καὶ ἐν τούτοις τελευτήσασα, τὸ μακάριον ἤρατο κλέος».

21. Η ΖΩΗ ΣΤΟ ΚΟΙΝΟΒΙΟ
(Μεγάλου Βασιλείου).

«Κοινωνίαν γὰρ βίου τελεωτάτην ἐγὼ καλῶ, ἐν ᾗ κτήσεως μὲν ἰδιότης ἐξώρισται, γνώμης δὲ ἐναντίωσις ἀπελήλαται, ταραχὴ δὲ πᾶσα καὶ φιλονεικία καὶ ἔριδες ἐκ ποδῶν ἑστήκασι· κοινὰ δὲ τὰ σύμπαντα, ψυχαί, γνῶμαι, σώματα καὶ ὅσοις τὰ σώματα τρέφεται καὶ θεραπεύεται· κοινὸς ὁ Θεός, κοινὸν τὸ τῆς εὐσεβείας ἐμπόρευμα, κοινὴ ἡ σωτηρία, κοινὰ τὰ ἀγωνίσματα, κοινοὶ οἱ πόνοι, κοινοὶ οἱ στέφανοι, εἷς οἱ πολλοί, καὶ ὁ εἷς οὐ μόνος, ἀλλ' ἐν πλείοσι.

Τί ταύτης τῆς πολιτείας ἴσον; Τί δὲ μακαριώτερον; Τί τῆς συν-

---

21. Περικοπή από τίς «Ἀσκητικές Διατάξεις» τοῦ Μ. Βασιλείου καί συγκεκριμένα από τό 18ο κεφ. τοῦ ἔργου (Ἑ.Π. 31, 1381).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Τό κοινοβιακό αὐτό ἰδεῶδες τοῦ Μ. Βασιλείου ἐπέδρασε σημαντικά στή μοναχική ζωή τῆς Δύσεως. Πρός αὐτό πρέπει νά ὁδηγεῖ κάθε προσπάθεια γιά τήν ἀναγέννηση τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀσκητικά καί μέ ἀμέτρητα δάκρυα νύχτα καί ἡμέρα, ἀφοῦ ὑποτασσόταν σέ ὅλο τό ἀνθρώπινο γένος γιά χάρη τοῦ Κυρίου, ἐκδήλωνε ἀπόλυτη εὐλάβεια πρός τούς ἐπισκόπους καί τούς ἁγίους, σεβόταν τούς ἱερεῖς, τιμοῦσε γενικά τούς κληρικούς, σεβόταν τήν ἀσκητική ζωή, τιμοῦσε τήν παρθενία, ὑποστήριζε τίς χῆρες, φρόντιζε γιά τήν ἀνατροφή τῶν ὀρφανῶν, προστάτευε τά γηρατειά, ἔκανε ἐπισκέψεις στούς ἀσθενεῖς, πενθοῦσε μαζί μέ τούς ἁμαρτωλούς, ὁδηγοῦσε στό σωστό δρόμο αὐτούς πού εἶχαν πλανηθεῖ, ἔδειχνε εὐσπλαχνία σέ ὅλους, ἐκδήλωνε, χωρίς περιορισμό, συμπόνια στους φτωχούς· καί, ἀφοῦ κατήχησε πολλές γυναῖκες πού ἦταν ἄπιστες, καί τίς βοήθησε νά ἀντιμετωπίσουν τίς ἀνάγκες τῆς ζωῆς, τούς χάρισε μέ μεγάλη εὐσπλαχνία γιά ὁλόκληρη τή ζωή ἀλησμόνητο ὄνομα καλοσύνης. Ἐπίσης, ἐπανέφερε ἀπό τή δουλεία στήν ἐλευθερία μεγάλο ἀριθμό δούλων καί τούς παρουσίασε ἰσότιμους μέ τή δική της εὐγενή καταγωγή... Αὐτή, ἐπειδή δέχτηκε βαριές καί ἄδικες κατηγορίες, ἀξιώθηκε νά ὁμολογήσει γιά τήν ἀλήθεια. Γι' αὐτό, ὅσοι εὐσεβεῖς κατοικοῦν στήν Κωνσταντινούπολη, θεωροῦν τή ζωή της σάν ζωή μιᾶς ἀπό τίς ὁμολογήτριες· καί τοῦτο, γιατί κινδύνεψε μέχρι θανάτου στούς ἀγῶνες στήν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ. Τέλος, ἀφοῦ πέθανε μέσα στούς ἀγῶνες αὐτούς, ἔλαβε τή μακάρια δόξα».

21. Μετάφραση.

«Ὀνομάζω λοιπόν ἐγώ τό κοινόβιο τελειότατη μορφή κοινωνικῆς συμβιώσεως, μέσα στήν ὁποία δέν ὑπάρχει ὁ θεσμός τῆς ἰδιοκτησίας, δέν ὑπάρχουν διαφωνίες· ἐπίσης κάθε ἀναταραχή καί φιλονεικία καί ἔριδες βρίσκονται μακριά. Μέσα σ' αὐτή τήν κοινωνία εἶναι ὅλα κοινά: οἱ ψυχές, οἱ γνῶμες καί ὅλα ἐκεῖνα μέ τά ὁποῖα τρέφεται καί φροντίζεται τό σῶμα· κοινός εἶναι ὁ Θεός, κοινή ἡ προσφορά καί ἐπιδίωξη τῆς ἀρετῆς, κοινή ἡ σωτηρία, κοινοί οἱ πνευματικοί ἀγῶνες, κοινοί οἱ πόνοι, κοινοί οἱ στέφανοι, ἕνας εἶναι οἱ πολλοί, καί ὁ ἕνας δέν εἶναι μόνος ἀλλά μαζί μέ πολλούς.

Ποιά ἄλλη πολιτεία ὑπάρχει ἰσάξιά της; Τί ὑπάρχει περισσότερο εὐτυχισμένο; Τί εἶναι τελειότερο ἀπό τήν ἐπικοινωνία καί ἕνωση. Τί εἶναι θελκτικότερο ἀπό τήν ταύτιση τῶν χαρακτήρων καί τῶν ψυχῶν. Ἄνθρωποι πού ξεκίνησαν ἀπό διαφορετικά μέρη καί χῶρες, ταυτίστηκαν μέ τόση ἀκρίβεια, ὥστε νά εἶναι κατά κάποιο τρόπο μιά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αφείας καὶ τῆς ἑνώσεως ἀκριβέστερον; Τί τῆς τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ψυχῶν συγκράσεως χαριέστερον; Ἄνθρωποι ἐκ διαφόρων γενῶν καὶ χωρῶν κινηθέντες εἰς τοσαύτην ἀκρίβειαν ταυτότητος συνηρμόσθησαν, ὥστε μίαν ψυχὴν ἐν πολλοῖς σώμασι θεωρεῖσθαι καὶ τὰ πολλὰ σώματα μιᾶς γνώμης ὄργανα δείκνυσθαι. Ὁ ἀσθενῶν τὸ σῶμα πολλοὺς ἔχει τῇ διαθέσει συγκάμνοντας· ὁ νοσῶν καὶ καταπίπτων τῇ ψυχῇ πολλοὺς ἔχει τοὺς ἰωμένους καὶ συνδιανιστῶντας αὐτόν».

22. ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΣ (Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Ἐπεὶ δὲ ὁ Θεὸς διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἄνθρωπος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, οὐχ ὡς τῷ Ἀβραὰμ ὤφθη ἐν εἴδει ἀνθρώπου, οὐδὲ ὡς τοῖς προφήταις, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν γέγονεν ἀληθῶς ἄνθρωπος, διέτριψέ τε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη, ἐθαυματούργησεν, ἔπαθεν, ἐσταυρώθη, ἀνέστη, ἀνελήφθη, καὶ πάντα ταῦτα κατὰ ἀλήθειαν γέγονε, καὶ ὡράθη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐγράφη μὲν εἰς ὑπόμνησιν ἡμῶν καὶ διδαχὴν τῶν τηνικαῦτα μὴ παρόντων, ἵνα μὴ ἑωρακότες, ἀκούσαντες δὲ καὶ πιστεύσαντες, τύχωμεν τοῦ μακαρισμοῦ τοῦ Κυρίου. Ἐπεὶ δὲ οὐ πάντες ἴσασι γράμματα, οὐδὲ τῇ ἀναγνώσει σχολάζουσιν, οἱ πατέρες συνεῖδον, ὥσπερ τινὰς ἀριστείας, ἐν εἰκόσι ταῦτα γράφεσθαι εἰς ὑπόμνησιν σύντομον. Ἀμέλει πολλάκις μὴ κατὰ νοῦν ἔχοντες τὸ τοῦ Κυρίου πάθος, τὴν εἰκόνα τῆς Χριστοῦ σταυρώσεως ἰδόντες, τοῦ σωτηρίου

---

22. Περικοπή ἀπό τό ἔργο Ἰωάννου τοῦ Δμασκηνοῦ «Ἔκδοσις ἀκριβής τῆς ὀρθοδόξου πίστεως», τό ὁποῖο εἶναι τμῆμα τοῦ γενικότερου ἔργου «Πηγή γνώσεως» (Ἑ.Π 94, 1172).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Αὐτά πού λέγει στήν περικοπή αὐτή ὁ Δαμασκηνός, τά ἀναπτύσσει διεξοδικά στούς τρεῖς λόγους του «ὑπέρ τῶν ἁγίων εἰκόνων» (Ἑ.Π. 94, 1232-1420). – **ἐπεὶ δὲ οὐ πάντες ἴσασι γράμματα**· στούς λόγους του ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός χαρακτηρίζει τίς εἰκόνες «βίβλους τῶν ἀγραμμάτων». **«ὥσπερ τινὰς ἀριστείας»**· πρβλ. τή φράση τοῦ ἴδιου, κατά τήν ὁποία οἱ εἰκόνες εἶναι «στηλογραφίαι εἰς μνήμην τῆς νίκης τῶν ἀριστευσάντων καί διαπρεψάντων καί τῆς αἰσχύνης τῶν ἡττηθέντων καί καταβληθέντων». – **προσκυνοῦμεν οὐ τῇ ὕλῃ ἀλλὰ τῷ εἰκονιζομένῳ**· στούς τρεῖς λόγους του ὁ Δαμασκηνός, κάνοντας διάκριση ἀνάμεσα στή λατρεία πού ἁρμόζει στό Θεό, καί τήν τιμητική προσκύ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ψυχή σέ πολλά σώματα καί τά πολλά σώματα νά παρουσιάζονται ὡς ὄργανα μιᾶς ψυχῆς. Ὁ ἄρρωστος σωματικά ἔχει πολλούς νά συμπάσχουν μαζί του. Ὁ ἄρρωστος καί ἐξαντλημένος ψυχικά ἔχει πολλούς πού τόν θεραπεύουν καί μέ τή βοήθειά τους τόν ἀνορθώνουν».

22. Μετάφραση.

«Ἐπειδή ὁ Θεός ἀπό εὐσπλαχνία ἔχει γίνει στ' ἀλήθεια ἄνθρωπος γιά τή σωτηρία μας, δέν ἐμφανίστηκε μέ φαινομενική ἀνθρώπινη μορφή, ὅπως εἶχε ἐμφανιστεῖ στόν Ἀβραάμ, οὔτε ὅπως στούς προφῆτες· ἀλλά ἔχει γίνει ἄνθρωπος οὐσιαστικά καί πραγματικά, καί ἔζησε πάνω στή γῆ καί συναναστράφηκε τούς ἀνθρώπους, ἔκαμε θαύματα, ἔπαθε, σταυρώθηκε, ἀναστήθηκε, ἀναλήφτηκε· καί ἐπειδή ὅλα αὐτά ἔχουν γίνει στ' ἀλήθεια καί Τόν εἶδαν οἱ ἄνθρωποι, γι' αὐτό Τόν ζωγράφισαν οἱ ζωγράφοι, ὥστε νά θυμόμαστε καί νά διδασκόμαστε ἐμεῖς, πού δέν ἤμαστε παρόντες σ' αὐτά, τά ὁποῖα ἔγιναν τότε, καί γιά νά πραγματοποιήσουμε τό μακαρισμό τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ πιστέψουμε δίχως νά ἔχουμε δεῖ, ἀλλά μόνο γιατί ἀκούσαμε. Καί ἀκόμη, ἐπειδή δέ γνωρίζουν ὅλοι γράμματα οὔτε βρίσκουν καιρό γιά ἀνάγνωση, οἱ πατέρες ἔκριναν σωστό νά ζωγραφίζονται τά γεγονότα αὐτά σέ εἰκόνες, ὅπως ἀκριβῶς μερικές ἡρωϊκές πράξεις, ὥστε νά μᾶς ὑπενθυμίζονται σύντομα. Πραγματικά, πολλές φορές, ἐνῶ δέν ἔχουμε στό νοῦ μας τό πάθος τοῦ Κυρίου , ὅταν δοῦμε τήν εἰκόνα τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, θυμόμαστε τό σωτήριο πάθος Του καί, ἀφοῦ γονατίσουμε, προσκυνοῦμε ὄχι τήν ὕλη, ἀλλά αὐτό πού εἰκονίζεται· ὅπως ἀκριβῶς δέν προσκυνοῦμε τήν ὕλη τοῦ Εὐαγγελίου οὔτε τήν ὕλη τοῦ Σταυροῦ, ἀλλά αὐτό πού ἐκφράζεται μέ τήν ὕλη. Ἐπίσης τό ἴδιο ἰσχύει καί μέ τή Θεομήτορα· δηλαδή τιμώντας αὐτήν, τιμᾶμε τόν Κύριο, πού ἔλαβε σάρκα ἀπό αὐτήν. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τά

νηση πού ἁρμόζει στήν εἰκόνα, τονίζει ὅτι ἡ τιμητική προσκύνηση τῆς εἰκόνας, ἡ ὁποία «πρὸς τὸ πρωτότυπον διαβαίνει», δέ σημαίνει καθόλου προσκύνηση τῆς ὕλης. Γι' αὐτό τονίζει στόν 1ο λόγο του: «Οὐ προσκυνῶ τῇ ὕλῃ, προσκυνῶ δὲ τὸν τῆς ὕλης δημιουργόν, τὸν ὕλην δι' ἐμὲ γενόμενον καὶ ἐν ὕλῃ κατοικῆσαι καταδεξάμενον καὶ δι' ὕλης τὴν σωτηρίαν μου ἐργασάμενον».

Παρόμοια τονίζει καὶ ὁ ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης στούς τρεῖς ἀντιρρητικούς λόγους του ἐναντίον τῶν εἰκονομάχων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πάθους εἰς ὑπόμνησιν ἐλθόντες, πεσόντες προσκυνοῦμεν οὐ τῇ ὕλῃ, ἀλλὰ τῷ εἰκονιζομένῳ· ὥσπερ οὐδὲ τῇ ὕλῃ τοῦ εὐαγγελίου, οὐδὲ τῇ τοῦ σταυροῦ ὕλῃ προσκυνοῦμεν, ἀλλὰ τῷ ἐκτυπώματι. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς Θεομήτορος. Ἡ γὰρ εἰς αὐτὴν τιμὴ εἰς τὸν ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα ἀνάγεται· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ἀνδραγαθήματα, ἐπαλείφοντα ἡμᾶς πρὸς ἀνδρείαν καὶ ζῆλον καὶ μίμησιν τῆς αὐτῶν ἀρετῆς καὶ δόξαν Θεοῦ. Ἡ πρὸς τοὺς εὐγνώμονας τῶν ὁμοδούλων τιμὴ ἀπόδειξιν ἔχει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην εὐνοίας καὶ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ πρὸς τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· ἔστι δὲ ἄγραφος ἡ παράδοσις, ὥσπερ καὶ τὸ κατὰ ἀνατολὰς προσκυνεῖν καὶ τὸ προσκυνεῖν τὸν σταυρὸν καὶ ἕτερα τούτοις ὅμοια».

23. ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΟΙ ΤΩΝ ΣΛΑΒΩΝ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΟΣ (Θεοφυλάκτου Ἀχρίδος).

«Τὴν τῶν Βουλγάρων χώραν ἐφώτισαν ἐν τοῖς ἐσχάτοις τούτοις καιροῖς πατέρες μακάριοι καὶ διδάσκαλοι, λάμψαντες διδάγμασί τε καὶ θαύμασι καὶ βίῳ καὶ λόγῳ καταστάντες παρὰ Θεοῦ ἀμφιδέξιοι, ὧν τὸν πάντα μὲν βίον παραδιδόναι γραφῇ εὐχῆς ἔργον ἐμοί, πλὴν ἀλλὰ κρεῖττον τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως· ὀλίγα δὲ τινα παραθέμενος τοῦ τε Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν χάριν τεκμηριώσομαι καὶ δείξω πᾶσιν ἀνθρώποις, ὡς οὐχ ἡ φύσις ἡμῖν ἠλλοίωται, ἀλλὰ διέστραπται ἡ προαίρεσις.

---

23. Περικοπή ἀπό τό ἔργο «Βίος καί Πολιτεία Κλήμεντος, ἀρχιεπισκόπου Βουλγάρων», πού θεωρεῖται ὅτι τό ἔγραψε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος ἤ Βουλγαρίας Θεοφύλακτος (11ος αἰώνας) (Ἑ.Π. 126). Οἱ ἀμφιβολίες πού ἔχουν διατυπωθεῖ σχετικά μέ τή συγγραφή τοῦ ἔργου ἀπό τόν Θεοφύλακτο, δέν εἶναι πειστικές. Γι' αὐτό πολλοί σοβαροί σλαβολόγοι τίς ἀποκρούουν. Τό κείμενο τῆς περικοπῆς εἶναι ἀπό τήν ἔκδοση τοῦ ἔργου, τήν ὁποία ἔχει κάμει ὁ καθηγητής Ἰωάννης Ἀναστασίου (Θεσσαλονίκη 1968).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Μεθόδιος· γεννήθηκε στή Θεσσαλονίκη γύρω στά 815 καί πέθανε τό 885. – **Κύριλλος**· εἶναι τό ὄνομα πού ἔλαβε ὁ ἀδερφός τοῦ Μεθόδιου Κωνσταντῖνος, ὅταν λίγο πρίν ἀπό τό θάνατό του ἔγινε μοναχός. Ὁ Κύριλλος γεννήθηκε τό 826 ἤ 827 στή Θεσσαλονίκη καί πέθανε τό 869. **Παννόνων... Μοράβου**· Τά δύο ἀδέρφια φώτισαν σχεδόν ὅλες τίς σλαβικές χῶρες· κυ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κατορθώματα τῶν ἁγίων ἀντρῶν, τά ὁποῖα μᾶς παρακινοῦν σέ ἀνδρεία, θρησκευτικό ζῆλο, μίμηση τῆς ἀρετῆς τους καί δόξα Θεοῦ· τιμώντας δηλαδή τούς δίκαιους καί τίμιους αὐτούς συνανθρώπους μας, δείχνουμε τήν ἀγάπη πού ὀφείλουμε στόν κοινό Δεσπότη, καί τιμώντας τήν εἰκόνα, τιμᾶμε τό πρωτότυπο. Ἡ παράδοση ὅμως αὐτή εἶναι ἄγραφη, ὅπως καί ἡ παράδοση νά στρέφουμε πρός τήν ἀνατολή, ὅταν προσκυνοῦμε, νά προσκυνοῦμε τό Σταυρό καί πολλά ἄλλα ὅμοια μέ αὐτά».

23. Μετάφραση.

«Στούς τελευταίους τούτους αἰῶνες ἔφεραν τό φῶς στή χώρα τῶν Βουλγάρων εὐλογημένοι πατέρες καί διδάσκαλοι, πού ἔλαμψαν καί μέ διδασκαλίες καί μέ θαύματα, καί πού ἔγιναν μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἅγιοι στή ζωή τους καί ἱκανοί στή διδασκαλία. Τό νά γράψω βιογραφία γιά ὁλόκληρη τή ζωή τους, εἶναι βέβαια κάτι πού πολύ ἐπιθυμῶ, πλήν ὅμως ἀνώτερο ἀπό τή δύναμη τοῦ λόγου μου. Ἀφοῦ ὅμως ἀναφέρω μερικά στοιχεῖα ἀπό τή ζωή τους, θά ἀποδείξω τή φιλανθρωπία καί τή χάρη τοῦ Θεοῦ, καί θά δείξω σ' ὅλους τούς ἀνθρώπους ὅτι δέν ἔχει ἀλλοιωθεῖ ἡ ἀνθρώπινη φύση μας, ἀλλά ἔχει διαστραφεῖ ἡ ἐλεύθερη βούλησή μας. Ζητεῖτε νά μάθετε ἀμέσως ποιοί ἦταν αὐτοί οἱ πατέρες; Ὁ Μεθόδιος, ὁ ὁποῖος στόλισε τήν ἐπαρχία

ρίως ὅμως ἔδρασαν στήν Παννονία καί Μαραβία, δηλαδή σέ περιοχές πού συμπίπτουν σήμερα μέ ἐπαρχίες τῆς Οὐγγαρίας καί Τσεχοσλοβακίας. **πολὺς τὴν ἔξω φιλοσοφίαν**· Στόν Κύριλλο πού ἔκανε καθηγητή τῆς Φιλοσοφίας στό Πανεπιστήμιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δόθηκε ὁ σπάνιος στούς βυζαντινούς χρόνους τίτλος τοῦ «φιλοσόφου». – **αὐχμηρῷ τόπῳ**· Β΄ Πέτρ. α΄, 19. **πρός τόν Παράκλητον... τοῦ λόγου βοήθεια**· πρβλ. πραξ. β΄, 4. – **γράμματα ἐξευρέσθαι**· τά δύο ἀδέρφια ἐπινόησαν τή λεγόμενη «γλαγολιτική» (γλαγόλ = λόγος) σλαβική γραφή, τῆς ὁποίας τά περισσότερα γράμματα πῆραν ἀπό τήν ἑλληνική γλώσσα. **Βουλγάρου γλώττης**· συνεκδοχικά ἐννοεῖται γενικά ἡ σλαβική γλώσσα. – **ἑρμηνεύουσι... εἰς τήν βουλγαρικήν**· τά δύο ἀδέρφια μετέφρασαν τήν Ἁγία Γραφή καί τά λειτουργικά κείμενα στή σλαβική, γιατί, καθώς λέγει ὁ Ντβόρνικ, «ἐμπνέονταν ἀπό τό δημοκρατικό καί φιλελεύθερο ἑλληνικό πνεῦμα, τό ὁποῖο σέβεται τήν ὀντότητα ἀτόμων καί ἐθνῶν». – **κορφυφαῖος τοῦ χοροῦ**· ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ χοροῦ στίς παραστάσεις τῶν τραγωδιῶν. – **Γοράσδος... Σάββας**· αὐτοί μετά τό θάνατο τῶν δύο ἀδερφῶν, ἀφοῦ διώχτηκαν ἀπό τούς λατίνους, «τήν τῶν Βουλγάρων χώραν ἐφώτισαν».

Τίνες οὖν οἱ πατέρες οὗτοι, τάχα ζητεῖτε μαθεῖν; Μεθόδιος, ὃς τὴν Παννόνων ἐπαρχίαν ἐκόσμησεν, ἀρχιεπίσκοπος Μοράβου γενόμενος, καὶ Κύριλλος, ὁ πολὺς μὲν τὴν ἔξω φιλοσοφίαν, πλείων δὲ τὴν ἔσω.

Ἐπεὶ δὲ τὸ τῶν Σθλοβενῶν γένος εἴτ' οὖν Βουλγάρων ἀσυνέτως εἶχον τῶν ἐν Ἑλλάδι γλώττῃ συντεθειμένων γραφῶν, ζημίαν ἡγοῦντο τοῦτο μεγίστην οἱ ἅγιοι, καὶ τὸ μὴ τὸν λύχνον τῶν γραφῶν ἐπανάπτεσθαι τῷ τῶν Βουλγάρων αὐχμηρῷ τόπῳ ἀπαρακλήτου λύπης ἐποιοῦντο ὑπόθεσιν.

Τί γοῦν ποιοῦσι; Πρὸς τὸν παράκλητον ἀποβλέπουσιν, οὗ πρῶτον δῶρον αἱ γλῶσσαι καὶ τοῦ λόγου βοήθεια. Καὶ παρὰ τούτου τὴν χάριν ταύτην αἰτοῦνται, γράμματά τε ἐξευρέσθαι, δασύτητι Βουλγάρου γλώττης κατάλληλα, καὶ δυνηθῆναι τὰς θείας γραφὰς πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ ἔθνους (τῇ ἑρμηνείᾳ) μεταγαγεῖν. Τυχόντες οὖν τοῦ εὐκταίου τούτου χαρίσματος ἐξευρίσκουσι μὲν τὰ Σθλοβενικὰ γράμματα, ἑρμηνεύουσι δὲ τὰς θεοπνεύστους γραφὰς ἐκ τῆς Ἑλλάδος γλώττης εἰς τὴν Βουλγαρικήν, ποιοῦνται δὲ σπουδὴν τοῖς ὀξυτέροις τῶν μαθητῶν παραδοῦναι τὰ θεῖα μαθήματα· οὐκ ὀλίγοι γὰρ τῆς διδασκαλικῆς ταύτης πηγῆς ἔπινον, ὧν ἔκκριτοί τε καὶ τοῦ χοροῦ κορυφαῖοι Γοράσδος τε καὶ Κλήμης καὶ Ναοὺμ καὶ Ἀγγελάριος καὶ Σάββας».

24. ΑΠΟΚΡΙΣΗ ΠΡΟΣ ΛΟΥΘΗΡΑΝΟΥΣ ΘΕΟΛΟΓΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ

(Ἱερεμίου Β΄, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως).

«Καὶ τὸ μὲν ὁδηγῆσαι, Θεοῦ, τὸ δὲ ἀξίους εἶναι τοῦ κρατηθῆναι ὑπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, τῆς ἡμετέρας γινέσθω σπουδῆς... Οὐ γὰρ μόνον τὸ πιστεῦσαι καταλλαγή, ἀλλὰ καὶ βίον σπουδαῖον ἐνδείξασθαι δεῖ. Οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τῆς χάριτος ὠφελούμεθα ἀκαθάρτως ζῶντες, ἀλλὰ

---

24. Ἡ περικοπή αὐτή εἶναι ἀπό τήν πρώτη ἀπό τίς τρεῖς ἀποκρίσεις τοῦ Ἱερεμίου Β΄, πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως πρός τούς Βυρτεμβεργίους Λουθηρανούς Θεολόγους τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης. Οἱ θεολόγοι αὐτοί, ἐπειδή ἤλπιζαν στήν ἕνωση τοῦ συντηρητικοῦ Λουθηρανι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν Παννόνων, ἀφοῦ ἔγινε ἀρχιεπίσκοπος Μοράβου, καί ὁ Κύριλλος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε σπουδαῖος φιλόσοφος καί πολύ σπουδαιότερος Θεολόγος.

Τό ὅτι λοιπόν οἱ Σλοβένοι καί οἱ Βούλγαροι δέν κατανοοῦσαν τά ἱερά βιβλία, πού ἦταν γραμμένα στήν ἑλληνική γλώσσα, οἱ ἅγιοι θεωροῦσαν τοῦτο μεγάλη ζημιά· καί τό ὅτι δέν ἔκαιγε τό λυχνάρι τῶν ἱερῶν βιβλίων στὸν ξερό τόπο τῶν Βουλγάρων, τούς λυποῦσε πάρα πολύ. Τί κάνουν λοιπόν; Στρέφουν τή σκέψη τους πρός τόν Παράκλητο, τοῦ ὁποίου πρῶτο δῶρο εἶναι οἱ γλῶσσες καί ἡ βοήθεια στό λόγο. Καί ἀπό Αὐτόν ζητοῦν τή χάρη τούτη, δηλαδή καί νά βροῦν γράμματα (ψηφία) κατάλληλα γιά τήν τραχύτητα τῆς βουλγαρικῆς γλώσσας, καί νά μπορέσουν νά μεταφράσουν τίς θεῖες Γραφές στή γλώσσα τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. Ἀφοῦ ἔλαβαν λοιπόν τό χάρισμα, πού εἶχαν ἐπιθυμήσει καί ζητήσει μέ προσευχή, ἐπινοοῦν τά γράμματα τοῦ σλοβενικοῦ ἀλφάβητου, μεταφράζουν τίς θεόπνευστες Γραφές ἀπό τήν ἑλληνική γλώσσα στή βουλγαρική καί προσπαθοῦν μέ ζῆλο νά παραδώσουν τίς θεῖες Γραφές στούς ἐξυπνότερους ἀπό τούς μαθητές. Καί βέβαια ἔπιναν πολλοί ἀπό τήν πηγή αὐτή τῆς διδασκαλίας. Ἀπό αὐτούς διαλεχτοί καί κορυφαῖοι τοῦ ἱεραποστολικοῦ χοροῦ ὑπῆρξαν: ὁ Γοράσδος, ὁ Κλήμης, ὁ Ναούμ, ὁ Ἀγγελάριος καί ὁ Σάββας».

24. Μετάφραση.

«Τό νά ὁδηγηθοῦμε στό σωστό, βέβαια, εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ, τό νά εἴμαστε ὅμως ἄξιοι νά κρατηθοῦμε ἀπό τό χέρι Του, αὐτό ἄς γίνει ἔργο τῆς δικῆς μας προσπάθειας... Γιατί, γιά νά συμφιλιωθοῦμε μέ τό Θεό, δέν ἀρκεῖ μόνο νά πιστεύψουμε σ' Αὐτόν, ἀλλά χρειάζεται

σμοῦ καί τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἔστειλαν στόν Πατριάρχη τήν Αὐγουσταία Λουθηρανική ὁμολογία σέ ἑλληνική μετάφραση καί ἀντάλλαξαν γράμματα μαζί του σχετικά μέ τά σημεῖα ἐπαφῆς καί τῶν διαφορῶν πού ὑπάρχουν μεταξύ τῶν δύο ὁμολογιῶν. Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας Β΄, ἀφοῦ συνεργάσθηκε μέ διαπρεπεῖς ὀρθόδοξους ἕλληνες θεολόγους γιά νά διατυπώσει τίς ἀποκρίσεις του, ἔμεινε αὐστηρά πιστός στήν ὀρθόδοξη παράδοση (Δ.Σ.Μ. σελ. 437 καὶ 451-452).

Πραγματικές παρατηρήσεις: οὐ γὰρ μόνον τὸ πιστεῦσαι· πρβ. Ἰακ. α΄, 14· «τί τό ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐάν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχει;»

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ μᾶλλον βλαπτόμεθα, ὅτι μετ' ἐπίγνωσιν τοιαύτην καὶ δωρεὰν ἐπὶ τὰ πρότερα ἐπανερχόμεθα κακά. Ἕως οὖν ἐν τῷ σκάμματί ἐσμεν, ἕως ἐν τῷ ἀμπελῶνι ἐργαζόμεθα, ἕως λείπεται ἡ ἑνδεκάτη, προσέλθωμεν καὶ βίον ἐπιδειξώμεθα ὀρθὸν καὶ ἐνάρετον, ἵνα τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν... Ἕως οὖν ὁ τῆς δωρεᾶς οὗτος χρόνος, μηδεὶς ἀπογινωσκέτω. Τότε γὰρ τῆς ἀπογνώσεως καιρός, ὅταν ὁ νυμφὼν κλείηται, ὅταν ἀπολαύωσιν οἱ μέλλοντες ἀξιοῦσθαι τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχου τῶν ἀγαθῶν· νῦν δὲ οὔπω. Ἔτι γὰρ τὸ θέατρον συνέστηκεν, ἔτι ὁ ἀγὼν ἐνέστηκεν, ἔτι τὰ βραβεῖα μετέωρα. Σπουδάσωμεν τοίνυν· δρόμου χρεία, καὶ τούτου σφοδροῦ. Ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα, βίον ἄριστον κτησώμεθα μετὰ πίστεως ἀληθοῦς καὶ βίον ἔχωμεν ὀρθὸν τὸν κατ' ἐντολήν... Οὐ γὰρ δεῖ ἀεὶ περὶ τὰ στοιχεῖα στρέφεσθαι, οὐδὲ μόνον θεμέλιον πῆξαι, ἀλλὰ καὶ τὸ λοιπὸν τῆς οἰκοδομῆς τελειῶσαι καὶ αὐτὴν τὴν ὀροφὴν καὶ τὴν τελειότητα τῶν ἀγαθῶν».

25. ΚΥΡΙΕΥΤΗΚΕ Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ (Γεωργίου Σχολαρίου - Γενναδίου).

«Μνήσθητε πόσον τε καὶ ποταπὸν ὑπῆρχε τὸ γένος ἡμῶν. Ἦν γὰρ σοφόν, ἔνδοξον, γενναῖον, φρόνιμον, ἀνδρεῖον, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὑποτάξαν εἰς μοναρχίαν καὶ μὴν τῇ κατ' ἀρετὴν σπουδῇ ἀπομαξάμενον τὴν καθ' ὅλου ἀρετήν, καθάπερ σπόγγος τὰ νάματα. Ἀλλά, νῦν, φεῦ τῶν κακῶν!, ἀπώλετο πᾶν. Ἑάλω γὰρ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἧς μόνον ἐν τῷ μνησθῆναι ἔστιν ἐκρῆξαι φωνὴν μετὰ κραυγῆς καὶ ὀλολυγμοῦ καὶ πνεῦσαι τὰ λοίσθια. Ἁλούσης γάρ, ἐμιάνθη θυσιαστήρια, κατεπατήθη τὰ ἱερά, χύσις αἵματος πολλὴ γέγονεν, ἐμιάν-

---

25. Ο θρῆνος τοῦτος γιά τήν ἅλωση τῆς Κωνσταντινοπούλεως ὑπάρχει στήν Ἑ.Π. 160, 263-264.

Πραγματικές παρατηρήσεις: τό γένος ἡμῶν· ὁ Γεννάδιος καί σέ ἄλλο «θρῆνο» του, πού ἔγραψε «ἐν ὄρει Μενοικέως, ἐν τῇ μονῇ Προδρόμου» (κοντά στίς Σέρρες) γύρω στά 1460, θρηνεῖ «ἐπὶ τῷ τοῦ Γένους ὀλέθρῳ. Γένους, ὃ τῶν ἐπὶ γῆς κάλλιστον ἦν, σοφίᾳ διαλάμπον, φρονήσει τεθηλός (= θάλλον), εὐνομίαις ἀνθοῦν, καλοῖς πᾶσι κατάκοσμον. Τὶς οὐχ ὁμολογεῖ βελτίστους Ἕλληνας πάντων ἀνθρώπων γενέσθαι;... Ὦ πατρὶς ἐμή καὶ κοινὴ πάντων τῶν ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένων...».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νά παρουσιάσουμε καί ζωή ἐνάρετη. Γιατί, ὅταν δέ ζοῦμε ἁγνή ζωή, σέ τίποτα δέ μᾶς ὠφελεῖ ἡ θεία Χάρη, ἀλλά πιό πολύ μᾶς βλάπτει, ἀφοῦ μετά ἀπό τέτοια συνειδητή γνώση καί δωρεά (πού ἔχουμε), γυρίζουμε ξανά στίς προηγούμενες κακές πράξεις. Ἐνόσω λοιπόν εἴμαστε μέσα στό σκάμμα, ἐνόσω δουλεύουμε στό ἀμπέλι, ἐνόσω ὑπολείπεται ἡ ἑντέκατη ὥρα, ἄς πλησιάσουμε καί ἄς ἐπιδείξουμε ὀρθή καί ἐνάρετη ζωή, γιά νά ἀπολαύσουμε τά οὐράνια ἀγαθά... Ἐνόσω λοιπόν ὑπάρχει ὁ χρόνος αὐτῆς τῆς δωρεᾶς, κανείς ἄς μήν ἀπογοητευθεῖ. Γιατί τότε εἶναι ὁ καιρός νά ἀπογοητευθοῦμε, ὅταν δηλαδή κλείνεται ὁ νυμφώνας, ὅταν ἀπολαμβάνουν τά ἀγαθά ἐκεῖνοι, πού πρόκειται νά κριθοῦν ἄξιοι νά ζήσουν στούς κόλπους τοῦ πατριάρχη τῶν ἀγαθῶν, δηλαδή τοῦ Ἀβραάμ. Τώρα ὅμως ὄχι ἀκόμη. Ἀκόμη λοιπόν ὑπάρχει τό θέατρο, ἀκόμη συνεχίζεται ὁ ἀγώνας, ἀκόμη εἶναι ἀβέβαιο ποιοί θά πάρουν τά βραβεῖα. Ἄς τρέξουμε λοιπόν μέ προθυμία· πρέπει νά κάνουμε δρόμο καί μάλιστα κουραστικό. Ἄς ὁδηγηθοῦμε στήν τελειότητα, ἄς ἀποκτήσουμε ἐνάρετη ζωή μέ πίστη ἀληθινή, καί ἄς ἔχουμε σωστή ζωή σύμφωνα μέ τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ. Γιατί δέν πρέπει νά ἐνδιαφερόμαστε μόνο γιά τά ἁπλά καί εὔκολα, οὔτε νά βάλουμε μόνο τό θεμέλιο, ἀλλά νά τελειώσουμε καί τό ὑπόλοιπο μέρος τῆς οἰκοδομῆς καί αὐτή τή στέγη, δηλαδή νά τελειοποιηθοῦμε στήν πνευματική ζωή.».

25. Μετάφραση

«Θυμηθεῖτε πόσο μεγάλο καί πόσο ἐκλεκτό ὑπῆρξε τό γένος μας. Γιατί ἦταν σοφό, ἔνδοξο, γενναῖο, φρόνιμο, ἡρωϊκό· ὑπέταξε ὁλόκληρη τήν οἰκουμένη σ' ἕνα βασίλειο καί μέ τόν ἐνάρετο μάλιστα ζῆλο του ἀπορρόφησε ὁλόκληρη γενικά τήν ἀρετή, ὅπως ἀκριβῶς τό σφουγγάρι τά νερά. Ἀλλά τώρα, ἀλλοίμονο γιά τά κακά!. Χάθηκε τό πᾶν· ἀφοῦ ἔπεσε στά χέρια τῶν ἐχθρῶν ἡ Κωνσταντινούπολη, πού ἡ ἀνάμνησή της καί μόνο μπορεῖ νά μᾶς κάμει νά ξεσπάσουμε σέ κραυγές πόνου καί γοερά κλάματα καί νά ψυχορραγήσουμε. Πράγματι, ὅταν κυριεύτηκε ἡ Πόλη, βεβηλώθηκαν τά θυσιαστήρια, καταπατήθηκαν τᾶ ἱερά σκεύη καί ἀντικείμενα, χύθηκε πολύ αἷμα, ἀτιμάστηκαν μοναχές, βιάστηκαν παρθένες, ἀποκεφαλίστηκαν βρέφη· φονεύτηκαν μέ τά μαχαίρια τῶν ἀσεβῶν ἄρχοντες, ἱερεῖς, ἄντρες, γυναῖκες, ἄνθρωποι κάθε ἡλικίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θησαν μονάστριαι, ἐφθάρησαν παρθένοι, ἀπεκεφαλίσθησαν βρέφη· ἀπέθανον μαχαίραις τῶν ἀσεβῶν ἄρχοντες, ἱερεῖς, ἄνδρες, γυναῖκες, ἡλικία πᾶσα. Οἴμοι τῷ ταλαιπώρῳ τε καὶ ἀθλίῳ! Τὶς ἱκανὸς ἐκτραγῳδῆσαι τὸ μέγα τοῦτο πάθος καὶ τοῖς εἰς ἔπειτα ἀναγγεῖλαι τὴν συμφοράν; Φεῦ! ποῦ ἡ βασιλικὴ παράστασις καὶ παράταξις; Ποῦ ἡ τῶν παλατίων σύνταξις; Ποῦ ὁ τοσοῦτος ἐσμὸς τῶν ἀρχόντων; Ποῦ τὰ παιδευτήρια τῆς σοφίας; Οἴμοι τῷ τάλανι! Ποῦ ἡ πατριαρχικὴ διοίκησις; Ποῦ ἡ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καλλονή; Ποῦ ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ τάγματος χορός; Κατεπόθησαν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ. Καὶ οὐκ ἐν τῇ βασιλευούσῃ μόνῃ τὰ κακά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μετ' αὐτὴν ἔτι καὶ πλείω καὶ χείριστα. Ταῦτα δὲ πάντα διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Ὅταν δὲ πρὸς ταῦτα ἀποβλέψω, ἄλλος ἐξ ἄλλου γίνομαι, ἡ ψυχή μου ταράττεται καὶ ἰλιγγιᾷ μου τὸ πνεῦμα».

26. ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΖΥΓΟ – ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

(Νεκταρίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων).

«Καὶ μὴν τοιαύτη τῆς ἀνατολίδος νῦν ἡ κατάστασις. Οὐ γὰρ ἐστι πόλις καὶ τόπος, ὅπῃ τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν οὐ προχέονται ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τὰ αἵματα. Καὶ μειράκια ἑωράκαμεν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τῇ τομῇ τῆς μαχαίρας ἀφόβως ὑποκλίναντα τὸν αὐχένα. Οὐκ ἔχομεν ναὶ

---

26. Περικοπή ἀπό τό ἔργο τοῦ Πατριάρχη Ἱεροσολύμων Νεκταρίου (17ος αἰώνας), πού ἔχει τόν τίτλο «Πρὸς τὰς προσκομισθείσας θέσεις τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις φρατόρων διὰ Πέτρου τοῦ αὐτῶν μαΐστορος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα ἀντίρρησις» (ἐν Ἰασίῳ 1682) (σελ. 209-210). Στό ἔργο τοῦτο ὁ Νεκτάριος ἀνατρέπει τίς γνῶμες τῶν Λατίνων γιά τούς Ὀρθόδοξους Ἕλληνες καί προβάλλει τήν Ὀρθόδοξη Ἑλληνική Ἀνατολή.

Πραγματικές παρατηρήσεις: Οὐ γὰρ ἔστι πόλις καὶ τόπος· κάθε περιοχή τοῦ ὑπόδουλου γένους ἔχει νά ἐπιδείξει νομάρτυρες. **καί μειράκια... τόν αὐχένα**· μαρτύρησαν γιά τό Χριστό στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, π.χ. ὁ 19/χρονος γιός τοῦ πρώτου ἄρχοντα τῆς Ραιδεστοῦ (πόλεως τῆς ἀνατολικῆς Θράκης), ὁ 18/χρονος Τριαντάφυλλος στή Ζαγορά, ὁ 15/χρονος Ἰωάννης ἀπό τή Βλαχία, ὁ 14/χρονος Ἰωάννης ἀπό τή Θάσο κ.ἄ. Χαρακτηριστικά ὁ λογοτέχνης Βερίτης γράφει γιά τά «μειράκια» αὐτά: «Τὰ νεαρὰ τοῦτα βλαστάρια, οἱ σεμνοὶ αὐτοὶ ἔφηβοι, ποὺ δώσανε τὸ αἷμά τους παρθενική σπονδὴ στὸν Ἀρχηγὸ τῶν μαρτύρων, εἶν' ἀδέλφια μας κι' αὐτά, χθεσινὰ μόλις ἑλληνόπουλα... Ἀνανεώσανε τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀλλοίμονο σ' ἐμένα τόν ταλαίπωρο καί ἄθλιο! Ποιός εἶναι ἱκανός νά ἐξιστορήσει κατά τρόπο δραματικό τό μεγάλο αὐτό πάθημα καί νά ἀναγγείλει στούς μεταγενέστερους τή συμφορά; Ἀλλοίμονο! Ποῦ εἶναι ἡ βασιλική πομπή καί παράταξη; Ποῦ εἶναι ἡ στρατιωτική παράταξη τῶν ἀνακτόρων; Ποῦ εἶναι τό τόσο μεγάλο πλῆθος τῶν ἀρχόντων; Ποῦ εἶναι τά διδακτήρια τῆς σοφίας; Ἀλλοίμονο σ' ἐμένα τό δυστυχισμένο! Ποῦ εἶναι ἡ πατριαρχική διοίκηση; Ποῦ εἶναι ἡ ὀμορφιά τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ; Ποῦ εἶναι ὁ τόσο πολυπληθής καί τόσο ἐκλεκτός χορός τῆς ἀρχιερατικῆς καί μοναχικῆς τάξεως; Ὁ Μωάμεθ ἐξαφάνισε τά πάντα. Καί τά κακά δέν ὑπάρχουν μόνο στή βασιλεύουσα, ἀλλά καί στίς μικρότερες πόλεις· καί σ' αὐτές μάλιστα περισσότερα καί πάρα πολύ φοβερά.

Καί ὅλα τοῦτα ἔγιναν ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας. Ὅταν δέ στρέψω τήν προσοχή μου σ' αὐτά, γίνομαι ἔξαλλος, ἡ ψυχή μου ταράζεται καί τό πνεῦμα μου παθαίνει ἴλιγγο».

26. Μετάφραση

«Καί πραγματικά, τέτοια εἶναι τώρα ἡ κατάσταση στήν ἑλληνική Ἀνατολή. Γιατί δέν ὑπάρχει πόλη καί τόπος, στόν ὁποῖο νά μή χύνονται θαρραλέα τά αἵματα τῶν ὀρθοδόξων ἑλλήνων γιά χάρη τῆς Πίστεως. Καί νεαρά παλικάρια ἀκόμη εἴδαμε πρίν λίγα χρόνια νά σκύβουν ἄφοβα τό λαιμό τους κάτω ἀπό τό μαχαίρι. Βέβαια δέν ἔχουμε τό καμάρι τῶν ἀρχαίων μαρτύρων· αὐτό ὅμως πού ἔχουμε, δέν εἶναι μικρό.... Ποιά ἰδέα ἔχετε ἐσεῖς γι' αὐτούς πού ὑποφέρουν κακουχίες γιά τό Χριστό καί πού γιά χάρη τῆς διακηρύξεως τῆς πίστεως ταλαιπωροῦνται καθημερινά καί πεινοῦν καί διψοῦν καί δέν ἔχουν τά ἀναγκαῖα ἐνδύματα καί δέχονται χτυπήματα καί μετα-

---

ἀρχαία παράδοση τοῦ δωδεκάχρονου Ταρσιζίου». **Ταλαιπωρουμένους...καί περίψημα ἕως ἄρτι**· Α΄ Κορ. δ΄, 11-13. Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις μιλάει γιά τούς «ὁσημέραι κακουμένους καὶ ὅσα οὐδ' εἶναι δυνατόν τις νὰ διεξέλθῃ πάσχοντας, τοὺς τὰς περιουσίας ἀφαιρουμένους, τοὺς ἐν δεσμωτηρίοις καθειργμένους, τοὺς ἐν τριήρεσι βίον μόχθων καὶ ταλαιπωριῶν διάγοντας καὶ τέως καταγηράσκοντας, τοὺς ἐν χειρὶ βαρείᾳ δεσποτῶν ἀγρίων τε καὶ ἀνημέρων ἀνηλεῶς θλιβομένους καὶ ἀγχομένους, τοὺς ἐν μάστιξι καὶ κακώσεσι καὶ στρεβλώσεσι, τοὺς ἐν μυρίοις βασάνων εἴδεσι κατατεινομένους καὶ ἐν ὀρθῇ τέως ὁμολογίᾳ

τῶν ἀρχαίων μαρτύρων τὸ καύχημα, ἀλλ' ὅπερ ἔχομεν οὐ μικρόν... Πῶς οἴεσθε τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ κακουχουμένους καὶ διὰ τὴν ὁμολογίαν καθ' ἑκάστην ταλαιπωρουμένους, πεινῶντάς τε καὶ διψῶντας καὶ γυμνητεύοντας καὶ κολαφιζομένους καὶ ἀστατοῦντας καὶ λοιδορουμένους, διωκομένους τε καὶ βλασφημουμένους καὶ ὡς περικαθάρματα νομιζομένους καὶ περίψημα ἕως ἄρτι; Καὶ εἴ τι προσκτῶνται ἱδρῶτι τοῦ προσώπου, οὐκ εἰς τρυφὴν οὐμενοῦν, οὐκ εἰς δόξαν, οὐκ εἰς θελήματα σαρκός, ἀλλ' εἰς τὸ τελεῖν τοὺς βασιλικοὺς φόρους ὑπὲρ δύναμιν ὄντας. Πῶς οἴεσθε τοὺς τοιούτους; Εἰ μὲν ἦσαν ἐκ λατίνων, μάρτυρας ἀντιλογίας ἐκτὸς ὀνομάσαιτε ἄν. Μάρτυρας ἡμεῖς τοὺς ἡμετέρους τοιούτους ὄντας ἂν μὴ καλοίημεν, ἀλλ' ἀθλητὰς γε κρίνομεν καὶ ὁμολογητάς... Ἴδε τοιγαροῦν, ὁποία νῦν ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ὀρθόδοξος ἀνατολὶς ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ ὑμῶν μάλιστα. Τεταπεινωμένη μὲν κατὰ τὸν κόσμον, δεδοξασμένη δὲ κατὰ τὸν Θεόν,... ἐν παννυχίσιν ἑορτάζουσα, ἐν ἀγρυπνίαις πανηγυρίζουσα, ἐν ψαλμῳδίαις χαίρουσα, εἰς ἔκπληξιν καὶ θάμβος τῶν εἰδότων ὑμῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἀπίστων...

Ἡ Ἐκκλησία (Κωνσταντινουπόλεως) καὶ τοὺς ἄλλους συνέχει καὶ στηρίζει θρόνους καὶ δόξα Χριστιανῶν ἀναδείκνυται, ἅμα καὶ καύχημα. Εἰ καὶ ἑάλω ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἐδουλώθη, τὸ ἔθνος οὐδαμῶς ἐξερριζώθη».

27. Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ (ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ) ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ (Εἰρηναίου).

«Ἡ γὰρ Ἐκκλησία, καίπερ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἕως περάτων τῆς γῆς διεσπαρμένη, παρὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἐκείνων

ἐκπνέοντας». **μάρτυρας... ἂν μή καλοίημεν**· ἡ συνείδηση τοῦ ὀρθόδοξου ἑλληνικοῦ λαοῦ ὀνόμασε αὐτούς «νεομάρτυρας». **ἐν παννυχίσιν... χαίρουσα**· ἡ Ἐκκλησία ἐμψύχωνε τό ὑπόδουλο Γένος μέ τήν καλλιέργεια τῆς λειτουργικῆς ζωῆς. **δόξα... καί καύχημα**· ἡ Ἐκκλησία σάν φιλόστοργη μητέρα καί σάν ὄρνιθα πού μαζεύει «τὰ νοσσία ἑαυτῆς» (Ματθ. κγ' 37) ἀνέλαβε τήν κηδεμονία τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων καί διέσωσε τόν ἑθνισμό τους. **οὐδαμῶς ἐξερριζώθη**· ὁ ἱστορικός Σπυρίδων Ζαμπέλιος χαρακτηρίζει τήν Ἐκκλησία ὡς «Ἑλληνοσώτειραν». Χωρίς αὐτήν, τονίζει, «τό ὄνομα τῆς Ἑλλάδος δέν ἤθελεν ἴσως ὑπάρχει σήμερον ἤ ἐντός βιβλιοθηκῶν καί εἰς σοφῶν τινων ἀναμνήσεις».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κινοῦνται συνέχεια καί βρίζονται καί καταδιώκονται καί δέχονται βλαστήμιες καί θεωροῦνται σάν σκουπίδια καί ἀκαθαρσίες μέχρι τή στιγμή αὐτή; Καί ἄν ἀποκτοῦν κάτι μέ τόν ἱδρώτα τοῦ προσώπου τους, δέν τό ἀποκτοῦν, βέβαια, γιά ἀπόλαυση ἤ δόξα ἤ γιά νά ἱκανοποιοῦν σαρκικές ἐπιθυμίες, ἀλλά γιά νά πληρώνουν τούς βασιλικούς φόρους, πού εἶναι δυσβάσταχτοι.

Πῶς κρίνετε ἐσεῖς τούς ἀνθρώπους αὐτούς; Ἄν αὐτοί προέρχονταν ἀπό τούς Λατίνους, θά τούς ὀνομάζατε, χωρίς ἀμφιβολία, μάρτυρες. Ἐμεῖς τούς δικούς μας δέν μποροῦμε νά τούς ὀνομάσουμε μάρτυρες, ἄν καί εἶναι· βεβαίως ὅμως τούς θεωροῦμε ἀθλητές καί ὁμολογητές.... Νά δεῖς λοιπόν ποιά εἶναι σήμερα ἡ Ἑλλάδα καί ἡ Ὀρθόδοξη Ἀνατολή· μάλιστα μετά τό χωρισμό σας. Εἶναι ταπεινωμένη ἀπό ἀνθρώπινη ἄποψη, ἀλλ' ὅμως δοξασμένη ἀπό τήν ἄποψη τοῦ Θεοῦ..., ἀφοῦ κάνει γιορτές μέ ὁλονυχτίες, πανηγυρίζει μέ ἀγρυπνίες καί εὐφραίνεται μέ ψαλμωδίες, πράγμα πού προκαλεῖ ἔκπληξη καί θαυμασμό καί σέ σᾶς (τούς Λατίνους), πού γνωρίζετε τά πράγματα, καί στούς ἴδιους τούς ἀπίστους....

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως συγκρατεῖ καί στηρίζει καί τούς ἄλλους πατριαρχικούς θρόνους καί γίνεται ἡ δόξα καί ταυτόχρονα τό καμάρι τῶν Χριστιανῶν. Ἄν καί ἔπεσε στά χέρια τοῦ ἐχθροῦ ἡ Κωνσταντινούπολη καί ὑποδουλώθηκε, τό ἔθνος μέ κανένα τρόπο δέν ξεριζώθηκε».

27. Μετάφραση

« Ἡ Ἐκκλησία, ἄν καί εἶναι διασκορπισμένη σέ ὁλόκληρη τήν οἰκουμένη ὥς τά ἄκρα τῆς γῆς, παρέλαβε ἀπό τούς Ἀποστόλους καί ἀπό τούς μαθητές τους τήν πίστη σέ ἕνα Θεό, Πατέρα παντοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἔχει δημιουργήσει τόν οὐρανό καί τή γῆ καί τίς θάλασσες καί ὅλα ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτά· καί τήν πίστη σέ ἕνα Ἰησοῦ

---

27. Περικοπή ἀπό τό ἔργο τοῦ Εἰρηναίου «Ἔλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως» (ΒΕΠΕΣ 5, 115-116).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «τόν πεποιηκότα... ἐν αὐτοῖς»· φράσεις ἀπό ψαλμ. 145,6 καί Πράξ. δ', 24· ιδ', 15. **ἠγαπημένον**· ἀπό τόν οὐράνιο Πατέρα καί τούς μαθητές Του. **ἐν Γερμανίαις... ἐν Λιβύῃ**· ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ τίς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ 2ου αἰώνα ἦταν πραγματικά θαυμαστή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μαθητῶν παρέλαβε τὴν εἰς ἕνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, τὸν πεποιηκότα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰς θαλάσσας καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, πίστιν· καὶ εἰς ἕνα Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν σαρκωθέντα ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας· καὶ εἰς Πνεῦμα ἅγιον, τὸ διὰ τῶν Προφητῶν κεκηρυχὸς τὰς οἰκονομίας, καὶ τὰς ἐλεύσεις καὶ τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν καὶ τὸ πάθος καὶ τὴν ἔγερσιν ἐκ νεκρῶν καὶ τὴν ἔνσαρκον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ ἠγαπημένου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς παρουσίαν αὐτοῦ... Τοῦτο τὸ κήρυγμα παρειληφυῖα καὶ ταύτην τὴν πίστιν, ὡς προέφαμεν, ἡ Ἐκκλησία, καίπερ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ διεσπαρμένη, ἐπιμελῶς φυλάσσει, ὡς ἕνα οἶκον οἰκοῦσα· καὶ ὁμοίως πιστεύει τούτοις, ὡς μίαν ψυχὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσα καρδίαν, καὶ συμφώνως ταῦτα κηρύσσει καὶ διδάσκει καὶ παραδίδωσιν, ὡς ἓν στόμα κεκτημένη. Καὶ γὰρ αἱ κατὰ τὸν κόσμον διάλεκτοι ἀνόμοιοι, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως μία καὶ ἡ αὐτή. Καὶ οὔτε αἱ ἐν Γερμανίαις ἱδρυμέναι Ἐκκλησίαι ἄλλως πεπιστεύκασιν ἢ ἄλλως παραδιδόασιν, οὔτε ἐν ταῖς Ἰβηρίαις, οὔτε ἐν Κελτοῖς, οὔτε κατὰ τὰς ἀνατολάς, οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ, οὔτε ἐν Λιβύῃ, οὔτε αἱ κατὰ μέσα τοῦ κόσμου ἱδρυμέναι· ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἥλιος, τὸ κτῖσμα τοῦ Θεοῦ, ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ εἷς καὶ ὁ αὐτός· οὕτω καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας πανταχῇ φαίνει καὶ φωτίζει πάντας ἀνθρώπους τοὺς βουλομένους εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν».

28. Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΤΕΡΟΔΟΞΟΥΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς, καθάπερ τοὺς φρενίτιδι περιπεσόντας νόσῳ καὶ παραπαίοντας, κατὰ δύναμιν τὴν ὑμετέραν πειρᾶσθαι θεραπεύειν μετὰ προσηνείας καὶ ἐπιεικείας αὐτοῖς διαλεγομένους. Καὶ γὰρ ἐξ ἀπονοίας αὐτοῖς τὸ δόγμα τοῦτο ἐτέχθη καὶ πολὺ τῆς διανοίας

---

28. Περικοπή από τό β' λόγο «πρὸς Ἀνομοίους περὶ τοῦ ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ» (Ε.Π. 48, 718). Οἱ Ἀνόμοιοι ἦταν μιά μερίδα τῶν Ἀρειανῶν πού ὑποστήριζε ὅτι ὁ Υἱός δέν εἶναι «ὁμοούσιος» ἀλλά «ἀνόμοιος» πρός τόν Πατέρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χριστό, τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ, πού ἔγινε ἄνθρωπος γιά τή σωτηρία μας· καί τήν πίστη σέ ἅγιο Πνεῦμα, τό ὁποῖο μίλησε στούς ἀνθρώπους μέ τό στόμα τῶν προφητῶν γιά τίς φροντίδες τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου, γιά τίς θεῖες ἐμφανίσεις, τή γέννηση ἀπό παρθένο, τό πάθος, τήν ἀνάσταση ἐκ νεκρῶν, τή σωματική ἀνάληψη στούς οὐρανούς τοῦ ἀγαπημένου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου μας, τή Δευτέρα Παρουσία Του μέσα στή δόξα τοῦ Πατέρα....

Αὐτό τό κήρυγμα καί αὐτή τήν πίστη, ὅπως εἴπαμε προηγουμένως, ἀφοῦ ἔχει παραλάβει ἡ Ἐκκλησία, ἄν καί εἶναι διασκορπισμένη σέ ὅλο τόν κόσμο, τά φυλάγει μέ ἐπιμέλεια, σάν νά κατοικεῖ σ' ἕνα σπίτι· καί ἔτσι πιστεύει σ' αὐτά, σάν νά ἔχει μιά ψυχή καί μιά καρδιά· καί μέ ἀπόλυτη συμφωνία τά κηρύσσει, τά διδάσκει καί τά παραδίνει στούς μεταγενέστερους, σάν νά ἔχει ἕνα στόμα. Καί βέβαια οἱ γλῶσσες, πού μιλοῦν οἱ ἄνθρωποι στή γῆ, δέν εἶναι ἴδιες· ἡ δύναμη ὅμως τῆς παραδόσεως εἶναι μία καί ἡ αὐτή. Καί οὔτε οἱ Ἐκκλησίες πού ἔχουν ἱδρυθεῖ στίς γερμανικές χῶρες, πιστεύουν ἄλλα ἤ παραδίνουν στούς μεταγενέστερους ἄλλα, οὔτε ἐκεῖνες πού ἔχουν ἱδρυθεῖ στίς Ἰβηρικές χῶρες, στούς Κέλτες, στήν Ἀνατολή στήν Αἴγυπτο, στή Λιβύη καί στό μέσο του κόσμου ἔχουν διαφορετική πίστη. Ἀλλά, ὅπως ὁ ἥλιος, τό δημιούργημα αὐτό τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἕνας καί ὁ αὐτός σέ ὅλο τόν κόσμο, ἔτσι καί τό κήρυγμα τῆς ἀλήθειας φέρνει παντοῦ τό φῶς καί φωτίζει ὅλους τούς ἀνθρώπους, πού θέλουν νά γνωρίσουν συνειδητά τήν ἀλήθεια».

28. Μετάφραση

« Σᾶς παρακαλῶ ὅλους νά προσπαθεῖτε ὅσο μπορεῖτε νά ἐπαναφέρετε στήν ὀρθή πίστη τούς αἱρετικούς, συζητώντας μαζί τους μέ εὐγένεια καί ἐπείκεια, ὅπως ἀκριβῶς θά συζητούσατε μ' ἐκείνους πού εἶναι τρελοί καί κάνουν ἀνοησίες. Καί πράγματι, ἡ αἱρετική τους διδασκαλία εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνόητης ἐνέργειας, καί ὁ ἐγωϊσμός τους εἶναι πολύ μεγάλος.

Ὅμως τά τραύματα ἐκεῖνα πού προκαλοῦν φλεγμονή, δέ δέχον-

Πραγματικές παρατηρήσεις: «ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις... ὡς ἄνομος»· Α' Κορίν. θ', 20. **φθείρουσι...**· Α' Κορ. ιε', 33. **ἐξέλθετε... λέγει Κύριος**· Β' Κορ. στ',

αὐτῶν τὸ φύσημα. Τὰ δὲ φλεγμαίνοντα τῶν τραυμάτων οὐδὲ ἐπιβολὴν χειρὸς ἀνέχεται, οὐδὲ ἁφὴν ὑπομένει τραχυτέραν. Διὰ τοῦτο οἱ σοφοὶ τῶν ἰατρῶν μαλακῇ τινι σπογγιᾷ τὰ τοιαῦτα καταψήχουσιν ἕλκη. Ἐπεὶ οὖν καὶ τούτοις ἕλκος ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ φλεγμαῖνον, ὥσπερ ἁπαλῇ τινι σπογγιᾷ προσηνὲς ὕδωρ καὶ πόσιμον σπῶντες, οὕτω, τὰ εἰρημένα ἅπαντα καταντλήσαντες, πειρώμεθα καταστέλλειν αὐτῶν τὸ φύσημα καὶ τὸν ὄγκον καθαιρεῖν ἅπαντα. Κἂν ὑβρίζωσι, κἂν λακτίζωσι, κἂν ἐμπτύωσι, κἂν ὁ,τιοῦν ποιῶσι, μὴ καταλείπῃς τὴν ἰατρείαν, ἀγαπητέ. Τοὺς γὰρ ἄνθρωπον παραπλῆγα θεραπεύοντας ἀνάγκη πολλὰ τοιαῦτα ὑπομένειν, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἀφίστασθαι χρή, ἀλλὰ δι' αὐτὰ μὲν οὖν ταῦτα μάλιστα αὐτοὺς ταλανίζειν καὶ δακρύειν χρή, ὅτι τοιοῦτον αὐτῶν τῆς ἀρρωστίας ἐστὶ τὸ εἶδος.

Ταῦτα πρὸς τοὺς ἰσχυροτέρους λέγω καὶ ἀνεπηρεάστους καὶ δυναμένους ἐκ τῆς ἐκείνων ὁμιλίας μηδεμίαν παραδέξασθαι βλάβην, ὡς εἴ τις ἀσθενέστερος εἴη, φευγέτω τούτων τὰς συνουσίας, ἀποπηδάτω τοὺς συλλόγους, ὥστε μὴ τὴν τῆς φιλίας ὑπόθεσιν ἀφορμὴν ἀσεβείας γενέσθαι. Οὕτω καὶ Παῦλος ποιεῖ· αὐτὸς μὲν τοῖς ἀρρωστοῦσιν ἀναμίγνυται καὶ λέγει «ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος», τοὺς δὲ μαθητὰς καὶ ἀσθενέστερον διακειμένους ἀπάγει παραινῶν οὕτω καὶ διδάσκων· «φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί», καὶ πάλιν «ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος...» Ἵν' οὖν μὴ τὰ μέγιστα ἡμᾶς αὐτοὺς παραβλάψωμεν, φεύγωμεν αὐτῶν τὰς συνουσίας, εὐχόμενοι μόνον καὶ παρακαλοῦντες τὸν φιλάνθρωπον Θεόν, τὸν θέλοντα πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ἀπαλλάξαι μὲν αὐτοὺς τῆς πλάνης καὶ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐπαναγαγεῖν δὲ ἐπὶ τὸ τῆς γνώσεως φῶς».

---

17. **Τόν θέλοντα πάντας... ἐλθεῖν**· Α΄ Τιμ. β΄, 4. Όπως είναι φανερό από όλη τήν περικοπή, ο Χρυσόστομος δέν αποκλείει το διάλογο μέ τούς ετεροδόξους, αλλά τόν θεωρεί αναγκαίο. Ο διάλογος όμως αύτός περικλείει πολλούς κινδύνους. Γι' αύτό πρέπει νά γίνεται μόνο από πρόσωπα πού έχουν ζωντανή πίστη καί είδικές γνώσεις.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ται ν' ἀκουμπήσει χέρι ἐπάνω τους οὔτε ὑποφέρουν ἄγγιγμα πιό σκληρό. Γιά τό λόγο αὐτό οἱ συνετοί γιατροί καθαρίζουν ἐλαφρά τίς πληγές αὐτές μέ κάποιο μαλακό σφουγγάρι.

Ἐπειδή λοιπόν καί μέσα στήν ψυχή τῶν αἱρετικῶν ὑπάρχει φλεγμονή, ἀφοῦ τούς καταβρέξουμε μέ ὅλα ὅσα ἔχουμε εἰπεῖ, παίρνοντας κατά κάποιο τρόπο μέ μαλακό σφουγγάρι γλυκό καί πόσιμο νερό, ἄς προσπαθοῦμε νά περιορίζουμε τό ψυχικό τους πρήξιμο καί ὁλόκληρο τό ἐξόγκωμα τοῦ ἐγωϊσμοῦ τους. Καί ἄν ὑβρίζουν καί ἄν κλωτσοῦν καί ἄν φτύνουν καί κάνουν ὅ,τιδήποτε, νά μήν ἐγκαταλείπεις, ἀγαπητέ, τό ἔργο τῆς θεραπείας. Ὅσοι βέβαια θεραπεύουν ἄνθρωπο παράφρονα, θά ὑπομένουν ὁπωσδήποτε πολλά τέτοια· ὡστόσο ὅμως δέν πρέπει νά ἐγκαταλείπουν τήν προσπάθεια, ἀλλά γι' αὐτά τά ἴδια ἀκριβῶς τά πράγματα πρέπει νά συμπονοῦν παρά πολύ καί νά δακρύζουν γιά τούς ἀνθρώπους αὐτούς, ἐπειδή τέτοιο εἶναι τό εἶδος τῆς ἀρρώστιας τους.

Αὐτά ὅμως τά λέγω στούς πιό δυνατούς στήν πίστη, γιά τούς ὁποίους δέν ὑπάρχει κανένας κίνδυνος νά ἐπηρεαστοῦν καί νά βλαφτοῦν ἀπό τή συναναστροφή τους μέ τούς αἱρετικούς. Ἑπομένως, ἄν κανείς δέν ἔχει δυνατή πίστη, νά ἀποφεύγει τίς συναναστροφές μαζί τους καί νά ἀπομακρύνεται ἀπό τίς συνελεύσεις τους, ὥστε νά μή γίνει ἡ φροντίδα γιά τήν ἐπιστροφή τῶν αἱρετικῶν στήν ὀρθή πίστη ἀφορμή νά χάσει ὁ ἴδιος τήν πίστη του. Αὐτό ἀκριβῶς κάνει καί ὁ Παῦλος· ὁ ἴδιος δηλαδή συναναστρέφεται τούς κακούς καί τούς αἱρετικούς, γι' αὐτό καί λέγει: «ἔγινα στοὺς Ἰουδαίους σὰν Ἰουδαῖος, σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν εἶχαν λάβει τό νόμο τῆς ἀποκαλύψεως, σὰν ἐθνικὸς χωρὶς νόμο»· τούς μαθητές του ὅμως καί ἐκείνους πού ἔχουν ἀσθενέστερη πίστη, τούς ἀπομακρύνει ἀπό τούς κακούς καί τούς αἱρετικούς, συμβουλεύοντάς τους καί διδάσκοντάς τους μέ αὐτά τά λόγια: «οἱ κακές συναναστροφές διαφθείρουν τά καλά ἤθη» καί πάλι: «βγεῖτε μέσα ἀπ' αὐτούς καί ξεχωριστεῖτε, λέγει ὁ Κύριος»... Γιά νά μή βλάψουμε λοιπόν πάρα πολύ τούς ἑαυτούς μας, ἄς ἀποφεύγουμε νά συναναστρεφόμαστε τούς αἱρετικούς· νά προσευχόμαστε μόνο καί νά παρακαλοῦμε τό φιλάνθρωπο Θεό, πού θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νά σωθοῦν καί νά γνωρίσουν τέλεια τήν ἀλήθεια, νά τούς ἀπαλλάξει ἀπό τήν πλάνη καί τήν παγίδα τοῦ διαβόλου καί νά τούς ἐπαναφέρει στό φῶς τῆς γνώσεως».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.
Τοιχογραφία τῆς ἱ. μονῆς Μεταμορφώσεως Μετεώρων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΗ Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Α΄ ΚΕΙΜΕΝΑ

29. Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Κάλλιστον καὶ ψυχωφελέστατον ἐρευνᾶν τὰς θείας Γραφάς. Ὥσπερ γὰρ δένδρον, παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων πεφυτευμένον, οὕτω καὶ ἡ ψυχή, τῇ θείᾳ ἀρδευομένη Γραφῇ, πιαίνεται καὶ καρπὸν ὥριμον δίδωσι πίστιν ὀρθόδοξον καὶ ἀειθαλέσι τοῖς φύλλοις, ταῖς θεαρέστοις φημὶ ὡραΐζεται πράξεσι. Πρός τε γὰρ πρᾶξιν ἐνάρετον καὶ θεωρίαν ἀθόλωτον ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν ρυθμιζόμεθα. Πάσης γὰρ ἀρετῆς παράκλησιν καὶ κακίας ἁπάσης ἀποτροπὴν ἐν ταύταις εὑρίσκομεν... Κρούσωμεν τοίνυν εἰς τὸν κάλλιστον παράδεισον τῶν Γραφῶν, τὸν εὐῴδη, τὸν γλυκύτατον, τὸν ὡραιότατον, τὸν παντοίοις τῶν νοερῶν θεοφόρων ὀρνέων κελαδήμασι περιηχοῦντα ἡμῶν τὰ ὦτα, τὸν ἁπτόμενον ἡμῶν τῆς καρδίας καὶ λυπουμένην μὲν παρακαλοῦντα, θυμουμένην δὲ κατευνάζοντα καὶ χαρᾶς ἀϊδίου ἐμπιπλῶντα, τὸν ἐπιβιβάζοντα ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὰ χρυσαυγῆ μετάφρενα τῆς θείας Περιστερᾶς καὶ ὑπέρλαμπρα, καὶ ταῖς φανωτάταις αὐτῆς πτέρυξι πρὸς τὸν Μονογενῆ Υἱὸν καὶ κληρονόμον τοῦ φυτουργοῦ τοῦ νοητοῦ ἀμπελῶνος ἀνάγοντα, καὶ δι' Αὐτοῦ τῷ Πατρὶ τῶν φώτων προσάγοντα. Ἀλλὰ μὴ παρέργως κρούσωμεν, προθύμως δὲ μᾶλλον

---

29. Περικοπή ἀπό τό ἔργο τοῦ Δαμασκηνοῦ «Ἔκδοσις ἀκριβὴς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως» (Ἑ.Π. 94, 1176).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὥσπερ γάρ δένδρον, παρά τάς διεξόδους...· ψαλμ. α΄, 3. **μή ἐκκακήσωμεν κρούοντες**· πρβλ. Ὠριγένη «περί τοῦ μή ἐκκακεῖν ἐν τῇ ἀναγνώσει τῆς θείας Γραφῆς τόν μή συνιέντα τό σκοτεινόν τῶν ἐν αὐτῇ αἰνιγμάτων καὶ παραβολῶν» (Ἑ.Π. 12, 917-922). **«Ἐπερώτησον...»**· Δευτ. λβ΄, 7. **τόν πατέρα... τούς πρεσβυτέρους**· Γιά ἐμᾶς τούς Ὀρθοδόξους μόνο μέ τή βοήθεια τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι δυνατό νά ἑρμηνεύσουμε ἱκανοποιητικά τήν Ἁγία Γραφή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Β΄ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

29. Μετάφραση

« Εἶναι πολύ ὡραῖο καί πολύ ὠφέλιμο γιά τήν ψυχή νά μελετοῦμε μέ προσοχή τίς θεῖες Γραφές. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἕνα δέντρο πού εἶναι φυτεμένο κοντά στήν πηγή τοῦ νεροῦ, ἔτσι καί ἡ ψυχή, ὅταν πίνει ἀπό τό πνευματικό νερό τῆς θείας Γραφῆς, προκόβει πνευματικά καί ἠθικά, μέ ἀποτέλεσμα νά παράγει σάν ὥριμο καρπό τήν ὀρθόδοξη πίστη καί νά στολίζεται μέ καταπράσινα φύλλα, δηλαδή μέ θεάρεστες πράξεις. Καί τοῦτο γιατί οἱ ἅγιες Γραφές μᾶς ὁδηγοῦν καί στήν ἐνάρετη πράξη καί στήν καθαρή θεωρία, ἐπειδή μέσα σ' αὐτές βρίσκουμε παρόρμηση γιά κάθε ἀρετή καί τήν προτροπή νά ἀποκρούσουμε κάθε κακία. Ἄς χτυπήσουμε λοιπόν τήν πόρτα στόν πολύ ὄμορφο παράδεισο τῶν Γραφῶν, αὐτόν πού εἶναι γεμάτος εὐωδιά, τό γλυκύτατο, τόν ὡραιότατο, ἐκεῖνον πού σκορπίζει εὐχάριστους ἤχους στ' αὐτιά μας μέ τά κάθε εἴδους κελαδήματα τῶν ἄϋλων θεοφόρων πουλιῶν· τόν παράδεισο πού συγκινεῖ τήν καρδιά μας, καί πού, ὅταν εἶναι λυπημένη, τήν παρηγορεῖ καί, ὅταν εἶναι ταραγμένη, τή γαληνεύει καί τή γεμίζει παντοτεινή χαρά. Ἐκεῖνον πού ἀνεβάζει τό νοῦ μας πάνω στήν ὁλόλαμπρη καί γεμάτη χρυσές ἀνταύγειες ράχη τῆς θείας Περιστερᾶς, ἡ ὁποία μέ τά φωτεινά φτερά της μᾶς ἀνεβάζει ψηλά στό Μονογενή Υἱό καί κληρονόμο Ἐκείνου, πού φύτεψε τό πνευματικό ἀμπέλι καί πού μέσω Αὐτοῦ μᾶς φέρνει κοντά στόν Πατέρα τῶν Φώτων. Ἄς μή χτυπήσουμε τήν πόρτα τοῦ παραδείσου ἀδιάφοροι, ἀλλά μᾶλλον μέ προθυμία καί μέ ἐπιμονή. Ἄς μή χάσουμε τό θάρρος μας, καθώς χτυπᾶμε. Ἐπειδή μόνο μέ αὐτό τόν τρόπο θά μᾶς ἀνοίξουν τήν πόρτα. Ἄν διαβάσουμε μιά καί δυό φορές καί δέν καταλάβουμε αὐτά πού διαβάζουμε, ἄς μή λιποψυχήσουμε, ἀλλά ἄς ἐπιμείνουμε, ἄς χάσουμε ὥρα, ἄς ρωτήσουμε. Γιατί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ λέγει: "ζήτησε νά μάθεις ἀπό τόν πατέρα σου καί

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἐπιμόνως. Μὴ ἐκκακήσωμεν κρούοντες. Οὕτω γὰρ ἡμῖν ἀνοιγήσεται. Ἐὰν ἀναγνῶμεν ἅπαξ καὶ δὶς καὶ μὴ διαγνῶμεν, ἃ ἀναγιγνώσκομεν, μὴ ἐκκακήσωμεν· ἀλλ' ἐπιμείνωμεν, ἀδολεσχήσωμεν, ἐρωτήσωμεν· «ἐπερώτησον γάρ, φησί, τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι· τοὺς πρεσβυτέρους σου, καὶ ἐροῦσί σοι».

30. Η ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗ
(Μεγάλου Βασιλείου).

«Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα· ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, οὐκοῦν ὅστις γε κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπείραται. Εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθῶν ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιοῦντες τὸ Εὐαγγέλιον· μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιϊστῶντες τὸ κήρυγμα. Οἷον (ἵνα τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου πρῶτον μνησθῶ) τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠλπικότας κατασημαίνεσθαι τὶς ὁ διὰ γράμματος διδάξας; Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν προσευχὴν ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γράμμα; Τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλέλοιπεν; Οὐ γὰρ δὴ τούτοις ἀρκούμεθα, ὧν ὁ Ἀπόστολος ἢ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχύν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες».

---

30. Περικοπή από τό ἔργο τοῦ Μ. Βασιλείου «περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (Ε.Π. 32, 188).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἀμφότερα τήν αὐτή ἰσχύν ἔχει· αντίθετα πρός τούς Ρωμαιοκαθολικούς, πού πολλές φορές τοποθετοῦν τήν παράδοση ὑπεράνω τῆς ἁγίας Γραφῆς, καί ἀντίθετα πρός τούς Προτεστάντες, πού ἀπορρίπτουν τήν ἱερά Παράδοση, γιά τούς Ὀρθοδόξους ἡ ἱερά Παράδοση ὡς πηγή τῶν δογματικῶν καί ἠθικῶν ἀληθειῶν ἔχει τό ἴδιο κύρος μέ τήν Ἁγία Γραφή. **τά τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα... τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας**· ὁ Μ. Βασίλειος ἐννοεῖ τούς λόγους πού λέει ὁ ἱερέας κατά τή θεία Λειτουργία: «... δεόμεθα καί ἱκετεύομεν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὐτός θά σοῦ δώσει ἐξήγηση· ἀπό τούς μεγαλυτέρους σου καὶ αὐτοὶ θὰ σὲ κατατοπίσουν''».

30. Μετάφραση

« Ἀπό τά δόγματα καί τά κηρύγματα πού ἔχουν φυλαχτεῖ στήν Ἐκκλησία, ἄλλα τά ἔχουμε παραλάβει ἀπό τή γραπτή διδασκαλία καί ἄλλα μᾶς μεταδόθηκαν ἀπό τήν προφορική διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων καί τά ἔχουμε ἀποδεχθεῖ κατά τρόπο μυστικό (ἀνεξήγητο)· βέβαια καί τά δυό ἔχουν τήν ἴδια δύναμη γιά τήν εὐσέβεια. Καί σ' αὐτό κανείς δέν ἔχει ἀντίρρηση· κανείς βέβαια ἀπό ἐκείνους πού ἔχουν ἔστω καί μικρή πείρα ἀπό τούς ἐκκλησιαστικούς θεσμούς. Γιατί ἄν θά ἐπιχειρούσαμε νά ἀφήσουμε ἀπό τά ἔθιμα ὅσα εἶναι ἄγραφα, ἐπειδή τάχα δέν ἔχουν μεγάλη δύναμη, μέ αὐτό τόν τρόπο καί χωρίς νά τό καταλάβουμε, θά ζημιώναμε τό Εὐαγγέλιο στά σπουδαιότερά του σημεῖα· μάλλον θά ἀπογυμνώναμε τό κήρυγμα ἀπό κάθε οὐσιαστικό περιεχόμενο. Γιά παράδειγμα, (γιά νά θυμηθῶ τό πρῶτο καί πολύ γνωστό σέ ὅλους), ποιός εἶναι ἐκεῖνος πού γραπτῶς μᾶς δίδαξε νά σφραγίζονται μέ τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ, ἐκεῖνοι πού ἐλπίζουν στό ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ποιό γραπτό ἔργο μᾶς δίδαξε ὅτι πρέπει νά στρεφόμαστε πρός τήν ἀνατολή τήν ὥρα τῆς προσευχῆς; Ποιός ἀπό τούς ἁγίους μᾶς ἔχει γραπτῶς κληροδοτήσει τά λόγια τῆς ἐπικλήσεως γιά τόν καθαγιασμό τοῦ ἄρτου τῆς θείας Εὐχαριστίας καί τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας; Γιατί δέν ἀρκούμαστε σ' αὐτά, πού ἀνέφερε ὁ Ἀπόστολος ἤ τό Εὐαγγέλιο, ἀλλά λέμε περισσότερα, ἄλλα πρίν ἀπό αὐτά καί ἄλλα μετά ἀπό αὐτά, ἀφοῦ τά παραλάβαμε ἀπό τήν ἄγραφη διδασκαλία».

κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά Σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ Ἁγίῳ». **Ποτηρίου τῆς εὐλογίας**· τό ποτήρι μέ τό ὁποῖο ὁ Κύρος κατά τήν ἑσπέρα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου ἔκαμε εὐχαριστήρια προσευχή πρός τό Θεό εὐλογώντας αὐτόν γι' αὐτό. **ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας πραλαβόντες**· πρβλ. Α΄ Κορ. ια΄, 2, 34. Κατά τόν Ἐπιφάνιο «τά μέν ἐν γραφαῖς, τά δέ ἐν παραδόσεσι παρέδωκαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι» (Ἑ.Π. 41, 1047). Καί κατά τό Χρυσόστομο «δῆλον ὅτι οὐ πάντα δι' ἐπιστολῆς παρεδίδοσαν, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ ἀγράφως· ὁμοίως δὲ κακεῖνα καὶ ταῦτά ἐστιν ἀξιόπιστα».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

31. Η ΜΕΡΙΚΗ ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Ἡ θεία φύσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὅ,τι ποτὲ κατ' οὐσίαν ἐστί, πάσης ὑπέρκειται καταληπτικῆς ἐπινοίας, ἀπρόσιτος καὶ ἀπροσπέλαστος οὖσα ταῖς στοχαστικαῖς ἐπινοίαις, καὶ οὔπω τις ἀνθρώποις πρὸς τὴν τῶν ἐκλήπτων κατανόησιν ἐξεύρηται δύναμις· οὐδὲ τις ἔφοδος καταληπτικὴ τῶν ἀμηχάνων ἐπενοήθη. Διὸ καὶ ἀνεξιχνιάστους τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ ὁ μέγας ὀνομάζει Ἀπόστολος, σημαίνων διὰ τοῦ λόγου τὸ ἀνεπίβατον εἶναι λογισμοῖς τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἣ πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς θείας οὐσίας ἄγει. Τοιοῦτος δὲ ὢν κατὰ τὴν φύσιν ὁ ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν, ἄλλῳ λόγῳ καὶ ὁρᾶται καὶ καταλαμβάνεται ὁ ἀόρατός τε καὶ ἀπερίγραπτος. Πολλοὶ δὲ οἱ τῆς τοιαύτης κατανοήσεως τρόποι. Ἔστι γὰρ καὶ διὰ τῆς ἐμφαινομένης τῷ παντὶ σοφίας τὸν ἐν σοφίᾳ πάντα πεποιηκότα στοχαστικῶς ἰδεῖν. Καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων δημιουργημάτων ὁρᾶται τρόπον τινὰ τῇ διανοίᾳ ὁ δημιουργὸς τοῦ προκειμένου κατασκευάσματος, τὴν τέχνην τῷ ἔργῳ ἐναποθέμενος. Ὁρᾶται δὲ οὐχ ἡ φύσις τοῦ τεχνητεύσαντος, ἀλλὰ μόνον ἡ τεχνικὴ ἐπιστήμη, ἣν ὁ τεχνίτης τῇ κατασκευῇ ἐναπέθετο. Οὕτω καὶ πρὸς τὸν ἐν τῇ κτίσει βλέποντες κόσμον, ἔννοιαν οὐ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τῆς σοφίας τοῦ κατὰ πάντα σοφῶς πεποιηκότος ἀνατυπούμεθα».

---

31. Περικοπή ἀπό τόν 6ο λόγο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης στούς μακαρισμούς. Ὁ λόγος αὐτός ἑρμηνεύει τό μακαρισμό «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται» (Ἑ.Π. 44, 1268).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἀπρόσιτος· ἀπροσπέλαστος· ἀνεπίβατον... πρός γνῶσιν τῆς θείας οὐσίας· ὁ Γρηγόριος Νύσσης τονίζει ὅτι δέν μποροῦμε νά γνωρίσουμε τήν ἴδια τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ. Καί κατά τό Γρηγόριο τό Ναζιανζηνό ὁ Θεός εἶναι «φῶς τὸ ἀκρότατο καὶ ἀπρόσιτο καὶ ἄρρητο, οὔτε νῷ καταληπτόν οὔτε λόγῳ ρητόν» (Ἑ.Π. 36, 364). Καί ο Μ. Βασίλειος πιστεύει ὅτι «ἀπερινόητος ἀνθρώπου φύσει καί ἄρρητος παντελῶς ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἀποδέδεικται» (Ἑ.Π. 29, 544-545). Σύμφωνα μέ τή γνώμη ὅλων τῶν Πατέρων, γνωρίζουμε ὄχι τήν οὐσία

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

31. Μετάφραση

« Ὁτιδήποτε εἶναι πραγματικά αὐτή ἡ ἴδια ἡ θεία φύση στήν οὐσία της, βρίσκεται πάνω ἀπό κάθε ἀντιληπτική δύναμη τοῦ νοῦ, γιατί (ἡ θεία αὐτή φύση) εἶναι ἀπρόσιτη καί ἀπροσπέλαστη στούς διανοητικούς στοχασμούς καί δέν ἔχει βρεθεῖ ἀκόμη καμιά δύναμη ἀπό τούς ἀνθρώπους, κατάλληλη γιά τήν κατανόηση αὐτῶν πού βρίσκονται ἔξω ἀπ' τήν περιοχή τῆς ἀντιληπτικῆς τους δυνάμεως· οὔτε ἐπινοήθηκε κάποιος τρόπος, κατάλληλος γιά τήν κατανόηση τῶν ἀσυλλήπτων. Γι' αὐτό καί ὁ μεγάλος Ἀπόστολος ὀνομάζει ἀνεξιχνίαστες τίς ὁδούς τοῦ Θεοῦ, φανερώνοντας μέ τό λόγο αὐτό ὅτι εἶναι ἀπρόσιτη στίς λογικές σκέψεις ἡ ὁδός ἐκείνη, πού ὁδηγεῖ στή γνώση τῆς θείας οὐσίας. Ἀφοῦ, λοιπόν, τέτοιος εἶναι στή φύση του Ἐκεῖνος πού εἶναι πάνω ἀπό κάθε φύση, μέ διαφορετικό τρόπο γίνεται καί ὁρατός καί ἀντιληπτός Αὐτός, πού εἶναι καί ἀόρατος καί ἀπερίγραπτος. Πολλοί μάλιστα εἶναι οἱ τρόποι τῆς κατανοήσεως αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Γιατί εἶναι δυνατό καί μέ τή βοήθεια τῆς σοφίας, πού φανερώνεται μέσα στό σύμπαν, νά δοῦμε, μέ λογικό συμπέρασμα, Ἐκεῖνον, πού ἔχει δημιουργήσει μέ σοφία ὅλα τά πράγματα. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καί μέ τά ἀνθρώπινα δημιουργήματα, ὅπου ὁ δημιουργός τοῦ κατασκευάσματος πού βρίσκεται μπροστά μας, μέ τό νοῦ γίνεται κατά κάποιο τρόπο ὁρατός, ἀφοῦ ἔβαλε τήν τέχνη του μέσα στό ἔργο. Εἶναι ὅμως ὁρατή ὄχι ἡ οὐσία τοῦ κατασκευαστῆ, ἀλλά μόνο ἡ (εἰδική) τεχνική γνώση, πού ὁ τεχνίτης ἔβαλε μέσα στό κατασκεύασμα. Ἔτσι καί ὅταν βλέπουμε προσεκτικά τήν τάξη μέσα στήν κτίση, ἀναπαρασταίνουμε μέσα στό νοῦ μας ὄχι τήν οὐσία, ἀλλά τή σοφία Ἐκείνου, πού ἔχει δημιουργήσει τήν κτίση μέ σοφία σέ ὅλα».

τοῦ Θεοῦ, ἀλλά «τά περί τήν οὐσίαν Αὐτοῦ», «οὔ τήν φύσιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ περὶ τὴν φύσιν» (Ἰωάννης Δαμασκηνός, Ἑ.Π. 94, 800). **διά τῆς ἐμφαινομένης τῷ παντί σοφίας... πάντα σοφῶς**· ὅλοι οἱ Πατέρες μέ ἄλλους λόγους τονίζουν ὅ,τι ἔλεγε ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος δίδασκε ὅτι εἶναι δυνατόν νά φτάσουμε στήν ἰδέα τοῦ Θεοῦ διά τῆς μελέτης τῆς κτίσεως, «ὥσπερ γράμμασι διά τῆς τάξεως καί ἁρμονίας τόν ἑαυτῆς δεσπότην καί ποιητήν σημαινούσης καί βοώσης» (Ἑ.Π. 25, 69).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

32. ΟΙ ΚΑΘΑΡΟΙ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΒΛΕΠΟΥΝ ΤΟ ΘΕΟ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Ὁ πάσης τῆς κτίσεως καὶ ἐμπαθοῦς διαθέσεως τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἀποκαθήρας, ἐν τῷ ἰδίῳ κάλλει τῆς θείας φύσεως καθορᾷ τὴν εἰκόνα... Τῶν γὰρ τῆς ἰδίας φύσεως ἀγαθῶν ὁ Θεὸς ἐνετύπωσε τῇ σῇ κατασκευῇ τὰ μιμήματα, οἷόν τινα κηρὸν σχήματι γλυφῆς προτυπώσας. Ἀλλ' ἡ κακία τῷ θεοειδεῖ χαρακτῆρι περιχυθεῖσα ἄχρηστον ἐποίησέ σοι τὸ ἀγαθὸν ὑποκεκρυμμένον τοῖς αἰσχροῖς προκαλύμμασιν. Εἰ οὖν ἀποκλύσειας πάλιν δι' ἐπιμελείας βίου τὸν ἐπιπλασθέντα τῇ καρδίᾳ σου ρύπον, ἀναλάμψει σοι τὸ θεοειδὲς κάλλος. Ὥσπερ ἐπὶ τοῦ σιδήρου γίνεσθαι πέφυκεν, ὅταν δι' ἀκόνης τοῦ ἰοῦ γυμνωθῇ, ὁ πρὸ ὀλίγου μέλας, αὐγάς τινας ἐφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν ἥλιον στίλβων καὶ λαμπηδόνας ἐκδίδωσιν, οὕτω καὶ ὁ ἔνδον ἄνθρωπος, ὃν καρδίαν ὀνομάζει ὁ Κύριος, ἐπειδὰν ἀποξύσηται τὸν ἰώδη ρύπον τὸν διὰ τοῦ πονηροῦ εὐρῶτος ἐπανθήσαντα τῇ μορφῇ, πάλιν ἀναλήψεται τὴν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ὁμοιότητα καὶ ἀγαθὸς ἔσται. Τὸ γὰρ ἀγαθῷ ὅμοιον ἀγαθὸν πάντως. Οὐκοῦν ὁ ἑαυτὸν βλέπων, ἐν ἑαυτῷ τὸ ποθούμενον βλέπει καὶ οὕτω γίνεται μακάριος ὁ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ὅτι πρὸς τὴν ἰδίαν καθαρότητα βλέπων, ἐν τῇ εἰκόνι καθορᾷ τὸ ἀρχέτυ-

---

32. Περικοπή από τό λόγο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης στό μακαρισμό «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται» (Ἑ.Π. 44, 1269).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ ὅλη περικοπή φανερώνει ὅτι ὁ Γρηγόριος Νύσσης εἶναι μεγάλη φιλοσοφική διάνοια. Αὐτός προχωρεῖ πέρα ἀπό τό γνωσιολογικό σχῆμα τοῦ Ἀριστοτέλη, σύμφωνα μέ τό ὁποῖο πηγές τῆς γνώσεις εἶναι δύο, δηλαδή ἡ ἐμπειρία πού ἔχουμε διά τῶν αἰσθήσεων καί ἡ στηριζόμενη σ' αὐτή διανοητική ἐργασία τῆς σκέψεως καί τοῦ συλλογισμοῦ. Ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἔχει τήν πλατωνική ἀντίληψη, ὅτι, ἐκτός ἀπό τήν κατ' αἴσθηση ἐμπειρία καί τή στηριζόμενη σ' αὐτή διανοητική ἐργασία, ὑπάρχει καί ἄλλη σημαντικότερη πηγή γνώσεως: ἡ ἐσωτερική ἐμπειρία, τό ἐσωτερικό βίωμα, ἡ ἄμεση πνευματική θέα. Ὁ τρόπος αὐτός τῆς γνώσεως εἶναι κατ' ἐξοχήν κατάλληλος γιά τή γνώση τοῦ Θεοῦ ἀπό τήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου πού ἔχει καθαριστεῖ ἀπό τήν ἁμαρτία. Παρόμοια διδασκαλία ἀνέπτυξαν καί ἄλλοι πατέρες, ὅπως ὁ Αὐγουστίνος στή Δύση καί πολλοί Ἕλληνες στήν Ἀνατολή. **τῶν γὰρ τῆς ἰδίας φύσεως ἀγαθῶν**· Ὁ Θεός δέν εἶναι μόνο ἡ ὕψιστη ὀντολογική πραγματικότητα, ἀλλά καί ἡ ὕψιστη ἀξιολογική πραγματικότητα, ἡ πηγή ὅλων τῶν ἀξιῶν καί ἀγαθῶν, τό ὕψιστο ἀγαθό. **ἐντύπωσε**

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

32. Μετάφραση

« Ἐκεῖνος πού καθάρισε τήν καρδιά του ἀπό τήν κακότητα καί τίς κακές ἐπιδράσεις ὁλόκληρης τῆς ὑλικῆς κτίσεως, μέσα στή δική του ψυχική ὀμορφιά διακρίνει καθαρά τήν εἰκόνα τῆς θείας φύσεως (τοῦ Θεοῦ). Γιατί ὁ Θεός, ὅταν σέ δημιουργοῦσε, χάραξε ἐπάνω σου σάν σέ ἀντίτυπο τά ἀγαθά τῆς δικῆς Του φύσεως, σάν νά ἀποτύπωσε πάνω στό κερί τό σχῆμα μιᾶς γλυπτῆς παραστάσεως. Ἀλλά ἡ ἁμαρτία, ἀφοῦ ἁπλώθηκε γύρω ἀπό τό θεόμορφο χάραγμα, ἔκαμε γιά σένα ἄχρηστο τό ἀγαθό πού εἶναι κρυμμένο κάτω ἀπό τά ἄσχημα περιβλήματα. Ἄν λοιπόν μέ τήν προσεκτική ζωή σου ξεπλύνεις πάλι τήν ἀκαθαρσία, ἡ ὁποία τοποθετήθηκε σάν ἐπίχρισμα πάνω στήν καρδιά σου, θά λάμψει ξανά στή μορφή σου τό θεόμορφο κάλλος. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει νά γίνεται κατά τρόπο φυσικό στό σίδερο, ὅταν δηλαδή μέ τό ἀκόνι ἀπαλλαγεῖ ἀπό τή σκουριά, αὐτό πού πρίν ἀπό λίγο ἦταν μαῦρο, βγάζει τώρα μερικές ἀνταύγειες καί λάμψεις, καθώς ἀκτινοβολεῖ ἀπέναντι στόν ἥλιο, μέ τόν ἴδιο τρόπο καί ὁ ἐσωτερικός ἄνθρωπος, πού ὁ Κύριος ὀνομάζει καρδιά, ὅταν μέ ξύσιμο βγάλει τή σκουριά, πού εἶναι σάν τήν ἀκαθαρσία καί σχηματίστηκε μέ τή μούχλα πάνω στή μορφή, θά ἀποκτήσει πάλι τήν ὁμοιότητα μέ τό πρωτότυπο καί θά εἶναι ἀγαθός. Γιατί τό ὅμοιο μέ τό ἀπόλυτο ἀγαθό εἶναι ὁπωσδήποτε ἀγαθό. Ὅποιος λοιπόν παρατηρεῖ τόν ἑαυτό του, μέσα στόν ἴδιο τόν ἑαυτό του βλέπει αὐτό πού ποθεῖ· καί μέ τόν τρόπο αὐτό γίνεται μακάριος αὐτός πού ἔχει τήν καρδιά καθαρή ἀπό τό μολυσμό τῆς ἁμαρτίας, γιατί, παρατηρώντας προσεκτικά τή δική του καθαρότητα, μέσα στήν εἰκόνα διακρίνει καθαρά

τῇ σῇ κατασκευῇ τά μιμήματα· ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ. **εἰ ἀποκλύσειας... ἐπειδάν ἀποξύσηται τόν ἰώδη ρύπον... ὁ καθαρός τῇ καρδία**· ὅλες οἱ ἐκφράσεις θυμίζουν παρόμοια παλαιότερη διδασκαλία τοῦ ἀπολογητῆ Θεόφιλου Ἀντιοχείας (β' αἰώνας), ὁ ὁποῖος ἔγραφε: «Βλέπεται γάρ ὁ Θεὸς τοῖς δυναμένοις αὐτὸν ὁρᾶν, ἐπὰν ἔχωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνεῳγμένους τῆς ψυχῆς... Ὥσπερ ἔσοπτρον ἐστιλβωμένον, οὕτω δεῖ τόν ἄνθρωπον ἔχειν καθαράν ψυχήν... Ὅταν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, οὐ δύναται ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος θεωρεῖν τὸν Θεόν» (ΒΕΠΕΣ 5, 13-14). Αὐτά ἐξηγοῦν γιατί τό κυριότερο αἴτιο τῆς ἀπιστίας εἶναι ἡ ἔλλειψη ἠθικῆς καθαρότητας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πον... Καθαρότης γάρ, ἀπάθεια καὶ κακοῦ παντὸς ἀλλοτρίωσις ἡ θεότης ἐστίν. Εἰ οὖν ταῦτα ἐν σοί ἐστι, Θεὸς πάντως ἐν σοὶ ἐστιν».

33. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (Μεγάλου Βασιλείου).

*«Ἐν ἀρχῇ ἐποιήσεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἱστησί μου τὸν λόγον τὸ θαῦμα τῆς διανοίας. Τί πρῶτον εἴπω; Πόθεν ἄρξωμαι τῆς ἐξηγήσεως; Ἐλέγξω τῶν ἔξω τὴν ματαιότητα ἢ ἀνυμνήσω τὴν ἡμετέραν ἀλήθειαν;... Ὁ τὴν κοσμοποιΐαν συγγράφων εὐθὺς ἐν τοῖς πρώτοις ῥήμασι τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τὴν διάνοιαν ἡμῶν κατεφώτισεν, εἰπών· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. Τὶ καλὴ ἡ τάξις; Ἀρχὴν πρῶτον ἐπέθηκεν, ἵνα μὴ ἄναρχον αὐτὸν οἰηθῶσί τινες· εἶτα ἐπήγαγε τὸ Ἐποίησεν, ἵνα δειχθῇ, ὅτι ἐλάχιστον μέρος τῆς τοῦ δημιουργοῦ δυνάμεώς ἐστι τὸ ποιηθέν. Ὡς γὰρ ὁ κεραμεύς, ἀπὸ τῆς αὐτῆς τέχνης μυρία διαπλάσας σκεύη, οὔτε τὴν τέχνην οὔτε τὴν δύναμιν ἐξανήλωσεν· οὕτω καὶ ὁ τοῦ παντὸς τούτου δημιουργός, οὐχ ἑνὶ κόσμῳ σύμμετρον τὴν ποιητικὴν ἔχων δύναμιν, ἀλλ' εἰς τὸ ἀπειροπλάσιον ὑπερβαίνουσαν, τῇ ροπῇ τοῦ θελήματος μόνῃ εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε τὰ μεγέθη τῶν ὁρωμένων. Εἰ οὖν καὶ ἀρχὴν ἔχει ὁ κόσμος καὶ πεποίηται, ζήτει, τὶς ὁ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ δοὺς καὶ τὶς ὁ ποιητής... Ἡ μακαρία φύσις, ἡ ἄφθονος ἀγαθότης, τὸ ἀγαπητὸν πᾶσι τοῖς λόγου μετειληφόσι, τὸ πολυπόθητον κάλλος, ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸ νοερὸν φῶς, ἡ ἀπρόσιτος σοφία, **οὗτος ἐποίησεν ἐν ἀρχῇ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν** ... Προαναφώνησις τῶν περὶ συντελείας δογμάτων καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου μεταποιήσεως, τὰ νῦν ἐν βραχέσι κατὰ τὴν στοιχείωσιν τῆς θεοπνεύστου διδασκαλίας παραδιδόμενα. **Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς**. Τὰ ἀπὸ χρόνου ἀρξάμενα πᾶσα ἀνάγκη καὶ ἐν χρόνῳ συντελεσθῆναι».*

---

33. Περικοπή από τήν πρώτη από τίς έννέα ὁμιλίες τοῦ Μ. Βασιλείου στήν Ἑξαήμερο (Ἑ.Π. 29, 5-9). Οἱ ὁμιλίες αὐτές διακρίνονται γιά τήν καταπληκτική γνώση τῶν δεδομένων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γιά τήν ἀγάπη πρός τή φύση καί γιά τήν παρατηρητικότητα, μέ τήν ὁποία ὁ σοφός ἱεράρχης τή μελετοῦσε.

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν...» Γεν. α΄, 1. **ὁ τήν κοσμο-**

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τό ἀρχέτυπο. Ἀφοῦ καθαρότητα, ἔλλειψη παθῶν καί ἀποξένωση, ἀπό κάθε κακό εἶναι ἡ θεότητα. Ἄν ἔχεις αὐτά, τότε ὁ Θεός ἐξάπαντος εἶναι μέσα σου».

33. Μετάφραση

« **Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.** Μέ ἀφήνει ἄφωνο ὁ θαυμασμός γιά τό νόημα αὐτῆς τῆς φράσεως. Τί νά πῶ πρῶτο; Ἀπό ποῦ ν' ἀρχίσω τήν ἐξήγηση; Νά καταδείξω τή μωρία αὐτῶν πού βρίσκονται ἔξω ἀπό τό Χριστιανισμό ἤ νά ἐξυμνήσω τή δική μας ἀλήθεια;...

Αὐτός πού ἔγραψε τή δημιουργία τοῦ κόσμου, ἀμέσως μέ τά πρῶτα λόγια φώτισε τέλεια τό νοῦ μας μέ τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Γιατί εἶπε: **Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός.** Πόσο ὡραία εἶναι ἡ τάξη. Μίλησε πρῶτα γιά τήν ἀρχή, γιά νά μή νομίσουν μερικοί ὅτι ὁ κόσμος δέν ἔχει ἀρχή· ἔπειτα πρόσθεσε τό **Ἐποίησε,** γιά νά φανερωθεῖ ὅτι ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου εἶναι ἐλάχιστη ἐκδήλωση τῆς δυνάμεως τοῦ δημιουργοῦ. Ὅπως δηλαδή ὁ ἀγγειοπλάστης, πού κατασκεύασε μέ τήν ἴδια τέχνη ἀναρίθμητα σκεύη, οὔτε τήν τέχνη του οὔτε τή δύναμή του ἐξάντλησε, ἔτσι καί ὁ δημιουργός αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος, ἐπειδή ἔχει δημιουργική δύναμη ἀσύγκριτα ἀνώτερη ἀπό ὅση ἀρκεῖ γιά τή δημιουργία ἑνός κόσμου, μέ τήν ἐλάχιστη κίνηση τῆς θελήσεώς Του καί μόνο δημιούργησε τά μεγάλα σέ ὄγκο οὐράνια σώματα, τά ὁποῖα βλέπουμε. Ἄν λοιπόν ὁ κόσμος καί ἀρχή ἔχει καί ἔχει δημιουργηθεῖ, ἐξέταζε νά μάθεις ποιός εἶναι ἐκεῖνος πού τοῦ ἔδωσε τήν ἀρχή καί ποιός εἶναι ὁ δημιουργός του.. Ὁ Θεός, ἡ μακάρια φύση, ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητας, ἐκεῖνο πού εἶναι ἀγαπητό σέ ὅλα τά λογικά πλάσματα, ἡ πολυπόθητη ὡραιότητα, ἡ ἀρχή τῶν ὄντων, ἡ πηγή τῆς ζωῆς, τό ἄϋλο φῶς, ἡ ἀπλησίαστη σοφία, Αὐτός **δημιούργησε στήν ἀρχή τόν οὐρανό καί τή γῆ...** Αὐτά πού τώρα μεταδίδονται μέ λίγα λόγια, σύμφωνα μέ τήν προπαρασκευαστική θεόπνευστη διδασκαλία, εἶναι μία προαγγελία τῶν δογμάτων γιά τή συντέλεια καί τό μετασχηματισμό τοῦ κόσμου. **Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός.** Ὅσα ἄρχισαν σέ ὁρισμένο χρόνο, εἶναι ἀπόλυτα ἀναγκαῖο καί νά τελειώσουν μέσα στό χρόνο».

ποῖαν συγγράφων· δηλαδή ὁ Μωϋσῆς. **συντελείας... μεταποιήσεως**· πρβλ. Ψαλμ. 101, 26· Ἡσ. λδ', 4 καί να', 6· Β' Πέτρ. γ' 7, 10, 13.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

34. Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΤΟΣ
(Μεγάλου Ἀθανασίου).

«Ἐπεὶ οὖν οὐκ ἀταξία ἀλλὰ τάξις ἐστὶν ἐν τῷ παντί, καὶ οὐκ ἀμετρία ἀλλὰ συμμετρία, καὶ οὐκ ἀκοσμία ἀλλὰ κόσμος καὶ κόσμον παναρμόνιος σύνταξις· ἀνάγκη λογίζεσθαι καὶ λαμβάνειν ἔννοιαν τοῦ ταῦτα συναγαγόντος καὶ συσφίγξαντος Δεσπότου. Κἂν γὰρ μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶται, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τάξεως καὶ συμφωνίας τῶν ἐναντίων, ἐννοεῖν ἐστι τὸν τούτων ἄρχοντα καὶ κοσμήτορα καὶ βασιλέα. Ὥσπερ γὰρ πόλιν ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ἀνθρώπων συνεστῶσαν, μικρῶν καὶ μεγάλων, καὶ πλουσίων αἵ καὶ πενήτων, καὶ πάλιν γερόντων καὶ νεωτέρων, καὶ ἀρρένων καὶ θηλέων, εἰ θεωρήσαιμεν εὐτάκτως οἰκουμένην, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ διαφόρους μὲν ὄντας, ὁμονοοῦντας δὲ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ μήτε τοὺς πλουσίους κατὰ τῶν πενήτων, μήτε τοὺς μεγάλους κατὰ τῶν μικρῶν, μήτε τοὺς νέους κατὰ τῶν γερόντων γιγνομένους, ἀλλὰ πάντας καὶ τὴν ἰσομοιρίαν εἰρηνεύοντας· εἰ ταῦτα βλέποιμεν, πάντως ἐννοοῦμεν, ὅτι ἄρχοντος παρουσία τὴν ὁμόνοιαν πρυτανεύει, κἂν μὴ ὁρῶμεν αὐτόν. Ἡ μὲν γὰρ ἀταξία ἀναρχίας ἐστὶ γνώρισμα· ἡ δὲ τάξις τὸν ἡγεμονεύοντα δείκνυσιν ... Οὕτως ἐν τῇ τοῦ παντὸς τάξει καὶ ἁρμονίᾳ τὸν τοῦ παντὸς ἡγεμόνα νοεῖν ἀνάγκην Θεόν, καὶ τοῦτον ἕνα καὶ οὐ πολλούς».

35 Η ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
(Ἰωάννου τοῦ Χρισοστόμου).

«Καλύβην μικρὰν ἐπήξατό τις ἐν ταῖς ἀμπέλοις καὶ τοῦ καρποῦ συναιρεθέντος ἀφῆκεν ἔρημον, καὶ οὐδὲ δύο πολλάκις ἡμέρας διαμένει, ἀλλὰ διαλύεται καὶ καταπίπτει ταχέως. Εἶτα καλύβη μὲν οὐκ ἂν σταίη χωρὶς τοῦ προνοοῦντος, δημιούργημα δὲ τοσοῦτον οὕτω καλὸν καὶ θαυμαστόν, καὶ νόμοι νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ ὡρῶν ἐνηλλαγμέναι

---

34. Περικοπή ἀπό τό λόγο τοῦ Μ. Ἀθανασίου «κατὰ Ἑλλήνων» (δηλαδή ἐναντίον τῶν εἰδωλολατρῶν) (Ε.Π. 25, 76).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή αὐτή παρουσιάζει παραστατικά μέ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

34. Μετάφραση

« Ἐπειδή λοιπόν μέσα στήν κτίση δέν ὑπάρχει ἀταξία ἀλλά τάξη, καί δέν ὑπάρχει ἔλλειψη μέτρου ἀλλά συμμετρία, καί δέν ὑπάρχει χάος ἀλλά εὐταξία καί σέ ὅλα ἁρμονική συγκρότηση τοῦ κόσμου, πρέπει νά σκεπτόμαστε καί νά ἐννοοῦμε κατά κάποιο τρόπο τό Δεσπότη, πού δυνέδεσε καί στερέωσε ὅλα αὐτά μαζί. Γιατί, ἄν καί αὐτός εἶναι ἀόρατος μέ τά μάτια, ὅμως εἶναι δυνατό ἀπό τήν τάξη καί τήν ἐναρμόνιση τῶν ἀντιθέτων νά συλλάβουμε μέ τή δύναμη τῆς διάνοιάς μας τόν ἄρχοντα καί διακοσμητή καί βασιλιά τους. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει σέ μιά πολιτεία, πού συγκροτεῖται ἀπό πολλούς καί διάφορους ἀνθρώπους, ἀπό μικρούς καί μεγάλους, καί ἀκόμα ἀπό πλουσίους καί φτωχούς, γέροντες καί νέους, ἄντρες καί γυναῖκες· ἄν βλέπαμε τήν πολιτεία αὐτή νά ἔχει κατοίκους πού ζοῦν μέ καλή τάξη, καί ἄν βλέπαμε αὐτούς πού ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτή, ἐνῶ εἶναι διαφορετικοί, νά ἔχουν ὁμόνοια μεταξύ τους καί νά μή στρέφονται οἱ πλούσιοι ἐναντίον τῶν φτωχῶν, οὔτε οἱ μεγάλοι ἐναντίον τῶν μικρῶν, οὔτε οἱ νέοι ἐναντίον τῶν γερόντων, ἀλλά ὅλοι νά ζοῦν εἰρηνικά μέ ἴσα μερίδια· ἄν βλέπαμε λοιπόν ὅλα αὐτά, θά κάναμε τή σκέψη, ὅτι ἡ ὕπαρξη κάποιου ἄρχοντα κάνει δυνατή τήν ὁμόνοια, ἔστω καί ἄν αὐτό δέν τόν βλέπουμε. Γιατί ἡ ἀταξία εἶναι γνώρισμα τῆς ἀναρχίας· ἡ τάξη δείχνει τόν ἡγεμόνα.... Ἔτσι μέσα στήν τάξη καί τήν ἁρμονία τοῦ σύμπαντος πρέπει νά βλέπουμε νοερά τόν κυρίαρχο τοῦ παντός Θεό, καί Αὐτόν μάλιστα ὡς ἕναν καί ὄχι ὡς πολλούς».

35. Μετάφραση

«Κάποιος ἔστησε ἕνα μικρό καλύβι ἀνάμεσα στ' ἀμπέλια καί, ἀφοῦ πῆρε τόν καρπό, τό ἐγκατέλειψε ἔρημο· τό καλύβι συχνά δέ διατηρεῖται οὔτε δυό ἡμέρες, ἀλλά διαλύεται καί πέφτει κάτω γρήγορα. Ἄν λοιπόν ἕνα καλύβι δέ θά μποροῦσε νά σταθεῖ ὄρθιο χωρίς ἐκεῖνον πού θά φροντίσει γι' αὐτό, τότε ἕνα δημιούργημα τόσο πολύ ὡραῖο καί θαυμαστό, καί οἱ νόμοι τῆς νύχτας καί τῆς ἡμέρας, καί οἱ

ὡραία παρομοίωση τή θεία πρόνοια ὡς διακυβέρνηση τοῦ κόσμου, στήν ὁποία ὀφείλεται ἡ τάξη καί ἡ ἁρμονία τοῦ σύμπαντος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χορεῖαι, καὶ φύσεως δρόμος ποικίλος τις καὶ παντοδαπὸς ἐν γῇ καὶ θαλάττῃ καὶ ἀέρι καὶ οὐρανῷ καὶ φυτοῖς καὶ ζώοις πετομένοις, νηχομένοις, βαδίζουσιν, ἕρπουσι καὶ ἐν τῷ πάντων ἐκείνων κυριωτέρῳ ἀνθρώπων γένει, πῶς ἂν διέμεινεν ἐπὶ τοσοῦτον ἀδιάπτωτον χρόνον χωρὶς προνοίας τινός; Μετὰ γὰρ τῶν εἰρημένων ἔπελθέ μοι τοὺς λειμῶνας τῷ λόγῳ, τοὺς παραδείσους, τὰ γένη τῶν ἀνθῶν, τὰς βοτάνας ἁπάσας, τὰς χρείας αὐτῶν, τὴν εὐωδίαν, τὰ σχήματα, τὴν θέσιν, τὰ ὀνόματα μόνον· τὰ δένδρα τα ἔγκαρπα, τὰ ἄκαρπα, τῶν μετάλλων τὴν φύσιν ...· τὰ ὄρη, τὰς νάπας, τοὺς δρυμούς, τὸν κάτω λειμῶνα, τὸν ἄνω λειμῶνα καὶ γὰρ ἐν τῇ γῇ λειμὼν καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ λειμών, τὰ ποικίλα τῶν ἄστρων ἄνθη, κάτω ῥόδα, ἄνω ἶρις. Βούλει καὶ ἐπὶ τῶν ὀρνίθων σοι δείξω λειμῶνα; Κατάμαθε τοῦ ταὼ τὸ σῶμα τὸ ποικίλον καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον βαφήν, τοὺς πορφυρίζοντας στρουθούς. Ἐννόησόν μοι τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ πόσον ἔχει χρόνον καὶ οὐκ ἠμαυρώθη, ἀλλ' ὥσπερ σήμερον κατασκευασθείς, οὕτως ἐστὶν ἀποστίλβων καὶ λαμπρός ... Ἀλλὰ τὶς ὁ σοφὸς τῶν ἀπίστων λόγος, ὅταν ἅπαντα ταῦτα διέλθωμεν πρὸς αὐτούς, τὸ μέγεθος, τὸ κάλλος τῆς κτίσεως, τὴν δαψίλειαν, τὴν ἀφθονίαν τὴν ἐν ἅπασιν;».

36. Η ΣΥΝΕΝΩΣΗ ΤΟΥ ΟΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΑΟΡΑΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ

(Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Ὁ τεχνίτης Λόγος ζῶον ἓν ἐξ ἀμφοτέρων, ἀοράτου τε καὶ ὁρατῆς φύσεως, δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον· καὶ παρὰ μὲν τῆς ὕλης λαβὼν τὸ σῶμα ἤδη προϋποστάσης, παρ' ἑαυτοῦ δὲ πνοὴν ἐνθείς ..., οἷόν

---

35. Περικοπή τῆς 10ης ἀπό τίς 21 ὁμιλίες τοῦ Χρυσοστόμου «εἰς τούς ἀνδριάντας» (Ε.Π. 49,114).

Πραγματικές παρατηρήσεις: τάς βοτάνας ἁπάσας, τάς χρείας αὐτῶν· Χαρακτηριστικοί σχετικά εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Παράκελσου: «Κάθε λιβάδι καί λαγκάδι, κάθε βουνὸ καὶ λόφος εἶναι φαρμακεῖον τοῦ Θεοῦ». **καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον βαφήν.** Χαρακτηριστική εἶναι πάνω στά φτερά ἡ ἀμφίπλευρη ἁρμονία τῶν χρωμάτων καί ἀπό τά δύο μέρη τοῦ στελέχους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κυκλικοί χοροί τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, πού διαδέχονται ἡ μιά τήν ἄλλη, καί ἡ πορεία τῆς φύσεως μέ τήν ποικιλία καί τίς κάθε εἴδους μορφές στή γῆ καί τή θάλασσα καί τόν ἀέρα καί τόν οὐρανό καί (τίς κάθε εἴδους μορφές) ἀνάμεσα στά πτηνά καί τά φυτά καί τά ζῶα πού κολυμποῦν, πού βαδίζουν, πού σέρνονται, καί μέσα σέ αὐτά τό κυριότερο, τό γένος τῶν ἀνθρώπων, ὅλα αὐτά πῶς θά διατηροῦνταν μέσα στόν τόσο ἀδιάκοπο χρόνο, χωρίς κάποια πρόνοια; Μαζί μέ ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ, ἔλα νά μοῦ μιλήσεις γιά τά λιβάδια, τούς ὡραίους κήπους, τά εἴδη τῶν λουλουδιῶν, ὅλα τά βότανα, τή χρησιμοτητά τους, τό ἄρωμα, τά σχήματα, τή θέση, τά ὀνόματα μόνο· τά δέντρα τά καρποφόρα, τά ἄκαρπα, τή φύση τῶν μετάλλων... τά βουνά, τίς δασωμένες κοιλάδες, τά δάση, τό κάτω λιβάδι, τό πάνω λιβάδι – ἐπειδή καί στή γῆ ὑπάρχει λιβάδι καί στόν οὐρανό ὑπάρχει λιβάδι – τά ποικίλα λουλούδια τῶν ἄστρων, κάτω τριαντάφυλλα, πάνω τό οὐράνιο τόξο. Θέλεις νά σοῦ δείξω καί στά πτηνά ἕνα λιβάδι; ἐξέτασε μέ προσοχή τό σῶμα τοῦ παγονιοῦ πού εἶναι πλουμιστό καί ξεπερνᾶ κάθε ἄλλο χρωματισμό, τά σπουργίτια πού ἔχουν χρῶμα πρός τό σκοτεινό. Κάμε μου τή χάρη νά ἐξετάσεις πόσο χρόνο ὑπάρχει τό κάλλος τοῦ οὐρανοῦ, δίχως νά χάσει τή λάμψη του, ἀλλά σάν νά κατασκευάστηκε σήμερα, ἔτσι λάμπει καί εἶναι φωτεινός... Ἀλλά ποιά λογικά ἐπιχειρήματα θά εἶχαν νά προβάλουν οἱ ἄπιστοι, ὅταν παρουσιάσουμε μέ λεπτομέρεια σ' αὐτούς ὅλα αὐτά, δηλαδή τό μέγεθος, τό κάλλος τῆς κτίσεως, τόν πλοῦτο, τήν ἀφθονία, πού ὑπάρχει σέ ὅλα;».

36. Μετάφραση

«Ὁ δημιουργός Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπό τά δυό συστατικά, δηλαδή τήν ἀόρατη καί τήν ὁρατή φύση, δημιουργεῖ ἕνα ζωντανό πλάσμα, τόν ἄνθρωπο· καί ἀφοῦ πῆρε τό σῶμα ἀπό τήν ὕλη, πού ἤδη εἶχε δημιουργηθεῖ, καί ἀφοῦ ἔβαλε μέσα σ' αὐτό πνοή ἀπό τόν ἑαυτό

---

36. Περικοπή ἀπό τόν 38ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στά Θεοφάνεια ἤ στά Γενέθλια τοῦ Σωτῆρα (Ἑ.Π. 36, 321-322).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὁ τεχνίτης Λόγος: εἶναι σταθερό δίδαγμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν πατέρων, ὅτι ὁ Θεός δημιούργησε τόν κόσμο διά τοῦ Υἱοῦ ἤ Λόγου του. Πρβλ. Ἰωάν. α', 3: «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καί χωρίς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν ὃ γέγονεν». **παρά τῆς ὕλης· πνοήν ἐνθείς·** πρβλ. Γεν. β', 7: «Καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τινα κόσμον δεύτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἵστησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνητὴν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλευόμενον ἄνωθεν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, ὁρατὸν καὶ νοούμενον, μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος· τὸν αὐτὸν πνεῦμα καὶ σάρκα· ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου τῇ πρὸς Θεὸν νεύσει θεούμενον».

37. ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καὶ τὸν βραχὺν τοῦτον καὶ τρίπηχυν καὶ τοσούτῳ τῶν ἀλόγων ἐλάττονα κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἰσχύν, ὑψηλότερον πάντων ἐποίησε, λογικὴν ψυχὴν αὐτῷ χαρισάμενος, ὅπερ ἐστὶ μάλιστα τιμῆς τεκμήριον. Διὰ γὰρ τούτου καὶ πόλεις ᾠκοδόμησε καὶ θάλατταν ἔτεμε καὶ γῆν ἐκαλλώπισε καὶ τέχνας μυρίας ἐξεῦρε καὶ τῶν ἀγριωτέρων ἀλόγων περιεγένετο καὶ τὸ δὴ πάντων μέγιστον καὶ πρῶτον τὸν ποιήσαντα αὐτὸν ἐπέγνω Θεὸν καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐχειραγωγήθη καὶ ἔγνω τὶ μὲν καλόν, τὶ δὲ οὐ τοιοῦτον, Θεῷ προσεύχεται τῶν ὁρωμένων μόνος· ἀποκαλύψεων ἀπέλαυσε, καὶ τοῦτο μόνος πάλιν· δι' αὐτὸν γῆ, δι' αὐτὸν οὐρανός, δι' αὐτὸν ἥλιος καὶ ἀστέρες· δι' αὐτὸν σελήνης δρόμοι καὶ ὡρῶν καὶ τροπῶν διαφοραί· δι' αὐτὸν καρπῶν γενέσεις καὶ φυτὰ καὶ ἀλόγων γένη τοσαῦτα· δι' αὐτὸν ἡμέρα καὶ δι' αὐτὸν νύξ· δι' αὐτὸν ἀπόστολοι καὶ προφῆται ἐπέμφθησαν, δι' αὐτὸν ἄγγελοι πολλάκις ἀπεστάλησαν. Τὶ δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἅπαντα ἐπελθεῖν. Δι' αὐτὸν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος γέγονε καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἐτάφη καὶ τὰ φρικώδη θαύματα ἐκεῖνα μετὰ τὴν ἀνάστασιν δι' αὐτὸν γέγονε».

ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν».

37. Περικοπή ἀπό τό λόγο τοῦ Χρυσοστόμου στόν 48ο ψαλμό (Ἑ.Π. 55, 220-221).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του..., τόν τοποθετεῖ πάνω στή γῆ, ὡς ἕναν κατά κάποιο τρόπο δεύτερο κόσμο, μεγάλο αὐτόν μέσα σέ μικρό κόσμο, ἕνα ἄλλο ἄγγελο, προσκυνητή γῆς καί οὐρανοῦ, ἐπιτηρητή τοῦ ὁρατοῦ κόσμου, μυημένο ὅμως στά μυστικά τοῦ ἀόρατου κόσμου, βασιλιά τῶν ἐπιγείων, ἀλλά ὑπήκοο στήν ἄνω βασιλεία, ἐπίγειο καί οὐράνιο, πρόσκαιρο καί ἀθάνατο, ὁρατό καί ἀόρατο, στή μέση μεγαλείου καί ταπεινότητας· τόν ἴδιο πνεῦμα καί σάρκα, μιά ζωντανή ὕπαρξη, πού στόν κόσμο ἐδῶ ἔχει τήν θέση του, ἀλλά πρός ἄλλο τόπο μετακινεῖται (ἀποδημεῖ) καί πού, κι αὐτό ἀποτελεῖ τό ἀποκορύφωμα τοῦ μυστηρίου, φτάνει στή θέωσή του μέ τή κλίση του πρός τόν Θεό».

37. Μετάφραση.

«Καί τόν ἀσήμαντο αὐτό ἄνθρωπο, πού ἔχει ὕψος μόλις τρεῖς πῆχες καί εἶναι τόσο πολύ κατώτερος ἀπό τά ζῶα στή σωματική δύναμη, τόν ἔκαμε πολύ ἀνώτερο ἀπό ὅλα, ἀφοῦ χάρισε σ' αὐτό λογική ψυχή, πράγμα πού εἶναι πολύ μεγάλη ἀπόδειξη τιμῆς σ' αὐτόν. Γιατί (ὁ ἄνθρωπος) μέ τό λογικό καί πόλεις ἔχτισε καί τή θάλασσα διέσχισε καί τή γῆ στόλισε, καί τέχνες ἀναρίθμητες ἐπινόησε, καίνίκησε τά πιό ἄγρια ζῶα καί, ἐκεῖνο πού εἶναι τό μεγαλύτερο ἀπό ὅλα καί τό πρῶτο, γνώρισε συνειδητά τό Θεό πού τόν ἔπλασε, καί πρός τήν ἀρετή χειραγωγήθηκε καί γνώρισε τί εἶναι καλό καί τί δέν εἶναι. Ἀπό ὅλα ὅσα βλέπουμε, μόνος αὐτός προσεύχεται στό Θεό· πῆρε θεῖες ἀποκαλύψεις, καί αὐτό πάλι μόνος αὐτός· γι' αὐτόν ὑπάρχει ἡ γῆ, γι' αὐτόν ὁ οὐρανός, γι' αὐτόν ὁ ἥλιος καί τά ἄστρα· γι' αὐτόν ὑπάρχει ἡ τροχιά τῆς σελήνης καί οἱ διαφορές τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους καί οἱ μεταβολές τῆς θέσεως τῶν ἄστρων· γι' αὐτόν ἡ παραγωγή τῶν καρπῶν καί τόσα πολλά φυτά καί εἴδη ζώων· γι' αὐτόν ἡ ἡμέρα καί ἡ νύχτα· γι' αὐτόν στάλθηκαν ἀπόστολοι καί προφῆτες, γι' αὐτόν ἄγγελοι πολλές φορές ἦρθαν ὡς ἀπεσταλμένοι. Ἀλλά γιατί πρέπει νά ἀναφέρω πολλά; Ἄλλωστε δέν εἶναι δυνατό νά τά ἐξετάσουμε ὅλα ἀκριβῶς. Γι' αὐτόν ὁ μονογενής Υἱός τοῦ Θεοῦ ἔχει γίνει ἄνθρωπος καί σταυρώθηκε καί θάφτηκε· καί τά θαύματα ἐκεῖνα μετά τήν ἀνάσταση, πού προκαλοῦν ἔκπληξη καί φόβο, γιά τόν ἄνθρωπο ἔχουν γίνει»

Πραγματικές παρατηρήσεις: θαύματα μετά τήν ἀνάσταση· ἐμφανίσεις τοῦ «Ἀναστάντος», Ἀνάληψη, Πεντηκοστή, ἐξάπλωση τῆς Ἐκκλησίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

38. Η ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
(Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπερίληπτος, ὁ ἀσώματος, ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή, τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχετύπου κάλλους, ἡ μὴ κινουμένη σφραγίς, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκών, ὁ τοῦ Πατρὸς λόγος ἐπὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα χωρεῖ καὶ σάρκα φορεῖ διὰ τὴν σάρκα καὶ ψυχῇ νοερᾷ διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μίγνυται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίρων καὶ πάντα γίνεται, πλὴν τῆς ἁμαρτίας, ἄνθρωπος ... Ὁ ὢν γίνεται· καὶ ὁ ἄκτιστος, κτίζεται ... καὶ ὁ πλουτίζων, πτωχεύει· πτωχεύει γὰρ τὴν ἐμὴν σάρκα, ἵν' ἐγὼ πλουτήσω τὴν αὐτοῦ θεότητα. Καὶ ὁ πλήρης κενοῦται· κενοῦται γὰρ τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρόν, ἵν' ἐγὼ τῆς ἐκείνου μεταλάβω πληρώσεως. Τὶς ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος; Τὶ τὸ περὶ ἐμὲ τοῦτο μυστήριον; Μετέλαβον τῆς εἰκόνος, καὶ οὐκ ἐφύλαξα· μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς σαρκός, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα σώσῃ καὶ τὴν σάρκα ἀθανατίσῃ».

39. Η ΘΕΙΑ ΧΑΡΗ ΩΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΥΔΩΡ
(Κυρίλλου Ἱεροσολύμων).

«Πίνωμεν ἀπὸ ὕδατος ζῶντος, ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. Τοῦτο δὲ εἶπεν ὁ Σωτὴρ περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Καὶ διατὶ ἆρα τὴν πνευματικὴν χάριν ὕδωρ ὠνόμασεν; Ἐπειδὴ δι' ὕδατος ἡ σύστασις τῶν ἁπάντων· ἐπειδὴ χλοοποιὸν καὶ ζωοποιόν ἐστι τὸ ὕδωρ· ἐπειδὴ ἐξ οὐρανῶν κατέρχεται τὸ τῶν ὄμβρων ὕδωρ· ἐπειδὴ μονοειδὲς μὲν κατέρχεται, πολυειδῶς δὲ

---

38. Περικοπή από τόν 45ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στό ἅγιο Πάσχα (Ε.Π. 36, 633-636).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος· πρβλ. Ματθ. ιστ', 16 καί Ἰωάν. α', 1. **τοῦ ἀρχετύπου κάλλους**· ὁ Θεός εἶναι κατά τούς Πατέρες τό ἀπόλυτο καί «πανυπερτέλειο» κάλλος. Καί στό «Συμπόσιο» τοῦ Πλάτωνα ἀναφέρεται ὡς τό ἀπόλυτο «καλό», τό «ἀεὶ ὂν καὶ οὔτε γιγνόμενον οὔτε ἀπολλύμενον, οὔτε αὐξανόμενον οὔτε φθῖνον».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

38. Μετάφραση.

«Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπεριόριστος, ὁ ἀσώματος, ἡ ἀρχή ἀπό τήν ἀρχή, τό φῶς ἀπό τό φῶς, ἡ πηγή τῆς ζωῆς καί τῆς ἀθανασίας, τό ἀποτύπωμα τοῦ πρωτότυπου κάλλους, ἡ ἀκίνητη σφραγίδα, ἡ ἀμετάβλητη εἰκόνα, ὁ λόγος τοῦ Πατέρα ἔρχεται πρός τή δική του εἰκόνα καί φορεῖ τό ἀνθρώπινο σῶμα γιά χάρη τοῦ ἀνθρώπου καί παίρνει λογική ψυχή γιά χάρη τῆς δικῆς μου ψυχῆς, καθαρίζοντας τό ὅμοιο μέ τό ὅμοιο, καί γίνεται σέ ὅλα ἄνθρωπος, ἐκτὸς ἀπό τήν ἁμαρτία... Ὁ αἰώνιος Θεός γίνεται ἄνθρωπος· καί Αὐτός πού δέ δημιουργήθηκε, δημιουργεῖται... καί Ἐκεῖνος πού κάνει τούς ἄλλους πλουσίους, γίνεται φτωχός· παίρνει τή φτώχια τοῦ ἀνθρώπινου σώματός μου, γιά νά πάρω ἐγώ τόν πλοῦτο τῆς θεότητάς Του. Καί Αὐτός πού εἶναι γεμάτος (ἀπό τά ἀγαθά τῆς θείας φύσεως), ἀποβάλλει τό θεῖο μεγαλεῖο Του, ἀφοῦ ἀποξενώνεται γιά λίγο χρόνο ἀπό τή δόξα Του, γιά νά πάρω κι' ἐγώ μέρος στόν πλοῦτο τῶν θείων Του ἀγαθῶν. Ποιός εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς θείας ἀγαθότητας; Ποιό εἶναι τό μυστήριο αὐτό σχετικά μέ ἐμένα; Ἔλαβα τήν εἰκόνα (τοῦ Θεοῦ) καί δέν τή φύλαξα· παίρνει τή δική μου σάρκα, γιά νά σώσει τήν εἰκόνα καί νά κάνει τή σάρκα (τήν ἀνθρώπινη φύση) ἀθάνατη».

39. Μετάφραση.

«Ἄς πίνουμε ἀπό τό ἀστείρευτο νερό, πού ἀναβλύζει γιά νά δίνει ζωή αἰώνια. Αὐτό εἶπε ὁ Σωτήρας γιά τό ἅγιο Πνεῦμα, τό ὁποῖο θά ἔπαιρναν ἐκεῖνοι πού πιστεύουν σ' Αὐτόν. Ἀλλά γιατί ἄραγε τήν πνευματική χάρη τήν ὀνόμασε νερό; Ἐπειδή ὅλα μέ τό νερό σχηματίζονται· Ἐπειδή τό νερό εἶναι ἐκεῖνο πού δημιουργεῖ τή βλάστηση καί δίνει ζωή· ἐπειδή ἀπό τούς οὐρανούς πέφτει τό νερό τῆς βροχῆς· ἐπειδή πέφτει μέ μιά μορφή ἀλλά ἐνεργεῖ μέ πολλούς

---

39. Περικοπή ἀπό τή 16η Κατήχηση τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Ἑ.Π. 33, 932-933).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὕδατος ζῶντος· Ἰωάν. δ', 10· πρόκειται γιά τό νερό τῆς πηγῆς πού τρέχει, καί ὄχι γιά νερό πού εἶναι ἀκίνητο στή δεξαμενή ἤ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐνεργεῖ. Μία μὲν γὰρ πηγὴ ὅλον παράδεισον ἐπαρδεύει· εἷς δὲ καὶ ὁ αὐτὸς ὑετὸς κατέρχεται ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ· καὶ γίνεται λευκὸς μὲν ἐν κρίνῳ, ἐρυθρὸς δὲ ἐν ῥόδῳ, πορφυραῖος δὲ ἐν ἴοις καὶ ὑακίνθοις καὶ διάφορος καὶ ποικίλος ἐν παντοίοις εἴδεσι· καὶ ἐν φοίνικι μὲν ἄλλος, ἐν ἀμπέλῳ δὲ ἄλλος καὶ ἐν πᾶσι τὰ πάντα· μονοειδὴς ὢν καὶ οὐκ ὢν ἄλλος αὐτὸς ἑαυτοῦ. Οὐ γὰρ μεταβάλλων ἑαυτὸν ὁ ὑετός, ἄλλος καὶ ἄλλος κατέρχεται· ἀλλὰ τῇ τῶν ὑποδεχομένων κατασκευῇ συμπεριφερόμενος, ἑκάστῳ τὸ πρόσφερον γίνεται. Οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἓν ὂν καὶ μονοειδὲς καὶ ἀδιαίρετον, ἑκάστῳ διαιρεῖ τὴν Χάριν καθὼς βούλεται. Καὶ ὥσπερ τὸ ξηρὸν ξύλον, ὕδατι κοινωνῆσαν, βλαστοὺς ἐκδίδωσιν· οὕτω καὶ ἡ ἐν ἁμαρτίαις ψυχή, διὰ μετανοίας ἁγίου Πνεύματος καταξιωθεῖσα, βότρυας ἐκφέρει δικαιοσύνης. Μονοειδὲς δὲ ὄν, πολλὰς νεύματι Θεοῦ καὶ ἐν ὀνόματι Χριστοῦ τὰς ἀρετὰς ἐνεργεῖ. Τινὸς μὲν γὰρ συγκέχρηται γλώσσῃ πρὸς σοφίαν. Ἄλλου φωτίζει τὴν ψυχὴν ἐν προφητείᾳ, ἄλλῳ δὲ δίδωσι δύναμιν ἀπελάσαι δαίμονας, ἄλλῳ δὲ δίδωσιν ἑρμηνεῦσαι τὰς θείας Γραφάς· ἄλλου τὴν σωφροσύνην ἐνισχύει, ἄλλον διδάσκει τὰ περὶ ἐλεημοσύνης, ἄλλον διδάσκει νηστεύειν καὶ ἀσκεῖν, ἄλλον διδάσκει καταφρονεῖν τῶν τοῦ σώματος πραγμάτων, ἄλλον ἑτοιμάζει πρὸς μαρτύριον· ἄλλο ἐν ἄλλοις, αὐτὸ δὲ οὐκ ἄλλο ἑαυτοῦ».

40. Η ΑΓΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Τὶς γὰρ τοιοῦτος λιμήν, οἷος ἡ Ἐκκλησία; Τὶς τοιοῦτος παρά-

στὸ πηγάδι ἢ στοὺς λάκκους. Καὶ κατὰ τὸν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας «ὕδωρ ζῶν ἀποκαλεῖ τὴν ζωοποιὸν τοῦ Πνεύματος δόσιν, δι' ἧς καὶ μόνης ἡ ἀνθρωπότης, πολυτρόποις ἀγαθῶν ἰδέαις περιανθίζεται». **ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον**· Ἰωάν. δ΄ 14: Ὅπως, γράφει σύγχρονος ξένος ἑρμηνευτής, «τὸ ρεῦμα τοῦ ὕδατος δὲν σταματᾷ ἕως οὗ καταλήξῃ εἰς τὸν ὠκεανόν· τοιουτοτρόπος καὶ τὸ πνευματικὸν ὕδωρ τῆς χάριτος, ὡς οὐράνιον ρεῦμα, ἀναπηδᾷ τεῖνον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ὕψος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔχει τὴν πηγήν». **Χάριν**· Χάρη εἶναι ἡ ὑπερφυσικὴ δωρεὰ πού παρέχεται μέ τήν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος στόν ἄνθρωπο, γιά νά ἀνακαινίζεται καί νά γίνεται ἄξιος τῆς αἰώνιας σωτηρίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τρόπους. Ἐπειδή μιά πηγή ποτίζει ἕναν ὁλόκληρο ὡραῖο κῆπο· μιά καί ἡ ἴδια ραγδαία βροχή κατεβαίνει σέ ὁλόκληρο τόν κόσμο· καί αὐτή γίνεται λευκή στόν κρίνο, κόκκινη στό τριαντάφυλλο, πορφυρένια στούς μενεξέδες καί τούς ὑάκινθους καί διαφορετική καί ποικιλόχρωμη στίς κάθε εἴδους μορφές τῶν φυτῶν· καί στό φοίνικα γίνεται ἄλλη, στήν κληματαριά διαφορετική καί σ' ὅλα παίρνει ὅλες τίς μορφές, ἄν καί ἔχει μιά μόνο μορφή καί δέν εἶναι διαφορετική αὐτή ἀπό τόν ἑαυτό της. Ἐπειδή ἡ βροχή δέν ἀλλάζει τόν ἑαυτό της, ὥστε νά πέφτει κάθε φορά ἄλλη καί διαφορετική, ἀλλά, ἀφοῦ προσαρμόζεται ἀνάλογα μέ τήν κατασκευή τῶν φυτῶν πού τήν προσλαμβάνουν, γίνεται στό καθένα ἀπό αὐτά αὐτό πού τούς εἶναι ὠφέλιμο. Ἔτσι καί τό ἅγιο Πνεῦμα, ἄν καί εἶναι ἕνα καί μέ μιά μορφή καί ἀδιαίρετο, μοιράζει στόν καθένα τή Χάρη, ὅπως Αὐτό θέλει. Καί καθώς τό ξερό κλαδί, ὅταν ἔρθει σέ ἐπαφή μέ τό νερό, βγάζει βλαστάρια, ἔτσι καί ἡ ψυχή πού ἔζησε μέσα στίς ἁμαρτίες, ἀφοῦ μέ τή μετάνοια γίνει ἄξια τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, παράγει σταφύλια δικαιοσύνης. Ἐνῶ ἔχει μιά μορφή, μέ ἕνα νεῦμα τοῦ Θεοῦ καί στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ κάνει πολλές τίς ἀρετές. Γιατί στόν ἕνα χρησιμοποιεῖ τή γλώσσα του γιά νά ὁμιλήσει μέ σοφία. Ἄλλου φωτίζει τήν ψυχή στό ἔργο τῆς προφητείας, στόν ἄλλο δίνει δύναμη γιά νά ἐκδιώξει δαίμονες, στόν ἄλλο χαρίζει τήν ἱκανότητα νά ἑρμηνεύσει τίς θεῖες Γραφές· ἄλλου ἐνισχύει τή σωφροσύνη, ἄλλον διδάσκει τά σχετικά μέ τήν ἐλεημοσύνη, ἄλλον διδάσκει νά νηστεύει καί νά ἀσκεῖται, ἄλλον διδάσκει νά περιφρονεῖ τά ὑλικά πράγματα, ἄλλον ἑτοιμάζει γιά τό μαρτύριο. Τό ἅγιο Πνεῦμα διαφορετικό παρουσιάζεται σέ ἄλλους, ἀλλά αὐτό τό ἴδιο δέν εἶναι διαφορετικό ἀπό τόν ἑαυτό του».

40. Μετάφραση.

«Γιατί, ποιό λιμάνι μπορεῖ νά συγκριθεῖ μέ τήν Ἐκκλησία; Ποιός

---

40. Περικοπή ἀπό τήν 8η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου γιά τή μετάνοια. (Ἑ.Π. 49, 335-337).

Πραγματικές παρατηρήσεις: φύλλα δένδρων· πρβλ. τά «φύλλα συκῆς», μέ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δεισος, ὡς ἡ σύνοδος ἡ ὑμετέρα; Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ὄφις ἐπιβουλεύων, ἀλλ' ὁ Χριστὸς μυσταγωγῶν· οὐκ ἔστιν Εὔα ὑποσκελίζουσα, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία ὀρθοῦσα· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φύλλα δένδρων, ἀλλ' ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματος· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φραγμὸς ἀκανθῶν, ἀλλ' ἄμπελος εὐθηνοῦσα. Ἐὰν δὲ ἄκανθαν εὕρω, εἰς ἐλαίαν μεταφέρω· οὐ γὰρ ἀπορίᾳ φύσεως τὰ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐλευθερίᾳ προαιρέσεως τετίμηται· ἐὰν δὲ λύκον εὕρω, πρόβατον ποιῶ, οὐ τὴν φύσιν μεταβάλλων, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν μεταφέρων. Διὰ τοῦτο οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις τῆς κιβωτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν μείζονα προσειπών. Ἡ μὲν γὰρ κιβωτὸς παρελάμβανε τὰ ζῷα καὶ ἐφύλαττε ζῷα, ἡ δὲ Ἐκκλησία παραλαμβάνει τὰ ζῷα καὶ μεταβάλλει. Οἷόν τι λέγω· Εἰσῆλθεν ἐκεῖ ἱέραξ καὶ ἐξῆλθεν ἱέραξ· εἰσῆλθε λύκος καὶ ἐξῆλθε λύκος· εἰσῆλθέ τις ἱέραξ ἐνταῦθα καὶ ἐξέρχεται περιστερά· εἰσέρχεται λύκος καὶ ἐξέρχεται πρόβατον· εἰσέρχεται ὄφις καὶ ἐξέρχεται ἀρνίον, οὐ τῆς φύσεως μεταβαλλομένης, ἀλλὰ τῆς κακίας ἐλαυνομένης».

41. Η ΚΑΘΟΛΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων).

«Καθολικὴ μὲν οὖν καλεῖται (ἡ Ἐκκλησία), διὰ τὸ κατὰ πάσης εἶναι τῆς οἰκουμένης, ἀπὸ περάτων γῆς ἕως περάτων· καὶ διὰ τὸ διδάσκειν καθολικῶς καὶ ἀνελλιπῶς ἅπαντα τὰ εἰς γνῶσιν ἀνθρώπων ἐλθεῖν ὀφείλοντα δόγματα, περί τε ὁρατῶν καὶ ἀοράτων πραγμάτων, ἐπουρανίων τε καὶ ἐπιγείων· καὶ διὰ τὸ πᾶν γένος ἀνθρώπων εἰς εὐσέβειαν ὑποτάσσειν, ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, λογίων τε καὶ ἰδιωτῶν· καὶ τὸ καθολικῶς ἰατρεύειν μὲν καὶ θεραπεύειν ἅπαν τὸ τῶν ἁμαρτιῶν εἶδος, τῶν διὰ ψυχῆς καὶ σώματος ἐπιτελουμένων, κεκτῆσθαι δὲ ἐν αὐτῇ πᾶσαν ἰδέαν ὀνομαζομένης ἀρετῆς, ἐν ἔργοις τε

τά ὁποῖα οἱ ἁμαρτήσαντες προωτόπλαστοι κάλυψαν τή γυμνότητά τους. **ἄμπελος**· πρβλ. Ἰωάν. ιε΄, 5. **ἀπορία φύσεως... προαιρέσεως**· συνοπτική διατύπωση τῆς ἀλήθειας, ὅτι στή φύση ἐπικρατοῦν οἱ ἀναγκαστικοί νόμοι, ἐνῶ στήν πνευματική ζωή ἡ ἐλεύθερη ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὅλη περικοπή τονίζει τήν ἁγιαστική καί ἀνακαινιστική δύναμη τῆς Ἐκκλησίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παράδεισος μοιάζει πρός τή δική σας σύναξη; Ἐδῶ δέν ὑπάρχει φίδι πού σχεδιάζει τό κακό, ἀλλά ὁ Χριστός πού ὁδηγεῖ στή μυστηριακή ζωή· δέν ὑπάρχει ἡ Εὔα πού σέ ρίχνει κάτω μέ τρικλοποδιά, ἀλλά ἡ Ἐκκλησία πού ἀνορθώνει· δέν ὑπάρχουν ἐδῶ φύλλα δέντρων, ἀλλά ὁ καρπός τοῦ ἁγ. Πνεύματος. δέν ὑπάρχει ἐδῶ φράχτης μέ ἀγκάθια, ἀλλά ἀμπέλι θαλερό. Ἄν βρῶ ἕνα ἀγκάθι, τό μετατρέπω σέ ἐλιά· γιατί ὅσα ὑπάρχουν ἐδῶ δέν ἐμποδίζονται ἀπό τίς φυσικές δυσκολίες, ἀλλά ἔχουν τιμηθεῖ μέ τήν ἐλευθερία τῆς θελήσεως· ἄν βρῶ ἕνα λύκο, τόν μεταβάλλω σέ πρόβατο, χωρίς νά τοῦ ἀλλάξω τή φύση, ἀλλά μετατρέποντας τή θέληση. Γι' αὐτό δέ θά ἔκανε κανείς λάθος, ἄν ἔλεγε ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει μεγαλύτερη ἀξία ἀπό τήν κιβωτό. Γιατί ἡ κιβωτός ἔπαιρνε τά ζῶα καί τά διατηροῦσε, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία παίρνει τά ζῶα καί τά μεταβάλλει. Ἄς χρησιμοποιήσω παραδείγματα. Ἐκεῖ, στήν κιβωτό, μπῆκε γεράκι καί βγῆκε γεράκι· μπαίνει λύκος καί βγαίνει λύκος. Ἐδῶ (στήν Ἐκκλησία) μπῆκε κάποιος γεράκι καί βγαίνει περιστέρι· μπαίνει λύκος καί βγαίνει πρόβατο· μπαίνει φίδι καί βγαίνει ἀρνί, ἐπειδή δέν ἀλλάζει ἡ φύση, ἀλλά διώχνεται ἡ κακία».

41. Μετάφραση.

«Ὀνομάζεται λοιπόν ἡ Ἐκκλησία καθολική, γιατί ἁπλώνεται σέ ὅλη τήν Οἰκουμένη, ἀπό τή μιά ὡς τήν ἄλλη ἄκρη τῆς γῆς· λέγεται ἐπίσης καθολική, γιατί διδάσκει καί ὀρθόδοξα καί ἀσταμάτητα ὅλα τά δόγματα πού πρέπει νά γνωρίσουν οἱ ἄνθρωποι, γιά τά ὁρατά καί τά ἀόρατα πράγματα, γιά τά ἐπουράνια καί τά ἐπίγεια· ἐπίσης (λέγεται καθολική), ἐπειδή ἐπιδιώκει νά ὁδηγήσει στήν εὐσέβεια ὁλόκληρο τό γένος τῶν ἀνθρώπων, δηλαδή καί τούς ἄρχοντες καί τούς ἀρχομένους, καί τούς μορφωμένους καί τούς ἁπλοϊκούς· ἐπίσης (λέγεται καθολική), γιατί γιατρεύει πέρα γιά πέρα καί θεραπεύει ὅλα τά εἴδη τῶν ἁμαρτιῶν πού γίνονται μέ τήν ψυχή καί τό σῶμα, καθώς ἐπίσης καί γιατί μέσα σ' αὐτή ἀποκτάει κανείς κάθε εἶδος τῆς λεγόμενης ἀρετῆς, πού φαίνεται καί στά ἔργα καί στά λόγια καί στά διά-

---

41. Περικοπή ἀπό τή 18η Κατήχηση τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Ἑ.Π. 33, 1044).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ λόγοις καὶ πνευματικοῖς παντοίοις χαρίσμασιν. Ἐκκλησία δὲ καλεῖται φερωνύμως διὰ τὸ πάντας ἐκκαλεῖσθαι καὶ ὁμοῦ συνάγειν».

42. Η ΜΕΤΑΝΟΙΑ
(Ἰωάννου τοῦ Χρισοστόμου).

«Ἂν ἔχῃς ἁμαρτήματα, μὴ ἀπογνῷς· οὐ παύομαι ταῦτα συνεχῶς λέγων· κἂν καθ' ἡμέραν ἁμαρτάνῃς, καθ' ἡμέραν μετανόει· καὶ ὅπερ ἐν ταῖς παλαιαῖς ποιοῦμεν οἰκίαις, ὅταν σαθρωθῶσιν, ὑπεξαιρούμεθα τὰ σεσαθρωμένα καὶ καινὰ ἐπισκευάζομεν καὶ οὐδέποτε συνεχοῦς ἐπιμελείας ἐπιλανθανόμεθα, τοῦτο καὶ ἐν ἡμῖν ποιῶμεν. Εἰ ἐπαλαιώθης σήμερον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀνακαίνισον σεαυτὸν ἀπὸ τῆς μετανοίας. Καὶ ἔνι, φησί, μετανοήσαντα σωθῆναι; Καὶ πάνυ ἔνι. Πάντα τὸν βίον ἐν ἁμαρτίαις διέτριψα· καὶ ἐὰν μετανοήσω, σῴζομαι; Πάνυ. Πόθεν δῆλον; Ἀπὸ τῆς τοῦ Δεσπότου σου φιλανθρωπίας ... Θεοῦ γὰρ φιλανθρωπίας μέτρον οὐκ ἔστιν, οὐδὲ λόγῳ ἑρμηνευθῆναι δύναται αὐτοῦ ἡ ἀγαθότης... Ἐννόησον σπινθῆρα εἰς πέλαγος ἐμπεσόντα· μὴ δύναται στῆναι ἢ φανῆναι; Ὅσον σπινθὴρ πρὸς πέλαγος, τοσοῦτον κακία πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοσοῦτον, ἀλλὰ πολλῷ πλέον. Τὸ μὲν γὰρ πέλαγος, κἂν μέγα ᾖ, μέτρον ἔχει· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία ἀπεριόριστος».

43. Η ΣΥΧΝΗ ΘΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ
(Μεγάλου Βασιλείου).

«Καὶ τὸ κοινωνεῖν δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ μεταλαμβάνειν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καλὸν καὶ ἐπωφελές, αὐτοῦ σαφῶς λέγοντος· «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἐκκλησία· αρχικά ή λέξη σήμαινε τή συνέλευση τοῦ δήμου, δηλαδή τῶν πολιτῶν, πού συγκαλοῦνταν από τούς ἁρμοδίους πρός ἀνακοίνωση, σύσκεψη, γνωμοδότηση, ἀπόφαση. Ἡ ὅλη περικοπή παρουσιάζει μέ τρόπο συνοπτικό τούς κυριότερους λόγους, γιά τούς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται καθολική. Ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται ἐπίσης καθολική καί γιατί εἶναι αἰωνόβια. Κατά τό Μ. Ἀθανάσιο, «ἔσται ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ καταστράπτουσα καί φωτίζουσα τήν ὑπ' οὐρανόν καί μένουσα διηνεκῶς ὡς ὁ ἥλιος καί ἡ σελήνη».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φορα πνευματικά χαρίσματα. Ἐκκλησία ἀκόμη ὀνομάζεται σύμφωνα μέ τήν κύρια σημασία τῆς λέξεως «ἐκκλησία», γιατί καλεῖ ὅλους καί τούς μαζεύει».

42. Μετάφραση.

«Ἄν ἔχεις ἁμαρτίες, νά μήν ἀπελπιστεῖς· αὐτά δέν παύω νά σᾶς τά λέω συνεχῶς· καί ἄν κάθε μέρα ἁμαρτάνεις, νά μετανοεῖς καθημερινά· καί ἐκεῖνο πού κάνουμε στά παλιά σπίτια, ὅταν φθαροῦν, ἀφαιροῦμε δηλαδή τά σαπισμένα μέρη καί ἑτοιμάζουμε καινούρια καί ποτέ δέν ξεχνᾶμε νά τά φροντίζουμε συνέχεια, αὐτό ἄς κάνουμε καί γιά ἐμᾶς. Ἄν παλιώσεις σήμερα ἀπό τήν ἁμαρτία, νά ἀνακαινίσεις τόν ἑαυτό σου μέ τή μετάνοια. Καί εἶναι δυνατό, μπορεῖ νά πεῖ κανείς, νά σωθῶ, ἀφοῦ μετανοήσω; Καί βέβαια εἶναι. Ὅλη τή ζωή μου τήν πέρασα μέσα στίς ἁμαρτίες· καί ἐάν μετανοήσω βρίσκω τή σωτηρία; Πολύ. Ἀπό ποῦ γίνεται αὐτό φανερό; Ἀπό τή φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου σου... Γιατί δέ μετριέται ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, οὔτε μπορεῖ νά ἑρμηνευτεῖ μέ λόγια ἡ ἀγαθότητά Του... Σκέψου μιά σπίθα πού ἔπεσε μέσα στή θάλασσα· μήπως μπορεῖ νά σταθεῖ ἐκεῖ ἤ νά φανεῖ; Ὅση σχέση ἔχει μιά σπίθα μέ τό πέλαγος, τόση σχέση ἔχει ἡ ἁμαρτία σέ σύγκριση μέ τή φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ· καὶ καλύτερα ὄχι τόση, ἀλλά πιό πολλή. Γιατί τό πέλαγος, ἀκόμη καί ἄν εἶναι μεγάλο, ἔχει ὅριο πού μετριέται· ἐνῶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπεριόριστη».

43. Μετάφραση.

«Εἶναι καλό καί ὠφέλιμο νά κοινωνεῖς καθημερινά καί νά μεταλαβαίνεις τό ἅγιο Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, γιατί ὁ ἴδιος ὁ Χρι-

---

42. Περικοπή ἀπό τήν 8η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου γιά τή μετάνοια (Ἑ.Π. 49, 337).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Οἱ λόγοι τῆς περικοπῆς μποροῦν νά παρηγορήσουν καί τό μεγαλύτερο ἁμαρτωλό καί νά τόν ἐνθαρρύνουν πρός μετάνοια.

43. Περικοπή ἀπό τήν 93η ἐπιστολή τοῦ Μ. Βασιλείου «πρός Καισαρίαν πατρικίαν περί κοινωνίας» (Ἑ.Π. 32, 484).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Ὁ τρώγων μου... ζωὴν αἰώνιον»· Ἰωάν στ', 54. Μέ τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας γινόμαστε κοινωνοί καί συμμέτοχοι τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Τὶς γὰρ ἀμφιβάλλει, ὅτι τὸ μετέχειν συνεχῶς τῆς ζωῆς οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ζῆν πολλαχῶς; Ἡμεῖς μέντοι γε τέταρτον καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ κυριακῇ, ἐν τῇ τετράδι καὶ ἐν τῇ παρασκευῇ καὶ τῷ σαββάτῳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὰν ᾖ μνήμη ἁγίου τινός».

44. Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Σὺ δὲ ᾠδαῖς τισι πρὸς τὸ κατηφὲς πεποιημέναις παραθρηνεῖς καὶ μέλεσι γοεροῖς ἐκτήκειν σεαυτοῦ τὴν ψυχὴν ἐπιτηδεύεις· καὶ ὥσπερ τῶν τραγῳδῶν ἴδιόν ἐστι τὸ ἀνάπλασμα καὶ ἡ σκευή, μεθ' ἧς τὰ θέατρα καταλαμβάνουσιν· οὕτως οἴει προσήκειν καὶ τῷ πενθοῦντι πρέπον εἶναι σχῆμα, μέλαν ἱμάτιον καὶ αἰχμηρὰν κόμην καὶ σκότος ἐν οἰκίᾳ καὶ ῥύπον καὶ κόνιν καὶ μέλος στυγνόν, ἀεὶ νεαρὸν τῆς λύπης τὸ τραῦμα τῇ ψυχῇ διασῴζον. Κατάλιπε ταῦτα ποιεῖν τοῖς μὴ ἔχουσιν ἐλπίδα. Σὺ δὲ ἐδιδάχθης περὶ τῶν ἐν Χριστῷ κοιμηθέντων, ὅτι «σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν». Τὶ οὖν κλαίεις τὸν ἐξελθόντα μεταμφιάσασθαι;

ζωῆς, τῆς θυσίας καί τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καί ἔχουμε πλέον ἀπό τόν παρόντα βίο ζωή αἰώνια. Ἡ περικοπή συνιστᾶ τή συχνή θεία Κοινωνία, πράγμα πού ἦταν ὁ κανόνας στήν ἀρχαία Ἐκκλησία. Οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοί «ἦσαν προσκαρτεροῦντες . . . τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου» (Πράξ. β΄, 42). Στούς ἀσθενεῖς πού ἀπουσίαζαν ἀπό τή Θεία Λειτουργία, στελνόταν ἡ Θεία Κοινωνία μέ τούς διακόνους ἢ τίς διακόνισσες. Ὁ Χρυσόστομος ἔλεγχε αὐστηρά ἐκείνους πού ἦταν στή Θεία Λειτουργία καί δέ μεταλάβαιναν: «Εἰπέ μοι, εἴ τις εἰς ἑστίασιν κληθεὶς τὰς χεῖρας νίψαιτο καὶ κατακλιθείη (εἰς τό ἀνάκλιντρον) καὶ ἕτοιμος γένοιτο πρός τὴν τράπεζαν, εἶτα μὴ μετέχοι, οὐχ ὑβρίζει τὸν καλέσαντα;». Δυνατές καί πειστικές εἶναι οἱ ἐκφράσεις τῆς Θ. Λειτουργείας «Προσέλθετε» ἢ «Ὀρθοί μεταλαβόντες...» Θά ἔπρεπε καί σήμερα νά ἐπαναληφθεῖ ἡ παλιά συνήθεια τῆς συχνῆς θ. Κοινωνίας, ἡ ὁποία εἶναι δύναμη καί φάρμακο. Προϋπόθεση βέβαια αὐτῆς εἶναι πάντοτε ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἡ πίστη καί ἡ ἀγάπη. Κατά τόν ἀπ. Παῦλο «δοκιμαζέτω δέ ἄνθρωπος ἑαυτόν καί οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γάρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στος σαφῶς μᾶς λέει· «Ὅποιος τρώει τή σάρκα μου καί πίνει τό αἷμα μου ἔχει ζωή αἰώνια». Γιατί ποιός ἀμφιβάλλει, ὅτι τό νά παίρνει κανείς μέρος στή ζωή τοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπό τό νά ζεῖ τή ζωή αὐτή μέ πολούς τρόπους; Ἐμεῖς ὅμως βέβαια παίρνουμε τή θεία Κοινωνία τέσσερις φορές κάθε ἑβδομάδα, τήν Κυριακή, τήν Τετάρτη, τήν Παρασκευή καί τό Σάββατο. Κοινωνοῦμε ἀκόμη καί τίς ὑπόλοιπες ἡμέρες τῆς ἑβδομάδας, σέ περίπτωση ὅμως πού ἑορτάζεται ἡ μνήμη κάποιου ἁγίου».

44. Μετάφραση.

«Σύ θρηνεῖς μέ τραγούδια, πού ἔχουν γίνει γιά νά προκαλοῦν μελαγχολία, καί καταγίνεσαι μέ μοιρολόγια γιά νά φθείρεις τελείως τήν ψυχή σου· καί ὅπως ἀκριβῶς χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν ἠθοποιῶν εἶναι ἡ μιμική ἀναπαράσταση καί ἡ χρησιμοποίηση τῶν θεατρικῶν κουστουμιῶν, μέ τά ὁποῖα παρουσιάζονται στή σκηνή τῶν θεάτρων, ἔτσι νομίζεις ὅτι ἐπιβάλλεται καί ἁρμόζει σ' αὐτόν πού πενθεῖ, ἀνάλογη ἐξωτερική εμφάνιση, δηλαδή μαῦρο ἔνδυμα καί ἄλουστα μαλλιά καί σκοτάδι μέσα στό σπίτι καί βρωμιά καί σκόνη καί μοιρολόγι, πού διατηρεῖ στήν ψυχή ἀνοικτό τό τραῦμα τῆς λύπης. Ἄφησε νά κάνουν αὐτά ἐκεῖνοι πού δέν ἔχουν ἐλπίδα. Σύ ὅμως διδάχτηκες γιά ὅσους ἔχουν κοιμηθεῖ (πεθάνει) «ἐν Χριστῷ», ὅτι «σπέρνεται σῶμα φθαρτό, ἀνασταίνεται ἄφθαρτο· σπέρνεται σῶμα ἀσθενικό, ἀνασταίνεται εὔρωστο· σπέρνεται σῶμα πού ἔχει ἁπλῶς ζωή, ἀνασταίνεται σῶμα πνευματικό». Γιατί λοιπόν κλαῖς γι' αὐτόν, πού ἔφυγε ἀπό τή ζωή αὐτή, γιά νά ἀλλάξει (τό παλαιό φθαρτό) ἔνδυμα καί νά φορέσει νέο ἔνδυμα (τῆς ἀφθαρσίας); Οὔτε νά θρηνεῖς γιά τόν ἑαυτό σου, γιατί στερεῖσαι ἕνα βοηθό χρήσιμο στή ζωή, γιατί ἡ Γραφή λέγει, ὅτι εἶναι καλό νά ἐλπίζει κανείς στόν Κύριο παρά νά

σῶμα τοῦ Κυρίου» (Α' Κορ. ια', 28-29). Εἶναι φανερό ὅτι ἡ συχνή Θ. Κοινωνία δεν προυποθέτει πολυήμερη νηστεία.

44. Περικοπή ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου «Περί εὐχαριστίας» (Ε.Π. 31, 232-233).

Πραγματικές παρατηρήσεις: μέλαν ἔνδυμα· Ἡ χρήση τῶν μαύρων ἐνδυμάτων πρός ἔνδειξη πένθους ἐπί μικρό χρονικό διάστημα εἶναι σωστό γιά λόγους

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μήτε σεαυτὸν θρήνει ὡς βοηθοῦ τινος πρὸς τὸν βίον στερούμενος· ἀγαθὸν γάρ, φησίν, ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον, ἢ ἐλπίζειν ἐπ' ἄνθρωπον. Μήτε ἐκεῖνον ὀδύρου, ὡς δεινὰ πεπονθότα. Μικρὸν γὰρ ὕστερον ἡ ἐξ οὐρανῶν σάλπιγξ αὐτὸν διυπνίσει καὶ ὄψει αὐτὸν παριστάμενον τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ».

45. Ο ΟΙΚΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ Ο ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καθάπερ λιμὴν, πνευμάτων καὶ κυμάτων ἀπηλλαγμένος, πολλὴν τοῖς ὁρμιζομένοις πλοίοις παρέχει τὴν ἀσφάλειαν, οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ οἶκος, ὥσπερ ἀπό τινος χειμῶνος τῶν ἔξωθεν πραγμάτων τοὺς εἰσιόντας ἐξαρπάζων, μετὰ πολλῆς παρέχει τῆς γαλήνης καὶ τῆς ἀσφαλείας ἑστάναι, καὶ τῶν θείων ἀκροᾶσθαι λογίων. Τοῦτο τὸ χωρίον ὑπόθεσίς ἐστιν ἀρετῆς, διδασκαλεῖον φιλοσοφίας· οὐκ ἐν συνάξει μόνον, ὅτε ἀκρόασις Γραφῶν καὶ διδασκαλία πνευματικὴ καὶ συνέδριον πατέρων αἰδεσίμων, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τῷ λοιπῷ καιρῷ. Ἐπίβηθι τῶν προθύρων μόνον, καὶ εὐθέως ἀπέθου τὰς φροντίδας τὰς βιωτικάς. Εἴσελθε τῶν προθύρων εἴσω, καὶ καθάπερ αὔρα τις πνευματικὴ περιίσταταί σου τὴν ψυχήν. Αὕτη ἡ ἡσυχία εἰς φρίκην ἄγει καὶ διδάσκει φιλοσοφεῖν· ἀνίστησι τὸ φρόνημα καὶ οὐκ ἀφίησι μεμνῆσθαι τῶν παρόντων· μεθίστησί σε ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν. Εἰ δὲ χωρὶς συνάξεως τοσοῦτον κέρδος τῆς ἐνταῦθα παρουσίας, ὅταν Προφῆται πάντοθεν βοῶσιν, ὅταν Ἀπόστολοι εὐαγγελίζωνται, ὅταν ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ ἑστήκῃ, ὅταν ὁ Πατὴρ ἀποδέχηται τὰ γινόμενα, ὅταν Πνεῦμα Ἅγιον παρέχῃ τὴν οἰκείαν ἀγαλλίασιν, πόσης μὲν ὠφελείας ἐμπλησθέντες οἱ παρόντες ἀπέρχονται; Οἱ ἀπόντες δὲ πόσην ζημίαν ὑπομένουσιν; ... Βαλανεῖόν ἐστι τὰ ἐνταῦθα πνευματικόν, τῇ θέρμῃ τοῦ Πνεύματος πάντα ἀποσμῆχον ῥύπον· μᾶλλον δὲ οὐχὶ ῥύ-

---

κοινωνικούς. Δέν μπορεῖ ὅμως νά ἐπιβάλλεται γιά πολύ καιρό ἀπό λόγους θρησκευτικούς. **«σπείρεται ἐν φθορᾷ... πνευματικὸν»**· Α΄ Κορ. ιε΄, 42-44. **σῶμα ψυχικόν**· εἶναι τό σῶμα πού ζωοποιεῖται ἀπό τίς κατώτερες ψυχικές ζωϊκές δυνάμεις. **σῶμα πνευματικόν**· εἶναι τό σῶμα πού διαμορφώνεται ἀπό τίς ἀνώτερες πνευματικές δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία βρίσκεται σέ ζωντανή ἑπαφή μέ τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. **ἡ ἐξ οὐρανῶν σάλπιγξ**· Α΄ Θεσ. δ΄, 16· Α΄ Κορ. ιε΄, 52.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐλπίζει σέ ἄνθρωπο. Οὔτε νά κλαῖς αὐτόν, γιατί τάχα ἔχει πάθει φοβερά πράγματα. Γιατί μετά ἀπό λίγο (στή δευτέρα παρουσία) θά τόν ξυπνήσει ἡ σάλπιγγα ἀπό τόν οὐρανό καί θά τόν ἰδεῖς νά παρουσιάζεται μπροστά στό θρόνο τοῦ Χριστοῦ».

45. Μετάφραση.

«Ὅπως ἀκριβῶς ἕνα λιμάνι, πού εἶναι προφυλαγμένο ἀπό τούς ἀνέμους καί τά κύματα, δίνει μεγάλη ἀσφάλεια στά πλοῖα πού ἀγκυροβολοῦν, ἔτσι λοιπόν καί ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, σώζοντας κατά κάποιο τρόπο ἀπό μιά τρικυμία τῶν κοσμικῶν περιστάσεων ἐκείνους πού καταφεύγουν σ' αὐτήν, τούς δίνει τή δυνατότητα νά στέκονται μέ πολλή γαλήνη καί ἀσφάλεια καί νά ἀκοῦνε τά θεῖα λόγια... Αὐτός ὁ τόπος εἶναι θεμέλιο ἀρετῆς, διδασκαλεῖο φιλοσοφίας· ὄχι μόνο τήν ὥρα τῆς λατρευτικῆς συνάξεως, ὁπότε γίνεται προσεκτική παρακολούθηση τῶν Γραφῶν καί πνευματική διδασκαλία καί συγκέντρωση σεβαστῶν πατέρων, ἀλλά καί σέ ὅλο τόν ὑπόλοιπο χρόνο. Πάτησε μόνο τό πόδι σου στόν πρόναο καί ἀμέσως ξεχνᾶς τίς φροντίδες τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Νά μπεῖς μέσα στόν πρόναο, καί τότε κάποια πνευματική αὔρα σοῦ τυλίγει τήν ψυχή. Αὐτή ἡ ἡσυχία μᾶς ὁδηγεῖ στό θρησκευτικό ρίγος καί μᾶς διδάσκει νά φιλοσοφοῦμε· ἀνυψώνει τό φρόνημα καί δέν ἀφήνει νά θυμόμαστε τά παρόντα· σέ μεταθέτει ἀπό τή γῆ στόν οὐρανό. Ἄν λοιπόν χωρίς λατρευτική σύναξη εἶναι τόσο μεγάλο τό κέρδος ἀπό τήν παρουσία σου ἐδῶ στό ναό, ὅταν ὅμως οἱ Προφῆτες ὁμιλοῦν μεγαλόφωνα ἀπό ὅλα τά μέρη, ὅταν οἱ Ἀπόστολοι κυρύσσουν τό Εὐαγγέλιο, ὅταν ὁ Χριστός βρίσκεται στό μέσο, ὅταν ὁ Πατήρ δέχεται ἐκεῖνα πού τελοῦνται, ὅταν τό ἅγιο Πνεῦμα παρέχει τή δική Του πνευματική ἀγαλλίαση, τότε μέ πόση ὠφέλεια γεμάτοι φεύγουν αὐτοί πού εἶναι παρόντες; Ἐκεῖνοι ὅμως πού εἶναι ἀπόντες πόση βλάβη παθαίνουν; Ὅσα ὑπάρχουν καί γίνονται ἐδῶ εἶναι πνευματικό λουτρό, πού μέ τή θερμότητα τοῦ Πνεύματος ἀφαιρεῖ κάθε ρυπαρότητα· ἤ καλύτερα ἡ φωτιά τοῦ Πνεύματος δέν ἀφαιρεῖ μόνο τή ρυπαρότητα, ἀλλά καί τό χρωματισμό. «Για-

---

45. Περικοπή ἀπό τήν ἐπιτίμηση τοῦ Χρυσοστόμου «κατά τῶν ἀπολειφθέντων» καί ἀπό τήν παίνεσή του πρός τούς παρόντας (στό ναό) (Ἑ.Π. 31, 145).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πον ἀποσχῆμον μόνον τὸ τοῦ πνεύματος πῦρ, ἀλλὰ καὶ βαφήν. «Ἐὰν γὰρ ὦσι, φησίν, αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ».

46. Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ (ΙΚΕΤΗΡΙΑ ΔΕΗΣΗ)

(Λειτουργία Μεγάλου Βασιλείου).

«Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ περιεστῶτος λαοῦ καὶ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων καὶ ἐλέησον αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς, κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου. Τὰ ταμεῖα αὐτῶν ἔμπλησον παντὸς ἀγαθοῦ· τὰς συζυγίας αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διατήρησον· τὰ νήπια ἔκθρεψον· τὴν νεότητα παιδαγώγησον· τὸ γῆρας περικράτησον· τοὺς ὀλιγοψύχους παραμύθησαι· τοὺς ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε· τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε καὶ σύναψον τῇ ἁγίᾳ σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοὺς ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐλευθέρωσον· τοῖς πλέουσι σύμπλευσον· τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον· χηρῶν πρόστηθι· ὀρφανῶν ὑπεράσπισον· αἰχμαλώτους ῥῦσαι· νοσοῦντας ἴασαι. Τῶν ἐν βήμασι καὶ μετάλλοις καὶ ἐξορίαις καὶ πικραῖς δουλείαις καὶ πάσῃ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει ὄντων μνημόνευσον, ὁ Θεός, καὶ πάντων τῶν δεομένων τῆς μεγάλης σου εὐσπλαχνίας· καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς καὶ τῶν μισούντων καὶ τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ σου μνήσθητι, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐπὶ πάντας ἔκχεον τὸ πλούσιόν σου ἔλεος, πᾶσι παρέχων τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα. Καὶ ὧν ἡμεῖς οὐκ ἐμνημονεύσαμεν δι' ἄγνοιαν ἢ λήθην ἢ πλῆθος ὀνομάτων, αὐτὸς μνημόνευσον, ὁ Θεός, ὁ εἰδὼς ἕκάστου τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν προσηγορίαν, ὁ εἰδὼς ἕκαστον ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ. Σὺ γὰρ εἶ, Κύριε, ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, ἡ ἐλπὶς τῶν

Πραγματικές παρατηρήσεις: φιλοσοφίας· φιλοσοφεῖν· έννοεί την αγάπη της κατά Θεόν σοφίας, την οποία τά λειτουργικά μας κείμενα χαρακτηρίζουν ώς «κρείττονα σοφίαν» καί «αμείνονα φιλοσοφίαν». **Προφῆται βοῶσιν... Ἀπόστολοι εὐαγγελίζονται·** έννοεί τά προφητικά, αποστολικά καί ευαγγελικά αναγνώσματα πού ακούγονται στή θεία Λειτουργία. Στην αρχαία Εκκλησία δέν έλειπε καί ή χρήση προφητικών αναγνωσμάτων. **Ὁ Χριστός ἐν μέσῳ·** πρό πάντων μέ τό μυστήριο της θείας Ευχαριστίας. **«ὡς χιόνα λευκανῶ»** Ησ. α' 18· Η λεύκανση αυτή πετυχαίνεται μέ τή μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας, στην οποία συμμετέχουν εκείνοι πού εκκλησιάζονται συνειδητά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τί, λέγει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐάν οἱ ἁμαρτίες σας εἶναι σάν τό κατακόκκινο χρῶμα, θά τίς κάνω λευκές σάν τό χιόνι».

46. Μετάφραση.

«Θυμήσου, Κύριε, τό λαό πού στέκεται ὁλόγυρα, καί ἐκείνους πού δικαιολογημένα ἀπουσίασαν (ἀπό τή Λειτουργία), καί ἐλέησε αὐτούς καί ἐμᾶς σύμφωνα μέ τό πλούσιο ἔλεός Σου. Γέμισε τίς ἀποθῆκες τους μέ κάθε ἀγαθό· διατήρησε τούς συζυγικούς δεσμούς τους μέ εἰρήνη καί ὁμόνοια· ἀνάθρεψε τά νήπια· παιδαγώγησε τή νεότητα· στήριξε τά γηρατειά· παρηγόρησε τούς μικροψύχους (δειλούς)· μάζεψε τούς διασκορπισμένους· ἐπανάφερε τούς πλανημένους καί ἕνωσέ τους μέ τήν Ἁγία Σου Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία. Ἐλευθέρωσε ὅσους μαστίζονται ἀπό ἀκάθαρτα (πονηρά) πνεύματα· συντρόφευσε στό ταξίδι αὐτούς πού ταξιδεύουν στή θάλασσα· συνόδευσε αὐτούς πού ὁδοιποροῦν· προστάτευσε τίς χῆρες· ὑπεράσπισε τά ὀρφανά· ἐλευθέρωσε τούς αἰχμαλώτους· θεράπευσε τούς ἀσθενεῖς. Θυμήσου, Κύριε ὁ Θεός μας, ἐκείνους πού βρίσκονται στά δικαστήρια καί στά καταναγκαστικά ἔργα μέσα στά μεταλλωρυχεῖα καί στίς ἐξορίες καί σέ πικρές δουλεῖες καί σέ κάθε θλίψη καί ἀνάγκη καί δύσκολη περίσταση, καθώς καί ὅλους πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπό τή μεγάλη Σου εὐσπλαχνία· καί αὐτούς πού μᾶς ἀγαποῦν, καί ἐκείνους πού μᾶς μισοῦν, καί αὐτούς οἱ ὁποῖοι παράγγειλαν σ' ἐμᾶς τούς ἀναξίους νά προσευχόμαστε γι' αὐτούς. Θυμήσου, Κύριε ὁ Θεός μας, καί ὅλο τό λαό Σου καί νά ἐκχύσεις σέ ὅλους μας τό πλούσιο ἔλεος Σου, παρέχοντας σέ ὅλους τήν ἐκπλήρωση τῶν αἰτημάτων, τά ὁποῖα ἀποβλέπουν στή σωτηρία. Ἐπίσης καί ἐκείνους, τούς ὁποίους δέν ἀναφέραμε, γιατί δέν τούς ξέρουμε ἤ γιατί τούς λησμονήσαμε ἤ γιατί εἶναι πάρα πολλά τά ὀνόματα, θυμήσου τους Σύ, ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος γνωρίζεις τήν ἡλικία καί τό ὄνομα καθενός, γνωρίζεις τόν καθένα

---

46. Περικοπή ἀπό τήν ἱκετήρια δέηση τῆς Λειτουργίας πού ἀποδίδεται στό Μ. Βασίλειο. Ἡ δέηση αὐτή γίνεται ἀπό τόν ἱερέα μετά τήν Ἐπίκληση καί τόν Καθαγιασμό τῶν Τιμίων Δώρων.

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ ἱκετήρια αὐτή δέηση φανερώνει ὅτι ἡ θ. Λειτουργία δέν ἔχει μόνο οὐράνιο καί μυσταγωγικό χαρακτήρα, ἀλλά ἐνδιαφέρεται

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπηλπισμένων, ὁ τῶν χειμαζομένων σωτήρ, ὁ τῶν πλεόντων λιμήν, ὁ τῶν νοσούντων ἰατρός. Αὐτὸς τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γενοῦ, ὁ εἰδὼς ἕκαστον καὶ τὸ αἴτημα αὐτοῦ, οἶκον καὶ τὴν χρείαν αὐτοῦ. Ρῦσαι, Κύριε, τὴν πόλιν (ἢ τὴν μονὴν) ταύτην καὶ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, ἀπὸ λιμοῦ, λοιμοῦ, σεισμοῦ, καταποντισμοῦ, πυρός, μαχαίρας, ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων καὶ ἐμφυλίου πολέμου».

47. ΕΥΧΗ ΤΟΥ ΙΕΡΕΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΤΑΝΟΟΥΝΤΑ ΚΑΙ ΕΞΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟ

«Ὁ Θεός, ὁ συγχωρήσας Δαυΐδ, διὰ Νάθαν τοῦ Προφήτου, τὰ ἴδια ἐξομολογήσαντι ἁμαρτήματα, καὶ Πέτρῳ τὴν ἄρνησιν, κλαύσαντι πικρῶς, καὶ πόρνῃ, δακρυσάσῃ ἐπὶ τοὺς αὐτοῦ πόδας, καὶ τελώνῃ καὶ ἀσώτῳ· αὐτὸς ὁ Θεός, συγχωρήσοι σοι δι' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ πάντα καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ἀκατάκριτόν σε παραστήσαι ἐν τῷ φοβερῷ αὐτοῦ Βήματι· περὶ δὲ τῶν ἐξαγορευθέντων ἐγκλημάτων μηδεμίαν φροντίδα ἔχων, πορεύου εἰς εἰρήνην».

48. ΕΥΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

«Ὁ Θεός, ὁ ἅγιος, ὁ πλάσας ἐκ χοὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἀνοικοδομήσας γυναῖκα καὶ συζεύξας αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτήν, διὰ τοῦ οὕτως ἀρέσαι τῇ σῇ μεγαλειότητι, μὴ μόνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς· αὐτὸς καὶ νῦν, Δέσποτα, ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου καὶ ἅρμοσον τὸν δοῦλόν σου (τόν δε) καὶ τὴν δούλην σου (τήν δε), ὅτι παρὰ σοῦ ἁρμόζεται ἀνδρὶ γυνή. Σύζευξον αὐτοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ· στεφάνωσον αὐτοὺς ἐν ἀγάπῃ· ἕνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν· χάρισαι αὐτοῖς καρπὸν κοιλίας, εὐτεκνίας ἀπόλαυσιν».

καί γι' αὐτές τίς ὑλικές, βιολογικές, κοινωνικές καί πολιτειακές ἀξίες, ἀντιμετωπίζοντας μέ στοργή ἀκόμη καί τίς ὑλικές ἀνάγκες τοῦ ἀτόμου, τῆς οἰκογένειας, τῆς κοινωνίας καί τῆς πολιτείας.

47. Περικοπή ἀπό τήν ἀκολουθία τῶν ἐξομολογουμένων, πού ὑπενθυμίζει βιβλικά παραδείγματα εἰλικρινοῦς μετανοίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπό τότε πού ἦταν στήν κοιλιά τῆς μητέρας του. Γιατί Σύ, Κύριε, εἶσαι ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, ἡ ἐλπίδα τῶν ἀπελπισμένων, ὁ σωτήρας αὐτῶν πού ἀντιμετωπίζουν τρικυμίες, τό λιμάνι αὐτῶν πού ταξιδεύουν στή θάλασσα, ὁ γιατρός τῶν ἀσθενῶν. Σύ ὁ ἴδιος νά γίνεις τά πάντα γιά ὅλους· Σύ πού γνωρίζεις τόν καθένα καί καθετί πού ζητεῖ, τήν οἰκογένεια καί τίς ἀνάγκες της. Σῶσε, Κύριε, τήν πόλη (ἤ τή μονή) αὐτή καί κάθε πόλη καί χώρα ἀπό πείνα, ἐπιδημία, σεισμό, καταποντισμό, πυρκαϊά, σφαγή, ἐπιδρομή ἀλλοφύλων καί ἐμφύλιο πόλεμο».

47. Μετάφραση.

«Σύ, ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος διαμέσου τοῦ Προφήτου Νάθαν συγχώρησες τό Δαβίδ, ὅταν ἐξομολογήθηκε τά ἁμαρτήματά του, καθώς ἐπίσης (συγχώρησες) καί στόν Πέτρο τήν ἄρνηση, ἀφοῦ ἔκλαψε πικρά, καί τήν ἁμαρτωλή, ὅταν δάκρυσε στά πόδια σου, καί τόν τελώνη καί τόν ἄσωτο. Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Θεός εἴθε διαμέσου ἐμένα τοῦ ἁμαρτωλοῦ νά σοῦ τά συγχωρήσει ὅλα, καί στόν κόσμο αὐτό καί στόν ἄλλο, καί εἴθε νά σέ παρουσιάσει ἀθῶο μπροστά στό φοβερό Του Θρόνο. Καί, δίχως νά ἔχεις καμιά ἀνησυχία γιά τά ἁμαρτήματα πού ἐξομολογήθηκες, συνέχισε τό δρόμο σου εἰρηνικά».

48. Μετάφραση.

«Σύ ὁ Θεός, ὁ ἅγιος, πού ἔπλασες ἀπό ὕλη τόν ἄνθρωπο καί ἀπό τήν πλευρά του δημιούργησες τή γυναίκα καί τήν ἕνωσες μαζί του γιά νά τοῦ εἶναι κατάλληλη σύντροφος, γιατί ἔτσι ἦταν ἀρεστό στή μεγαλειότητά Σου, δηλαδή νά μήν εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος του ἐπάνω στή γῆ· Σύ ὁ ἴδιος καί τώρα, Κύριε, ἅπλωσε τό χέρι Σου ἀπό τό ἅγιο κατοικητήριό Σου καί ἕνωσε τό δοῦλο Σου (τάδε) καί τή δούλη Σου (τάδε), γιατί ἀπό Σένα δένεται σφικτά ἡ γυναίκα μέ τόν ἄνδρα. Συνένωσέ τους μέ ὁμόνοια, στεφάνωσέ τους μέ ἀγάπη· ἕνωσέ τους σέ μιά σάρκα· χάρισέ τους καρπό κοιλίας, δῶσ' τους νά ἀπολαύσουν καλά παιδιά».

---

48. Ἡ εὐχή παρουσιάζει συνοπτικά τούς κυριότερους σκοπούς τοῦ γάμου, πού εἶναι ἡ ἀλληλοσυμπλήρωση τῶν συζύγων καί ἡ τεκνογονία. Ὅλη ἡ περικοπή εἶναι γεμάτη ἀπό βιβλικές ἐκφράσεις (Γεν. β΄, 7, 21, 18· Παροιμ. δ΄, 14· Γεν. β΄, 24· λ΄, 2· Ψαλμ. 131, 11 κ.ἄ.).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

49. ΕΥΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ

«Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, δεόμεθά σου, παντοδύναμε, τοῦ σώζειν πάντας ἡμᾶς· ὁ μόνος ψυχῶν τε καὶ σωμάτων ἰατρός, ἁγίασον πάντας ἡμᾶς· ὁ πᾶσαν νόσον ἰώμενος, ἴασαι καὶ τὸν δοῦλον σου (τὸν δε)· ἐξέγειρον αὐτὸν ἀπὸ κλίνης ὀδυνηρᾶς διὰ ἐλέους τῆς σῆς χρηστότητος· ἐπίσκεψαι αὐτὸν ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς σου· ἀποδίωξον ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν ἀρρωστίαν καὶ ἀσθένειαν· ἵνα, ἐξαναστὰς τῇ χειρί σου τῇ κραταιᾷ, δουλεύῃ σοι μετὰ πάσης εὐχαριστίας».

50. ΝΕΚΡΩΣΙΜΟ ΙΔΙΟΜΕΛΟ (Ἦχος α΄)
(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Ποία τοῦ βίου τρυφὴ διαμένει λύπης ἀμέτοχος; Ποία δόξα ἕστηκεν ἐπὶ γῆς ἀμετάθετος; Πάντα σκιᾶς ἀσθενέστερα, πάντα ὀνείρων ἀπατηλότερα· μία ροπή, καὶ ταῦτα πάντα θάνατος διαδέχεται· ἀλλ' ἐν τῷ φωτί, Χριστέ, τοῦ προσώπου σου καὶ τῷ γλυκασμῷ τῆς σῆς ὡραιότητος, ὃν ἐξελέξω ἀνάπαυσον ὡς φιλάνθρωπος».

51. Η ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ
(Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ).

«Ὁ λαός, ὁ καθήμενος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας, ἰδέτω φῶς μέγα τῆς ἐπιγνώσεως. «Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά». Τὸ γράμμα ὑποχωρεῖ, τὸ πνεῦμα πλεονεκτεῖ· αἱ σκιαὶ παρατρέχουσιν, ἡ ἀλήθεια ἐπεισέρχεται ...

---

49. Καί ἡ περικοπή αὐτή ἀπό τήν ἀκολουθία τοῦ εὐχελαίου εἶναι γεμάτη ἀπό βιβλικές ἐκφράσεις (Ἰωαν. ιζ΄, 17· Ψαλμ. 102, 4· Ἐξόδ ιγ΄, 9. Δευτ. θ΄, 26 κ.ἄ.).

50. Τό νεκρώσιμο αὐτό ἰδιόμελο τοῦ Δαμασκηνοῦ μέ τίς ἀλλεπάλληλες ἐρωτήσεις παρουσιάζει παραστατικά τή ματαιότητα τῶν ἐπιγείων καί τήν ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς κοντά στό Χριστό.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

49. Μετάφραση.

«Δέσποτα Κύριε, ὁ Θεός μας, Σέ παρακαλοῦμε Παντοδύναμε, νά σώζεις ὅλους ἐμᾶς· Σύ, πού εἶσαι ὁ μοναδικός γιατρός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων, ἅγιασέ μας ὅλους· Σύ, πού θεραπεύεις κάθε ἀσθένεια, θεράπευσε καί τό δοῦλο Σου (τάδε)· μέ τή συμπόνια τῆς καλοκαγαθίας Σου σηκωσέ τον ἀπό τό κρεβάτι τῆς ἀρρώστιας πού τόν βασανίζει· ἐπισκέψου τον μέ τή συμπόνια Σου καί τήν εὐσπλαχνία Σου· διῶξε μακριά του κάθε ἀρρώστια καί ἀδυναμία, γιά νά μπορέσει, ἀφοῦ σηκωθεῖ μέ τή βοήθεια τοῦ δυνατοῦ χεριοῦ Σου, νά Σέ ὑπηρετεῖ μέ ὅλη του τήν εὐγνωμοσύνη».

50. Μετάφραση.

«Ποιά ἀπόλαυση τῆς ζωῆς ὑπάρχει πού νά μή συμμετέχει στή λύπη; Ποιά δόξα πάνω στή γῆ παραμένει μόνιμη; Ὅλα εἶναι πιό ἀδύναμα καί ἀπό τή σκιά, ὅλα πιό ἀπατηλά καί ἀπό τά ὄνειρα· μιά μικρή ἀλλαγή τῶν περιστάσεων, καί ὅλα αὐτά τά διαδέχεται ὁ θάνατος. Ἀλλά μέσα στό φῶς τοῦ προσώπου Σου καί τή γλυκύτητα τῆς ὀμορφιᾶς Σου ἀνάπαυσε, Χριστέ, ὡς φιλάνθρωπος πού εἶσαι, αὐτόν πού διάλεξες».

51. Μετάφραση.

«Ὁ λαός πού ζοῦσε στό σκοτάδι τῆς ἄγνοιας, ἄς δεῖ τό μεγάλο φῶς τῆς ξεκάθαρης γνώσεως. «Πέρασε ἡ παλιά κατάσταση πού δημιουργοῦσε ἡ ἁμαρτία· τώρα νά, ἔχουν γίνει ὅλα καινούρια». Τό γράμμα (ὁ τύπος τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου) ὑποχωρεῖ, τό πνεῦμα ὑπερισχύει· οἱ σκιές φεύγουν γρήγορα, ἡ ἀλήθεια φτάνει...

---

51. Περικοπή ἀπό τόν 38ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «εἰς τά Θεοφάνεια, εἴτουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος» (Ἑ.Π. 36, 312-316).

Ὁ λόγος τοῦτος ἀρχίζει μέ τά περίφημα λόγια, πού χρησιμοποιήθηκαν αὐτούσια καί στό σχετικό ὕμνο: «Χριστός γεννᾶται, δοξάσατε· Χριστός ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε· Χριστός ἐπί γῆς, ὑψώθητε».

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὁ λαός ὁ καθήμενος ἐν σκότει..: Ἠσ. θ΄, 2. **Τά ἀρχαῖα παρῆλθεν... καινά τά πάντα.** Β΄ Κορ. ε΄, 17. **ἐν τῷ Χριστῷ ζήσωμεν... καί**

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τοῦτό ἐστιν ἡμῖν ἡ πανήγυρις, τοῦτο ἑορτάζομεν σήμερον, ἐπιδημίαν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, ἵνα πρὸς Θεὸν ἐνδημήσωμεν ἢ ἐπανέλθωμεν (οὕτω γὰρ εἰπεῖν οἰκειότερον), ἵνα, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποθέμενοι, τὸν νέον ἐνδυσώμεθα· καὶ ὥσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀπεθάνομεν, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ ζήσωμεν, Χριστῷ καὶ συγγεννώμενοι καὶ συσταυρούμενοι καὶ συνθαπτόμενοι καὶ συνανιστάμενοι ...

Τοιγαροῦν ἑορτάζωμεν μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ θεϊκῶς· μὴ κοσμικῶς, ἀλλ' ὑπερκοσμίως· μὴ τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἡμετέρου, μᾶλλον δὲ τὰ τοῦ Δεσπότου· μὴ τὰ τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ τὰ τῆς ἰατρείας· μὴ τὰ τῆς πλάσεως, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀναπλάσεως».

52. Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ
(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Ἔμπροσθεν τῶν μαθητῶν μεταμορφοῦται ὁ ἀεὶ ὡσαύτως δεδοξασμένος καί λάμπων τῇ ἀστραπῇ τῆς θεότητος. Ἀνάρχως μὲν γὰρ ἐκ Πατρὸς γεννηθείς, τὴν φυσικὴν ἀκτῖνα ἄναρχον κέκτηται τῆς θεότητος, οὐχ ὕστερον τὸ εἶναι, οὐδ' αὖ τὴν δόξαν προσλαμβανόμενος. Ἐκ Πατρὸς μὲν γὰρ, ἀλλ' ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως ἐστί, τὴν οἰκείαν κεκτημένος τῆς δόξης τὴν λαμπρότητα ... Μεταμορφοῦται τοίνυν, οὐχ ὃ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἦν τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς ἐκφαινόμενος, διανοίγων τούτων τὰ ὄμματα καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας».

53. Ο ΤΙΜΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ
(Ἰωάννου τοῦ Χρισοστόμου).

«Τὸ ἐπάρατον τοῦτο, τὸ ἀπευκτόν, τὸ τῆς ἐσχάτης τιμωρίας σύμ-

---

συνανιστάμενοι· ἰδές αὐτά πού εἰπώθηκαν στά σχόλια τῆς 1ης περικοπῆς γιά τή συμμετοχή μας στούς κύριους σταθμούς τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ.

52. Περικοπή ἀπό τό λόγο τοῦ Δαμασκηνοῦ στή Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου (Ἑ.Π. 96, 654).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου δέ σημαίνει κάποια, κατά κάποιο τρόπο, προσθήκη δόξας στό πρόσωπό Του, ἀλλ' ἦταν διάνοιξη τῶν ματιῶν τῶν μαθητῶν, γιά νά ἰδοῦν μερικές ἀχτίνες τοῦ θείου μεγαλείου, πού χωρίς ἀρχή κατέχει ὁ Κύριος ὡς Υἱός τοῦ Θεοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αὐτό πανηγυρίζουμε, αὐτό ἑορτάζουμε σήμερα, τόν ἐρχομό τοῦ Θεοῦ πρός τούς ἀνθρώπους, γιά νά 'ρθοῦμε ἤ – γιά νά μιλήσουμε καλύτερα – νά ἐπιστρέψουμε πρός τό Θεό, γιά νά ντυθοῦμε τό νέο ἄνθρωπο, ἀφοῦ ἀποβάλουμε τόν παλιό· καί ὅπως ἀκριβῶς μέ τήν πτώση τοῦ 'Αδάμ στήν ἁμαρτία γίναμε θνητοί, ἔτσι μέ τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ ἄς ζήσουμε αἰώνια, ἀφοῦ μαζί μέ τό Χριστό θά γεννιόμαστε καί θά σταυρωνόμαστε καί θά ἐνταφιαζόμαστε καί θά ἀνασταινόμαστε.

Λοιπόν ἄς ἑορτάζουμε ὄχι μέ πανηγύρια, ἀλλά ὅπως ταιριάζει στό Θεό· ὄχι κατά τρόπο κοσμικό, ἀλλά κατά τρόπο ὑπερκόσμιο· ἄς ἑορτάζουμε ἐπιδιώκοντας ὄχι τά δικά μας πράγματα, ἀλλά ἐκεῖνα πού ἀνήκουν στό δικό μας ἤ καλύτερα ἐκεῖνα πού ἀνήκουν στόν Κύριο· ὄχι ἐκεῖνα πού ὁδηγοῦν στήν ἀσθένεια, ἀλλά ἐκεῖνα πού ὁδηγοῦν στή θεραπεία· ὄχι ἐκεῖνα πού ἔχουν σχέση μέ τή δημιουργία (τό σύμπαν), ἀλλά ἐκεῖνα πού ἔχουν σκοπό τήν πνευματική μας ἀναδημιουργία (δηλαδή τή σωτηρία μας)».

52. Μετάφραση.

«Μεταμορφώνεται μπροστά στούς μαθητές Του 'Εκεῖνος πού εἶναι δοξασμένος πάντοτε καί λάμπει μέ τό φῶς τῆς ἀστραπῆς τῆς θεότητας. Γιατί, ἀφοῦ γεννήθηκε ἀνάρχως ἀπό τόν Πατέρα, κατέχει τήν ἄναρχη φυσική ἀχτίνα τῆς θεότητας χωρίς νά λάβει σέ ὕστερο χρόνο ἐπιπλέον τήν ὕπαρξη καί τή δόξα. Γιατί προέρχεται βέβαια ἀπό τόν Πατέρα, ἀλλά ὑπάρχει δίχως νά ἔχει ἀρχή καί εἶναι ἔξω ἀπό τό χρόνο, κατέχοντας τή δική Του λαμπρότητα τῆς δόξας.... Μεταμορφώνεται λοιπόν, ὄχι παίρνοντας ἐκεῖνο πού δέν ἦταν, ἀλλά παρουσιάζοντας στούς δικούς Του μαθητές ἐκεῖνο ἀκριβῶς πού ἦταν, ἀφοῦ τούς ἄνοιξε τά πνευματικά μάτια καί τούς μετέβαλε ἀπό τυφλούς σέ ἀνθρώπους πού βλέπουν».

53. Μετάφραση.

«Τό καταραμένο αὐτό πράγμα, τό ἀνεπιθύμητο, τό σύμβολο τῆς

---

53. Περικοπή ἀπό τήν ἀπόδειξη τοῦ Χρυσοστόμου «Πρός τε Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας, ὅτι ἐστὶ Θεὸς ὁ Χριστός» (Ἑ.Π. 48, 826).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βολον, νῦν γέγονε ποθεινὸν καὶ ἐπέραστον. Οὐδὲ γὰρ οὕτω στέφανος βασιλικὸς καλλωπίζει κεφαλήν, ὡς σταυρὸς παντὸς κόσμου τιμιώτερος ὤν ... Οὗτος ἐν τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ, οὗτος ἐν ταῖς τῶν ἱερέων χειροτονίαις, οὗτος πάλιν μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τὸ μυστικὸν δεῖπνον διαλάμπει· τοῦτον πανταχοῦ χορεύοντα ἴδοι τις ἄν, ἐν οἰκίαις, ἐν ἀγοραῖς, ἐν ἐρημίαις, ἐν ὁδοῖς, ἐν ὄρεσιν, ἐν νάπαις, ἐν βουνοῖς, ἐν θαλάττῃ καὶ πλοίοις καὶ νήσοις, ἐν κλίναις, ἐν ἱματίοις, ἐν παστάσιν, ἐν συμποσίοις, ἐν σκεύεσιν ἀργυροῖς, ἐν χρυσέοις, ἐν μαργαρίταις, ἐν τοίχων γραφαῖς... Οὕτω περιμάχητον ἅπασι γέγονε τὸ θαυμαστὸν τοῦτο δῶρον, ἡ ἄφατος αὕτη χάρις. Οὐδεὶς αισχύνεται, οὐκ ἐγκαλύπτεται ἐννοῶν, ὅτι θανάτου τοῦ ἐπαράτου τοῦτο σύμβολον, ἀλλὰ πάντες τούτῳ καλλωπιζόμεθα μᾶλλον ἢ στεφάνοις καὶ διαδήμασι καὶ μυρίαις μαργαριτῶν περιβολαῖς».

54. Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΩΝ ΒΑΪΩΝ
(Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας).

«Ἀνυμνήσωμεν καὶ ἑορτάσωμεν σήμερον, μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ θεϊκῶς· μὴ μόνον τῇ χειρί, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ βαΐα κατέχοντες· καὶ ταύτην ὑπὲρ χιόνα λευκάναντες, πᾶσαν ἐξ αὐτῆς τοῦ παλαιοῦ καὶ δερματίνου χιτῶνος τὴν νέκρωσιν ἀποδυσώμεθα, πάντα τῦφον καὶ ἔπαρσιν ἀπορρίψαντες. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ βασιλεὺς τῶν ἀσωμάτων οὐκ ἐφ' ἁρμάτων καὶ στρατευμάτων παραγίνεται· ἀλλ' ἐπὶ πώλου οἰκτροῦ καὶ μικροῦ καθήμενος ἔρχεται. Διὸ καὶ ἡμεῖς συμμετριάσωμεν Χριστῷ, ἵνα καὶ συνέλθωμεν· μετὰ ἀγγέλων ὑμνήσωμεν, μετὰ τῶν παίδων δοξάσωμεν· μετὰ Βηθανίας σκιρτήσωμεν, μετὰ Λαζάρου τῶν νεκρῶν ἔργων ἀναστῶμεν· μετὰ τῶν ἐν Σιὼν χορεύσωμεν· μετὰ τῶν ἀναβλεψάντων τυφλῶν κράξωμεν· μετὰ νηπίων καὶ γερόντων αἰνέσωμεν· μετὰ μαθητῶν κηρύξωμεν· ἐλαιῶν κλάδους δι' ἐλεημοσύνης ἐν τῇ τοῦ βίου ὁδῷ καλῶς ὑποστρώσωμεν κατὰ τοὺς παῖδας».

Πραγματικές παρατηρήσεις: Τῆς ἐσχάτης τιμωρίας σύμβολον· πάνω στό σταυρό θανατώνονταν οἱ κακοῦργοι.

54. Περικοπή ἀπό τή 13η ὁμιλία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας στήν ἑορτή τῶν Βαΐων (Ἑ.Π. 77, 1069-1072).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔσχατης τιμωρίας (θανατικῆς καταδίκης) ἔγινε τώρα ἐπιθυμητό καί ἀξιαγάπητο. Γιατί οὔτε ἕνα βασιλικό στέμμα δέ στολίζει τόσο τό κεφάλι ὅσο ὁ σταυρός, πού εἶναι πολυτιμότερος ἀπό κάθε κόσμημα. Αὐτός χρησιμοποιεῖται στήν ἁγία Τράπεζα, αὐτός στίς χειροτονίες τῶν ἱερέων, αὐτός πάλι μαζί μέ τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ λάμπει στό μυστικό δεῖπνο (στή θεία Εὐχαριστία). Τοῦτον θά μποροῦσε κανείς νά τόν δεῖ νά περιφέρεται παντοῦ, στά σπίτια, στίς ἀγορές, στούς ἔρημους τόπους, στούς δρόμους, στά ὄρη, στά φαράγγια, στούς λόφους, στή θάλασσα καί τά πλοῖα καί τά νησιά, στά κρεβάτια, στά ἐνδύματα, στά δωμάτια, στά συμπόσια, στά ἀσημένια σκεύη, στά χρυσά, στά μαργαριταρένια, στίς τοιχογραφίες.... Τόσο περιζήτητο σέ ὅλους ἔχει γίνει τό θαυμαστό αὐτό δῶρο, ἡ ἀνέκφραστη αὐτή χάρη. Κανείς δέν τό ντρέπεται, κανείς δέν ἀποφεύγει νά τό δεῖ μέ τή σκέψη ὅτι αὐτό εἶναι τό σύμβολο τοῦ καταραμένου θανάτου, ἀλλά ὅλοι αὐτό χρησιμοποιοῦμε περισσότερο, παρά τά στεφάνια καί τά στέμματα καί τά ἀναρίθμητα μαργαριταρένια περιδέραια».

54. Μετάφραση.

«Ἄς ὑμνήσουμε μέ ὕμνους καί ἄς ἑορτάσουμε σήμερα, ὄχι ὅπως ταιριάζει στά πανηγύρια, ἀλλά ὅπως ἁρμόζει στό Θεό· κρατώντας βάγια ὄχι μόνο μέ τό χέρι ἀλλά καί μέ τήν ψυχή· καί αὐτήν ἀφοῦ τήν κάνουμε λευκή πιό πολύ καί ἀπό τό χιόνι, ἄς τῆς βγάλουμε ἀπό πάνω ὅλη τή νέκρωση τοῦ παλιοῦ καί δερμάτινου χιτώνα, ἀποβάλλοντας κάθε ἀλαζονεία καί ἔπαρση. Γι' αὐτό τό σκοπό, πράγματι, ὁ βασιλιᾶς τῶν ἀγγέλων δέν ἔρχεται πάνω σέ ἅρματα καί μέ στρατεύματα, ἀλλά ἔρχεται καθισμένος πάνω σέ ἕνα ἀξιοθρήνητο καί μικρό πουλάρι. Γιά τοῦτο, ἄς γίνουμε καί ἐμεῖς ταπεινοί μαζί μέ τό Χριστό, ὥστε νά ἀνυψωθοῦμε ἐπίσης μαζί Του· ἄς Τόν ὑμνήσουμε μαζί μέ τούς ἀγγέλους, ἄς Τόν δοξάσουμε μαζί μέ τά παιδιά· ἄς σκιρτήσουμε ἀπό ἀγαλλίαση μέ τή Βηθανία· ἄς ἀναστηθοῦμε μαζί μέ τό Λάζαρο ἀπό τά ἔργα τοῦ θανάτου· ἄς χορέψουμε ἀπό χαρά μαζί μέ τούς κατοίκους τῆς Σιών· ἄς φωνάξουμε δυνατά μαζί μέ τούς τυφλούς πού ἀνάκτησαν τό φῶς τους· μαζί μέ τά νήπια καί τούς γέροντες ἄς δοξολογήσουμε μαζί μέ τούς μαθητές ἄς κηρύξουμε· μέ τήν ἐλεημοσύνη ἄς στρώσουμε καλά κάτω στό δρόμο κλαδιά ἐλιᾶς, ὅπως ἔκαμαν τά παιδιά».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

55. ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΑΒΒΑΤΟ
(Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου).

«Ἐπιτάφιον ἑορτὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἑορτάζομεν σήμερον. Καὶ ὁ μέν, παρὰ τοῖς νεκροῖς κάτω τοῦ θανάτου τὰ δεσμὰ διαλύων καὶ φωτὸς τὸν Ἅδην πληρῶν καὶ ἀφυπνίζων τοὺς κεκοιμημένους· ἡμεῖς δὲ χορεύομεν ὑπὲρ γῆν, τὴν ἀνάστασιν φανταζόμενοι, καὶ οὐ δεδοίκαμεν τὴν φθοράν, μὴ κατισχύσῃ τῆς ἀφθαρσίας ...

Ὦ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων! Ξύλῳ τείνεται ὁ λόγῳ τείνας τὸν οὐρανόν· καὶ δεσμοῖς περιβάλλεται ὁ δήσας ψάμμῳ τὴν θάλασσαν· ποτίζεται χολὴν ὁ τὰς πηγὰς μέλιτος χαρισάμενος· καὶ στεφανοῦται ἀκάνθαις ὁ τὴν γῆν στεφανώσας τοῖς ἄνθεσι· καὶ τύπτεται μὲν καλάμῳ τὴν κεφαλὴν ὁ πατάξας τὴν Αἴγυπτον ταῖς δέκα πληγαῖς καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Φαραὼ καλύψας τοῖς ὕδασιν. Ἐμπτύεται τὸ πρόσωπον, ὃ ἰδεῖν οὐ φέρει τὰ Χερουβίμ. Τί δεῖ λέγειν τὰ πλείω; Οὐδὲν τῆς ἀγαθότητος ἀπανηνάμενοι, ἐγκλείουσι τάφῳ, ὃν οὐδὲν τῶν ὄντων χωρεῖ· καὶ σήμαντρα ἐπιτιθέασιν, ἡμῶν τὴν σωτηρίαν φυλάττοντες· καὶ δεδιότες τὴν Ἀνάστασιν, στρατιώτας φύλακας ἐφιστῶσι τῷ μνήματι».

56. «ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΗΜΕΡΑ»
(Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ).

«Ἀναστάσεως ἡμέρα καὶ ἡ ἀρχὴ δεξιὰ καὶ λαμπρυνθῶμεν τῇ

Πραγματικές παρατηρήσεις: δερματίνου χιτῶνος· πρόκειται γιά τό χιτώνα πού φόρεσαν οἱ Πρωτόπλαστοι μετά τήν ἀπομάκρυνσή τους ἀπό τόν παράδεισο (Γεν. β΄, 21). **Σιών**· ἡ Ἱερουσαλήμ.

55. Περικοπή ἀπό τόν 5ο λόγο τοῦ Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου στήν ἡμέρα τοῦ ἁγίου Σαββάτου (Ε.Π. 39, 89-93).

Πραγματικές παρατηρήσεις: παρά τοῖς νεκροῖς... ἀφυπνίζων τούς κεκοιμημένους· παραστάσεις πού ἀπεικονίζονται στήν ὀρθόδοξη εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, ἡ ὁποία παριστάνει τήν «εἰς Ἅδου κάθοδον».

Ἡ εἰκόνα αὐτή ἀπεικονίζει ὅ,τι λέγει καί ὁ μέγας Φώτιος στήν ὁμιλία του στό Μ. Σάββαατο, στήν ὁποία παρουσιάζει τόν Σωτήρα νά ὑπενθυμίζει σ' ἐμᾶς τά ἑξῆς: «Τάφον ᾤκησα καί πύλαι χαλκαῖ συνετρίβησαν καί κλεῖθρα καί μοχλοί σιδη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

55. Μετάφραση.

«Σήμερα ἑορτάζουμε τήν ἐπιτάφια ἑορτή τοῦ Σωτήρα μας. Καί Ἐκεῖνος, βέβαια, βρίσκεται κάτω στόν Ἅδη, κοντά στούς νεκρούς, συντρίβοντας τά δεσμά τοῦ θανάτου, γεμίζοντας τόν Ἅδη μέ φῶς καί ξυπνώντας αὐτούς πού εἶχαν κοιμηθεῖ· ἐνῶ ἐμεῖς χορεύουμε ἀπό χαρά πάνω στή γῆ, ἀφοῦ σκεφτόμαστε τήν ἀνάσταση καί δέ φοβόμαστε μήπως ἡ φθορά κατανικήσει τήν ἀφθαρσία.

Ὤ καινούρια καί παράδοξα πράγματα! Πάνω στό ξύλο (τοῦ Σταυροῦ) ἁπλώνεται Αὐτός, πού μέ τό λόγο ἅπλωσε κατά κάποιο τρόπο τόν οὐρανό (δημιούργησε τό σύμπαν)· περιζώνεται μέ δεσμά Αὐτός, πού περιέζωσε μέ ἄμμο τή θάλασσα· ποτίζεται μέ χολή Αὐτός, πού χάρισε τίς πηγές ἀπ' ὅπου βγαίνει τό μέλι· στεφανώνεται μέ ἀγκάθια Αὐτός, πού στεφάνωσε τή γῆ μέ τά λουλούδια· χτυπιέται ἀλήθεια μέ καλάμι στό κεφάλι Ἐκεῖνος, πού χτύπησε τήν Αἴγυπτο μέ τίς δέκα πληγές καί σκέπασε μέ τά νερά τό κεφάλι τοῦ Φαραώ. Δέχεται φτυσίματα τό πρόσωπο ἐκεῖνο, πού τά Χερουβίμ δέν μποροῦν νά ἀντικρύσουν. Ἀλλά γιατί πρέπει νά μακρηγορῶ; Χωρίς νά ἀρνηθοῦν τίποτα ἀπό τήν ἀγαθότητά Του, κλείνουν σέ τάφο Ἐκεῖνον, πού κανένα ἀπό τά ὄντα δέν μπορεῖ νά Τόν χωρέσει· καί βάζουν πάνω στόν τάφο σφραγίδες, φρουρώντας Αὐτόν πού εἶναι ἡ σωτηρία μας· καί ἐπειδή φοβοῦνται τήν Ἀνάσταση, βάζουν στρατιῶτες φρουρούς στόν τάφο».

56. Μετάφραση.

«Εἶναι ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως σήμερα καί τό ξεκίνημα εἶναι

ροῖ συνεθλάσθησαν καὶ τὰ τῆς καθ' ὑμῶν τυραννίδος βασίλεια καθῃρέθησαν». Καί κατά τό Γρηγόριο Νύσσης, ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου «ἔλυσε τὴν τοῦ θανάτου ὠδῖνα. Αὕτη τὸν τῶν νεκρῶν πρωτότοκον ἐμαιεύσατο. Ἐν ταύτῃ συνετρίβησαν αἱ σιδηραῖ τοῦ θανάτου πύλαι. Ἐν ταύτῃ οἱ χαλκοῖ τοῦ Ἅδου μοχλοὶ συνεθλάσθησαν. Νῦν ἀνοίγεται τοῦ θανάτου τὸ δεσμωτήριον. Νῦν κηρύσσεται τοῖς αἰχμαλώτοις ἡ ἄφεσις» (Ἑ.Π. 46, 605).

56. Περικοπή ἀπό τόν 1ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στό ἅγιο Πάσχα (Ἑ.Π. 35, 396-400).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πανηγύρει καὶ ἀλλήλους περιπτυξώμεθα· εἴπωμεν, ἀδελφοί, καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς, μὴ ὅτι τοῖς δι' ἀγάπην τι πεποιηκόσιν ἢ πεπονθόσι· συγχωρήσωμεν πάντα τῇ ἀναστάσει· δῶμεν συγγνώμην ἀλλήλοις ... Χθὲς συνεσταυρούμην Χριστῷ, σήμερον συνδοξάζομαι· χθὲς συνενεκρούμην, συζωοποιοῦμαι σήμερον· χθὲς συνεθαπτόμην, σήμερον συνεγείρομαι ... Γενώμεθα ὡς Χριστός, ἐπεὶ καὶ Χριστὸς ὡς ἡμεῖς· γενώμεθα θεοὶ δι' αὐτόν, ἐπειδὴ κἀκεῖνος δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος. Προσέλαβε τὸ χεῖρον, ἵνα δῷ τὸ βέλτιον· ἐπτώχευσεν, ἵν' ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν· δούλου μορφὴν ἔλαβεν, ἵνα τὴν ἐλευθερίαν ἡμεῖς ἀπολάβωμεν· κατῆλθεν, ἵν' ὑψωθῶμεν· ἐπειράσθη, ἵνα νικήσωμεν· ἠτιμάσθη, ἵνα δοξάσῃ· ἀπέθανεν, ἵνα σώσῃ· ἀνῆλθεν, ἵν' ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν κάτω κειμένους ἐν τῷ τῆς ἁμαρτίας πτώματι».

57. «ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΓΕΡΘΕΙΣ ΕΚ ΝΕΚΡΩΝ ΑΠΑΡΧΗ ΤΩΝ ΚΕΚΟΙΜΗΜΕΝΩΝ ΕΓΕΝΕΤΟ»

(Ἰωάννου τοῦ Χρισοστόμου).

«Μηδεὶς φοβείσθω θάνατον· ἠλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Σωτῆρος θάνατος. Ἔσβεσεν αὐτόν, ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενος. Ἐσκύλευσε τὸν Ἅδην ὁ κατελθὼν εἰς τὸν Ἅδην. Ἐπίκρανεν αὐτὸν γευσάμενον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο προλαβὼν Ἡσαΐας, ἐβόησεν. Ὁ Ἅδης, φησίν, ἐπικράνθη, συναντήσας σοι κάτω. Ἐπικράνθη· καὶ γὰρ κατηργήθη. Ἐπικράνθη· καὶ γὰρ ἐνεπαίχθη. Ἐπικράνθη· καὶ γὰρ ἐνεκρώθη. Ἐπικράνθη· καὶ γὰρ καθῃρέθη. Ἐπικράνθη· καὶ γὰρ ἐδε-

---

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἡ ἀρχή δεξιά· τῆς πασχάλιας περιόδου καί μάλιστα τῆς διακαινήσιμης ἑβδομάδας. **ἀναστάσεως ἡμέρα... δῶμεν συγγνώμην ἀλλήλοις**· πολλές ἀπό τίς ἐκφράσεις αὐτές ἔχουν περιληφτεῖ στό γνωστό πασχάλιο ὕμνο «Ἀναστάσεως ἡμέρα καί λαμπρυνθῶμεν τῇ πανηγύρει καί ἀλλήλους περιπτυξώμεθα. Εἴπωμεν ἀδελφοί καί τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς· Συγχωρήσωμεν πάντα τῇ Ἀναστάσει...». Πολλές φορές ἡ ὑμνολογία τῆς Ἐκκλησίας μας χρησιμοποιεῖ αὐτούσιες ἐκφράσεις ἀπό τά πατερικά κηρύγματα. **δούλου μορφὴν ἔλαβεν... ἐν τῷ τῆς ἁμαρτίας πτώματι**· ὁ Γρηγόριος θυμίζει μέ λίγα λόγια ὅλους τούς σταθμούς τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου.

Συχνά οἱ Πατέρες, ὅταν μιλᾶνε γιά μία δεσποτική ἑορτή, θυμίζουν καί ὅλες τίς ἄλλες, ἐπειδή ὅλες μαζί ἀποτελοῦν μιά ἑνότητα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εὐνοϊκό· ἄς καμαρώνουμε γιά τό πανηγύρι καί ἄς ἀγκαλιάσουμε ὁ ἕνας τόν ἄλλο· ἄς προσφωνήσουμε: «ἀδερφοί», ἀκόμη κι' ἐκείνους πού μᾶς μισοῦν καί, πολύ περισσότερο, ἐκείνους πού ἀπό ἀγάπη ἔχουν κάμει ἤ ἔχουν πάθει κάτι· ἄς δώσουμε συγχώρεση γιά ὅλα πρός χάρη τῆς Ἀναστάσεως· ἄς δώσουμε συγχώρεση ὁ ἕνας στόν ἄλλο... Χτές σταυρωνόμουν μαζί μέ τό Χριστό, σήμερα δοξάζομαι μαζί Του· χτές γινόμουν νεκρός μαζί Του, σήμερα γίνομαι ζωντανός μαζί Του· χτές θαβόμουν μαζί Του, σήμερα ἀνασταίνομαι μαζί Του... Ἄς γίνουμε ὅπως ὁ Χριστός, γιατί καί ὁ Χριστό ἔγινε ὅπως ἐμεῖς· ἄς γίνουμε θεοί γι' Αὐτόν, ἐπειδή κι' Ἐκεῖνος ἔγινε ἄνθρωπος γιά χάρη μας. Δέχτηκε τό χειρότερο, γιά νά δώσει τό καλύτερο· ἔγινε φτωχός, γιά νά γίνουμε ἐμεῖς πλούσιοι μέ τή δική Του φτώχια· ἔλαβε μορφή δούλου, γιά νά πάρουμε ἐμεῖς ἀπό Αὐτόν τήν ἐλευθερία· κατέβηκε στή γῆ, γιά νά ὑψωθοῦμε στόν οὐρανό· δοκιμάστηκε ἀπό πειρασμούς, γιά νά νικήσουμε· ἀτιμάστηκε γιά νά μᾶς δοξάσει· πέθανε, γιά νά μᾶς σώσει· ἀνέβηκε στούς οὐρανούς γιά νά τραβήξει κοντά Του ἐμᾶς πού βρισκόμαστε ριγμένοι κάτω μέ τήν πτώση στήν ἁμαρτία».

57. Μετάφραση.

«Κανένας ἄς μή φοβᾶται τό θάνατο· γιατί μᾶς λύτρωσε ἀπό αὐτόν ὁ θάνατος τοῦ Σωτήρα. Ἄν καί ὁ θάνατος εἶχε στήν ἐξουσία του τό Σωτήρα, Αὐτός τόν ἐξαφάνισε· λαφυραγώγησε τόν Ἅδη Αὐτός πού κατέβηκε στόν Ἅδη. Πίκρανε τόν Ἅδη, ὅταν ἐκεῖνος δοκίμασε τή σάρκα Του. Καί τοῦτο προφητεύοντας ὁ Ἡσαΐας, βρόντοφώναξε· πικράθηκε, λέει, ὁ Ἅδης, μόλις Σέ συνάντησε κάτω. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά καταργήθηκε. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά γελοιοποιήθηκε. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά ἀπονεκρώθηκε. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά ἔχασε τήν ἐξουσία του. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά αἰχμαλωτίστηκε.... Ποῦ εἶναι, θάνατε, τό κεντρί σου; Ποῦ εἶναι, Ἅδη, ἡ νίκη σου; Ἀναστήθηκε ὁ Χριστός καί σύ ρίχτηκες κάτω ταπεινωμένος. Ἀναστήθηκε ὁ Χριστός καί οἱ δαίμονες ἔχουν σωριαστεῖ κάτω. Ἀναστήθηκε ὁ Χριστός καί οἱ ἄγγελοι χαίρονται. Ἀναστήθηκε ὁ Χριστός καί ἡ ζωή κυβερνᾶ. Ἀναστήθηκε

---

57. Ἀπόσπασμα ἀπό τόν ἀποδιδόμενο στόν Ἰωάννη τό Χρυσόστομο Κατηχη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σμεύθη ... Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Ποῦ σου, Ἅδη, τὸ νῖκος; Ἀνέστη Χριστὸς καὶ σὺ καταβέβλησαι. Ἀνέστη Χριστὸς καὶ πεπτώκασι δαίμονες. Ἀνέστη Χριστὸς καὶ χαίρουσιν ἄγγελοι. Ἀνέστη Χριστὸς καὶ ζωὴ πολιτεύεται. Ἀνέστη Χριστὸς καὶ νεκρὸς οὐδεὶς ἐπὶ μνήματος. Χριστὸς γὰρ ἐγερθείς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο».

58. Η ΑΝΑΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ (Θεοφάνους Κεραμέως).

«Λαμπρὰ τῷ ὄντι καὶ περιφανὴς ἡ παροῦσα πανήγυρις, αὐτὸ δὴ τῶν ἑορτῶν τὸ κεφάλαιον ὑπόθεσιν ἔχουσα· αὕτη γὰρ ἡ τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ κορωνίς· αὕτη τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἡ τελείωσις· σήμερον ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν ὑπερουράνιον θῶκον ἐνίδρυται· σήμερον ἡ ἀνέκαθεν ἔχθρα τῆς λογικῆς φύσεως διαλέλυται καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων γέγονεν ἕνωσις· σήμερον τῆς ἀσωμάτων ἀξίας ὑπερήρθη τὸ βρότειον φύραμα καὶ θεϊκῆς ἀξίας γέγονε μέτοχον· σήμερον αἱ νοεραὶ δυνάμεις ἑορτάζουσι, μετ' ἐκπλήξεως οὐρανῷ συνημμένην ὁρῶσαι τὴν γῆν ...

Οἱ ὑποδεχόμενοι ἄγγελοι βλέποντες αὐτὸν μετὰ σώματος ἀνιόντα καὶ τὰ τοῦ πάθους ἐμφαίνοντα σύμβολα φιλοπευστοῦσι· «Τὶς οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;». Πρὸς οὓς ἀποκρίνονται· «Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατός, Κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ», ὃς πρὸς τὸν διάβολον ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως ἐπολέμησεν».

τικό λόγο, πού διαβάζεται κατά τήν ἀπόλυση τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα (Ἑ.Π. 59, 721-724).

Πραγματικές παρτηρήσεις: Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Α΄ Κορ. ιε΄, 55· κατά τήν παρατήρηση τοῦ Θεοφύλακτου, «ὥσπερ γὰρ ὁ σκορπίος αὐτὸς μὲν ἐστι ζωΰφιόν τι μικρόν, ἐν δὲ τῷ κέντρῳ τὴν ἰσχὺν ἔχει· οὕτω καί ὁ θάνατος διά τῆς ἁμαρτίας ἴσχυεν». **ποῦ σου, Ἅδη, τό νῖκος;** Α΄ Κορ. ιε, 55 **ἀπαρχή τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο**· Α΄ Κορ. ιε΄, 20. ὑπονοεῖται ὅτι ὁ Χριστός εἶχε τήν ἴδια φύση μέ τούς ἀνθρώπους πού εἶχαν κοιμηθεῖ (πεθάνει), καί ὅπως οἱ ἀπαρχές (πρῶτοι καρποί) προαναγγέλλουν μέ βεβαιότητα τή γενική συγκομιδή πού θά ἠρθεῖ μετά ἀπό λίγο, ἔτσι καί ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ προαναγγέλλει τήν ἀνάσταση πάντων τῶν «κεκοιμημένων».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁ Χριστός καί κανένας νεκρός δέ θά μείνει στόν τάφο. Γιατί, ἀφοῦ ἀναστήθηκε «ἐκ νεκρῶν» ὁ Χριστός, προαναγγέλλει τήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν (ὅπως οἱ πρώιμοι καρποί προαναγγέλλουν τή συγκομιδή πού θά ἀκολουθήσει)».

58. Μετάφραση.

«Εἶναι πράγματι λαμπρό καί ἔξοχο τό σημερινό μεγάλο πανηγύρι, πού ἀναφέρεται ἀκριβῶς στή σπουδαιότερη ἀπό ὅλες τίς ἑορτές· γιατί ἡ ἑορτή αὐτή εἶναι τό ἀποκορύφωμα τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ· αὐτή εἶναι ἡ ὁλοκλήρωση τῆς σωτηρίας μας· σήμερα, ἡ ἀνθρώπινη φύση τοποθετεῖται στήν ἐπουράνιά της θέση· σήμερα, ἡ ἐξαρχῆς ἔχθρα τῶν λογικῶν ὄντων διαλύθηκε καί πραγματοποιήθηκε ἡ ἕνωση τῶν ἀγγέλων καί τῶν ἀνθρώπων· σήμερα, τό ἀνθρώπινο θνητό σῶμα ξεπέρασε τήν ἀξία τῶν ἀγγέλων καί ἔγινε μέτοχο θεϊκῆς τιμῆς· σήμερα, οἱ ἄϋλες δυνάμεις ἑορτάζουν, γιατί μέ ἔκπληξη βλέπουν τή γῆ νά εἶναι ἑνωμένη μέ τόν οὐρανό...

Οἱ ἄγγελοι πού ὑποδέχονται τόν Κύριο, καθώς Τόν βλέπουν νά ἀναβαίνει στούς οὐρανούς μέ ἀνθρώπινο σῶμα καί νά δείχνει τά τεκμήρια τοῦ πάθους Του, εὐχαριστιοῦνται νά ρωτοῦν (μέ τά λόγια τοῦ Ἠσαΐα): «Ποιός εἶναι Αὐτός ὁ δοξασμένος βασιλιάς;» Σ' αὐτούς ἄλλοι ἄγγελοι ἀπαντοῦν: «Εἶναι ὁ Κύριος ὁ πανίσχυρος καί δυνατός, ὁ Κύριος ὁ δυνατός στόν πόλεμο», ὁ ὁποῖος πολέμησε ἐναντίον τοῦ διαβόλου γιά χάρη τοῦ ἀνθρώπινου γένους».

---

58. Περικοπή ἀπό τήν 39η ὁμιλία Θεοφάνους τοῦ Κεραμέως «εἰς τήν σωτήριον Ἀνάληψιν» (Ἑ.Π. 132, 744 καί 760)

Πραγματικές παρατηρήσεις: τῶν ἑορτῶν τό κεφάλαιον... κορωνίς· ἡ Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου εἶναι πράγματι ἡ συνισταμένη καί τό ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν ἑορτῶν, γιατί προβάλλει τόν τελικό σκοπό ὅλων τῶν ἀπολυτρωτικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Κυρίου, πού μᾶς ὑπενθυμίζουν οἱ ἄλλες ἑορτές. Ὁ σκοπός αὐτός εἶναι ἡ ἀνάβαση στόν οὐρανό τῆς δοξασμένης ἀνθρώπινης φύσεως. Πρόδρομος σ' αὐτή τήν πορεία πρός τόν οὐρανό ἔγινε ὁ Κύριος μέ τήν Ἀνάληψή Του. Ἀνυψώθηκε στά δεξιά τοῦ οὐράνιου Πατέρα Του ὡς πρωτότοκος ἀδερφός μας, ὡς κεφαλή τοῦ μυστικοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, γιά νά μᾶς χαρίσει καί τήν ἀφθαρσία τῆς σάρκας. «Δεῖ γάρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν» (Α' Κορ. ιε', 53). **«Κύριος κραταιός... δυνατὸς ἐν πολέμῳ»**· Ψαλμ. 23, 8.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

59. Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ
(Φωτίου τοῦ Μεγάλου)

«Χαῖρε, παρθένε, βοῶ, τῆς ἐμῆς ἀσθενείας καὶ ἀπορίας τὸ καταφύγιον. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, δι' ἧς τὸ ἠρρωστηκὸς ἐπιρρώνυται καὶ τὸ συντριβὲν ἀναπλάττεται ... Χαῖρε, κεχαριτωμένη, δι' ἧς ἡ πικρὰ κατὰ τοῦ γένους ἀπόφασις τῷ γλυκασμῷ τῶν σῶν εὐαγγελίων ἀπαλείφεται καὶ τῆς παραβάσεως τὴν ἀκοσμίαν ἀποσκευασάμενοι τῆς ἐκ σοῦ θεοφανείας στεφανηφοροῦμεν τὴν ὡραιότητα. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, τῆς τῶν θεολήπτων προφητῶν ἐποπτικῆς διαγνώσεως τὸ νοητὸν καὶ θεότευκτον ἔνοπτρον, ἐν ᾧ τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ λόγου συγκατάβασιν μυστικῶς ἐνοπτρισάμενοι, οἷα δὴ σάλπιγγες θείῳ πνεύματι ἐνηχούμενοι τῆς γῆς ἁπάσης τὰ πέρατα παρέλαβον, τὴν σὴν κυοφορίαν περιηχήσαντες. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, τῆς κοσμικῆς χαρᾶς τὸ ἐργαστήριον, ἐν ᾧ τῆς πρώτης ἀρᾶς ἐχωνεύθη τὸ κατάκριμα καὶ τῆς διὰ σοῦ χαρᾶς ἐχαλκεύθη τὸ ἀξίωμα».

60. Η ΚΟΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
(Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου).

«Σήμερον ἡ νοητὴ καὶ θεοφώτιστος σελήνη τῷ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ συνεισβάλλουσα, ἐκλείπει μὲν τοῦ τῆς παραυτίκα ζωῆς προσκαίρου, ἐν τ' αὐτῷ ἀνατέλλουσα καταλαμπρύνεται τῷ τῆς ἀθανασίας ἀξιώματι· σήμερον ἡ χρυσότευκτος καὶ θεοκατασκεύαστος κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματος ἐκ τῶν ἐπιχθονίων σκηνωμάτων ἀπαίρουσα πρὸς τὴν

---

59. Περικοπή ἀπό τή 7η ὁμιλία τοῦ ἱεροῦ Φωτίου στόν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου (Β. Λαούρδα, Φωτίου ὁμιλίαι, Θεσσαλονίκη 1959 σελ. 81-82).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Χαῖρε· ἡ λέξη αὐτή, ἐπαναλαμβανόμενη σέ σχῆμα ἐπαναφορᾶς ἤ ἐπανόδου, δίνει στήν περικοπή μορφή χαιρετισμῶν πού ὑπενθυμίζουν τόν ἀκάθιστο Ὕμνο, ὁ ὁποῖος ἔχει ὡς ὑπόθεση τόν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου. **κεχαριτωμένη** (ἀπό τό χαριτόομαι-οῦμαι)· ὀνομάζεται ἔτσι ἡ παρθένος Μαρία, ἐπειδή ἔλαβε ἀπό τό Θεό πολλά καί μεγάλα προτερήματα καί ἀρετές, καί πρό πάντων τή μέγιστη χάρη νά ἀξιωθεῖ νά γίνει μητέρα τοῦ Λυτρωτῆ. **τῆς κοσμικῆς χαρᾶς... τῆς ἀρᾶς**· πρβλ. στόν ἀκάθιστο Ὕμνο: «Χαῖρε, δι' ἧς ἡ χαρά ἐκλάμψει· χαῖρε, δι' ἧς ἡ ἀρά ἐκλείψει».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

59. Μετάφραση.

«Χαῖρε, Παρθένε, φωνάζω δυνατά, σύ πού εἶσαι τό καταφύγιό μου στόν καιρό τῆς ἀδυναμίας μου καί τῶν δυσκολιῶν, γιά τίς ὁποῖες δέ βρίσκω διέξοδο. Χαῖρε, «κεχαριτωμένη» (προικισμένη ἀπό τόν Θεό μέ πολλές χάρες), σύ, μέ τή βοήθεια τῆς ὁποίας αὐτό πού εἶναι ἄρρωστο παίρνει δύναμη, καί αὐτό πού ἔγινε συντρίμια, σχηματίζεται πάλι... Χαῖρε, «κεχαριτωμένη», σύ, μέ τή βοήθεια τῆς ὁποίας ἡ πικρή ἀπόφαση τῆς καταδίκης τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἐξαλείφεται μέ τή γλυκιά καί χαρμόσυνη ἀγγελία, πού ἔγινε σέ σένα, καί μέ τή βοήθεια τῆς ὁποίας, ἀφοῦ ἀπαλλάξαμε τόν ἑαυτό μας ἀπό τήν ἀσχήμια τῆς ἁμαρτίας, φοροῦμε σάν στεφάνι τήν ὡραιότητα, πού χαρίζει ἡ φανέρωση τοῦ Θεοῦ πού ἔγινε ἀπό σένα. Χαῖρε, «κεχαριτωμένη» σύ, πού εἶσαι ὁ νοητός καί φτιαγμένος ἀπό τόν Θεό καθρέφτης τῆς μυστικῆς γνώσεως, τήν ὁποίαν ἔχουν οἱ θεόπνευστοι προφῆτες, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ προεῖδαν μέσα σ' αὐτόν κατά τρόπο μυστικό τή συγκατάβαση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ πρός ἐμᾶς, σάν σάλπιγγες πού ἠχοῦν μέ τήν ἐνέργεια τοῦ θείου Πνεύματος, περικύκλωσαν τά ἄκρα ὅλης τῆς γῆς καί διακήρυξαν παντοῦ μεγαλόφωνα τήν κυοφορία σου. Χαῖρε, «κεχαριτωμένη», πού εἶσαι τό ἐργαστήριο τῆς χαρᾶς τοῦ κόσμου, μέσα στό ὁποῖο ἐμφανίστηκε ἡ καταδίκη τῆς πρώτης κατάρας καί ἑτοιμάστηκε ἡ ὑψηλότερη χαρά πού ἦρθε μέ σένα»

60. Μετάφραση.

«Σήμερα τό νοητό καί θεοφώτιστο φεγγάρι, καθώς μπαίνει μαζί μέ τόν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης στόν πνευματικό οὐρανό, ἐγκαταλείπει βέβαια τήν προσωρινότητα τῆς ζωῆς στόν κόσμο αὐτό, ταυτόχρονα ὅμως, καθώς ἀνατέλλει, γίνεται ὁλόλαμπρο, στολισμένο μέ τό χάρισμα τῆς ἀθανασίας. Σήμερα ἡ φτιαγμένη ἀπό χρυσάφι καί κατασκευασμένη ἀπό τόν Θεό κιβωτός τοῦ ἁγιάσματος, ἀφοῦ φεύγει ἀπό τή γήϊνη κατοικία της, μεταφέρεται στήν ἄνω Ἱερουσαλήμ γιά τήν

---

60. Περικοπή ἀπό τόν 5ο λόγο τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Ὁ λόγος αὐτός εἶναι ἐγκώμιο στήν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου.

Πραγματικές παρατηρήσεις: παλάμας... ἀειρομένας... ὑπέρ τῆς οἰκουμένης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄνω Ἱερουσαλὴμ μετακομίζεται εἰς κατάπαυσιν ἀτελεύτητον ... Νῦν οὖν αἰσθητοὺς ὀφθαλμοὺς συμμύσασα, τοὺς νοητοὺς ἡμῖν ὡς λαμπροὺς καὶ μεγάλους ἀνίσχει φωστῆρας, μήπω καταδύσαντας, εἰς τὸ γρηγορεῖν τε καὶ ἐξιλάσκεσθαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ἀντιλήψεως· νῦν ἐν τῇ ἐνάρθρῳ φωνῇ τὰ θεοκίνητα χείλη ὑποσιωπήσασα, ἀείλαλον αὐτῆς τὸ πρεσβευτικὸν ὑπὲρ τοῦ παντὸς γένους ἐξανοίγει στόμα· νῦν τὰς σωματικὰς καὶ θεοφόρους παλάμας ὑποστείλασα, ἀειρομένας αὐτὰς ἀφθαρτισθεῖσα πρὸς τὸν Δεσπότην ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης παρίστησιν».

61. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΑΙ ΑΓΙΩΝ
(Μεγάλου Βασιλείου).

«Δεῦρο δὴ οὖν, εἰς μέσον αὐτοὺς ἀγαγόντες διὰ τῆς ὑπομνήσεως, κοινὴν τὴν ἀπ' αὐτῶν ὠφέλειαν τοῖς παροῦσι καταστησώμεθα, προδείξαντες πᾶσιν, ὥσπερ ἐν γραφῇ, τὰς τῶν ἀνδρῶν ἀριστείας. Ἐπεὶ καὶ πολέμων ἀνδραγαθήματα καὶ λογογράφοι πολλάκις καὶ ζωγράφοι διασημαίνουσιν, οἱ μὲν τῷ λόγῳ διακοσμοῦντες, οἱ δὲ τοῖς πίναξιν ἐγχαράττοντες, καὶ πολλοὺς ἐπήγειραν πρὸς ἀνδρείαν ἑκάτεροι. Ἃ γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας διὰ τῆς ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφικὴ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσιν. Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ἀναμνήσωμεν τῆς ἀρετῆς τῶν ἀνδρῶν τοὺς παρόντας καὶ οἱονεὶ ὑπ' ὄψιν αὐτῶν ἀγαγόντες τὰς πράξεις, κινήσωμεν πρὸς τὴν μίμησιν τοὺς γενναιοτέρους καὶ οἰκειοτέρους αὐτοῖς τὴν προαίρεσιν. Τοῦτο γὰρ ἐστι μαρτύρων ἐγκώμιον, ἡ πρὸς ἀρετὴν παράκλησις τῶν συνειλεγμένων».

62. Η ΤΙΜΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ
(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Πόσα ἂν ἔκαμες, ἵνα προστάτην εὕρῃς θνητῷ σε βασιλεῖ προσ-

ἁπάσης· ὁ Θεόδωρος Στουδίτης ἔχει στό νοῦ του τήν εἰκόνα τῆς δεόμενης Θεοτόκου. Γενικά ἡ περικοπή ὑπενθυμίζει τή μεσιτεία τῆς Παναγίας πρός τόν Υἱό της πρός χάρη τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

61. Περικοπή ἀπό τή 19η ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στούς ἅγιους «τεσσαράκοντα» μάρτυρες (Ἑ.Π. 31, 508-509).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Οἱ ἅγιοι ἀποτελοῦν μορφωτικα πρότυπα. Ἡ οὐσία κάθε μορφωτικοῦ προτύπου ἔγκειται στό γεγονός ὅτι συνδυάζει ἁρμονικά τό ἀξιολογικό καί τό ὀντολογικό στοιχεῖο, ἐπειδή στήν προσωπικότητα αὐτοῦ οἱ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αἰώνια ἀνάπαυσή της.... Τώρα λοιπόν, ἀφοῦ ἡ Θεοτόκος ἔκλεισε τά ὑλικά της μάτια, ἀνυψώνει γιά μᾶς τά πνευματικά της μάτια σάν λαμπρά καί μεγάλα ἀστέρια, πού δέν ἔχουν ἀκόμη βασιλεύψει, γιά νά ἀγρυπνοῦν καί νά ἐξευμενίζουν τόν Θεό γιά χάρη τῆς προστασίας τοῦ κόσμου· Τώρα, ἀφοῦ κράτησε σιωπηλά τά χείλια της, πού μιλοῦσαν μέ θεϊκή φώτιση, ἀνοίγει διάπλατα τό στόμα της, γιά νά λαλεῖ πάντοτε καί νά μεσιτεύσει γιά χάρη τοῦ ἀνθρώπινου γένους· τώρα, ἀφοῦ (μέ τήν Κοίμησή της) κατέβασε τίς σωματικές της παλάμες, μέ τίς ὁποῖες εἶχε βαστάξει τό Θεάνθρωπο, ἀποκτώντας τήν ἀφθαρσία, τίς παρουσιάζει καί πάλι ὑψωμένες ἱκευτικά πρός τόν Κύριο γιά χάρη ὁλόκληρης τῆς οἰκουμένης».

61. Μετάφραση.

«Μπρός λοιπόν, φέρνοντας ἀνάμεσά μας τούς ἅγιους μάρτυρες μέ τήν ὑπενθύμηση τῆς ζωῆς τους, ἄς προσφέρουμε ἀπό αὐτούς βοήθεια γιά ὅλους τούς παρόντες, παρουσιάζοντας σέ ὅλους, ὅπως σέ ἕνα ζωγραφικό ἔργο, τά κατορθώματα τῶν ἁγίων αὐτῶν ἀντρῶν. Ἐπειδή τά πολεμικά κατορθώματα μᾶς τά παρουσιάζουν καί οἱ ἱστορικοί πολλές φορές καί οἱ ζωγράφοι – οἱ πρῶτοι περιγράφοντάς τα μέ ὡραῖα λόγια, ἐνῶ οἱ δεύτεροι ἀποτυπώνοντάς τα σέ ζωγραφικούς πίνακες – καθένας τους παρακίνησε πολλούς πρός τή γενναιότητα. Ἐκεῖνα δηλαδή, τά ὁποῖα ἡ ἱστορική ἀφήγηση μᾶς τά παρουσιάζει διαμέσου τῆς ἀκοῆς, αὐτά τά ἴδια ἡ ζωγραφική, ἄν καί σιωπᾶ, μᾶς τά παρουσιάζει μέ τήν εἰκόνα.. Ἔτσι λοιπόν κι' ἐμεῖς ἄς ἐξυμνήσουμε τήν ἀρετή τῶν ἀντρῶν στούς παρόντες, καί ἀφοῦ, κατά κάποιο τρόπο, θέσουμε ὑπόψη τους τίς πράξεις τους, ἄς παρακινήσουμε νά τίς μιμηθοῦν οἱ πιό γενναῖοι καί ἐκεῖνοι πού εἶναι πιό κοντά τους κατά τή διάθεση. Γιατί αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό ἐγκώμιο τῶν μαρτύρων, τό νά παρακινοῦνται δηλαδή στήν ἀρετή ἐκεῖνοι πού ἔχουν συγκεντρωθεῖ στό ναό».

62. Μετάφραση.

«Πόσα δέ θά ἔκανες γιά νά βρεῖς ἕνα προστάτη πού νά μπορεῖ νά

ἀξίες καί τά ἰδεώδη ἔχουν γίνει πραγματικότητα.

62. Περικοπή ἀπό τό 15ο κεφάλαιο τοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄγοντα καὶ ὑπὲρ σοῦ πρὸς αὐτὸν τοὺς λόγους ποιούμενον; Τοὺς οὖν προστάτας τοῦ γένους παντός, τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἡμῶν τὰς ἐντεύξεις ποιουμένους, οὐ τιμητέον; Ναὶ μὴν τιμητέον, ναοὺς ἐγείροντας τῷ Θεῷ ἐπὶ τῷ τούτων ὀνόματι, καρποφορίας προσάγοντας, τὰς τούτων μνήμας γεραίροντας καὶ ἐν αὐταῖς εὐφραινομένους πνευματικῶς ... Ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς καὶ κατανύξει καὶ τῶν δεομένων ἐλέῳ τοὺς ἁγίους θεραπεύσωμεν. Στήλας αὐτοῖς ἐγείρωμεν, ὁρωμένάς τε εἰκόνας, καὶ αὐτοὶ ἔμψυχοι στῆλαι αὐτῶν καὶ εἰκόνες, τῇ τῶν ἀρετῶν μιμήσει γενώμεθα. Τὴν Θεοτόκον, ὡς κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοῦ Μητέρα, τιμήσωμεν. Τὸν προφήτην Ἰωάννην, ὡς πρόδρομον καὶ βαπτιστήν, ἀπόστολόν τε καὶ μάρτυρα... Τοὺς ἀποστόλους, ὡς ἀδελφοὺς τοῦ Κυρίου καὶ αὐτόπτας ..., τούς τε Κυρίου μάρτυρας ἐκ παντὸς τάγματος ἐκλελεγμένους ὡς στρατιώτας Χριστοῦ, ὧν ταξίαρχος ὁ πρωτοδιάκονος Χριστοῦ καὶ ἀπόστολος καὶ πρωτομάρτυς Στέφανος· καὶ τοὺς ὁσίους πατέρας ἡμῶν, τοὺς θεοφόρους ἀσκητάς, τοὺς τὸ χρονιώτερον καὶ ἐπιπονώτερον μαρτύριον τῆς συνειδήσεως διαθλήσαντες. Τοὺς πρὸ τῆς χάριτος προφήτας, πατριάρχας, δικαίους, τοὺς προκατηγγελκότας τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν. Τούτων πάντων ἀναθεωροῦντες τὴν πολιτείαν, ζηλώσωμεν τὴν πίστιν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἐλπίδα, τὸν ζῆλον, τὸν βίον, τὴν καρτερίαν τῶν παθημάτων, τὴν ὑπομονὴν μέχρις αἵματος, ἵνα καὶ τῶν τῆς δόξης στεφάνων αὐτοῖς κοινωνήσωμεν».

«Ἔκδοσις ἀκριβής τῆς ὀρθοδόξου πίστεως» (Ἑ.Π. 94, 1165-1168).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὁ καλύτερος ἑορτασμός τῆς μνήμης τῶν ἁγίων εἶναι καί γιά τόν Ἰωάννη τό Δαμασκηνό ἡ μίμηση τῶν ἁγίων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σέ παρουσιάσει σέ θνητό βασιλιά καί νά μιλήσει σ' αὐτόν γιά σένα; Δέν πρέπει, λοιπόν, νά τιμᾶμε τούς προστάτες ὁλόκληρου τοῦ ἀνθρώπινου γένους, πού μεσιτεύουν γιά μᾶς στό Θεό; Βεβαιότατα πρέπει νά τούς τιμᾶμε, ἀνεγείροντας στό Θεό ναούς πού θά φέρνουν τό ὄνομά τους, προσφέροντας δῶρα, δοξάζοντας τίς μνῆμες τους καί ἑορτάζοντάς τες μέ πνευματική εὐφροσύνη.... Ἄς τιμήσουμε τούς ἁγίους μέ ψαλμούς καί ὕμνους καί πνευματικά ἄσματα, μέ κατάνυξη, καθώς καί μέ ἐκδηλώσεις εὐσπλαχνίας σ' αὐτούς πού ἔχουν ἀνάγκη. Ἄς ἀνεγείρομε ἀναμνήστικές στῆλες σ' αὐτούς καί εἰκόνες γιά νά τούς βλέπουμε, καί ἄς γίνουμε ἐμεῖς οἱ ἰδιοι, μιμούμενοι τίς ἀρετές τους κατά κάποιο τρόπο, ζωντανά μνημεῖα καί εἰκόνες πού νά θυμίζουν ἐκείνους. Ἄς τιμήσουμε τή Θεοτόκο, ὡς κυρίως καί πράγματι Μητέρα τοῦ Θεοῦ. Τόν προφήτη Ἰωάννη, ὡς πρόδρομο καί βαπτιστή καί ἀπόστολο καί μάρτυρα.... Τούς ἀποστόλους, ὡς ἀδερφούς τοῦ Κυρίου καί αὐτόπτες μάρτυρες Αὐτοῦ... καί τούς μάρτυρες τοῦ Κυρίου, πού διαλέχτηκαν ἀπό κάθε τάξη, ὡς στρατιῶτες Χριστοῦ, τῶν ὁποίων ἀρχηγός εἶναι ὁ πρωτοδιάκονος Χριστοῦ καί ἀπόστολος καί πρωτομάρτυρας Στέφανος· καί τούς ὁσίους Πατέρες μας, τούς θεοφόρους ἀσκητές, αὐτούς οἱ ὁποῖοι ἀντιμετώπισαν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς τό μαρτύριο τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως, πού εἶναι τό πιό μακροχρόνιο καί βασανιστικό. Τούς προφῆτες πού ἔζησαν πρίν ἀπό τήν ἐποχή τῆς «χάριτος», τούς πατριάρχες, τούς δικαίους, οἱ ὁποῖοι προφήτευψαν τήν ἐμφάνιση τοῦ Κυρίου. Ἀφοῦ λοιπόν ἐξετάσουμε μέ προσοχή τή ζωή ὅλων αὐτῶν, ἄς μιμηθοῦμε τήν πίστη, τήν ἀγάπη, τήν ἐλπίδα, τό ζῆλο, τό βίο, τήν καρτερία στίς συμφορές, τήν ὑπομονή μέχρι θανάτου, γιά νά συμμετάσχουμε μαζί μ' αὐτούς στήν ἀπονομή τῶν στεφάνων τῆς δόξας».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης (Μυστρᾶς).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΗΝ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

63. «Η ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΕΙΟΝ ΟΜΟΙΩΣΙΣ» (Γρηγορίου Νύσσης).

«Τέλος τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου μακαριότης ἐστί. Πᾶν γὰρ τὸ κατὰ σπουδὴν κατορθούμενον πρός τι τὴν ἀναφορὰν πάντως ἔχει. Καὶ ὥσπερ ἡ μὲν ἰατρικὴ πρὸς τὴν ὑγείαν ὁρᾷ, τῆς δὲ γεωργίας ὁ σκοπὸς πρὸς τὸ ζῆν ἐστι παρασκευή, οὕτω καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς κτῆσις πρὸς τὸ μακάριον γενέσθαι τὸν κατ' αὐτὴν ζῶντα βλέπει ... Εἰ γὰρ τις ἐρωτηθείη, τί ἐστι τὸ μακάριον, οὐκ ἂν τῆς εὐσεβοῦς ἀποκρίσεως ἁμάρτοι ἐπακολουθήσας τῇ Παύλου φωνῇ καὶ εἰπών, ὅτι μακάριόν ἐστιν, ὅ κυρίως λέγεται καὶ πρώτως, ἡ τοῦ παντὸς ἐπέκεινα φύσις· τὸ δὲ ἐν ἀνθρώποις μακάριον, τῇ μεθέξει τοῦ ὄντως ὄντος, ἐκεῖνο ποσῶς γίνεταί τε καὶ ὀνομάζεται, ὅπερ ἡ τοῦ μετεχομένου φύσις ἐστίν. Οὐκοῦν ὅρος ἐστὶ τῆς ἀνθρωπίνης μακαριότητος ἡ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις».

64. ΤΟ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Νῶε τὴν ἄκραν ἀρετὴν ἐπεδείξατο, ὥστε καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπισπάσασθαι εὔνοιαν, καὶ πάντων ὑπευθύνων τῇ τιμωρίᾳ γενομένων, αὐτὸν μόνον διαφυγεῖν μετὰ τῶν αὐτῷ προσηκόντων ... Εἶδες ὡς αὐτεξούσιον ἡμῶν τὴν φύσιν ὁ Δεσπότης ἐδημιούργησε; Πόθεν γάρ, εἰπέ μοι, ἐκεῖνοι μὲν πρὸς τὴν κακίαν ἔσπευδον καὶ τῇ τιμωρίᾳ ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καθίστων, οὗτος δὲ τὴν ἀρετὴν ἑλόμενος καὶ τὴν πρὸς ἐκείνους κοινωνίαν φυγών, τῆς τιμωρίας πεῖραν οὐκ ἐλάμβανεν; Οὐκ εὔδηλον, ὅτι διὰ τὸ ἕκαστον οἰκείᾳ προαιρέσει ἢ τὴν κακίαν

---

63. Περικοπή από τό πρῶτο βιβλίο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν ψαλμῶν» (Ἑ.Π. 44, 433).

Πραγματικές παρατηρήσεις: τῇ Παύλου φωνῇ· Α΄ Τιμ. στ΄, 15-16. **τῇ μεθέξει τοῦ ὄντως ὄντος** (δηλ. τοῦ Θεοῦ)· **ἡ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις**· στίς ἐκφράσεις αὐτές εἶναι φανερή ἡ ἐπίδραση τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Β΄ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

63. Μετάφραση.

«Τελικός σκοπός τῆς ἐνάρετης ζωῆς εἶναι ἡ ἀπόλυτη εὐτυχία. Γιατί καθετί πού κατορθώνεται μέ ζῆλο, ἀποβλέπει ὁπωσδήποτε σέ κάτι. Καί ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἰατρική ἀποβλέπει στήν ὑγεία καί ἡ γεωργία ἔχει σκοπό νά δίνει τά μέσα γιά τή ζωή, ἔτσι καί ἡ ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς ἀποβλέπει στό νά γίνει εὐτυχισμένος ὅποιος ζεῖ, ἔχοντας ὁδηγό του αὐτήν.... Γιατί ἄν ρωτοῦσαν κάποιον, τί εἶναι ἡ εὐτυχία, δέ θά ἔπεφτε ἔξω στήν ἀπάντηση, ἄν ἀκολουθοῦσε τά λόγια τοῦ Παύλου καί ἔλεγε ὅτι εὐτυχία εἶναι ἐκεῖνο πού λέγεται στήν κύρια καί πρώτη σημασία του, εἶναι δηλαδή ἡ φύση πού βρίσκεται πάνω ἀπό τά ἐγκόσμια. Ὁ βαθμός τῆς ἀνθρώπινης εὐτυχίας, καί ὡς βίωμα καί ὡς ἔννοια, εἶναι συνάρτηση τῆς συμμετοχῆς μας στήν πραγματική οὐσία· καί αὐτή εἶναι ἡ φύση τοῦ Θεοῦ, στήν ὁποία συμμετέχουμε. Λοιπόν προϋπόθεση τῆς ἀπόλυτης εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ὁμοίωση πρός τό θεῖο».

64. Μετάφραση.

«Ὁ Νῶε παρουσίασε στή ζωή του τήν τέλεια ἀρετή, ὥστε καί τήν εὔνοια τοῦ Θεοῦ προσέλκυσε καί μόνο αὐτός μαζί μέ τούς δικούς του σώθηκε, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔγιναν ἔνοχοι γιά τιμωρία.... Εἶδες πῶς ὁ Κύριος δημιούργησε αὐτεξούσιο τό γένος μας; Γιατί, πές μου, πῶς ἐκεῖνοι ἔτρεχαν πρός τήν ἁμαρτία καί γίνονταν ἔνοχοι γιά τιμωρία, ἐνῶ αὐτός δέν τιμωρήθηκε, ἐπειδή προτίμησε τήν ἀρετή καί δέν τούς συναναστρεφόταν; Δέν εἶναι φανερό ὅτι τοῦτο ἔγινε, ἐπειδή ὁ καθένας ἐκλέγει τήν κακία ἤ τήν ἀρετή μέ τή δική του ἐλεύθερη ἀπόφαση;

---

64. Περικοπή από τήν 22η ὁμιλία τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου στή Γένεση (Ἑ.Π. 53, 185-187). Στήν ὁμιλία του αὐτή ὁ Χρυσόστομος ἐγκωμιάζει τό Νῶε.

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὁ Χρυσόστομος τονίζει ὅτι ὁ καταλογισμός τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὡς προϋπόθεση τήν ἐλεύθερη θέλησή του.

ἀντιδόσεις: οἱ ἀντιδόσεις δέν εἶναι τό ἐλατήριο τῆς ἀρετῆς, ἀλλά ἐκεῖνο πού ἀναγκαστικά τή συνοδεύει, ὁ καρπός της.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἢ τὴν ἀρετὴν αἱρεῖσθαι; Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, μηδὲ ἐν τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ τὰ τῆς ἐξουσίας ἔκειτο, οὔτε ἐκείνους κολάζεσθαι ἔδει, οὔτε τούτους ἀμοιβὰς λαμβάνειν τῆς ἀρετῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ προαιρέσει τῇ ἡμετέρᾳ κατέλιπε μετὰ τὴν ἄνωθεν χάριν τὸ πᾶν, διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι κολάσεις ἀπόκεινται καὶ τοῖς κατορθοῦσι ἀντιδόσεις καὶ ἀμοιβαί».

65. Η ΚΑΛΗ Ἢ ΚΑΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΑΞΙΩΝ (Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ).

«Τῶν εἰς χρῆσιν παρὰ Θεοῦ δοθέντων ἡμῖν πραγμάτων, τὰ μὲν ἐν τῇ ψυχῇ, τὰ δὲ ἐν τῷ σώματι, τὰ δὲ περὶ τὸ σῶμα εὑρίσκεται· οἷον, ἐν μὲν τῇ ψυχῇ, αἱ δυνάμεις αὐτῆς, ἐν δὲ τῷ σώματι τὰ αἰσθητήρια καὶ τὰ λοιπὰ μέλη, περὶ δὲ τὸ σῶμα βρώματα, κτήματα καὶ τὰ ἑξῆς. Τὸ οὖν εὖ τούτοις χρήσασθαι ἢ κακῶς ἢ τοῖς περὶ ταῦτα συμβεβηκόσιν ἢ ἐναρέτους ἢ φαύλους ἡμᾶς ἀποφαίνει ... Τούτων δὲ τὰ μὲν καλά, τὰ δὲ κακὰ τοῖς ἀνθρώποις νομίζεται, οὐδὲν αὐτῶν κακὸν ὂν τῷ ἰδίῳ λόγῳ· κατὰ δὲ τὴν χρῆσιν, εἴτε κακὰ κυρίως, εἴτε ἀγαθὰ εὑρίσκεται. Καλὴ ἡ γνῶσις τῇ φύσει· ὁμοίως δὲ καὶ ὑγίεια· ἀλλὰ τἀναντία τοὺς πολλοὺς ἤπερ ταῦτα ὤνησε. Τοῖς γὰρ φαύλοις οὐκ εἰς καλὸν ἡ γνῶσις συμβαίνει, εἰ καὶ τῇ φύσει, ὡς εἴρηται, ἐστὶ καλή· ὁμοίως δὲ οὐδὲ ὑγίεια, οὐδὲ πλοῦτος, οὐδὲ χαρά. Οὐ γὰρ συμφερόντως τούτοις κέχρηνται. Ἄρα οὖν τἀναντία τούτοις συμφέρει. Οὐκοῦν οὐδὲ ἐκεῖνα κακὰ τῷ ἰδίῳ λόγῳ τυγχάνει, εἰ καὶ δοκεῖ κακὰ εἶναι ...

Οὐ τὰ βρώματα κακά, ἀλλ' ἡ γαστριμαργία· οὐδὲ τὰ χρήματα, ἀλλ' ἡ φιλαργυρία· οὐδὲ ἡ δόξα, ἀλλ' ἡ κενοδοξία. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲν ἐν τοῖς οὖσι κακόν, εἰ μὴ ἡ παράχρησις».

---

65. Περικοπή από τά «Κεφάλαια περί ἀγάπης» Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ (Ἑ.Π. 90, 1008 καί 1017).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Καί κατά τό Μάξιμο τόν ὁμολογητή, ἡ καλή ἡ κακή χρήση τῶν πνευματικῶν ἢ σωματικῶν ἀγαθῶν καί ἀξιῶν μᾶς κάνει ἐνάρετους ἢ φαύλους. Ἑπομένως πρέπει ἡ στάση μας πρός αὐτά νά εἶναι σύμφωνη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γιατί, ἄν δέ συνέβαινε αὐτό καί δέν ὑπῆρχε στή φύση μας ἡ ἐξουσία τῆς ἐλεύθερης ἐκλογῆς, οὔτε ἐκεῖνοι ἔπρεπε νά τιμωροῦνται οὔτε τοῦτοι νά λαβαίνουν τίς ἀμοιβές τῆς ἀρετῆς· ἀλλά ἐπειδή (ὁ Θεός) μετά τή χάρη, πού ἔρχεται «ἄνωθεν», ἄφησε τό καθετί στή δική μας ἐλεύθερη ἀπόφαση, γιά τοῦτο ἐκείνους πού ἁμαρτάνουν, τούς περιμένουν τιμωρίες, ἐνῶ ἐκείνους πού εἶναι ἐνάρετοι, ἀνταλλάγματα καί ἀμοιβές».

65. Μετάφραση.

«Ἀπό τά πράγματα πού μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός πρός χρήση, ἄλλα βρίσκονται μέσα στήν ψυχή, ἄλλα στό σῶμα καί ἄλλα ἔξω ἀπό τό σῶμα. Γιά παράδειγμα, μέσα στήν ψυχή βρίσκονται οἱ δυνάμεις της, στό σῶμα τά αἰσθητήρια ὄργανα καί τά ὑπόλοιπα μέλη, καί ἔξω ἀπό τό σῶμα οἱ τροφές, τά κτήματα καί τά ἄλλα. Ἡ καλή λοιπόν ἤ ἡ κακή χρήση αὐτῶν, ἤ καί ὅσων συμβαίνουν γύρω ἀπό αὐτά, μᾶς κάνει ἐνάρετους ἤ φαύλους... Ἀπό αὐτά ἄλλα θεωροῦνται ἀπό τούς ἀνθρώπους ὡς καλά καί ἄλλα ὡς κακά, ἐνῶ κανένα τους δέν εἶναι κακό ἀπό δική του αἰτία. Ἀνάλογα λοιπόν πρός τή χρήση τους, θεωροῦνται εἴτε κακά εἴτε ἀγαθά. Ἡ γνώση καθαυτή εἶναι καλή· τό ἴδιο καί ἡ ὑγεία· ἀλλά τούς πολλούς ὠφέλησαν περισσότερο τά ἀντίθετα, παρά αὐτά. Γιατί στούς φαύλους ἡ γνώση δέ βγαίνει σέ καλό, ἄν καί καθαυτή εἶναι καλή, ὅπως ἔχει εἰπωθεῖ. Ἐπίσης οὔτε ἡ ὑγεία, οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ χαρά. Καί τοῦτο, γιατί δέ χρησιμοποιοῦν αὐτά κατά τρόπο πού πραγματικά θά τούς συνέφερε. Ἄρα λοιπόν σ' αὐτούς συμφέρουν τά ἀντίθετα. Λοιπόν οὔτε κι ἐκεῖνα τυχαίνει νά εἶναι κακά ἀπό δική τους αἰτία, ἄν καί φαίνονται πώς εἶναι κακά...

Δέν εἶναι οἱ τροφές τό κακό, ἀλλά ἡ γαστριμαργία· οὔτε τά χρήματα, ἀλλά ἡ φιλαργυρία· οὔτε ἡ δόξα, ἀλλά ἡ ματαιοδοξία. Ἄν αὐτό εἶναι ἀληθινό, τότε ἀνάμεσα στά ὄντα πού δέν ἔχουν λογική, δέν ὑπάρχει κανένα κακό· κακό ὑπάρχει μόνο στήν κακή χρήση τους ἀπό τούς ἀνθρώπους πού ἔχουν λογική».

πρός τήν ἀντικειμενική ἱεραρχική κλίμακα καί διαβάθμιση τους, καί ὄχι νά θεωροῦμε τό κατώτερο ἀπό αὐτά ὡς ἀνώτερο ἤ τό ἀνώτερο ὡς κατώτερο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

66. Η ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ Ἢ ΤΩΝ ΚΑΚΙΩΝ
(Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)

«Τοῦτο γινώσκετε, ἀγαπητοί, ὅτι ἀλλήλων ἐκδέδενται πᾶσαι αἱ ἀρεταί. Ὥσπερεὶ γάρ τις πνευματικὴ ἅλυσις, μία τῆς μιᾶς ἤρτηνται· ἡ εὐχὴ ἀπὸ τῆς ἀγάπης, ἡ ἀγάπη ἀπὸ τῆς χαρᾶς, ἡ χαρὰ ἀπὸ τῆς πραότητος, ἡ πραότης ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως, ἡ ταπείνωσις ἀπὸ τῆς διακονίας, ἡ διακονία ἀπὸ τῆς ἐλπίδος, ἡ ἐλπὶς ἀπὸ τῆς πίστεως, ἡ πίστις ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς, ἡ ὑπακοὴ ἀπὸ τῆς ἁπλότητος. Ὥσπερ καὶ τὸ ἐναντίον μέρος ἓν ἀφ' ἑνὸς τὰ κακὰ ἐκδέδενται· τὸ μῖσος ἀπὸ τοῦ θυμοῦ, ὁ θυμὸς ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας, ἡ ὑπερηφανία ἀπὸ τῆς κενοδοξίας, ἡ κενοδοξία ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, ἡ ἀπιστία ἀπὸ τῆς σκληροκαρδίας, ἡ σκληροκαρδία ἀπὸ τῆς ἀμελείας, ἡ ἀμέλεια ἀπὸ τῆς χαυνώσεως, ἡ χαύνωσις ἀπὸ τῆς ἀκηδίας, ἡ ἀκηδία ἀπὸ τῆς ἀνυπομονησίας, ἡ ἀνυπομονησία ἀπὸ τῆς φιληδονίας· καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κακίας ἀλλήλων εἰσὶν ἐκκρεμάμενα· οὕτω κἂν τῷ ἀγαθῷ μέρει ἀλλήλων εἰσὶν ἐκκρεμάμεναι αἱ ἀρεταὶ καὶ ἀπηρτημέναι. Κεφάλαιον δὲ πάσης σπουδῆς ἀγαθῆς καὶ κορυφαῖον τῶν κατορθωμάτων ἐστὶ τὸ προσκαρτερεῖν τῇ εὐχῇ, ἀφ' ἧς καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς διὰ τῆς παρὰ Θεοῦ αἰτήσεως ὁσημέραι προσκτᾶσθαι δυνάμεθα... Ὁ γὰρ ἑαυτὸν ὁσημέραι τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖν ἀναγκάζων, εἰς ἔρωτα θεῖον καὶ πόθον ἔμπυρον ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης ἐκκαίεται πρὸς Θεὸν καὶ τὴν χάριν τῆς τοῦ Πνεύματος ἁγιαστικῆς τελειότητος ὑποδέχεται».

67. Η ΑΡΕΤΗ ΚΑΝΕΙ ΤΗ ΖΩΗ ΕΥΚΟΛΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΦΕΡΝΕΙ ΑΓΑΛΛΙΑΣΗ
(Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου).

«Ἡ ἀρετὴ τῷ γε ἀκριβῶς σκοπουμένῳ εὐκολωτέρα πολλῷ τῆς κακίας ἐστίν· εἰ δέ τις ἀπιστεῖ, μὴ θορυβείτω, ἀλλὰ ἀναμενέτω τὴν

---

66. Περικοπή από τήν 40ή ὁμιλία, ἡ ὁποία ἀποδίδεται στό Μακάριο τόν Αἰγύπτιο (Ἑ.Π. 34, 764). Πολλοί ἀμφισβητοῦν τή γνησιότητα τῶν ἐπιστολῶν πού ἀποδίδονται στό Μακάριο. Τοῦτο βέβαια δέ βλάπτει τό βαθυστόχαστο περιεχόμενό τους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

66. Μετάφραση.

«Τοῦτο νά γνωρίζετε, ἀγαπητοί, ὅτι ὅλες οἱ ἀρετές ἔχουν στενή σχέση μεταξύ τους. Ἔχουν ἐξάρτηση ἡ μία ἀπό τήν ἄλλη, σάν νά ἀποτελοῦν κάποια πνευματική ἁλυσίδα. Ἔτσι λοιπόν ἡ προσευχή ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἀγάπη, ἡ ἀγάπη ἀπό τή χαρά, ἡ χαρά ἀπό τήν πραότητα, ἡ πραότητα ἀπό τήν ταπείνωση, ἡ ταπείνωση ἀπό τήν ἐξυπηρετικότητα, ἡ ἐξυπηρετικότητα ἀπό τήν ἐλπίδα, ἡ ἐλπίδα ἀπό τήν πίστη, ἡ πίστη ἀπό τήν ὑπακοή, ἡ ὑπακοή ἀπό τήν ἁπλότητα. Ἀλλά καί οἱ κακίες ἔχουν στενή σχέση μεταξύ τους. Δηλαδή τό μίσος ἐξαρτᾶται ἀπό τό θυμό, ὁ θυμός ἀπό τήν ἀλαζονεία, ἡ ἀλαζονεία ἀπό τή ματαιοδοξία, ἡ ματαιοδοξία ἀπό τήν ἀπιστία, ἡ ἀπιστία ἀπό τή σκληρότητα, ἡ σκληρότητα ἀπό τήν ἀμέλεια, ἡ ἀμέλεια ἀπό τήν πνευματική νωθρότητα, ἡ πνευματική νωθρότητα ἀπό τήν ἀδιαφορία, ἡ ἀδιαφορία ἀπό τήν ἔλλειψη ὑπομονῆς, ἡ ἔλλειψη ὑπομονῆς ἀπό τή φιληδονία. Καί οἱ ἄλλες μορφές τῆς κακίας ἔχουν στενή ἐξάρτηση ἡ μία ἀπό τήν ἄλλη. Ἔτσι καί στήν περιοχή τοῦ ἀγαθοῦ οἱ ἀρετές ἔχουν στενή σχέση μεταξύ τους καί ἐξαρτᾶται ἡ μία ἀπό τήν ἄλλη. Τό ἀποκορύφωμα ὅμως κάθε καλῆς προθυμίας καί τό ἀνώτερο ἀπό τά κατορθώματα εἶναι νά ἐπιμένουμε μέ καρτερία στήν προσευχή ἀπό τήν ὁποία μποροῦμε ἀπό μέρα σέ μέρα νά ἀποκτᾶμε καί τίς ὑπόλοιπες ἀρετές, ζητώντας τες ἀπό τό Θεό... Γιατί ὅποιος προσεύχεται κάθε ἡμέρα μέ ἐπιμονή καί πίστη, φλέγεται ἀπό τήν πνευματική ἀγάπη πρός τό Θεό σ' ἕνα θεῖο ἔρωτα καί φλογισμένο πόθο καί ὑποδέχεται τή χάρη τῆς ἁγιαστικῆς τελειότητας τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

67. Μετάφραση.

«Ἡ ἀρετή, βέβαια γιά 'κεῖνον πού ἐξετάζει τά πράγματα προσεκτικά, εἶναι πολύ πιό εὔκολη ἀπό τήν ἁμαρτία. Ἄν ὅμως κάποιος δέν τό πιστεύει αὐτό, ἄς μήν κάνει φασαρία, ἀλλά νά περιμένει τήν ἀπόδειξη, διατηρώντας τόν ἑαυτό του καθαρό ἀπό κάθε προκατά-

---

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή μέ ἄριστη ψυχολογική ἐμβάθυνση ὑποδεικνύει τήν ἀλληλεξάρτηση τῶν διάφορων ἀρετῶν ἤ κακιῶν. Πρβλ. τούς λόγους: «Ὅστις... πταίσῃ ἐν ἑνί, γέγονε πάντων ἔνοχος» (Ἰακ. β', 10). **Χάριν τῆς τοῦ Πνεύματος ἁγιαστικῆς τελειότητος ὑποδέχεται**· ἡ «ἐν ἁγίῳ Πνεύματι» ζωή τῆς προσευχῆς εἶναι τό φυτώριο τῶν ἀρετῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπόδειξιν, πάσης προλήψεως καὶ φιλονικίας καθαρὸν ἑαυτὸν διατηρῶν. Τὸ μὲν οὖν θείαν αὐτὴν εἶναι καὶ πρεπωδεστάτην καὶ τῇ φύσει ἁρμοδιωτάτην καὶ κόσμον καὶ ἐγκαλλώπισμα τῶν ἀσκούντων, ὡς πᾶσιν ὡμολογημένον παρήσω, ἐπὶ δὲ τὸ ἀμφιβαλλόμενον ἥξω. Τί οὖν ἐστιν εὐκολώτερον, εἰπέ μοι· τὸ μυρίους ἀνιχνεύειν θησαυροὺς ἢ τὸ τοῖς οὖσιν ἀρκεῖσθαι; τὸ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αἰσχρὰ κέρδη καὶ τόκους ἀνελευθέρους ἀριθμεῖν, ἢ τὸ τὴν αὐτάρκειαν ἀσπάζεσθαι; καὶ φιλεῖν τὸ πάντας ἀδικεῖν ἢ τὸ τοῖς δεομένοις ἐπικουρεῖν; τὸ νοσεῖν τὸν ἀνήκεστον τῆς φιλοχρηματίας ἔρωτα ἢ τὸ ἐκτὸς εἶναι τῆς τοιαύτης μανίας; τὸ δόλους ῥάπτειν ἢ τὸ ἀδόλως προσφέρεσθαι; τὸ δικαστηρίοις ἐνοχλεῖν ἢ τὸ τὰς ἡσυχίας ἄγειν; τὸ ἁρπάζειν τὰ μὴ προσήκοντα ἢ καὶ τὸ τὰ οἰκεῖα διανέμειν; τὸ πράγμασι καὶ ἐγκλήμασιν ἐγκαλινδεῖσθαι ἢ τὸ πραγμάτων ἀπηλλάχθαι καὶ φόβων; τὸ περὶ πολλῶν καὶ ἀνηνύτων φροντίδων μεριμνᾶν ἢ τὸ μίαν ἔχειν φροντίδα, πῶς τῆς ἀρετῆς μὴ ἐκπέσῃ; τὸ θαλαττεύειν καὶ ναυαγίοις περιπίπτειν ἢ τὸ ἐν λιμένι καθῆσθαι καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἐπισκοπεῖν ναυάγια; Ἐγὼ μὲν οὖν τὴν εὐκολίαν ἐβουλήθην δεῖξαι τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν δυσκολίαν τῆς κακίας· ὁ δὲ λόγος προϊὼν μεῖζόν τι πεποίηκε, τῇ μὲν ἀρετῇ καὶ τὴν εὐφροσύνην, τῇ δὲ κακίᾳ καὶ τὴν ἀηδίαν ἑπομένην συναποδείξας».

68. «ΠΡΑΞΙΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΕΠΙΒΑΣΙΣ» (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Εἰς δύο γὰρ ταῦτα διῃρημένης πάσης φιλοσοφίας, θεωρίαν τε λέγω καὶ πρᾶξιν, καὶ τῆς μὲν ὑψηλοτέρας οὔσης, δυστεκμάρτου δέ, τῆς δὲ ταπεινοτέρας, χρησιμωτέρας δέ, ἡμῖν ἀμφότερα δι' ἀλλήλων

---

67. Περικοπή ἀπό τήν 24η ἐπιστολή Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου (Ἑ.Π. 78).
Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὁ Ἰσίδωρος μέ ρητορικές ἐρωτήσεις καί ὑπερβολές τραβᾶ τήν προσοχή καί παρουσιάζει πειστικά τήν ἑξῆς ἀλήθεια: ἡ ἀρετή φέρνει ἀγαλλίαση, ἐνῶ ἡ ἁμαρτία στήν πραγματικότητα εἶναι ἀηδιαστική.

68. Περικοπή ἀπό τόν πρῶτο στηλιτευτικό λόγο Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ (Ἑ.Π. 35, 649-652).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ληψη καί ἐριστική διάθεση. Λοιπόν, τό ὅτι ἡ ἀρετή εἶναι θεία και πρέπει πάρα πολύ καί ταιριάζει στόν ἄνθρωπο καί εἶναι στολίδι καί κόσμημα σ' ἐκείνους πού τήν ἀσκοῦν, θά τό παραλείψω, γιατί ὅλοι τό παραδέχονται. Θά 'ρθῶ ὅμως σ' ἐκεῖνο πού εἶναι ἀμφισβητούμενο. Νά μοῦ πεῖς, τί εἶναι εὐκολότερο· τό νά ἀναζητεῖ κανείς μέ πλεονεξία τά ἴχνη ἀναρίθμητων θησαυρῶν, ἤ νά ἀρκεῖται σ' αὐτά πού ἔχει; τό νά μετρᾶ κανείς τή νύχτα κι ὕστερα ἀπό τήν ἡμέρα αἰσχρά κέρδη καί τόκους πού σκλαβώνουν, ἤ νά ὑποδέχεται μέ χαρά τήν ὀλιγάρκεια; τό νά ἔχει τήν τάση νά ἀδικεῖ τούς συνανθρώπους του, ἤ νά βοηθεῖ ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκη; τό νά εἶναι ἄρρωστος ἀπό τόν ἀθεράπευτο ἔρωτα τῆς φιλοχρηματίας, ἤ νά εἶναι ἐλεύθερος ἀπ' αὐτή τή μανία; τό νά σοφίζεται δόλιες ἐνέργειες, ἤ νά συμπεριφέρεται χωρίς δόλια διάθεση; τό νά εἶναι ἐνοχλητικός στά δικαστήρια, ἤ νά ζεῖ ἥσυχα; τό νά ἁρπάζει ἐκεῖνα πού δέν πρέπει, ἤ νά μοιράζει σ' αὐτούς πού ἔχουν ἀνάγκη καί τά δικά του; τό νά παραδέρνει κανείς σ' ἐνοχλητικές ὑποθέσεις καί ἔνοχες ἐνέργειες, ἤ νά ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀπό τέτοιες ὑποθέσεις καί φόβους; Τό νά μεριμνᾶ μέ ἀγωνία γιά πολλές καί ἀτέλειωτες φροντίδες, ἤ νά ἔχει μιά φροντίδα, δηλαδή πῶς νά μήν παρεκκλίνει ἀπό τήν ἀρετή; τό νά θαλασσοδέρνεται καί νά πέφτει σέ ναυάγια, ἤ νά βρίσκεται στό λιμάνι καί νά παρατηρεῖ τά ναυάγια τῶν ἄλλων; Ἐγώ λοιπόν θέλησα νά δείξω τήν εὐκολία τῆς ἀρετῆς καί τή δυσκολία τῆς κακίας· ὁ χρόνος ὅμως προχωρώντας ἔχει πετύχει κάτι μεγαλύτερο, γιατί ἀπέδειξε συγχρόνως ὅτι ἡ ἀρετή φέρνει καί ψυχική ἀγαλλίαση, ἐνῶ ἡ ἁμαρτία φέρνει καί ἀηδία».

68. Μετάφραση.

«Ἐπειδή κάθε φιλοσοφία διαιρεῖται σέ σύο μέρη, στή θεωρία καί στήν πράξη, καί ἐπειδή ἡ θεωρία ἔχει μεγαλύτερη σπουδαιότητα ἀπό τήν πράξη, ἀλλά εἶναι δυσκολονόητη, ἐνῶ ἡ πράξη ἔχει μικρότερη σπουδαιότητα ἀπό τή θεωρία, ἀλλά εἶναι πιό χρήσιμη, γι' αὐτό καί τά δύο, ἀλληλοβοηθούμενα, μᾶς ὠφελοῦν. Καί τοῦτο, γιατί καί τή θεωρία κάνουμε σύντροφο στήν πορεία μας πρός ἐκεῖνα πού βρίσκον-

---

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν ἠθική ζωή εἶναι ἡ ἁρμονία θεωρητικῆς πίστεως καί πράξεως, καθώς επίσης καί ἡ εὐσυνείδητη ἐκλογή τοῦ ἀγαθοῦ. **σοφίας**· ἐννοεῖται ἡ «κατά Θεόν» σοφία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εὐδοκιμεῖ· καὶ γὰρ θεωρίαν συνέκδημον πρὸς τὰ ἐκεῖθεν ποιούμεθα, καὶ πρᾶξιν θεωρίας ἐπίβασιν· οὐδὲ γὰρ οἷόν τε εἶναι σοφίας μετέχειν μὴ σοφῶς ἀναστραφέντας».

69. ΜΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΦΥΣΕΩΣ
(Γρηγορίου Νύσσης).

«Εἰ τοίνυν τὸ μὲν ὄνομά τις τοῦ Χριστοῦ ὑποδύοιτο, ὅσα δὲ τῷ ὀνόματι τούτῳ συνθεωρεῖται, μὴ δεικνύοι τῷ βίῳ, καταψεύδεται τοῦ ὀνόματος ὁ τοιοῦτος, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα, προσωπεῖον ἄψυχον ἀνθρωπίνῳ χαρακτῆρι μεμορφωμένον περιθεὶς τῷ πιθήκῳ. Οὔτε γὰρ τὸν Χριστὸν ἔστι μὴ δικαιοσύνην εἶναι καὶ καθαρότητα, καὶ ἀλήθειαν καὶ κακοῦ παντὸς ἀλλοτρίωσιν, οὔτε χριστιανὸν ἔστιν εἶναι (τόν γε ἀληθῶς χριστιανόν), μὴ κἀκείνων τῶν ὀνομάτων τὴν κοινωνίαν ἐν ἑαυτῷ δεικνύοντα . Οὐκοῦν, ὡς ἄν τις ὅρῳ τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν διάνοιαν ἑρμηνεύσειεν, οὕτως ἐροῦμεν, ὅτι Χριστιανισμός ἐστι τῆς θείας φύσεως μίμησις».

70. ΑΡΜΟΝΙΑ ΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ
(Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)

«Ἄλλο ἐστὶ τὸ περὶ ἄρτου διηγήσασθαι καὶ τραπέζης καὶ ἄλλο ἐστὶ φαγεῖν καὶ λαβεῖν τὸν νόστον τοῦ ἄρτου καὶ ἐνδυναμωθῆναι ὅλα τὰ μέλη. Ἄλλο ἐστὶν εἰπεῖν περὶ ποτοῦ ἡδυτάτου λόγοις καὶ ἄλλο ἐστὶν ἀπελθεῖν καὶ δράξασθαι ἐξ αὐτῆς τῆς πηγῆς καὶ ἐμπλησθῆναι αὐτῆς τῆς γεύσεως τοῦ ἡδυτάτου ποτοῦ. Ἄλλο ἐστὶ διηγήσασθαι περὶ πολέμου καὶ γενναίων ἀθλητῶν καὶ πολεμιστῶν καὶ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἀπελθεῖν τινα εἰς παράταξιν πολέμου καὶ συμβαλεῖν τοῖς ἐχθροῖς καὶ εἰσελθεῖν καὶ ἐξελθεῖν καὶ λαβεῖν καὶ δοῦναι καὶ ἀπενέγκασθαι τὰ νικητήρια. Οὕτω κἂν τοῖς πνευματικοῖς. Ἄλλο ἐστὶ τὸ γνώσει τινὶ καὶ νοῖ διηγῆσαι λόγους καὶ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἐν ὑποστάσει καὶ ἔργῳ καὶ ἐν

---

69. Περικοπή από τό ἔργο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «Τί τῶν Χριστιανῶν ὄνομα ἢ ἐπάγγελμα» (Ἑ.Π. 46, 244).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι ἡ ζωή μας πρέπει νά δικαιώνει τό ὄνομά μας ὡς Χριστιανῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ται πέρα ἀπό τήν παρουσα ζωή, καί τήν πράξη κάνουμε βάθρο τῆς θεωρίας, ἐφόσον δέν εἶναι δυνατό νά ἀποκτήσουν σοφία ὅσοι δέν ἔζησαν μέ σοφία».

69. Μετάφραση.

«Ἄν λοιπόν κανείς παρουσιάζεται νά φορεῖ σάν προσωπεῖο τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά δέ δείχνει στή ζωή του ὅσα ἔχουν σχέση μέ τό ὄνομα τοῦτο, δημιουργεῖ ψεύτικη ἐντύπωση γιά τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, γιατί, σύμφωνα μέ τό παράδειγμα, φόρεσε κατά κάποιο τρόπο στόν πίθηκο του μιά μάσκα, πού παριστάνει ἀνθρώπινη μορφή. Καί αὐτό συμβαίνει, ἐπειδή ὁ Χριστός δέν ὑπάρχει περίπτωση νά μήν ἐνσαρκώνει τή δικαιοσύνη, τήν ἠθική καθαρότητα, τήν ἀλήθεια καί τήν ἀποξένωση ἀπό κάθε κακία· οὔτε εἶναι δυνατό ὁ χριστιανός (ὁ ἀληθινός βέβαια χριστιανός) νά μήν παρουσίζει τόν ἑαυτό του νά συμμετέχει ἔμπρακτα στίς ἀρετές αὐτές. Λοιπόν, ἄν θά μποροῦσε κάποιος νά παρουσιάσει μέ ὁρισμό τό νόημα τοῦ Χριστιανισμοῦ, θά ποῦμε ὅτι Χριστιανισμός εἶναι ἡ μίμηση τῆς θείας φύσεως».

70. Μετάφραση.

«Ἄλλο εἶναι νά μιλήσει κανείς γιά τό ψωμί καί τό τραπέζι, καί ἄλλο εἶναι νά φάει καί νά γνωρίσει τή νοστιμάδα τοῦ ψωμιοῦ καί νά ἐνισχυθοῦν ὅλα τά μέλη τοῦ σώματός του. Ἄλλο εἶναι νά εἰπεῖ κανείς κάτι μέ λόγια γιά ἕνα παρά πολύ γλυκό ποτό, καί ἄλλο εἶναι νά βγεῖ νά τό πάρει ἀπό τήν ἴδια τήν πηγή του καί νά χορτάσει μέ τή γεύση τοῦ γλυκύτατου αὐτοῦ ποτοῦ. Ἄλλο εἶναι νά μιλήσει κανείς γιά πόλεμο καί γιά γενναίους ἀθλητές καί πολεμιστές, καί ἄλλο εἶναι νά πάει στό πεδίο τῆς μάχης καί νά συμπλακεῖ μέ τούς ἐχθρούς, καί νά μπεῖ καί νά βγεῖ, καί νά λάβει καὶ νά δώσει, καί νά φέρει ὁ ἴδιος στόν ἑαυτό του τά βραβεῖα τῆς νίκης. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει καί στά

---

70. Περικοπή ἀπό τήν 27η ὁμιλία, ἡ ὁποία ἀποδίδεται στό Μακάριο τόν Αἰγύπτιο (Ἑ.Π. 34, 701).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Γιά τήν «ἐν Χριστῷ» ζωή δέν εἶναι ἀρκετά τά λόγια· ἀπαιτοῦνται καί ἔργα καί ἄμεσα βιώματα μέσω προσωπικῆς ἐμπειρίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πληροφορίᾳ καὶ ἐν τῷ ἔνδον ἀνθρώπῳ καὶ τῷ νῷ ἔχειν τὸν θησαυρὸν καὶ τὴν χάριν καὶ τὴν γεῦσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

71. Η ΟΥΡΑΝΙΑ ΕΙΚΟΝΑ ΕΚΕΙΝΟΥ ΠΟΥ ΑΤΕΝΙΖΕΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΧΡΙΣΤΟ (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)

«Ὥσπερ γὰρ ὁ εἰκονογράφος προσέχει τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως καὶ γράφει· καὶ ἐπὰν ἐξ ἐναντίας ᾖ τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως προσέχον αὐτῷ γράφοντι, εὐκόλως καὶ καλῶς ἐκεῖνος ζωγραφεῖ τὴν εἰκόνα· ἐπὰν δὲ ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπον, οὐ δύναται γράψαι, διὰ τὸ μὴ ἀτενίζειν αὐτῷ τῷ γράφοντι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ καλὸς ζωγράφος Χριστὸς τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ καὶ ἀτενίζουσιν διὰ παντὸς πρὸς αὐτὸν εὐθέως ζωγραφεῖ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐπουράνιον ἄνθρωπον... Εἴ τις οὖν οὐκ ἀτενίζει διὰ παντὸς πρὸς αὐτὸν τῶν πάντων ὑπεριδών, οὐ μὴ γράψῃ ὁ Κύριος αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ φωτός. Χρὴ τοίνυν ἀτενίζειν ἡμᾶς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας καὶ ἀγαπῶντας αὐτόν, πάντα ῥίψαντας καὶ αὐτῷ προσέχοντας, ἵνα γράψας τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα τὴν ἐπουράνιον ἀποστείλῃ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν...

Ὥσπερ τὸ νόμισμα τοῦ χρυσίου, ἐὰν μὴ λάβῃ καὶ ἐντυπωθῇ τὴν βασιλικὴν εἰκόνα, οὔτε εἰς ἐμπορίαν ἀπέρχεται, οὔτε εἰς βασιλέως θησαυροὺς ἀποτίθεται, οὕτω καὶ ἡ ψυχή, ἐὰν μὴ ἔχῃ εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου Πνεύματος ἐν φωτὶ ἀρρήτῳ, Χριστὸν ἐντετυπωμένον ἐν αὐτῇ, οὐ χρησιμεύει εἰς τοὺς ἄνω θησαυροὺς καὶ ὑπὸ τῶν ἐμπόρων τῆς βασιλείας τῶν καλῶν ἀποστόλων ἀπόβλητος γίνεται».

72. Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΟΥ ΗΘΙΚΟΥ ΒΙΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Τίνος δὲ ἕνεκεν ὅλως ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ κριτὴν οὕτω

---

71. Περικοπή από τήν 30ή ὁμιλία, ἡ ὁποία ἀποδίδεται στό Μακάριο τόν Αἰγύπτιο (Ἑ.Π. 34, 724).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι ἡ ζωή τοῦ χριστιανοῦ πρέπει μέ τήν προσήλωση τῆς ψυχῆς στό Χριστό νά γίνει ἕνα πνευματικό καλλιτέχνημα, τό ὁποῖο θά κατασκευάσει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος καί μέσα στό ὁποῖο θά εἶναι ἀποτυπωμένη ἡ μορφή τοῦ Χριστοῦ καί ἡ μορφή τοῦ ἀνθρώπου πού Τόν ἀτενίζει.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πνευματικά ζητήματα. Ἄλλο εἶναι νά ἐξηγεῖ κανείς τούς θείους λόγους μέ κάποια γνώση καί μέ τή λογική, καί ἄλλο εἶναι νά κατέχει τό θησαυρό, τή χάρη, τήν αἴσθηση, καί τήν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος πραγματικά καί ἔμπρακτα καί μέ τέλεια βεβαιότητα στήν ψυχή του καί στό νοῦ».

71. Μετάφραση.

«Ὅπως ἀκριβῶς αὐτός πού κάνει προσωπογραφίες, ἔχει στραμμένη τήν προσοχή του στό πρόσωπο τοῦ βασιλιᾶ καί ζωγραφίζει· καί ὅταν ἀπό ἀπέναντι τό πρόσωπο τοῦ βασιλιᾶ εἶναι στραμμένο πρός τό ζωγράφο πού τό ζωγραφίζει, τότε αὐτός ζωγραφίζει τό ὁμοίωμα τοῦ βασιλιᾶ εὔκολα καί ὡραῖα· ὅταν ὅμως ὁ βασιλιάς στρέψει τό πρόσωπό τους σέ ἄλλη κατεύθυνση, δέν μπορεῖ ὁ ζωγράφος νά τό ζωγραφίσει, ἐπειδή ὁ βασιλιάς δέν προσηλώνει τά μάτια του σ' αὐτόν. Κατά τόν ἴδιο τρόπο καί ὁ καλός ζωγράφος Χριστός ἀμέσως ζωγραφίζει ἐπουράνιο ἄνθρωπο, σύμφωνα μέ τό ὁμοίωμά Του, σ' ἐκείνους πού Τόν πιστεύουν καί ἀτενίζουν συνεχῶς πρός Αὐτόν.... Ἄν λοιπόν κάποιος ἀδιαφορεῖ γιά ὅλα, καί ἑπομένως δέν ἔχει συνεχῶς προσηλωμένο τό βλέμμα του πρός τό Χριστό, τότε ὁ Κύριος δέ θά ζωγραφίσει τήν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου μέ τό θεῖο Του φῶς. Πρέπει λοιπόν, ἀποβάλλοντας κάθε κακία καί προσέχοντας στό Χριστό, νά ἀτενίζουμε πρός Αὐτόν μέ πίστη καί ἀγάπη, γιά νά ζωγραφίσει καί ἀποστείλει στίς ψυχές μας τή δική Του εἰκόνα, τήν ἐπουράνια.

Ὅπως ἀκριβῶς τό χρυσό νόμισμα, ἄν δέν ἔχει χαραγμένο ἐπάνω του τό ὁμοίωμα τοῦ βασιλιᾶ, δέν κυκλοφορεῖ στό ἐμπόριο οὔτε τοποθετεῖται στά θησαυροφυλάκια τοῦ βασιλιᾶ, ἔτσι καί ἡ ψυχή, ἄν δέν ἔχει τήν εἰκόνα τοῦ ἐπουράνιου Πνεύματος μέσα σέ ἀνέκφραστο φῶς, δηλαδή τό Χριστό χαραγμένο σ' αὐτήν, δέν εἶναι κατάλληλη γιά χρήση στά οὐράνια θησαυροφυλάκια καί ἀπορρίπτεται ἀπό τούς ἐμπόρους τῆς βασιλείας τῶν καλῶν ἀποστόλων».

72. Μετάφραση.

«Ἀλλά γιά ποιό λόγο ὁ Θεός ἔβαλε τέλεια μέσα στή διάνοιά μας ἕναν κριτή τόσο πολύ ἄγρυπνο καί μέ πνευματική διαύγεια: Μιλῶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διηνεκῶς ἐγρηγορότα καὶ νήφοντα κατέστησεν ἡμῖν ὁ Θεός; Τὸ συνειδὸς λέγω. Οὐ γὰρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὐδεὶς δικαστὴς οὕτως ἄγρυπνος ἐν ἀνθρώποις, οἷον τὸ ἡμέτερον συνειδός. Οἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν δικασταὶ καὶ ὑπὸ χρημάτων διαφθείρονται καὶ κολακείαις χαυνοῦνται καὶ διὰ φόβον καθυποκρίνονται· καὶ πολλὰ ἕτερά ἐστι τὰ λυμαινόμενα τὴν ὀρθὴν ἐκείνων ψῆφον· τὸ δὲ τοῦ συνειδότος δικαστήριον οὐδενὶ τούτων εἴκειν οἶδεν· ἀλλὰ κἂν χρήματα δῷς, κἂν κολακεύσῃς, κἂν ἀπειλήσῃς, κἂν ἕτερον ὁτιοῦν ἐργάσῃ, δικαίαν ἐξοίσει τὴν ψῆφον κατὰ τῶν ἡμαρτηκότων λογισμῶν· καὶ αὐτὸς ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἐργασάμενος αὐτὸς ἑαυτὸν καταδικάζει, κἂν μηδεὶς ἕτερος κατηγορῇ. Καὶ οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις καὶ διὰ παντὸς τοῦ βίου τοῦτο ποιῶν διατελεῖ· κἂν πολὺς παρέλθῃ χρόνος, οὐδέποτε ἐπιλήσεται τῶν γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ γίνεσθαι τὴν ἁμαρτίαν καὶ πρὶν γενέσθαι καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι σφοδρὸς ἐφέστηκεν ἡμῖν κατήγορος, καὶ μάλιστα μετὰ τὸ γενέσθαι. Ἐν μὲν γὰρ τῷ πράττειν τὴν ἁμαρτίαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς μεθύοντες οὐχ οὕτως αἰσθανόμεθα· ἐπειδὰν δὲ γένηται καὶ λάβῃ τέλος, τότε δὴ μάλιστα, τῆς ἡδονῆς σβεσθείσης ἁπάσης, τὸ πικρὸν τῆς μετανοίας ἐπεισέρχεται κέντρον».

73. ΑΠΟΦΥΓΗ ΤΗΣ ΑΠΟΓΝΩΣΕΩΣ
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Οὐ δεινόν, τὸ παλαίοντα πεσεῖν, ἀλλὰ τὸ μεῖναι ἐν τῷ πτώματι· οὐδὲ χαλεπόν, τὸ πολεμοῦντα τρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ μετὰ τὴν πληγὴν ἀπογνῶναι καὶ ἀμελῆσαι τοῦ τραύματος. Οὐδεὶς ἔμπορος, ἅπαξ ναυαγίῳ περιπεσὼν καὶ τὸν φόρτον ἀπολέσας, ἀπέστη τοῦ πλεῖν, ἀλλὰ πάλιν τὴν θάλασσαν καὶ τὰ κύματα καὶ τὰ μακρὰ διαβαίνει πελάγη καὶ τὸν πρότερον ἀνακτᾶται πλοῦτον. Καὶ ἀθλητὰς δὲ ὁρῶμεν μετὰ

---

72. Περικοπή ἀπό τόν 4ο λόγο τοῦ Χρυσοστόμου στόν πλούσιο καί τό Λάζαρο (Ἑ.Π. 48, 1011-1012).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Μέ ζωντανά παραδείγματα ὁ Χρυσόστομος περιγράφει τή συνείδηση. **ἐν τῷ γίγνεσθαι... μετά τό γενέσθαι...**· Ὑποδηλώνεται ἡ παρουσία τῆς συνειδήσεως σέ τρεῖς φάσεις: 1) τότε πού γίνεται ἡ πράξη, 2) πρίν ἀπό τήν πράξη (προτρεπτική ἤ ἀποτρεπτική) καί 3) μετά ἀπό τήν πράξη (ἐπιδοκιμαστική ἤ ἀποδοκιμαστική).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γιά τή συνείδηση. Πράγματι, δέν ὑπάρχει, δέν ὑπάρχει, λέγω, ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους κανένας δικαστής τόσο ἄγρυπνος, ὅσο ἡ συνείδησή μας. Γιατί οἱ εἰδωλολάτρες δικαστές καί διαφθείρονται ἀπό τά χρήματα καί ἐξαπατοῦνται μέ τίς κολακεῖες καί ὑποκρίνονται ἐξαιτίας τοῦ φόβου· καί πολλά ἄλλα ὑπάρχουν, πού καταστρέφουν τήν ὀρθή ἀπόφασή τους. Τό δικαστήριο ὅμως τῆς συνειδήσεως δέ γνωρίζει νά ὑποχωρεῖ σέ τίποτε ἀπό αὐτά. Ἀλλά, καί ἄν δώσεις χρήματα καί ἄν κολακέψεις καί ἄν ἀπειλήσεις καί ἄν κάμεις ὁτιδήποτε ἄλλο, θά βγάλει δίκαιη τήν ἀπόφαση ἐναντίον τῶν ἁμαρτωλῶν σκέψεων· καί αὐτός πού ἔκαμε τήν ἁμαρτία, καταδικάζει ὁ ἴδιος τόν ἑαυτό του, κι ἄς μήν τόν κατηγορεῖ κανείς ἄλλος. Καί ὄχι μία ἤ δύο φορές, ἀλλά πολλές φορές καί σέ ὅλη του τή ζωή κάνει τό ἴδιο. Καί ἄν περάσει πολύς χρόνος, ἡ συνείδηση ποτέ δέ θά λησμονήσει αὐτά πού ἔχουν γίνει· ἀλλά καί ὅταν γίνεται ἡ ἁμαρτία καί πρίν γίνει καί ἀφοῦ γίνει, στέκεται ἀπέναντί μας σάν αὐστηρός κατήγορος, καί μάλιστα μετά τή διάπραξη τῆς ἁμαρτίας. Γιατί τότε πού κάνουμε τήν ἁμαρτία, ἐπειδή εἴμαστε μεθυσμένοι ἀπό τήν ἡδονή, δέν αἰσθανόμαστε τόσο πολύ τή φωνή της· ὅταν ὅμως γίνει ἡ ἁμαρτία καί τελειώσει, τότε λοιπόν, ἀφοῦ σβήσει ὅλη ἡ ἡδονή, εἰσορμᾶ τό πικρό κεντρί τῆς μεταμέλειας».

73. Μετάφραση.

«Δέν εἶναι φοβερό νά πέσει κανείς κάτω στό ἀγώνισμα τῆς πάλης· φοβερό εἶναι νά μείνει πεσμένος. Οὔτε εἶναι συμφορά νά τραυματιστεῖ κανείς στή μάχη· συμφορά εἶναι νά ἀπελπιστεῖ μετά τόν τραυματισμό καί νά ἀφήσει ἀπεριποίητο τό τραῦμα του. Ποιός ἔμπορος, ὕστερα ἀπό τό πρῶτο του ναυάγιο κι ἀφοῦ ἔχασε τό φορτίο του, σταμάτησε τά θαλασσινά ταξίδια; Ἀντίθετα, πάλι διασχίζει τή θάλασσα καί τά κύματα καί τά πέλαγα, καί ἔτσι ἀποκτᾶ τόν πλοῦτο πού ἔχασε. Ἐπίσης βλέπουμε καί παλαιστές νά φοροῦν τό στεφάνι τῆς νίκης ὕστερα ἀπό πολλές πτώσεις· ἀκόμη καί στρατιώτης πού τράπηκε σέ φυγή πολλές φορές, τελικά ἀναδείχτηκε ἄριστος καί νίκησε

---

73. Περικοπή ἀπό τό 2ο παραινετικό λόγο τοῦ Χρυσοστόμου «πρός Θεόδωρον ἐκπεσόντα» (Ἑ.Π. 47, 309).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πολλὰ πτώματα στεφανίτας γενομένους· ἤδη δὲ καὶ στρατιώτης πολλάκις φυγών, ἔσχατον ἀριστεὺς ἀπεδείχθη καὶ τῶν πολεμίων ἐπεκράτησε. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν τὸν Χριστὸν ἀρνησαμένων, διὰ τὴν τῶν βασάνων ἀνάγκην ἀνεμαχέσαντο πάλιν καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀπῆλθον ἀνδαδησάμενοι. Εἰ δὲ τούτων ἕκαστος ἐκ τῆς προτέρας πληγῆς ἀπέγνω, οὐκ ἂν τῶν δευτέρων ἀπήλαυσεν ἀγαθῶν».

74. Η ΗΘΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣΗ ΠΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

(Γρηγορίου Νύσσης)

«Οὐκ ἂν δὲ γένοιτο νομίμως ἄθλησις, μὴ ὄντος τοῦ προσπαλαίοντος. Εἰ οὖν μὴ ἦν ὁ ἀντίπαλος, οὐδ' ἂν ὁ στέφανος ἦν· ἡ νίκη γὰρ καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἔστιν, ἐὰν μὴ ᾖ τὸ ἡττώμενον. Οὐκοῦν πρὸς αὐτὸ τὸ τρεπτὸν τῆς φύσεως ἡμῶν ἀγωνισώμεθα, οἷόν τινι ἀντιπάλῳ διὰ τῶν λογισμῶν συμπλεκόμενοι, οὐ διὰ τοῦ καταβαλεῖν αὐτὴν νικηταὶ γινόμενοι, ἀλλὰ διὰ τοῦ μὴ συγχωρῆσαι πεσεῖν. Οὐδὲ γὰρ μόνον πρὸς τὸ κακὸν ὁ ἄνθρωπος τῇ τροπῇ χρῆται· ἢ γὰρ ἂν ἀμήχανον ἦν αὐτὸν ἐν ἀγαθῷ γενέσθαι, εἰ πρὸς τὸ ἐναντίον μόνον τὴν ροπὴν εἶχεν ἐκ φύσεως. Νυνὶ δὲ τὸ κάλλιστον τῆς τροπῆς ἔργον ἡ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἐστιν αὔξησις πάντοτε τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοιώσεως ἐπὶ τὸ θειότερον μεταποιούσης τὸ καλῶς ἀλλοιούμενον. Οὐκοῦν τὸ φοβερὸν εἶναι δοκοῦν, λέγω δὲ τὸ τρεπτὴν ἡμῶν εἶναι τὴν φύσιν, οἷόν τι πτερὸν πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ μείζω πτῆσιν ὁ λόγος ὑπέδειξεν, ὡς ζημίαν εἶναι ἡμῖν τὸ μὴ δύνασθαι τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν δέξασθαι. Μὴ τοίνυν λυπείσθω ὁ βλέπων ἐν τῇ φύσει τὸ πρὸς τὴν μεταβολὴν ἐπιτήδειον, ἀλλὰ πρὸς τὸ κρεῖττον πάντως ἀλλοιούμενος καὶ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν μεταμορφούμενος, οὕτω τρεπέσθω, διὰ τῆς καθ' ἡμέραν αὐξήσεως πάντοτε κρείττων γινόμενος καὶ ἀεὶ τελειούμενος καὶ μηδέποτε πρὸς

---

74. Περικοπή από τό ἔργο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «περὶ τελειότητος καὶ ὁποῖον χρὴ εἶναι τὸν Χριστιανόν» (Ἑ.Π. 46, 285).

Πραγματικές παρατηρήσεις: νομίμως ἄθλησις· πρβλ. Β΄ Τιμ. β΄, 5. **από δόξης εἰς δόξαν μεταμορφούμενος**· Β΄ Κορ. γ΄, 18. Μέ ἐπιγραμματικές ἐκφράσεις ὁ Γρηγόριος Νύσσης λέγει ποιά εἶναι ἡ τελειότητα. Δέν εἶναι ἄφιξη στό τέρμα ἡ τελειότητα, ἀλλά συνεχής δυναμική κατεύθυνση πρός τό ὑψηλότερο, τό ἀξιολο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τούς ἐχθρούς. Καί ἀπό ἐκείνους πού ἀρνήθηκαν τό Χριστό ἐξαιτίας τῶν βασανιστηρίων, πολλοί ἔδωσαν νέα μάχη γιά τήν πίστη τους, κι ἔτσι ἔφυγαν ἀπό τήν παρούσα ζωή στεφανωμένοι μέ τό στεφάνι τοῦ μαρτυρίου. Ἄν λοιπόν καθένας ἀπ' αὐτούς ἀπελπιζόταν ἐξαιτίας τῆς συμφορᾶς πού τόν εἶχε βρεῖ, δέ θά μποροῦσε ν' ἀπολαύσει τά ἀγαθά πού ἦρθαν ὕστερα ἀπό τή νέα προσπάθεια».

74. Μετάφραση.

«Δέ θά μποροῦσε νά γίνει ἀθλητικός ἀγώνας μέ τόν τρόπο πού ὁρίζουν οἱ ἀθλητικοί κανόνες, ἄν δέν ὑπάρχει ἀνταγωνιστής. Ἄν λοιπόν δέν ὑπάρχει ἀντίπαλος, δέ θά ὑπάρχει οὔτε τό στεφάνι τῆς νίκης· γιατί νίκη στήν πραγματικότητα δέν ὑπάρχει, ἄν δέν ὑπάρχει ἐκεῖνο πού νικιέται. Λοιπόν ἄς ἀγωνιστοῦμε ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς φύσεώς μας πού εἶναι ἀλλοπρόσαλλη, παλεύοντας νοερά μαζύ της, ὅπως κατά κάποιο τρόπο μ' ἕναν ἀντίπαλο, χωρίς νά γινόμαστε νικητές ρίχνοντάς την κάτω, ἀλλά φυλάγοντάς την νά μήν πέσει. Γιατί ὁ ἄνθρωπος δέ χρησιμοποιεῖ μόνο πρός τό κακό τή μεταβολή πού παρουσιάζει ἡ φύση του. Πράγματι, δέ θά μποροῦσε νά φτάσει στό ἀγαθό, ἄν εἶχε ἐκ φύσεως μόνο τήν τάση πρός τό κακό. Τώρα δά ὅμως τό ὡραιότατο ἔργο τῆς μεταβολῆς εἶναι ἡ αὔξηση στά ἀγαθά, ἔτσι ὥστε πάντοτε ἡ μεταβολή πρός τό καλύτερο νά μεταβάλλει ἐκεῖνο πού σωστά παθαίνει τή μεταβολή, σέ κατάσταση πού βρίσκεται πλησιέστερα πρὸς τὸ Θεό. Λοιπὸν αὐτὸ ποὺ μᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι φοβερό, δηλαδή τό ὅτι ἡ φύση μας εἶναι μεταβλητή, τοῦτο ὁ θεῖος λόγος ὑπέδειξε σάν κάποιο φτερό γιά τό πέταγμα πρός τά σπουδαιότερα, ὥστε νά εἶναι ζημιά τό νά μήν μποροῦμε νά δεχτοῦμε τή μεταβολή πρός τό καλύτερο. Ἑπομένως ἄς μή λυπᾶται ὅποιος βλέπει μέσα στή φύση του τή δυνατότητα γιά μεταβολή, ἀλλά, ἀφοῦ μεταβάλλεται σέ κάθε περίπτωση πρός τό καλύτερο καί μεταμορφώνεται προοδευτικά ἀπό μία δόξα σέ ἄλλη δόξα, ἀνώτερη, ἄς μεταβάλλεται κατά τέτοιο τρόπο, δηλαδή νά γίνεται μέ καθημερινή προοδευτική ἀνάπτυξη συνεχῶς καλύτερος, νά τελειοποιεῖται πάντοτε

γότερο, τό ἀνώτερο, τό καλύτερο, τό τελειότερο. Σύμφωνα μέ σχετικές ἐκφράσεις τῶν μεγάλων Πατέρων, ἠθική πρόοδος καί τελείωση εἶναι ἡ «καλλίστη ἀλλοίωσις» «ἐπί τό βέλτιον», τό «ἐκ χειρόνων εἰς κρείττονα προκόπτειν».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ πέρας φθάνων τῆς τελειότητος. Αὐτίκα γὰρ ἐστιν ὡς ἀληθῶς τελειότης τὸ μηδέποτε στῆναι πρὸς τὸ κρεῖττον αὐξανόμενον, μηδέ τινι πέρατι περιορίσαι τὴν τελειότητα».

75. Η ΠΙΣΤΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΕΟ
(Μεγάλου Βασιλείου).

«Ἀλλ' αἱ μὲν ἐνέργειαι ποικίλαι, ἡ δὲ οὐσία ἁπλῆ. Ἡμεῖς δὲ ἐκ μὲν τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτῇ προσεγγίζειν οὐχ ὑπισχνούμεθα. Αἱ μὲν γὰρ ἐνέργειαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος... Ἐγὼ δέ, ὅτι μὲν ἔστιν, οἶδα· τί δὲ ἡ οὐσία, ὑπὲρ διάνοιαν τίθεμαι. Πῶς οὖν σώζομαι; Διὰ τῆς πίστεως. Πίστις δὲ αὐτάρκης εἰδέναι, ὅτι ἔστι Θεός, οὐχὶ τί ἐστι· καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται. Εἴδησις ἄρα τῆς θείας οὐσίας ἡ αἴσθησις αὐτοῦ τῆς ἀκαταληψίας· καὶ σεπτὸν οὐ τὸ καταληφθὲν τὶς ἡ οὐσία, ἀλλ' ὅτι ἔστιν ἡ οὐσία».

76. Η ΕΛΠΙΔΑ ΣΤΟ ΘΕΟ
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Μεγάλη τῆς ἐπὶ τὸν Κύριον ἐλπίδος ἡ δύναμις, φρούριον ἀχείρωτον, τεῖχος ἄμαχον, συμμαχία ἀκαταγώνιστος, λιμὴν εὔδιος, πύργος ἀκαταμάχητος, ὅπλον ἀήττητον, δύναμις ἄμαχος καὶ ἐκ τῶν ἀπόρων εὑρίσκουσα πόρον. Διὰ ταύτης ἄοπλοι τῶν ὡπλισμένων καὶ γυναῖκες ἀνδρῶν περιεγένοντο καὶ παῖδες τῶν τὰ πολεμικὰ μεμελετηκότων ἰσχυρότεροι μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας ἀνεφάνησαν. Καὶ τὶ θαυμαστὸν εἰ πολεμίων ἐκράτησαν, ὅπου γε καὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου περιεγένοντο;.. Ἡ γὰρ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπὶς πάντα μεταρρυθμίζει».

---

75. Περικοπή από τήν 234η επιστολή τοῦ Μ. Βασιλείου πρός τόν Ἀμφιλόχιο (Ἑ.Π. 32, 869).

76. Περικοπή από τήν ερμηνεία τοῦ Χρυσοστόμου στό 10ο ψαλμό (Ἑ.Π. 55, 140).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί ποτέ νά μή φτάνει στό τέρμα τῆς τελειότητας. Γιατί βέβαια ἡ ἀληθινή τελειότητα εἶναι νά μή σταματήσει ποτέ κανείς νά προχωρεῖ προοδευτικά πρός τό καλύτερο οὔτε νά περιορίσει τήν τελειότητα μέ κάποιο τέρμα».

75. Μετάφραση.

«Οἱ ἐνέργειες ὅμως τοῦ Θεοῦ εἶναι ποικίλες· μόνο ἡ οὐσία Του εἶναι ἁπλή. Ἐμεῖς λέμε ὅτι τό Θεό Τόν γνωρίζουμε ἀπό τίς ἐνέργειές Του· δέ διαβεβαιώνουμε ὅτι προσεγγίζουμε τήν οὐσία Του μέ τή δύναμη τοῦ νοῦ μας. Καί τοῦτο γίνεται, γιατί οἱ ἐνέργειές Του φτάνουν σ' ἐμᾶς, ἐνῶ ἡ οὐσία Του μένει ἀνεξιχνίαστη... Ἐγώ, ὅτι ὑπάρχει Θεός, τό γνωρίζω· ποιά ὅμως εἶναι ἡ οὐσία Του δέν ξέρω, γιατί ἡ διάνοιά μου δέν μπορεῖ νά ἀποκτήσει μιά τέτοια γνώση. Λοιπόν μέ ποιό τρόπο σώζομαι; Μέ τήν πίστη. Στήν πίστη ὅμως εἶναι ἀρκετό νά γνωρίζει ὅτι ὑπάρχει Θεός, ὄχι ποιά εἶναι ἡ οὐσία Του· καί νά γνωρίζει ἐπίσης ὅτι ὁ Θεός ἀνταμείβει ἐκείνους πού Τόν ἀγαποῦν. Ἑπομένως γνώση τῆς θείας οὐσίας εἶναι νά ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι δέν μποροῦμε νά γνωρίσουμε τό Θεό μέ τή δύναμη τοῦ νοῦ μας· καί ἄξιο σεβασμοῦ εἶναι ὄχι νά κατανοήσουμε ποιά εἶναι ἡ θεία οὐσία, ἀλλά ὅτι ὑπάρχει οὐσία».

76. Μετάφραση.

«Ἡ ἐλπίδα στόν Κύριο ἔχει μεγάλη δύναμη· εἶναι φρούριο ἀπόρθητο, τεῖχος ἀκαταμάχητο, συμμαχία ἀκατανίκητη, λιμάνι γαλήνιο, πύργος ἀκαταγώνιστος, ὅπλο ἀνίκητο, δύναμη ἀκαταμάχητη, ἡ ὁποία ἀκόμη καί ἀπό τά ἀδιέξοδα βρίσκει διέξοδο. Μέ τήν ἐλπίδα τόν Κύριο ἄοπλοι νίκησαν ὁπλισμένους καί γυναῖκες τούς ἄντρες· ἐπίσης μέ τή δύναμη αὐτή παιδιά ἀναδείχτηκαν μέ πολλή εὐκολία πιό ἰσχυρά καί ἀπό ἐκείνους πού εἶχαν σπουδάσει τήν πολεμική τέχνη.

Καί γιατί ν' ἀπορεῖ κανείς γιά τό ὅτι νίκησαν τούς ἐχθρούς, τή στιγμή πού νίκησαν τόν ἴδιο τόν κόσμο μέ τά ἀπατηλά του θέλγητρα;... Πράγματι, ἡ ἐλπίδα στό Θεό μεταμορφώνει τά πάντα».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

77. ΣΧΕΣΗ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΕΟ
(Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως).

«Ἡ μὲν οὖν πίστις σύντομός ἐστιν, ὡς εἰπεῖν, τῶν κατεπειγόντων γνῶσις, ἡ γνῶσις δὲ ἀπόδειξις τῶν διὰ πίστεως παρειλημμένων ἰσχυρὰ καὶ βέβαιος, διὰ τῆς κυριακῆς διδασκαλίας ἐποικοδομουμένη τῇ πίστει εἰς τὸ ἀμετάπτωτον καὶ μετ' ἐπιστήμης κταταληπτὸν παραπέμπουσα. Καί μοι δοκεῖ πρώτη τις εἶναι μεταβολὴ σωτήριος ἡ ἐξ ἐθνῶν εἰς πίστιν, δευτέρα δὲ ἡ ἐκ πίστεως εἰς γνῶσιν· ἥ δε, εἰς ἀγάπην περαιουμένη, ἐνθένδε ἤδη φίλον φίλῳ τὸ γιγνῶσκον τῷ γιγνωσκομένῳ παρίστησιν».

78. Ο ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ὅταν εἴπω τινί· Παρακάλεσον τὸν Θεόν, δεήθητι αὐτοῦ, ἱκέτευσον αὐτόν, λέγει· Παρεκάλεσα ἅπαξ, δεύτερον, τρίτον, δέκατον, εἰκοστὸν καὶ οὐκέτι οὐκ ἔλαβον. Μὴ ἀποστῆς, ἀδελφέ, ἕως ἂν λάβῃς· τέλος αἰτήσεως ἡ δόσις τοῦ αἰτουμένου. Τότε ἀπόστηθι, ὅταν λάβῃς, μᾶλλον δὲ μηδὲ τότε, ἀλλὰ καὶ τότε παράμενε. Κἂν μὴ λάβῃς, αἴτει, ἵνα λάβῃς· ὅταν δὲ λάβῃς, εὐχαρίστησον, ὅτι ἔλαβες. Εἰσέρχονται πολλοὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀπαρτίζουσι μυρίους στίχους εὐχῆς, καὶ ἐξέρχονται καὶ οὐκ οἴδασι τί εἶπον· τὰ χείλη κινεῖται, ἡ δὲ ἀκοὴ οὐκ ἀκούει. Σὺ οὐκ ἀκούεις τῆς εὐχῆς σου καὶ τὸν Θεὸν θέλεις εἰσακοῦσαι τῆς εὐχῆς σου; Ἔκλινα, λέγεις, τὰ γόνατα· ἀλλ' ἡ διάνοιά σου ἔξω ἐπέτετο· τὸ σῶμα σου ἔνδον τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἡ γνώμη σου

---

77. Περικοπή από τό ἔργο «Στρωματεῖς» Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως (ΒΕΠΕΣ 8, 271-272).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Στή σύντομη περικοπή φαίνεται ἡ τάση τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, καθώς καί ὅλης τῆς ἀλεξανδρινῆς θεολογικῆς Σχολῆς πρός ἀνύψωση τῆς πίστεως σέ γνώση μέ τά μέσα κυρίως τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας.

78. Περικοπή ἀπό τό λόγο τοῦ Χρυσοστόμου «εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χαναναίας» (Ἑ.Π. 52, 458).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή εἶναι γεμάτη παραδείγματα ἀπό τήν καθημερινή ζωή καί τήν Ἁγία Γραφή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

77. Μετάφραση.

«Ἡ πίστη λοιπόν, θά μποροῦσε νά πεῖ κανείς, εἶναι μιά σύντομη γνώση τῶν ἀναγκαίων. Στή συνέχεια ἡ γνώση αὐτή εἶναι ἰσχυρή καί ἀσφαλής ἀπόδειξη ἐκείνων πού ἔχουν γίνει παραδεχτά μέ τήν πίστη. Ἡ ἀπόδειξη οἰκοδομεῖται μέ τή διδασκαλία τοῦ Κυρίου πάνω στήν πίστη καί ὁδηγεῖ στή σταθερότητα καί στήν κατανόηση τῶν θείων ἀληθειῶν μέ ἀκριβή γνώση. Καί νομίζω ὅτι ἡ πρώτη σωτήρια μεταβολή εἶναι ἡ μεταβολή ἀπό τήν εἰδωλολατρεία στή χριστιανική πίστη· δεύτερη, εἶναι ἡ μεταβολή ἀπό τήν πίστη στή γνώση. Ἡ δεύτερη αὐτή μεταβολή, καταλήγοντας στήν ἀγάπη, παρουσιάζει στή συνέχεια ὡς φίλο στό φίλο τόν ἄνθρωπο, πού ἀποκτᾶ τή γνώση, Θεό, πού γίνεται γνωστός».

78. Μετάφραση.

«Ὅταν εἰπῶ σέ κάποιον: παρακάλεσε τόν Θεό, ζήτησέ Του ὅ,τι θέλεις, ἱκέτευσέ Τον, ἀπαντᾶ: παρακάλεσα μία φορά, δύο φορές, τρεῖς, δέκα, εἴκοσι φορές κι ἀκόμη δέν ἔλαβα τίποτε. Νά μή σταματήσεις τήν προσευχή, ἀδερφέ μου, ὥσπου νά λάβεις· δηλαδή ἡ παράκλησή στόν Θεό γιά βοήθεια τελειώνει, ὅταν σοῦ δοθεῖ ἐκεῖνο πού ζητᾶς. Τήν προσευχή λοιπόν νά τή σταματήσεις, ὅταν ἱκανοποιηθεῖ τό αἴτημά σου· ἤ καλύτερα οὔτε τότε, ἀλλά νά ἐξακολουθεῖς καί πάλι νά προσεύχεσαι. Καί ἄν δέ λάβεις, νά ζητᾶς γιά νά λάβεις· ὅταν ὅμως λάβεις, νά εὐχαριστήσεις ἐπειδή ἔλαβες. Μπαίνουν πολλοί στό ναό, σχεδιάζουν καί λένε ἀναρίθμητους στίχους προσευχῆς, καί βγαίνουν χωρίς νά ξέρουν τί εἶπαν· τά χείλη κινοῦνται, ἀλλ' ἡ ἀκοή τῆς ψυχῆς δέν ἀκούει. Σύ ὁ ἴδιος δέν ἀκοῦς τήν προσευχή σου, καί θέλεις νά τήν εἰσακούσει ὁ Θεός; Γονάτισα, λές· ἡ σκέψη σου ὅμως πετοῦσε ἔξω· τό σῶμα σου ἦταν μέσα στήν ἐκκλησία, ἀλλά ὁ νοῦς σου ἔξω· τό στόμα ἔλεγε τήν προσευχή, ἀλλά ἡ σκέψη λογάριαζε τόκους, συμβόλαια, συναλλαγές, χωράφια, κτήματα, συναναστροφές φίλων. Γιατί ὁ διάβολος, ἐπειδή εἶναι πονηρός καί γνωρίζει ὅτι στόν καιρό τῆς προσευχῆς πετυχαίνουμε μεγάλα πράγματα, τότε ἔρχεται ξαφνικά ἐναντίον μας. Πολλές φορές εἴμαστε ξαπλωμένοι στό κρεβάτι καί δέ σκεφτόμαστε τίποτε· ἤρθαμε νά προσευχηθοῦμε καί ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔξω· τὸ στόμα ἔλεγε τὴν εὐχὴν καὶ ἡ διάνοια ἠρίθμει τόκους, συμβόλαια, συναλλάγματα, χωρία, κτήματα, φίλων συνουσίας. Ὁ γὰρ διάβολος πονηρὸς ὢν καὶ εἰδώς, ὅτι ἐν καιρῷ εὐχῆς μεγάλα ἀνύομεν, τότε ἐπέρχεται. Πολλάκις κείμεθα ὕπτιοι ἐν κλίνῃ καὶ οὐδὲν λογιζόμεθα· ἤλθομεν εὔξασθαι καὶ μυρίοι λογισμοί, ἵνα ἐκβάλῃ ἡμᾶς κενούς.

Ταῦτα τοίνυν εἰδὼς ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἀγαπητέ, γίνεσθαι, τὴν Χαναναίαν μίμησαι... Κἂν ἔξω ᾖς, κράζε καὶ λέγε· Ἐλέησόν με, μὴ κινῶν τὰ χείλη, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ βοῶν· καὶ σιωπώντων γὰρ ἀκούει ὁ Θεός. Οὐ ζητεῖται τόπος, ἀλλ' ἀρχὴ τρόπου. Ὁ Ἱερεμίας ἐν βορβόρῳ ἦν καὶ τὸν Θεὸν ἐπεσπάσατο· ὁ Δανιὴλ ἐν λάκκῳ λεόντων καὶ τὸν Θεὸν ἐξευμενίσατο· οἱ παῖδες οἱ τρεῖς ἐν τῇ καμίνῳ ἦσαν καὶ τὸν Θεὸν ὑμνοῦντες ἐδυσώπησαν· ὁ ληστὴς ἐσταυρώθη καὶ οὐκ ἐκώλυσεν ὁ σταυρός, ἀλλὰ παράδεισον ἤνοιξεν· ὁ Ἰὼβ ἐν κοπρίᾳ ἦν καὶ τὸν Θεὸν ἵλεων κατεσκεύασεν· ὁ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους καὶ τὸν Θεὸν ὑπήκοον ἔσχε. Κἂν ἐν βαλανείῳ ᾖς, εὔχου, κἂν ἐν ὁδῷ, κἂν ἐπὶ κλίνης· ὅπου ἐὰν ᾖς, εὔχου. Ναὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, μὴ ζήτει τόπον· γνώμης χρεία μόνον».

79. ΟΙ ΩΦΕΛΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Οὕτω γὰρ ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἐξιέναι δεῖ, ὥσπερ ἐξ ἱερῶν ἀδύτων, ὥσπερ ἐξ αὐτῶν καταβάντας τῶν οὐρανῶν, γενομένους κατεσταλμένους, φιλοσοφοῦντας, ῥυθμῷ πάντα καὶ ποιοῦντας καὶ λέγοντας· καὶ γυνὴ τὸν ἄνδρα ὁρῶσα ἀπὸ συνάξεως ἀναχωροῦντα καὶ τὸν υἱὸν πατὴρ καὶ τὸν πατέρα ὁ παῖς καὶ τὸν δεσπότην ὁ δοῦλος καὶ τὸν φίλον ὁ φίλος καὶ τὸν ἐχθρὸν ὁ ἐχθρός, λαμβανέτωσαν ἅπαντες αἴσθησιν τῆς ἐνταῦθα γενομένης ἡμῖν ὠφελείας· λήψονται δέ, ἂν πραοτέρων, ἂν φιλοσοφωτέρων, ἂν εὐλαβεστέρων ὑμῶν γεγενημένων αἰσθάνωνται. Ἐννόησον οἵας ἀπολαύεις μυσταγωγίας ὁ μεμυημένος

---

79. Περικοπή από τό λόγο τοῦ Χρυσοστόμου «πρός τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν σύναξιν» (Ἑ.Π. 51, 179).

Πραγματικές παρατηρήσεις: μετά τίνων ἀναπέμπεις... μετά τίνων βοᾷς τό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διάβολος μᾶς φέρνει ἀναρίθμητες σκέψεις, γιά νά μᾶς βγάλει ἔξω ἀπό τό ναό χωρίς νά ἔχουμε ὠφεληθεῖ τίποτε.

Ὅταν λοιπόν, ἀγαπητέ, γνωρίζεις ὅτι αὐτά γίνονται στίς προσευχές, νά μιμηθεῖς τή Χαναναία... Καί ἄν εἶσαι ἔξω, νά κράζεις καί νά λές ἐλέησέ με χωρίς νά κινεῖς τά χείλη, ἀλλά φωνάζοντας μέ τή σκέψη δυνατά· γιατί, καί ἄν σιωποῦμε, ὁ Θεός μᾶς ἀκούει. Δέν ἔχει σημασία ὁ τόπος πού γίνεται ἡ προσευχή, ἀλλά ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο γίνεται. Ὁ Ἱερεμίας ἦταν μέσα στό βόρβορο, καί προσέλκυσε κοντά του τό Θεό· ὁ Δανιήλ ἦταν στό λάκκο τῶν λεονταριῶν, καί ἀπέσπασε τήν εὔνοια τοῦ Θεοῦ· οἱ Τρεῖς Παῖδες ἦσαν μέσα στό καμίνι, καί μέ ὕμνους παρακάλεσαν τό Θεό νά τούς βοηθήσει· ὁ ληστής σταυρώθηκε, καί ὁ σταυρός δέν ἐμπόδισε, ἀλλά ἄνοιξε τόν παράδεισο· ὁ Ἰώβ ἦταν σέ ἕνα μέρος μέ κοπριά, καί προσέλκυσε τήν εὔνοια τοῦ Θεοῦ· ὁ Ἰωνᾶς ἦταν στήν κοιλιά τοῦ κήτους, κι ἔκαμε τό Θεό νά τόν ἀκούσει. Καί ἄν εἶσαι μέσα σέ λουτρό, νά προσεύχεσαι, καί ἄν εἶσαι στό δρόμο, καί ἄν εἶσαι στό κρεβάτι· ὅπου καί ἄν εἶσαι, νά προσεύχεσαι. Εἶσαι ναός τοῦ Θεοῦ, νά μή ζητᾶς τόπο· ἡ ἐσωτερική διάθεση καί ἡ σκέψη χρειάζεται μόνο».

79. Μετάφραση.

«Ἔτσι, πράγματι, ἐμεῖς πρέπει νά βγαίνουμε ἀπό τό ναό· σάν νά βγήκαμε ἀπό ἱερά ἄδυτα, σάν νά κατεβήκαμε ἀπό τούς ἴδιους τούς οὐρανούς. Δηλαδή νά ἔχουμε γίνει ἥσυχοι, φιλοσοφημένοι, καί νά κάνουμε καί νά λέμε τά πάντα μέ τάξη. Καί ὅταν ἡ γυναίκα βλέπει τόν ἄντρα της νά φεύγει ἀπό τή λατρευτική σύναξη, καί ὁ πατέρας τό παιδί καί τό παιδί τόν πατέρα καί ὁ ὑπηρέτης τόν κύριο καί ὁ φίλος τό φίλο καί ὁ ἐχθρός τόν ἐχθρό, ἄς κοιτάξουν ὅλοι νά γνωρίσουν τήν ὠφέλεια, πού μᾶς ἔγινε στό ναό. Καί βέβαια θά ἀντιληφθοῦν τήν ὠφέλεια, ἄν διαπιστώσουν ὅτι ἔχετε γίνει πιό ἥμεροι, ὅτι ἔχετε ἀποκτήσει μεγαλύτερη ἀγάπη πρός τήν ἀληθινή σοφία, ὅτι ἔχετε γίνει πιό εὔλαβεῖς. Πρέπει νά ἐννοήσεις ποιά μύηση στά ἱερά μυστήρια ἀπολαμβάνεις, ἐσύ πού ἔχεις μυηθεῖ· μέ ποιούς μαζί ἀπευθύνεις πρός τά

Τρισάγιος· ἐννοεῖ τούς ἀγγέλους, τά Σεραφεῖμ, τά ὁποῖα, κατά τόν Ἠσαΐα, στέκονται κοντά στό θρόνο τοῦ Θεοῦ καί ψάλλουν ἀσταμάτητα τό: «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ» (Ἠσ. στ', 2-3).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σύ, μετὰ τίνων ἀναπέμπεις τὸ μυστικὸν μέλος ἐκεῖνο, μετὰ τίνων βοᾷς τὸ Τρισάγιος. Δίδαξον τοὺς ἔξωθεν, ὅτι μετὰ τῶν Σεραφεὶμ ἐχόρευσας, ὅτι εἰς τὸν δῆμον τὸν ἄνω τελεῖς, ὅτι εἰς τὸν χορὸν ἐνεγράφης τὸν τῶν ἀγγέλων, ὅτι τῷ Δεσπότῃ διελέχθης, ὅτι τῷ Χριστῷ συνεγένου».

80. «ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΣΑΥΤΟΝ»
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ὅσον μέγας εἶ, τοσοῦτον ταπείνου σαυτόν. Ὅταν ἀναβῇς εἰς τὸ ὕψος, ἀσφαλισθῆναι χρείαν ἔχεις, ἵνα μὴ πέσῃς... Τί μέγα φρονεῖς, ἄνθρωπος ὤν, τῆς γῆς συγγενής, ὁμοούσιος τῇ τέφρᾳ ἔν τε τῇ φύσει, ἔν τε τῇ γνώμῃ καὶ τῇ προαιρέσει τῶν πραγμάτων; Σήμερον πλούσιος, αὔριον πένης· σήμερον ὑγιαίνων, αὔριον νοσῶν· σήμερον χαίρων, αὔριον λυπούμενος· σήμερον ἐν δόξῃ, αὔριον ἐν ἀτιμίᾳ· σήμερον ἐν νεότητι, αὔριον ἐν γήρᾳ. Μὴ ἵσταταί τι τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλ' ὥσπερ τῶν ποταμίων ρευμάτων μιμεῖται τὸν δρόμον; Ὁμοῦ τε γὰρ ἐφάνη καὶ σκιᾶς ταχύτερον ἡμᾶς καταλιμπάνει. Τὶ οὖν μέγα φρονεῖς, ἄνθρωπε, ὁ καπνός, ἡ ματαιότης; Ἄνθρωπος γὰρ ματαιότητι ὡμοιώθη. Ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ. Ἐξηράνθη ὁ χόρτος καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσεν».

81. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΝΑ
(Μεγάλου Βασιλείου).

«Πῶς εἰς τὴν σωτήριον ταπεινοφροσύνην καταβησόμεθα, τὸν ὀλέθριον ὄγκον τῆς ὑπερηφανείας καταλιπόντες; Ἐὰν διὰ πάντων ἀσκῶμεν τὸ τοιοῦτο καὶ μηδὲν παρορῶμεν ὡς οὐ παρὰ τοῦτο βλαβησόμενοι. Τοῖς γὰρ ἐπιτηδεύμασιν ὁμοιοῦται ψυχὴ καί, πρὸς ἃ πράτ-

---

80. Περικοπή ἀπό τήν 4η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου στό Ἡσ. στ΄, 1 (Ἑ.Π. 56, 125).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἄνθρωπος γάρ ματαιότητι... αὐτοῦ ἐξέπεσε· φράσεις ἀπό τούς ψαλμ. 143, 4· 102, 15· Ἡσ. μ΄, 8.

81. Περικοπή ἀπό τήν 20ή ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου «Περί ταπεινοφροσύνης» (Ἑ.Π. 31, 537-540).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Κατά τόν Ἰώβ· Ἰδές σχετικά Ἰώβ λα΄, 34. Ὅλη ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄνω τή μυστική ἐκείνη μελωδία· μέ ποιούς λές μεγαλόφωνα τόν Τρισάγιο ὕμνο. Νά διδάξεις μέ τή συμπεριφορά σου τούς ἄλλους, ὅτι ἔλαβες μέρος στόν ἱερό χορό μαζί μέ τά Σεραφείμ, ὅτι βρίσκεσαι στήν οὐράνια πολιτεία, ὅτι γράφτηκες στή χορεία τῶν ἀγγέλων, ὅτι συνομίλησες μέ τόν Κύριο, ὅτι συναναστράφηκες τό Χριστό».

80. Μετάφραση.

«Ὅσο εἶσαι σπουδαῖος, ἄλλο τόσο νά εἶσαι ταπεινός. Ὅταν ἀνεβεῖς ψηλά, ἔχεις ἀνάγκη νά πάρεις τά μέτρα σου, γιά νά μήν πέσεις... Γιατί ἔχεις μεγάλη ἰδέα γιά τόν ἑαυτό σου, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, συγγενής μέ τή γῆ, τό ἴδιο πράγμα μέ τή στάχτη σέ ὅλα: καί στή φύση καί στή γνώμη καί στήν ἐκλογή τῶν πραγμάτων; Σήμερα εἶσαι πλούσιος, αὔριο φτωχός· σήμερα ὑγιής, αὔριο ἄρρωστος· σήμερα χαρούμενος, αὔριο λυπημένος· σήμερα δοξασμένος, αὔριο περιφρονημένος· σήμερα νέος, αὔριο γέρος. Μήπως κάτι ἀπό τά ἀνθρώπινα παραμένει σταθερό; Ἤ μήπως, ἀντίθετα, τό καθετί μιμεῖται τήν κίνηση τῶν ποταμῶν πού κυλοῦν; Δέν προλαβαίνουμε καλά καλά νά τό δοῦμε, καί μᾶς ἐγκαταλείπει πιό γρήγορα καί ἀπό τή σκιά. Γιατί λοιπόν, ἄνθρωπέ μου, ἔχεις ἀλαζονεία, ἐνῶ εἶσαι καπνός, ματαιότητα; Πράγματι, ὁ ἄνθρωπος ταυτίζεται μέ τή ματαιότητα. Οἱ ἡμέρες τῆς ζωῆς του εἶναι σάν χορτάρι. Ξεραίνεται τό χορτάρι καί τό ἄνθος του πέφτει μαραμένο».

81. Μετάφραση.

«Μέ ποιό τρόπο θά φτάσουμε στήν ταπεινοφροσύνη, πού εἶναι σωτήρια ἀρετή; μήπως ὅταν ἀποβάλουμε τό ὀλέθριο ἐξόγκωμα τῆς ὑπερηφάνειας; Καί βέβαια, ἄν σέ ὅλα κάνουμε αὐτή τήν προσπάθεια καί δέν παραμελοῦμε τίποτε μέ τήν πρόφαση ὅτι τάχα δέ θά βλαφτοῦμε. Γιατί ἡ ψυχή ἐξομοιώνεται μ' ἐκεῖνα πού κάνουμε, καί λαβαίνει τόν τύπο ἐκείνων πού κάνει, καί διαμορφώνεται ἀνάλογα πρός αὐτά.

περικοπή εἶναι μιά θαυμάσια προσωπογραφία τοῦ ἀνθρώπου πού ἔχει ταπεινοφροσύνη, καί παρουσιάζει πολλά ἀπό τά χαρακτηριστικά γνωρίσματά του.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τει, τυποῦται καὶ πρὸς ταῦτα σχηματίζεται. Ἔστω σοι καὶ σχῆμα καὶ ἱμάτιον καὶ βάδισμα καὶ καθέδρα καὶ τροφῆς κατάστασις καὶ οἶκος καὶ τὰ ἐν οἴκῳ σκεύη πάντα πρὸς εὐτέλειαν ἠσκημένα· καὶ λόγος καὶ ᾠδὴ καὶ ἡ τοῦ πλησίον ἔντευξις καὶ ταῦτα πρὸς μετριότητα μᾶλλον ἢ πρὸς ὄγκον ὁράτω. Μή μοι κόμπους ἐν λόγῳ σοφιστικούς, μηδὲ ἐν ᾠδαῖς ἡδυφωνίας ὑπερβαλλούσας, μηδὲ διαλέξεις ὑπηρηφάνους καὶ βαρείας· ἀλλ' ἐν ἅπασιν ὑφαίρει τοῦ μεγέθους· χρηστὸς πρὸς τὸν φίλον, ἤπιος πρὸς τὸν οἰκέτην, ἀνεξίκακος πρὸς τοὺς θρασεῖς, φιλάνθρωπος πρὸς τοὺς ταπεινούς, παρηγορῶν κακουμένους, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ἐν ὀδύναις, μηδένα καθάπαξ ὑπερορῶν, γλυκὺς ἐν προσηγορίᾳ, φαιδρὸς ἐν ἀποκρίσει, δεξιός, εὐπρόσιτος ἅπασι, μήτε σεαυτοῦ διεξιὼν ἐγκώμια, μηδὲ ἑτέρους λέγειν παρασκευάζων, μηδὲ λόγον ἄσεμνον ἀποδεχόμενος, ἐπικαλύπτων ὅσα δυνατὸν τῶν σεαυτοῦ πλεονεκτημάτων· ἐπὶ δὲ τοῖς ἁμαρτήμασι κατηγορῶν σεαυτοῦ καὶ μὴ τοὺς ἑτέρων ἐλέγχους ἀναμένων, ἵνα ᾖς, κατὰ τὸν Ἰώβ, ὃς οὐ διετράπη πολυσχλίαν πόλεως ἐπ' αὐτῶν ἐξαγορεῦσαι τὸ ἴδιον πταῖσμα. Μὴ βαρὺς ἐν ἐπιτιμήσεσι γίνου, μηδὲ ταχέως, μηδὲ ἐμπαθῶς ἐξελέγχων (αὔθαδες γὰρ τὸ τοιοῦτο), μηδὲ ἐπὶ μικροῖς καταδικάζων, ὡς ἀκριβοδίκαιος αὐτὸς ὑπάρχων... Μὴ τοίνυν ζημίου σεαυτόν, ἐπὶ ἀνθρώπων φαίνεσθαι βουλόμενος. Ἐπειδὴ Θεὸς μέγας θεατής, φιλοδόξησον ἐπὶ Θεοῦ».

82. Η ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΨΥΧΗ ΚΑΙ ΕΜΨΥΧΗ ΦΥΣΗ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Ὄρος γὰρ ἐστιν ὑψηλόν, βαθείᾳ ὕλῃ κεκαλυμμένον, ψυχροῖς ὕδασι καὶ διαφανέσιν εἰς τὸ κατ' ἄρκτον κατάρρυτον. Τούτου ταῖς ὑπωρείαις πεδίον ὕπτιον ὑπεστόρεσται, ταῖς ἐκ τοῦ ὄρους νοτίσι δι-

---

82. Περικοπή από τή 14η επιστολή τοῦ Μ. Βασιλείου πρός τό Γρηγόριο Ναζιανζηνό (Ἑ.Π. 32, 276-277). Τήν επιστολή αὐτή ἔγραψε ὁ Μ. Βασίλειος από ένα ὡραῖο ἐρημικό μέρος, πού βρισκόταν κοντά στόν Ἴρι ποταμό, ὅπου μόνασε γιά ένα χρονικό διάστημα.

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὅλη ἡ περικοπή μαρτυρεῖ τήν ἀγάπη τοῦ Μ. Βασιλείου πρός τή φύση. Γενικά ὅλοι οἱ Πατέρες, σχετικά μέ τή φύση, εἶχαν βιώματα ἀνάλογα πρός ἐκεῖνα πού εἶχε ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, ὁ ὁποῖος στό «μανιφέστο», πού βάζει μπροστά στόν «Λαμπριάτικον Ψάλτην», ὁμολογεῖ:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καί ἡ ἐμφάνιση καί τό ἔνδυμα καί ὁ τρόπος τοῦ βαδίσματος καί τό κάθισμα καί ὁ τρόπος τῆς τροφῆς καί τό σπίτι καί τά σκεύη τοῦ σπιτιοῦ ἄς εἶναι ὅλα τακτοποιημένα μέ ἁπλότητα· ἀκόμη καί ὁ λόγος καί τό ἄσμα καί ἡ συνάντηση μέ τόν πλησίον, καί αὐτά ἄς ἀποβλέπουν καλύτερα στή χρήση τοῦ μέτρου, παρά στήν ἐπιδεικτική ἐξόγκωση.

Νά μή μοῦ χρησιμοποιεῖς σοφιστικούς καμπασμούς στό λόγο, οὔτε στά ἄσματα ὑπερβολικά γλυκιές φωνές, οὔτε συζητήσεις ὑπερήφανες καί φορτικές γιά τούς ἄλλους, ἀλλά σέ ὅλα νά ἐλαττώνεις τήν ἐπιδεικτική μεγαλοποίηση. Νά εἶσαι ὠφέλιμος στό φίλο, ἥμερος πρός τόν ὑπηρέτη, ἀνεξίκακος πρός τούς θρασεῖς, φιλάνθρωπος πρός ἐκείνους πού βρίσκονται σέ χαμηλή κοινωνική κατάσταση. Νά παρηγορεῖς τούς πάσχοντες. Νά ἐπισκέπτεσαι ἐκείνους πού βρίσκονται σέ θλίψεις. Νά μήν περιφρονεῖς κανέναν ἀπολύτως. Νά εἶσαι εὐχάριστος στήν προσφώνηση, ἀνοιχτόκαρδος στήν ἀπάντηση, βολικός, εὐκολόπιστος σέ ὅλους. Νά μήν ἐγκωμιάζεις τόν ἑαυτό σου, οὔτε καί τούς ἄλλους νά παρακινεῖς νά σέ ἐγκωμιάζουν. Νά μή δέχεσαι ἄσεμνο λόγο. Νά κρύβεις ὅσα μπορεῖς ἀπό τά πλεονεκτήματά σου. Γιά τά ἁμαρτήματά σου νά γίνεσαι ὁ ἴδιος κατήγορος τοῦ ἑαυτοῦ σου καί νά μήν ἀναμένεις τούς ἐλέγχους τῶν ἄλλων, ὥστε νά μοιάζεις μέ τόν Ἰώβ, ὁ ὁποῖος δέν ἀπέφυγε τόν πολύ ὄχλο τῆς πόλεως, γιά νά ἐξομολογηθεῖ μπροστά τους τό σφάλμα του. Νά μήν εἶσαι αὐστηρός στίς ἐπιπλήξεις καί νά μήν ἐλέγχεις γρήγορα καί μέ ἐμπάθεια (γιατί αὐτό εἶναι αὐθάδεια)· οὔτε νά καταδικάζεις τόν ἄλλο γιά μικρά σφάλματα, σάν νά εἶσαι σύ ἀκριβοδίκαιος... Νά μή βλάπτεις λοιπόν τόν ἑαυτό σου, θέλοντας νά φαίνεσαι σπουδαῖος στούς ἀνθρώπους. Ἐπειδή ὁ Θεός εἶναι ὁ μέγας θεατής, νά στρέψεις τή φιλοδοξία σου στό Θεό».

82. Μετάφραση.

«Ἐδῶ ὑπάρχει ἕνα ψηλό βουνό, σκεπασμένο μέ πυκνό δάσος. Τό βουνό αὐτό στό βορινό μέρος κατακλύζεται ἀπό ψυχρά καί ὁλοκάθαρα νερά. Στούς πρόποδές του ὑπάρχει μιά πεδινή ἔκταση, τήν

«Ἐν ὅσῳ ζῶ καὶ ἀναπνέω καὶ σωφρονῶ, δὲν θὰ παύσω πάντοτε νὰ ὑμνῶ μετὰ λατρείας τὸν Χριστόν μου, νὰ περιγράφω μετ' ἔρωτος τὴν φύσιν...».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ηνεκῶς πιαινόμενον. Ὕλη δὲ τούτῳ αὐτομάτως περιφυεῖσα ποικίλων καὶ παντοδαπῶν δένδρων, μικροῦ δεῖν, ἀντὶ ἕρκους αὐτῷ γίνεται, ὡς μικρὰν εἶναι πρὸς τοῦτο καὶ τὴν Καλυψοῦς νῆσον, ἥν δὴ πασῶν πλέον Ὅμηρος εἰς κάλλος θαυμάσας φαίνεται. Καὶ γὰρ οὐδὲ πολὺ ἀποδεῖ τοῦ νῆσος εἶναι, ἕνεκά γε τοῦ πανταχόθεν ἐρύμασι περιείργεσθαι. Φάραγγες μὲν γὰρ αὐτῷ βαθεῖαι κατὰ δύο μέρη περιερρώγασι· κατὰ πλευρὰν δὲ ἀπὸ κρημνοῦ ὁ ποταμὸς ὑπορρέων, τεῖχός ἐστι καὶ αὐτὸς διηνεκὲς καὶ δυσέμβατον... Ὁ δέ, ὀξύτατα ὧν ἐγὼ οἶδα ποταμῶν ρέων, βραχύ τι τῇ γείτονι πέτρᾳ περιτραχύνεται· ἀφ' ἧς ἀναχεόμενος, εἰς δίνην βαθεῖαν περιειλεῖται· ὅψιν δὲ ἡδίστην ἐμοὶ καὶ παντὶ θεατῇ παρεχόμενος καὶ χρείαν τοῖς ἐπιχωρίοις αὐταρκεστάτην, ἰχθύων τε πλῆθος ἀμύθητον ταῖς δίνας ἐντρέφων. Τὶ δεῖ λέγειν τὰς ἐκ τῆς γῆς ἀναπνοὰς ἢ τὰς ἐκ τοῦ ποταμοῦ αὔρας; Τό γε μὴν τῶν ἀνθέων πλῆθος ἢ τῶν ᾠδικῶν ὀρνίθων ἄλλος μὲν ἄν τις θαυμάσειεν· ἐμοὶ δὲ οὐ σχολὴ τούτοις προσέχειν τὸν νοῦν. Ὃ δὲ μέγιστον εἰπεῖν ἔχομεν τοῦ χωρίου, ὅτι, πρὸς πᾶσαν ὑπάρχον καρπῶν φορὰν ἐπιτήδειον, δι' εὐκαιρίαν τῆς θέσεως ἥδιστον ἐμοὶ πάντων καρπῶν τὴν ἡσυχίαν τρέφει· οὐ μόνον καθότι τῶν ἀστικῶν θορύβων ἀπήλλακται· ἀλλ' ὅτι οὔτε ὁδίτην τινὰ παραπέμπει πλὴν τῶν κατὰ θήραν ἐπιμιγνυμένων ἡμῖν. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ θηροτρόφος ἐστίν, οὐχὶ ἄρκτων ἢ λύκων, μὴ γένοιτο!, ἀλλ' ἐλάφων ἀγέλας καὶ αἰγῶν ἀγρίων καὶ λαγωοὺς βόσκει καὶ εἴ τι τούτοις ὅμοιον».

83. Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΥΛΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, φησίν, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε». Καθεζόμενος ἐπὶ τραπέζης, προσεύχου· προσφερόμενος τὸν ἄρτον, τῷ δεδωκότι τὴν χάριν ἀποπλήρου· οἴνῳ

---

83. Περικοπή από τό λόγο τοῦ Μ. Βασιλείου στή μάρτυρα Ἰουλίττα (Ἑ.Π. 31, 244).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Εἴτε γὰρ ἐσθίετε... ποιεῖτε»· Α΄ Κορ. ι΄, 31. Ὅλα τά ὑλικά ἀγαθά θεωροῦνται ἀπό τούς Πατέρες ὡς εὐλογία Θεοῦ. Μέ τήν ἐπίδραση τῆς διδασκαλίας τους τά λειτουργικά κείμενα τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχουν εὐχές «εἰς χωράφια, κήπους, ἀμπελῶνας», «ἐπὶ εὐλογήσει σπόρου», «εἰς μετάληψιν σταφυλῆς», «ἐπὶ εὐλογήσει οἴνου», «εἰς τὸ εὐλογῆσαι ἅλας» κτλ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁποία κάνουν πολύ εὔφορη τά νερά τοῦ βουνοῦ. Τό τοπίο αὐτό τό περιβάλλει, σάν φράκτης σχεδόν, δάσος ἀπό δέντρα κάθε εἴδους καί ποικιλίας, πού φύτρωσαν ὁλόγυρα μόνα τους. Εἶναι τέτοια ἡ ὀμορφιά του, ὥστε καί τό νησί τῆς Καλυψῶς, τό ὁποῖο φαίνεται ὅτι ὁ Ὅμηρος τό θαύμασε περισσότερο ἀπ' ὅλα γιά τήν ὀμορφιά του, νά ὑστερεῖ σέ σύγκριση πρός αὐτό.

Καί πράγματι, δέν ὑπολείπεται καί πολύ ἀπό νησί, γιατί περικλείεται ὁλόγυρα μέ φυσικά περιφράγματα. Καί συγκεκριμένα, βαθιά φαράγγια τό διασχίζουν τριγύρω σέ δύο μέρη. Ἐπίσης τό ποτάμι πού κυλᾶ πρός τά κάτω, δίπλα ἀπό τόν γκρεμό, εἶναι καί αὐτό κατά κάποιο τρόπο ἕνα συνεχές καί δύσβατο τεῖχος. Τό ποτάμι τοῦτο, καθώς τρέχει πιό ὁρμητικά ἀπό τά ποτάμια πού γνωρίζω ἐγώ, ἀγριεύει γιά λίγο προσκρούοντας στό γειτονικό βράχο· ἀπό ἐδῶ τά νερά του, γυρίζοντας πρός τά πίσω, σχηματίζουν ἕναν βαθύ ὑδατοστρόβιλο. Τό θέαμα τοῦτο εἶναι πολύ εὐχάριστο σ' ἐμένα καί σέ κάθε θεατή. Ἐπίσης τό ποτάμι ὠφελεῖ πολύ τούς κατοίκους, ἐπειδή στίς δίνες του τρέφει πολλά ψάρια. Καί τώρα τί πρέπει νά εἰπῶ γιά τά δροσερά ἀεράκια, πού ἔρχονται ἀπό τήν κατάφυτη γῆ, ἤ γιά τά δροσερά ἀεράκια, πού ἔρχονται ἀπό τό ποτάμι; Βέβαια, ἄλλος θά μποροῦσε νά θαυμάσει τό πλῆθος τῶν λουλουδιῶν καί τῶν ὠδικῶν πουλιῶν. Σ' ἐμένα ὅμως δέν ὑπάρχει ἐλεύθερος χρόνος, γιά νά ἔχω τό νοῦ μου καί σ' αὐτά. Ἀλλά ἡ μεγαλύτερη ὠφέλεια, πού ἔχουμε ἀπό τό τοπίο, εἶναι τό γεγονός ὅτι, ἐνῶ τοῦτο εἶναι κατάλληλο γιά κάθε παραγωγή καρπῶν ἐξαιτίας τῆς κατάλληλης θέσεώς του, μοῦ παρέχει τήν ἡσυχία ὡς τόν πιό γλυκό ἀπ' ὅλους τούς καρπούς. Καί τοῦτο, ὄχι μόνο γιατί εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπό τούς θορύβους τῆς πόλεως,ἀλλά καί γιατί δέν ἀφήνει νά περάσει πρός τά ἐδῶ κανείς ὁδοιπόρος, ἐκτός ἀπό ἐκείνους πού συναναστρέφονται μαζί μας κατά τό χρόνο πού ἀσχολοῦνται μέ τό κυνήγι. Γιατί, ἐκτός ἀπό τά ἄλλα, ὁ τόπος τρέφει καί διάφορα ζῶα, ὄχι βέβαια ἀρκοῦδες ἤ λύκους, ἄς μή γίνει τέτοιο πράγμα!, ἀλλά κοπάδια ἐλάφια καί ἄγριες γίδες, λαγούς καί ἄλλα τέτοια ζῶα».

83. Μετάφραση.

«Εἴτε τρῶτε, λέγει ὁ Ἀπ. Παῦλος, εἴτε πίνετε, εἴτε κάνετε ὁτιδήποτε ἄλλο, ὅλα νά τά κάνετε γιά τή δόξα τοῦ Θεοῦ». Λοιπόν, ὅταν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ ἀσθενὲς τοῦ σώματος ὑπερείδων, μέμνησο τοῦ παρεχομένου σοι τὸ δῶρον εἰς εὐφροσύνην καρδίας καὶ παραμυθίαν ἀρρωστημάτων. Παρῆλθεν ἡ χρεία τῶν βρωμάτων; Ἡ μέντοι μνήμη τοῦ εὐεργέτου μὴ παρερχέσθω. Τὸν χιτῶνα ἐνδυόμενος, εὐχαρίστει τῷ δεδωκότι· τὸ ἱμάτιον περιβαλλόμενος, αὔξησον τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην, ὃς καὶ χειμῶνι καὶ θέρει ἐπιτήδεια ἡμῖν σκεπάσματα ἐχαρίστατο, τήν τε ζωὴν ἡμῶν συντηροῦντα καὶ τὸ ἄσχημον περιστέλλοντα. Ἐπληρώθη ἡ ἡμέρα; Εὐχαρίστει τῷ τὸν ἥλιον μὲν εἰς ὑπηρεσίαν τῶν ἡμερινῶν ἔργων χαρισαμένῳ ἡμῖν, πῦρ δὲ παρασχομένῳ τοῦ φωτίζειν τὴν νύκτα καὶ ταῖς λοιπαῖς χρείαις ταῖς κατὰ τὸν βίον ὑπηρετεῖν».

84. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΊ ΣΩΜΑ. Η ΑΦΘΑΡΣΙΑ ΩΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Ἀνάστασίς ἐστιν ἡ εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς φύσεως ἡμῶν ἀποκατάστασις... Στάχυες γὰρ ὄντες κατ' ἀρχάς, ἐπειδὴ τῷ καύσωνι τῆς κακίας κατεξηράνθημεν, ὑπολαβοῦσα ἡμᾶς ἡ γῆ διὰ τοῦ θανάτου λυθέντας, πάλιν κατὰ τὸ ἔαρ τῆς ἀναστάσεως στάχυν ἀναδείξει τὸν γυμνὸν τοῦτον κόκον τοῦ σώματος, εὐμεγέθη τε καὶ ἀμφιλαφῆ καὶ ὄρθιον καὶ εἰς τὸ οὐράνιον ὕψος ἀνατεινόμενον, τῇ ἀφθαρσίᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν θεοπρεπῶν γνωρισμάτων ὡραϊζόμενον. Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν».

85. Η ΚΑΛΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΝΗΣΤΕΙΑΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου;).

«Καθάπερ οὖν χειμῶνος παρελθόντος καὶ θέρους φανέντος, ἕλκει μὲν πρὸς τὸ πέλαγος τὸ πλοῖον ὁ ναύτης, ἀποσμήχει δὲ ὁ στρατι-

---

84. Περικοπή από τό λόγο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως» (Ἑ.Π. 46, 148 καί 157).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὅλη ἡ περικοπή μᾶς ὑπενθιμίζει τή διδασκαλία τοῦ Ἀπ. Παύλου στήν Α΄ Κορ. κεφ. ιε΄.

85. Ἀποσπάσματα από τήν 3η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου «εἰς ἀνδριάντας» (Ἑ.Π. 49, 47-59).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κάθεσαι στό τραπέζι, νά προσεύχεσαι· ὅταν τρῶς τό ψωμί, νά εὐχαριστεῖς ἐκεῖνον πού στό ἔχει δώσει· ὅταν πίνεις τό κρασί καί τονώνεις μέ αὐτό τήν ἀσθενική φύση τοῦ σώματός σου, νά θυμᾶσαι ἐκεῖνον πού σοῦ παρέχει τό δῶρο αὐτό, γιά νά σοῦ δημιουργεῖ ψυχική ἀγαλλίαση καί νά σέ ἀνακουφίζει, ὅταν εἶσαι ἄρρωστος. Περνᾶ ἡ ἀνάγκη τῶν τροφῶν; Ἄς μήν περνᾶ ὅμως ἡ θύμηση τοῦ εὐεργέτη. Ὅταν φορεῖς τό πουκάμισο, νά ἐκφράζεις εὐχαριστία σ' ἐκεῖνον πού στό ἔχει δώσει· ὅταν φορεῖς τό πανωφόρι, νά ἀγαπήσεις περισσότερο τό Θεό, ὁ ὁποῖος καί γιά τό χειμώνα καί γιά τό καλοκαίρι μᾶς χάρισε τά κατάλληλα ἐνδύματα, τά ὁποῖα προστατεύουν τή ζωή μας καί κρύβουν τήν ἀσχήμια μας. Τελειώνει ἡ ἡμέρα; Νά εὐχαριστεῖς Αὐτόν πού μᾶς χάρισε τόν ἥλιο, γιά νά κάνουμε τίς ἐργασίες τῆς ἡμέρας, καί μᾶς ἔδωσε τή φωτιά, γιά νά μᾶς φωτίζει τή νύχτα καί γιά νά ἐξυπηρετεῖ τίς ὑπόλοιπες ἀνάγκες τῆς ζωῆς».

84. Μετάφραση.

«Ἀνάσταση εἶναι τό νά ἀποκτήσει ἡ φύση μας πάλι τήν παραδεισιακή της κατάσταση... Ἐφόσον κατά κάποιο τρόπο μοιάζουμε μέ τά στάχυα, ἔχουμε καταξεραθεῖ ἀπό τή φοβερή ξέστη τῆς ἁμαρτίας. Ἡ γῆ ὅμως πού μᾶς δέχτηκε, ἀφοῦ διαλυθήκαμε μέ τό θάνατο, θά ἀναδείξει στήν ἄνοιξη τῆς ἀναστάσεως τό σῶμα μας, πού μοιάζει μέ γυμνό σπόρο, σέ ἕνα στάχυ ψηλό, λικνιζόμενο, ὄρθιο καί διευθυνόμενο πρός τό ὕψος τοῦ οὐρανοῦ· σ' ἕνα στάχυ στολισμένο μέ τήν ἀφθαρσία καί τά ἄλλα θεϊκά γνωρίσματα. Πραγματικά, πρέπει ἡ θνητή τούτη φύση μας νά ντυθεῖ τήν ἀφθαρσία».

85. Μετάφραση.

«Λοιπόν, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν περάσει ὁ χειμώνας καί ἀρχίσει τό καλοκαίρι, ὁ ναυτικός τραβᾶ τό πλοῖο του στή θάλασσα, ὁ στρατιώτης καθαρίζει τά ὅπλα του καί ἑτοιμάζει τό ἄλογο γιά τόν πόλεμο, ὁ γεωργός ἀκονίζει τό δραπάνι του, ὁ ὁδοιπόρος ἀρχίζει μέ θάρρος μακρινό ἀποδημητικό ταξίδι καί ὁ ἀθλητής γδύνεται καί γυμνώνεται, γιά νά λάβει μέρος στούς ἀγῶνες· τό ἴδιο πρέπει νά κάμουμε καί ἐμεῖς τώρα πού ἄρχισε ἡ νηστεία σάν κάποιο πνευματικό καλοκαίρι. Δηλαδή, ὡς στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, ἄς καθαρίσουμε τά πνευματικά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ώτης τὰ ὅπλα καὶ παρασκευάζει τὸν ἵππον εἰς πόλεμον, καὶ γεωργὸς ἀκονᾷ δρέπανον καὶ ὁδοιπόρος θαρρῶν ἀποδημίας ἅπτεται μακρᾶς καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀθλητὴς ἀποδύεται καὶ γυμνοῦται· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς, καθάπερ θέρους πνευματικοῦ τινος τῆς νηστείας φανείσης, καὶ ὡς στρατιῶται τὰ ὅπλα ἀποσμήξωμεν καὶ ὡς γεωργοὶ τὴν δρεπάνην ἀκονήσωμεν καὶ ὡς κυβερνῆται πρὸς τὰ κύματα τῶν ἀτόπων ἐπιθυμιῶν τοὺς λογισμοὺς ἀντιτάξωμεν καὶ ὡς ὁδῖται τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀποδημίας ἁψώμεθα καὶ ὡς ἀθληταὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀποδυσώμεθα. Ὁ γὰρ πιστὸς καὶ γεωργὸς καὶ κυβερνήτης καὶ στρατιώτης καὶ ἀθλητὴς καὶ ὁποιπόρος ἐστί... Νηστείαν δὲ οὐ ταύτην λέγω τὴν τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ νηστείαν, οὐ τὴν τῶν βρωμάτων ἀποχὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων... Φάρμακόν ἐστιν ἡ νηστεία, ἀλλὰ τὸ φάρμακον, κἂν μυριάκις ὠφέλιμον ᾖ, πολλάκις ἄχρηστον γίνεται διὰ τὴν ἀπειρίαν τοῦ χρωμένου. Καὶ γὰρ καὶ καιρὸν εἰδέναι χρή, καθ' ὅν δεῖ τοῦτο ἐπιτιθέναι, καὶ ποσότητα αὐτοῦ τοῦ φαρμάκου καὶ σώματος κρᾶσιν τὴν δεχομένην καὶ χώρας φύσιν καὶ ὥραν ἔτους καὶ δίαιταν κατάλληλον καὶ πολλὰ ἕτερα· ὧν ὅπερ ἂν παροφθείη, τοῖς ἄλλοις λυμανεῖται πᾶσι τοῖς εἰρημένοις».

86. Ο ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΩΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ (Μεγάλου Βασιλίου).

«Ψυχὴν ἔλαβες νοεράν, δι' ἧς Θεὸν περινοεῖς, τῶν ὄντων τὴν φύσιν λογισμῷ καθορᾷς, σοφίας δρέπῃ καρπὸν ἥδιστον. Πάντα μέν σοι τὰ χερσαῖα ζῷα, ἥμερά τε καὶ ἄγρια, πάντα δὲ τὰ ἐν ὕδασι διαιτώμενα, καὶ ὅσα τὸν ἀέρα διαπέταται τοῦτον, δοῦλά ἐστι καὶ ὑποχείρια. Οὐ σὺ μέντοι τέχνας ἐξεῦρες καὶ πόλεις συνεστήσω καὶ ὅσα ἀναγκαῖα καὶ ὅσα πρὸς τρυφὴν ἐπενόησας; Οὐ βάσιμά σοι τὰ πελάγη διὰ τὸν λόγον; Οὐ γῆ καὶ θάλαττα ὑπηρετεῖ τῷ βίῳ τῷ σῷ; Οὐκ ἀὴρ καὶ οὐρανὸς καὶ ἀστέρων χορεῖαι σοὶ τὴν ἑαυτῶν ἐπιδείκνυνται τάξιν;».

---

86. Περικοπή από τήν ομιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στό «Πρόσεχε σεαυτῷ» (Ε.Π. 31, 212).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Οὐκ ἀὴρ...καὶ ἀστέρων χορεῖαι τὴν ἑαυτῶν ἐπι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μας ὅπλα· ὡς γεωργοί, ἄς ἀκονίσουμε τό δραπάνι τῆς πίστεώς μας· ὡς κυβερνῆτες, ἄς ἀντιτάξουμε τή λογική στά κύματα τῶν ἄτοπων ἐπιθυμιῶν· ὡς ὁδοιπόροι, ἄς ἀρχίσουμε τό ἀποδημητικό ταξίδι πρός τόν οὐρανό· ὡς ἀθλητές, ἄς ἑτοιμαστοῦμε γιά τούς πνευματικούς ἀγῶνες ἐναντίον τοῦ κακοῦ.

Γιατί ὁ πιστός εἶναι καί γεωργός καί κυβερνήτης καί στρατιώτης καί ἀθλητής καί ὁδοιπόρος... Ὡς νηστεία ὅμως δέν ἐννοῶ τή νηστεία πού ἐννοοῦν οἱ πολλοί, ἀλλά τή σωστή νηστεία· δηλαδή ὄχι μόνο τήν ἀποχή ἀπό τίς τροφές, ἀλλά καί ἀπό τά ἁμαρτήματα... Ἡ νηστεία εἶναι φάρμακο· τό φάρμακο ὅμως, καί ἀναρίθμητες φορές ἄν εἶναι ὠφέλιμο, συχνά γίνεται ἄχρηστο ἐξαιτίας τῆς ἄγνοιας ἐκείνου πού τό χρησιμοποιεῖ. Καί πράγματι, πρέπει νά γνωρίζουμε τό χρόνο πού πρέπει νά τό χρησιμοποιήσουμε, τήν ποσότητα πού πρέπει νά δώσουμε, τήν κράση τοῦ σώματος, στό ὁποῖο θά τό χρησιμοποιήσουμε, τίς τοπικές συνθῆκες, τήν ἐποχή τοῦ ἔτους, τήν κατάλληλη δίαιτα καί πολλά ἄλλα. Ὁποιοδήποτε ἀπό αὐτά δέ ληφθεῖ ὑπόψη, θά βλάψει ὅλα ἐκεῖνα πού ἔχουν ἀναφερθεῖ».

86. Μετάφραση.

«Ἔλαβες λογική ψυχή, μέ τήν ὁποία σκέφτεσαι καλά τό Θεό, ἐρευνᾶς μέ τή σκέψη σου τή φύση τῶν ὄντων, θερίζεις τό γλυκύτατο καρπό τῆς σοφίας. Ὅλα τά ζῶα τῆς ξηρᾶς, ἥμερα καί ἄγρια, καί τῆς θάλασσας καί τά πετεινά εἶναι ὑπηρέτες σου καί τά ἐξουσιάζεις. Μήπως ἐσύ δέ βρῆκες τέχνες, δέν ἵδρυσες πόλεις καί δέν ἐπινοήσες ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα γιά τή ζωή σου καί ὅσα σέ τέρπουν; Μήπως τά πέλαγα δέν εἶναι πλωτά πρός χάρη σου ἐξαιτίας τοῦ λογικοῦ σου; Μήπως ἡ ξηρά καί ἡ θάλασσα δέν ἐξυπηρετοῦν τή ζωή σου; Μήπως δέ σοῦ δείχνουν τήν τάξη τους ὁ ἀέρας, ὁ οὐρανός καί οἱ κυκλικές κινήσεις τῶν ἄστρων;».

δείκνυνται τάξιν; Σ' αὐτή τήν ἐποχή τοῦ γεωκεντρικοῦ κοσμοειδώλου ὁ Βασίλειος συσχέτιζε τήν ἐπιστημονικοτεχνική πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν οὐρανό καί τούς ἀστέρες. Ἄραγε τί θά ἔλεγε, ἄν ζοῦσε στή σημερινή ἐποχή τῶν διαστημικῶν πτήσεων;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

87. Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΩΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Τὶς ἐδίδαξε τὴν μέλισσαν ἐργάζεσθαι τὸν κηρὸν καὶ σὺν ἐκείνῳ τὸ μέλι; Τὶς τὴν πίτυν καὶ τερέβινθον καὶ τῆς μαστίχης τὸ δένδρον τὸν λιπαρὸν ἐκεῖνον χυμὸν ἀποστάζειν ἐποίησεν; Ἢ τὶς τὴν Ἰνδῶν χώραν ἐδημιούργησε ξηρῶν καρπῶν καὶ εὐωδῶν μητέρα; Τὶς τὴν ἐλαίαν ἔφυσε, πόνων σωματικῶν καὶ ἀλγηδόνων ἐπίκουρον; Τὶς ἔδωκε ἡμῖν ριζῶν καὶ βοτανῶν διάγνωσιν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ποιοτήτων μάθησιν; Τὶς τὴν ποιητικὴν τῆς ὑγείας ἰατρικὴν συνεστήσατο; Τὶς ἀνῆκεν ἐκ τῆς γῆς θερμῶν ὑδάτων πηγὰς ἰωμένας; Καὶ προσήκει εὐκαίρως εἰπεῖν τὸ τοῦ Βαρούχ· Οὗτος (ὁ Θεὸς) ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο τέχναι ἔμπυροι καὶ πυρὸς χωρὶς καὶ ἄλλαι ἔνυδροι καὶ μυρίαι τῶν ἐπιτηδευμάτων εὑρέσεις, ἵνα ταῖς τοῦ βίου χρείαις ἀνενδεὴς ἡ διακονία γένηται. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς οὕτως, ὁ πρῶτος τῆς εὐποιΐας εὑρετὴς καὶ τῶν ἡμῖν ἀναγκαίων πλούσιος ὁμοῦ καὶ συμπαθὴς χορηγός».

88. ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΡΓΙΑ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Μὴ ἐπαισχυνώμεθα τέχναις, μηδὲ ὄνειδος εἶναι νομίζωμεν ἐργασίαν, ἀλλὰ ἀργίαν καὶ τὸ μὴ ἔχειν τι ποιεῖν. Εἰ γὰρ ὄνειδος ἦν τὸ ἐργάζεσθαι, οὐκ ἂν αὐτὸ μετῆλθεν ὁ Παῦλος, οὐκ ἂν τοὺς μὴ ἐργαζομένους ἐκέλευσε μηδὲ ἐσθίειν. Ἁμαρτία γὰρ μόνον ἐστὶν ὄνειδος· ταύτην δὲ ἀργία τίκτειν εἴωθε καὶ οὐ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν πονηρίαν... Ὅπερ γὰρ ἐστιν ὁ χαλινὸς τῷ ἵππῳ,

---

87. Περικοπή από τόν 1ο λόγο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «περί φιλοπτωχείας καί εὐποιΐας» (Ε.Π. 46, 464).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Στήν περικοπή αὐτή ὁ Γρηγόριος Νύσσης παρουσιάζει τίς διάφορες μορφές τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ ὡς δῶρο τοῦ Θεοῦ καί ὡς συνέχεια τοῦ εὐεργετικοῦ Του ἔργου μέσα στόν κόσμο. Ἐπίσης ἐπισημαίνει ποιός πρέπει νά εἶναι ὁ σκοπός τῆς τεχνικῆς προόδου («ἵνα ταῖς τοῦ βίου χρείαις ἀνενδεής ἡ διακονία γένηται»).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

87. Μετάφραση.

«Ποιός δίδαξε τή μέλισσα νά κατασκευάζει τό κερί καί τό μέλι; Ποιός ἔκαμε τό πεῦκο, τήν κοκκορεβιθιά καί τό μαστιχόδεντρο νά στάζουν τόν λιπαρό ἐκεῖνο χυμό; Ἤ ποιός ἔκαμε τή χώρα τῶν Ἰνδιῶν μητέρα τῶν ξηρῶν καί ἀρωματικῶν καρπῶν; Ποιός φύτεψε τήν ἐλιά, πού μᾶς βοηθεῖ μέ τό λάδι της στούς σωματικούς πόνους καί στίς ὀδύνες; Ποιός μᾶς ἔδωσε τή δυνατότητα νά διακρίνουμε τίς ρίζες καί τά βότανα πού ἔχουν θεραπευτική δύναμη, καί νά γνωρίζουμε τίς εἰδικές θεραπευτικές τους ἰδιότητές; Ποιός ἵδρυσε τήν ἰατρική πού μᾶς θεραπεύει, ὅταν ἀρρωσταίνουμε; Ποιός ἔβγαλε ἀπό τή γῆ θερμές ἰαματικές πηγές; Καί μέ τήν εὐκαιρία πρέπει νά ποῦμε τό λόγο τοῦ προφήτη Βαρούχ: Αὐτός (ὁ Θεός) βρῆκε κάθε ὁδό ἐπιστήμης καί τήν ἔδωσε στό παιδί Του Ἰακώβ καί στόν ἀγαπημένο Του Ἰσραήλ.

Γιά τοῦτο ἀκριβῶς ὑπάρχουν τέχνες πού χρησιμοποιοῦν τή φωτιά καί ἄλλες πού δέν τή χρησιμοποιοῦν, καί ἄλλες πού χρησιμοποιοῦν τό νερό, καί ἀναρίθμητες ἐφευρέσεις τῶν ἐπαγγελμάτων· γιά νά ἐξυπηρετοῦνται δηλαδή χωρίς ἔλλειψη οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς. Καί ὁ Θεός κατ' αὐτό τόν τρόπο εἶναι ὁ πρῶτος ἐφευρέτης τῶν καλῶν ἔργων καί ἐκεῖνος πού μᾶς χορηγεῖ πλουσιοπάροχα καί μέ συμπάθεια ὅλα τά ἀναγκαῖα γιά τή ζωή μας».

88. Μετάφραση.

«Ἄς μήν ντρεπόμαστε γιά τίς χειρωνακτικές ἐργασίες· οὔτε νά νομίζουμε ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι αἰτία γιά κατηγορία· αἰτία γιά κατηγορία εἶναι ἡ ἀργία καί τό νά μήν ἔχουμε νά κάνουμε κάτι. Γιατί, ἄν ἡ ἐργασία ἦταν ἐντροπή, δέ θά τήν ἐπιδίωκε ὁ Παῦλος, οὔτε θά παράγγελνε σ' ἐκείνους πού δέν ἐργάζονται, νά μήν τρῶνε. Ντροπή, πραγματικά, εἶναι μόνο ἡ ἁμαρτία. Τήν ἁμαρτία ὅμως, καί μάλιστα ὄχι μία ἤ δύο καί τρεῖς μορφές ἁμαρτίας, ἀλλά ὅλη μαζί τήν κακία, τή

---

88. Περικοπή ἀπό τόν 1ο λόγο τοῦ Χρυσοστόμου στό «Ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καί Ἀκύλαν» (Ρωμ. ιστ΄, 3) (Ἑ.Π. 51, 193-194 καί 196).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὄνειδος· εἶναι καταφανής ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἡσιόδου, ὁ ὁποῖος ἔλεγε: «ἔργον δ' οὐδέν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος». **μηδέ ἐσθίειν**· Β΄ Θεσ. γ΄, 10: «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδέ ἐσθιέτω».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦτο τὸ ἔργον τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ... Οὐκ ἔστι τῶν πάντων οὐδέν, ὃ μὴ διὰ τῆς ἀργίας ἀπόλλυται. Καὶ γὰρ ὕδωρ, τὸ μὲν ἑστηκὸς σήπεται, τὸ δὲ τρέχον καὶ πανταχοῦ πλανώμενον τὴν ἀρετὴν διασῴζει τὴν ἑαυτοῦ· καὶ σίδηρος, ὁ μὲν ἐν ἀργίᾳ κείμενος, ἁπαλώτερός τε καὶ φαυλότερος, ἰῷ πολλῷ δαπανώμενος, γίνεται· ὁ δὲ ἐν ἐργασίαις ὤν, πολὺ χρησιμώτερος καὶ εὐπρεπέστερος, ἀργύρου παντὸς οὐδὲν ἔλαττον ἀποστίλβων. Καὶ γῆν μὲ τὴν ἀργοῦσαν ἴδοι τις ἂν οὐδὲν ὑγιὲς ἐκφέρουσαν, ἀλλὰ πονηρὰς βοτάνας καὶ ἀκάνθας καὶ τριβόλους καὶ ἄκαρπα δένδρα, τὴν δὲ ἐργασίας ἀπολαύουσαν, καρποῖς ἡμέροις κομῶσαν. Καὶ ἕκαστον τῶν ὄντων ὑπὸ μὲν τῆς ἀργίας φθείρεται, ὑπὸ δὲ τῆς οἰκείας ἐργασίας χρησιμώτερον γίνεται. Ταῦτα οὖν εἰδότες ἅπαντα καὶ πόσον μὲν ἀπὸ τῆς ἀργίας τὸ βλάβος, πόσον δὲ ἀπὸ τῆς ἐργασίας τὸ κέρδος, τὴν μὲν φεύγωμεν, τὴν δὲ διώκωμεν».

89. Η ΕΠΙΜΕΛΗΣ ΜΕΛΕΤΗ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗ ΩΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ

(Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου).

«Πᾶσαι αἱ τέχναι, ταῖς μὲν μελέταις συγκροτοῦνται καὶ μείζους γίνονται· ταῖς δ' ἀργίαις ἀπόλλυνται, μάλιστα δὲ ἡ τῶν λόγων δύναμις. Θεραπευομένη μὲν γὰρ καὶ ἀρδευομένη, μεγίστη γίνεται· ἀμελουμένη δέ, ῥαδίως ἀποφοιτᾷ καὶ ἀφίπταται».

90. Η ΑΝΑΓΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

(Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Νόμος ἦν Ἀθήνησι παλαιός, ὡς δ' ἐγὼ φημί, καὶ κάλλιστα ἔχων, ἐπειδὰν φθάσαιεν εἰς ἥβην οἱ νέοι, πρὸς τέχνας ἄγεσθαι, ἄγεσθαι δὲ

---

89. Περικοπή ἀπό τό 3ο βιβλίο τῶν ἐπιστολῶν Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου (ἀριθ. 96) (Ἑ.Π. 78, 805)

90. Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 178η ἐπιστολή Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «Εὐδοξίῳ ῥήτορι» (Ἑ.Π. 37, 289).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἡ παροιμία παιδεύει· ἡ παροιμία λέγει «μή βιάζου ροῦν ποταμοῦ» **καί ἱπποσύνην δεδαότα... καί τῆς ᾠδῆς**· τό ἀρχαῖο ποιητικό ἐπίγραμμα λέγει:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γεννᾶ συνήθως ἡ ἀργία... Λοιπόν, ὅ,τι εἶναι γιά τό ἄλογο τό χαλινάρι, τό ἴδιο εἶναι ἡ ἐργασία γιά τή φύση μας... Δέν ὑπάρχει τίποτε ἀπολύτως πού νά μήν καταστρέφεται μέ τήν ἀργία. Πράγματι, καί τό νερό πού εἶναι στάσιμο, βρωμᾶ, ἐνῶ ἐκεῖνο πού τρέχει καί τριγυρίζει παντοῦ, διατηρεῖ τήν καλή του ποιότητα . Καί τό σίδερο, ὅταν δέ χρησιμοποιεῖται, γίνεται μαλακότερο καί ἄχρηστο, ἐπειδή καταστρέφεται ἀπό τή σκουριά· ἐνῶ ἐκεῖνο πού χρησιμοποιεῖται στίς ἐργασίες, εἶναι πολύ χρησιμότερο, ἀλλά καί πιό εὐπαρουσίαστο, ἀφοῦ δέ λάμπει λιγότερο ἀπό κάθε ἀσήμι. Καί τή γῆ πού δέν καλλιεργεῖται, θά μποροῦσε νά τήν ἰδεῖ κανείς νά μήν παράγει τίποτε ὠφέλιμο, ἀλλά βλαβερά βότανα, ἀγκάθια, τριβόλια καί ἄκαρπα δέντρα, ἐνῶ ἐκείνην πού ἀπολαμβάνει τήν ἐργασία, νά εἶναι γεμάτη μέ ἥμερους καρπούς. Καί γενικά ἡ ἀργία καταστρέφει τό καθετί· ἀντίθετα, ἡ ἐργασία κάνει τά πάντα πιό χρήσιμα. Γνωρίζοντας λοιπόν ὅλα τοῦτα, καθώς ἐπίσης καί πόση εἶναι ἡ βλάβη ἀπό τήν ἀργία καί τό κέρδος ἀπό τήν ἐργασία, ἄς ἀποφεύγουμε τήν πρώτη καί ἄς ἐπιδιώκουμε τή δεύτερη».

89. Μετάφραση.

«Ὅλες οἱ τέχνες μαθαίνονται καλά καί ἀναπτύσσονται μέ τή μελέτη καί τίς ἐπιμελεῖς ἀσκήσεις, ἐνῶ μέ τήν ἀργία χάνονται· καί μάλιστα ἡ ρητορική τέχνη.

Ἡ τέχνη αὐτή, πράγματι, ὅταν καλλιεργεῖται μέ τήν ἀδιάκοπη μελέτη καί ποτίζεται, κατά κάποιο τρόπο, μέ ἐπιμελεῖς ἀσκήσεις καί συνεχή χρήση, ἀναπτύσσεται σέ μεγάλο βαθμό· ὅταν ὅμως παραμελεῖται, εὔκολα ἀποχωρεῖ καί πετᾶ μακριά καί χάνεται».

90. Μετάφραση.

«Ὑπῆρχε ἕνας ταλαιός νόμος στήν Ἀθήνα, κατά τήν κρίση μου ἄριστος, σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο, ὅταν οἱ νέοι ἔφταναν στήν ἐφηβική

«Ἱππεύς ἱππεύειν ἐδάη καί ἀοιδός ἀείδειν.

Ἤν δέ τις ἱππεύειν δεδαώς ἐθέλησιν ἀείδειν,

Ἀμφοτέρων ἥμαρτε, καί ἱπποσύνης καί ἀοιδῆς».

Γενικά ἡ περικοπή διδάσκει ὅτι πρέπει νά γίνεται ἐπαγγελματικός προσανατολισμός ἀνάλογα πρός τίς ἔμφυτες κλίσεις τῶν νέων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν τρόπον τοῦτον· προτίθεσθαι δημοσίᾳ ἑκάστης τέχνης ὄργανα καὶ προσάγεσθαι τούτοις τοὺς νέους· ὅτῳ δὲ τύχῃ χαίρων ἕκαστος καὶ προστρέχων, τούτου καὶ τὴν τέχνην διδάσκεσθαι· ὡς τοῦ μὲν κατὰ φύσιν ἐπιτυγχάνοντος ὡς τὰ πολλά, τοῦ δὲ παρὰ φύσιν διαμαρτάνοντος. Τί μοι βούλεται τὸ διήγημα; Καὶ σὲ φημὶ χρῆναι, πρὸς φιλοσοφίαν γὰρ ἔχεις ἐπιτηδείως, ταύτης μὴ ἀμελεῖν, μηδὲ πρὸς ἄλλο τι μᾶλλον ἐθίζεσθαι τῶν οὐκ οἰκείων, ἢ ταύτης περιέχεσθαι πρὸς ἣν νένευκας, οὐχ ὅτι ἀρίστη μόνον ἐστίν, ἀλλ' ὅτι καὶ προσφυεστέρα. Τὸ δὲ μὴ βιάζεσθαι ροῦν ποταμοῦ καὶ ἡ παροιμία παιδεύει· καὶ ἱπποσύνην δεδαότα μὴ ᾄδειν ἐθέλει ἡ ποίησις· μὴ τὶ γένηται; μὴ καὶ τῆς ἱπποσύνης διαμάρτῃς καὶ τῆς ᾠδῆς».

91. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ «ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ» ΣΠΟΥΔΕΣ. Η «ΠΑΙΔΕΥΣΗ» ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΓΑΘΟ. (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Οἶμαι πᾶσιν ἀνωμολογῆσθαι τὸν νοῦν ἐχόντων, παίδευσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον· οὐ ταύτην μόνην τὴν εὐγενεστέραν καὶ ἡμετέραν, ἥ πᾶν τὸ ἐν λόγοις κομψὸν καὶ φιλότιμον ἀτιμάζουσα μόνης ἔχεται τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοουμένων· ἀλλὰ καὶ τὴν ἔξωθεν, ἣν οἱ πολλοὶ Χριστιανῶν διαπτύουσιν ὡς ἐπίβουλον καὶ σφαλερὰν καὶ Θεοῦ πόρρω βάλλουσαν, κακῶς εἰδότες. Ὥσπερ γὰρ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ἀέρα, καὶ ὅσα τούτων, οὐκ ἐπειδὴ κακῶς τινες ἐξειλήφασιν, ἀντὶ Θεοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ σέβοντες, διὰ τοῦτο περιφρονητέον· ἀλλ' ὅσον χρήσιμον αὐτῶν καρπούμενοι πρός τε ζωὴν καὶ ἀπόλαυσιν ὅσον ἐπικίνδυνον διαφεύγομεν...· οὕτω καὶ τούτων τὸ μὲν ἐξεταστικόν τε καὶ θεωρητικὸν ἐδεξάμεθα· ὅσον δὲ εἰς δαίμοντας φέρει καὶ πλάνην καὶ ἀπωλείας βυθόν, διεπτύσαμεν· ὅτι μὴν καὶ ἐκ τούτων πρὸς θεοσέβειαν ὠφελήμεθα, ἐκ τοῦ χείρονος τὸ κρεῖττον καταμαθόντες καὶ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνων ἰσχὺν τοῦ καθ'

---

91. Περικοπή από τόν ἐπιτάφιο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στό Μ. Βασίλειο (Ἑ.Π. 36, 508-509).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή εἶναι μιά θαυμάσια ἀντίκρουση ἐκείνων πού προπαγανδίζουν τήν ἀποφυγή τοῦ φωτός τῆς «θύραθεν» παιδείας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡλικία, ὁδηγοῦνταν στά ἐπαγγέλματα, καί μάλιστα μέ τόν ἑξῆς τρόπο: Τοποθετοῦνταν φανερά σέ ὅλους τά ἐργαλεῖα κάθε ἐπαγγέλματος καί ὁδηγοῦνταν οἱ νέοι σ' αὐτά· καί ἀνάλογα μέ τό ἐργαλεῖο, γιά τό ὁποῖο τύχαινε νά χαίρεται καθένας καί ἔτρεχε νά τό περιεργαστεῖ, διδασκόταν καί τό ἐπάγγελμα πού σχετιζόταν μέ αὐτό. Καί τοῦτο, γιατί τό ἐπάγγελμα πού ταιριάζει μέ τή φύση μας, πετυχαίνει, ἐνῶ ἐκεῖνο πού δέν ταιριάζει, ἀποτυχαίνει. Λοιπόν, τί θέλει νά μοῦ εἰπεῖ αὐτή ἡ διήγηση; Θέλει νά μοῦ εἰπεῖ ὅτι καί σύ, ἀφοῦ ἔχεις φιλική διάθεση πρός τή φιλοσοφία, δέν πρέπει νά τήν παραμελεῖς, οὔτε νά συνηθίζεις τόν ἑαυτό σου περισσότερο σέ κάτι ἄλλο ἀπό ἐκεῖνα πού δέν ἀνήκουν σ' αὐτήν, ἀλλά νά ἐπιδιώκεις αὐτήν, πρός τήν ὁποία ἔχεις ἐκδηλώσει τήν κλίση σου, ὄχι μόνο γιατί εἶναι ἄριστη, ἀλλά καί ἐπειδή εἶναι περισσότερο κατάλληλη γιά τή φύση σου. Καί ἡ παροιμία διδάσκει ὅτι δέν πρέπει κανείς νά ἀλλάζει μέ τή βία τό ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ· καί ἡ ποίηση δέ θέλει ν' ἀσχολεῖται μέ τό ἄσμα ἐκεῖνος πού γνωρίζει τήν τέχνη νά διευθύνει τούς ἵππους. Καί τοῦτο, γιά νά μή συμβεῖ τί; Γιά νά μήν ἀποτύχεις καί στήν τέχνη νά διευθύνεις τούς ἵππους καί στό ἄσμα».

91. Μετάφραση.

«Νομίζω πώς ἔχει γίνει παραδεκτό ἀπ' ὅλους τούς συνετούς ἀνθρώπους ὅτι ἡ παιδεία εἶναι τό πρῶτο ἀπό τά ἀγαθά πού ἔχουμε· καί ὄχι μόνο ἡ χριστιανική μας παιδεία, πού εἶναι ἡ ἐκλεκτότερη καί ἐπιδιώκει τή σωτηρία καί τό κάλλος τῶν θείων πραγμάτων, τά ὁποῖα μόνο μέ τό νοῦ συλλαμβάνονται· ἀλλά καί ἡ ἐξωχριστιανική παιδεία, τήν ὁποία πολλοί χριστιανοί, ἔχοντας σχηματήσει λανθασμένη ἀντίληψη γι' αὐτήν, τήν περιφρονοῦν, ἐπειδή, λέγουν, κρύβει δόλιους σκοπούς, εἶναι ἐπικίνδυνη καί ἀπομακρύνει ἀπό τό Θεό. Γιατί ὅπως ἀκριβῶς δέν πρέπει νά περιφρονοῦμε τόν οὐρανό, τή γῆ καί τόν ἀέρα, καί ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτά, ἐπειδή μερικοί ἔχουν σχηματήσει λανθασμένη ἀντίληψη, καί, ἀντί νά λατρεύουν τό Θεό, λατρεύουν τά δημιουργήματά Του· ἀλλά ἀφοῦ παίρνουμε ἀπ' αὐτά ὅ,τι εἶναι χρήσιμο γιά τή ζωή καί τήν ἀπόλαυσή μας, ἀποφεύγουμε ὅ,τι εἶναι ἐπικίνδυνο...· κατά τόν ἴδιο τρόπο καί ἀπό αὐτά πού μᾶς προσφέρει ἡ ἐξωχριστιανική παιδεία παραδεχτήκαμε ὅ,τι εἶναι χρήσιμο στήν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡμᾶς λόγου πεποιημένοι. Οὔκουν ἀτιμαστέον τὴν παίδευσιν, ὅτι τοῦτο δοκεῖ τισιν, ἀλλὰ σκαιοὺς καὶ ἀπαιδεύτους ὑποληπτέον τοὺς οὕτως ἔχοντας».

92. Η ΩΦΕΛΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ «ΘΥΡΑΘΕΝ» ΠΑΙΔΕΙΑ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Καὶ ἡμῖν δὴ οὖν ἀγῶνα προκεῖσθαι πάντων ἀγώνων μέγιστον νομίζειν χρεών, ὑπὲρ οὗ πάντα ποιητέον ἡμῖν καὶ πονητέον εἰς δύναμιν ἐπὶ τὴν τούτου παρασκευήν, καὶ ποιηταῖς καὶ λογοποιοῖς καὶ ῥήτορσι καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμιλητέον, ὅθεν ἂν μέλλῃ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλειά τις ἔσεσθαι. Ὥσπερ οὖν οἱ δευσοποιοί, παρασκευάσαντες πρότερον θεραπείαις τισὶν ὅ τι ποτ' ἂν ᾖ τὸ δεξόμενον τὴν βαφήν, οὕτω τὸ ἄνθος ἐπάγουσιν, ἄν τε ἁλουργόν, ἄν τέ τι ἕτερον ᾖ· τὸν αὐτὸν δὴ καὶ ἡμεῖς τρόπον, εἰ μέλλοι ἀνέκπλυτος ἡμῖν ἅπαντα τὸν χρόνον ἡ τοῦ καλοῦ παραμένειν δόξα, τοῖς ἔξω δὴ τούτοις προτελεσθέντες, τηνικαῦτα τῶν ἱερῶν καὶ ἀπορρήτων ἐπακουσόμεθα παιδευμάτων· καὶ οἷον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ὁρᾶν ἐθισθέντες, οὕτως αὐτῷ προσβαλοῦμεν τῷ φωτὶ τὰς ὄψεις. Εἰ μὲν οὖν ἐστί τις οἰκειότης πρὸς ἀλλήλους τοῖς λόγοις, προὔργου ἡμῖν αὐτῶν ἡ γνῶσις γένοιτο· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ τό γε, παράλληλα θέντας, καταμαθεῖν τὸ διάφορον, οὐ μικρὸν εἰς βεβαίωσιν τοῦ βελτίονος».

93. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ. Η ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ ΣΤΗ ΦΥΣΗ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Ἐβάδιζον κατ' ἐμαυτόν, ἤδη κλινούσης ἡμέρας. Ἀκτὴ δὲ ἦν ὁ περίπατος. Ἐβάδιζον οὖν καὶ οἱ πόδες ἐφέροντο, ἡ δὲ ὄψις εἶχε τὴν

---

92. Περικοπή από τήν ομιλία τοῦ Μ. Βασιλείου «πρός τούς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» (Ε.Π. 31, 568).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Η στάση τοῦ Μ. Βασιλείου σχετικά πρός τή «θύραθεν» παιδεία δέν είναι άρνητική οὔτε δουλική, άλλά κριτική.

93. Περικοπή από τόν 26ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «εἰς ἑαυτόν ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα» (Ε.Π. 35, 1237).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Στήν περικοπή αὐτή ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔρευνα καί στίς θεωρητικές ἀναζητήσεις, ἐνῶ ἀποκρούσαμε καθετί πού ὁδηγεῖ στήν εἰδωλολατρεία, στήν πλάνη καί στό βάθος τῆς καταστροφῆς. Μάλιστα ἀπό τήν ἐξωχριστιανική παιδεία ἔχουμε καί ὠφεληθεῖ στήν εὐσέβεια καί στή λατρεία τοῦ Θεοῦ, γιατί γνωρίσαμε καλά τό ἀνώτερο ἀπό τό χειρότερο καί ἔχουμε κάμει δύναμη τῆς διδασκαλίας μας τίς ἀδυναμίες ἐκείνης. Λοιπόν δέν πρέπει νά περιφρονοῦμε τήν παιδεία, ἐπειδή μιά τέτοια περιφρόνηση φαίνεται καλό σέ μερικούς· ἀντίθετα, πρέπει νά θεωροῦμε ἀμαθεῖς καί ἀμόρφωτους τούς ἀνθρώπους πού ἔχουν αὐτή τήν ἀντίληψη».

92. Μετάφραση.

«Καί ἐμεῖς λοιπόν εἶναι ἀνάγκη νά πιστεύουμε ὅτι βρίσκεται μπροστά μας ὁ μέγιστος ἀπ' ὅλους τούς ἀγῶνες, πού γιά χάρη του πρέπει νά κάνουμε τά πάντα καί νά κοπιάζουμε ὅσο μποροῦμε γιά τήν κατάλληλη προετοιμασία· καί νά μελετοῦμε τά ἔργα τῶν ποιητῶν, τῶν πεζογράφων καί τῶν ρητόρων, καί νά συναναστρεφόμαστε μέ ὅλους τούς ἀνθρώπους, ἀπ' ὅπου πρόκειται νά ὑπάρξει κάποια ὠφέλεια γιά τή φροντίδα τῆς ψυχῆς. Λοιπόν, ὅπως οἱ βαφεῖς, ἀφοῦ προηγουμένως φροντίσουν νά ἑτοιμάσουν καθετί πού θά βάψουν, τότε ρίχνουν τό χρῶμα, εἴτε αὐτό εἶναι γνήσιο πορφυρό εἴτε κάποιο ἄλλο· κατά τόν ἴδιο τρόπο κι ἐμεῖς· ἄν δηλαδή πρόκειται νά διατηρήσουμε ἀνεξίτηλη τή δόξα τοῦ καλοῦ γιά πάντα, πρέπει νά προετοιμαστοῦμε πρῶτα μέ τή μελέτη τῶν ἔργων τῆς ἐξωχριστιανικῆς παιδείας, καί κατόπιν νά ἀκούσουμε τίς ἱερές καί μυστικές ἀλήθειες τοῦ Εὐαγγελίου. Συμβαίνει καί ἐδῶ κάτι ἀνάλογο μέ τό ἑξῆς: Πρῶτα συνηθίζουμε νά βλέπουμε τόν ἥλιο στό νερό, καί ἔπειτα στρέφουμε τά πρόσωπά μας πρός τό ἴδιο τό φῶς.

Ἄν λοιπόν οἱ διδασκαλίες αὐτές ἔχουν κάποια συγγένεια μεταξύ τους, θά μᾶς ἦταν ὠφέλιμο νά τίς γνωρίζαμε· ἄν ὅμως δέν ἔχουν συγγένεια, καί μόνο τή διαφορά τους νά γνωρίσουμε, ἐξετάζοντάς τες παράλληλα, θά συντελέσει πολύ στό νά διαπιστώσουμε ποιά εἶναι ἡ καλύτερη».

93. Μετάφραση.

«Βάδιζα μόνος μου τήν ὥρα πού ἄρχισε νά βραδιάζει. Ὁ περίπατος γινόταν σέ κάποια ἀκρογιαλιά... Ἐνῶ λοιπόν περπατοῦσα,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θάλασσαν. Ἡ δὲ ἦν θέαμα οὐχ ἡδύ, καίτοιγε ἄλλως ἥδιστον οὖσα, ὅταν γαλήνῃ πορφύρηται καὶ προσπαίζῃ ταῖς ἀκταῖς ἡδύ τι καὶ ἥμερον. Ἀλλὰ τί τότε; Ἀνέμου μεγάλου πνέοντος, διηγείρετό τε καὶ ἐπωρύετο· τῶν δὲ κυμάτων, ὃ φιλεῖ συμβαίνειν ἐν τοῖς τοιούτοις κινήμασι, τὰ μὲν πόρρωθεν ἀνιστάμενα καὶ κατὰ μικρὸν κορυφούμενα, εἶτ' ἐλαττούμενα, πρὸς ταῖς ἀκταῖς ἐλύετο· τὰ δὲ ταῖς γείτοσι πέτραις προσπίπτοντα καὶ ἀποκρουόμενα, εἰς ἄχνην ἀφρώδη καὶ ψιλὴν ἐσκορπίζετο. Ἔνθα κάχληκες μὲν καὶ φυκία καὶ κήρυκες καὶ τῶν ὀστρέων τὰ ἐλαφρότατα ἐξωθεῖτο καὶ ἀπεπτύετο· ἔστι δὲ ἃ καὶ ἡρπάζετο πάλιν, ἀναχωροῦντος τοῦ κύματος. Αἱ δὲ ἦσαν ἄσειστοι καὶ ἀτίνακτοι».

94. Η ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ. Η «ΑΜΕΙΝΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΑΜΕΙΝΟΝ ΦΕΡΟΥΣΑ ΜΟΥΣΙΚΗ» (Μεγάλου Βασιλείου).

«Κάθαρσις δὲ ψυχῆς, ὡς ἀθρόως τε εἰπεῖν καὶ ὑμῖν ἱκανῶς, τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἡδονὰς ἀτιμάζειν· μὴ ὀφθαλμοὺς ἑστιᾶν ταῖς ἀτόποις τῶν θαυματοποιῶν ἐπιδείξεσι, μὴ διὰ τῶν ὤτων διεφθαρμένην μελῳδίαν τῶν ψυχῶν καταχεῖν. Ἀνελευθερίας γὰρ δὴ καὶ ταπει-

---

νός περιγράφει θαυμάσια τήν αἰσθητική κατηγορία τοῦ «ὑψηλοῦ», ὅπως αὐτή φαίνεται στήν τρικυμισμένη θάλασσα. Τό αἰσθητικά «ὑπέροχο» ἤ «ὑψηλό» τό ζεῖ κανείς, ὅταν βρίσκεται μπροστά σέ ἀντικείμενα ἤ φαινόμενα, πού δέν ἔχουν αὐστηρά καθορισμένη καί στατική ἁρμονική μορφή καί πού ὑπερπηδοῦν κάθε μέτρο καί ὅριο μέ τό μεγαλειώδη δυναμισμό τους, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ δέος ἀλλά καί εὐχάριστη ἐντύπωση ἀνυψώσεως καί γοητείας τοῦ πνεύματος μας. Σέ ἄλλη περίπτωση ὁ Γρηγόριος παρουσιάζει τήν αἰσθητική κατηγορία τοῦ «χαρίεντος», πού παρουσιάζεται κυρίως τήν περίοδο τῆς ἀνοίξεως. «Νῦν, λέγει, αἰγιαλοῖς κύματα σπένδεται, ἡλίῳ δὲ νέφος, ἀέρι δὲ ἄνεμοι, γῇ δὲ φυτοῖς, φυτὰ δὲ ὄψεσι. Νῦν πηγαὶ διαυγέστερον νάουσι· νῦν δὲ ποταμοὶ δαψιλέστερον, τῶν χειμερίων δεσμῶν λυθέντες. Καὶ λειμὼν εὐδωδεῖ καὶ φυτὸν βρύει καὶ κείρεται πόα καὶ ἄρνες ἐπισκιρτῶσι χλοεραῖς ταῖς ἀρούραις (= τοῖς ἀγροῖς). Ἄρτι δὲ ποιμὴν καὶ βουκόλος ἁρμόζονται σύριγγας καὶ νόμιον ἐμπνέουσι μέλος... Μέλισσα... λειμῶνας ἐφίπταται καὶ συλᾷ τὰ ἄνθη... Ἄρτι δὲ καλιὰν ὄρνις πήγνυσι.. Πάντα Θεόν ὑμνεῖ καὶ δοξάζει φωναῖς ἀλαλήτοις» (Ἑ.Π. 36, 617-619).

Πάντες γενικά οἱ Πατέρες ἐξυμνοῦν τό κάλλος τῆς φύσεως, πού ἀνεβάζει τό νοῦ στό «πανυπερτέλειον» κάλλος τοῦ Θεοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παρατηροῦσα τή θάλασσα. Τό θέαμα δέν ἦταν χαρούμενο, ἄν καί ἄλλες φορές εἶναι πολύ πολύ χαρούμενο, ὅταν γίνεται σκοτεινή μέ τή γαλήνη καί κάτι τό εὐχάριστο καί ἥμερο χαριεντίζεται μέ τ' ἀκρογιάλια. Ἀλλά τί γινόταν τότε; Ἐπειδή φυσοῦσε δυνατός ἀέρας, ἡ θάλασσα σηκωνόταν ψηλά καί βούϊζε δυνατά. Ἀπό τά κύματα – συνηθισμένο φαινόμενο στίς θαλασσοταραχές – ἄλλα ἀνυψώνονταν ἀπό μακριά καί σιγά σιγά σχημάτιζαν κορυφή· ἔπειτα χαμήλωναν καί διαλύονταν στ' ἀκρογιάλια. Ἄλλα, ἀφοῦ ἔπεφταν μέ ὁρμή στούς γειτονικούς βράχους καί ἀποκρούονταν, σκορπίζονταν σέ ἀφρούς. Τότε βότσαλα, φύκια, κογχύλια καί ἐλαφρά στρείδια σπρώχνονταν πρός τά ἔξω καί ἔβγαιναν στήν ἀκρογιαλιά· ἀλλά τό κύμα ὑποχωρώντας ἔπαιρνε πάλι πρός τά μέσα πολλά ἀπό αὐτά καί τυχόν ἄλλα ἐλαφρά ἀντικείμενα πού ὑπῆρχαν στήν ἀκρογιαλιά.

Οἱ βράχοι ὅμως ἦταν ἀσάλευτοι καί ἀκλόνητοι».

94. Μετάφραση.

«Καθαρισμός ὅμως ψυχῆς, γιά νά σᾶς μιλήσω γενικά καί ὅπως πρέπει, εἶναι ἡ περιφρόνηση τῶν ἡδονῶν πού προέρχονται ἀπό τίς αἰσθήσεις· νά μήν τρέφουμε δηλαδή τά μάτια μας μέ τίς ἀπρεπεῖς ἐπιδείξεις τῶν θαυματοποιῶν, οὔτε νά κατακλύζουμε τίς ψυχές μας μέ ἀνήθικη μελωδία μέσω τῶν αὐτιῶν μας. Γιατί ἀπό τό εἶδος αὐτό τῆς μουσικῆς γεννιοῦνται συνήθως καί ὑπάρχουν μέσα στήν ψυχή πάθη, τά ὁποῖα τήν ὑποδουλώνουν καί τήν ταπεινώνουν. Ἀλλά πρέπει νά ἐπιδιώκουμε τήν ἄλλη μουσική, τήν ἀνώτερη, πού ὁδηγεῖ καί στό καλύτερο. Τή μουσική αὐτή χρησιμοποιώντας καί ὁ Δαυίδ, ὁ ποιητής τῶν ἱερῶν ψαλμῶν, ἐλευθέρωνε τό βασιλιά Σαούλ ἀπό τή βαριά ψυχική κατάθλιψη.

Λέγεται ἐπίσης ὅτι καί ὁ Πυθαγόρας, ὅταν κάποτε συνάντησε

---

94. Περικοπή ἀπό τό λόγο τοῦ Μ. Βασιλείου «Πρός τούς νέους...» (Ἑ.Π. 31, 581-584).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὅλη ἡ περικοπή φανερώνει ὅτι ἀπό τή χριστιανική ἄποψη εἶναι ἀπαράδεκτη κάθε μορφή τέχνης, ἡ ὁποία γεννᾶ τά «ἀνελευθερίας καί ταπεινότητος ἔκγονα πάθη». Γιά τό λόγο αὐτό οἱ Πατέρες καταπολεμοῦσαν τό αἰσχρό θέατρο τῆς ἐποχῆς τους, τό ὁποῖο κατά τό Χρυσόστομο ἦταν «ἐπιθυμίας ἀτόπου κατασκευή, μοιχείας μελέτη, ἀκολασίας διδασκαλεῖον».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νότητος ἔγκονα πάθη ἐκ τοῦ τοιούτουδε τῆς μουσικῆς εἴδους ἐγγίνεσθαι πέφυκεν. Ἀλλὰ τὴν ἑτέραν μεταδιωκτέον ἡμῖν, τὴν ἀμείνω τε καὶ εἰς ἄμεινον φέρουσαν, ᾗ καὶ Δαβὶδ χρώμενος, ὁ ποιητὴς τῶν ἱερῶν ᾀσμάτων, ἐκ τῆς μανίας τὸν βασιλέα καθίστη. Λέγεται δὲ καὶ Πυθαγόραν, κωμασταῖς περιτυχόντα μεθύουσι, κελεῦσαι τὸν αὐλητὴν τὸν τοῦ κώμου κατάρχοντα, μεταβαλόντα τὴν ἁρμονίαν, ἐπαυλῆσαί σφισι τὸ Δώριον· τοὺς δὲ οὕτως ἀναφρονῆσαι ὑπὸ τοῦ μέλους, ὥστε, τοὺς στεφάνους ῥίψαντας, αἰσχυνομένους ἐπανελθεῖν. Ἕτεροι δὲ πρὸς αὐλὸν κορυβαντιῶσι καὶ ἐκβαχεύονται. Τοσοῦτόν ἐστι τὸ διάφορον ὑγιοῦς ἢ μοχθηρᾶς μελῳδίας ἀναπλησθῆναι».

95. ΟΙ ΩΦΕΛΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΑΛΜΩΔΙΑ
(Μεγάλου Βασιλείου).

«Διὰ τοῦτο τὰ ἐναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν ψαλμῶν ἡμῖν ἐπινενόηται, ἵνα οἱ παῖδες τὴν ἡλικίαν ἢ καὶ ὅλως οἱ νεαροὶ τὸ ἦθος τῷ μὲν δοκεῖν μελῳδῶσι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύωνται...

Ψαλμὸς γαλήνη ψυχῶν, βραβευτὴς εἰρήνης, τὸ θορυβοῦν καὶ κυμαῖνον τῶν λογισμῶν καταστέλλων. Μαλάσσει μὲν γὰρ τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, τὸ δὲ ἀκόλαστον σωφρονίζει. Ψαλμὸς φιλίας συναγωγός, ἕνωσις διεστώτων, ἐχθραινόντων διαλλακτήριον. Τὶς γὰρ ἔτι ἐχθρὸν ἡγεῖσθαι δύναται, μεθ' οὗ μίαν ἀφῆκε πρὸς Θεὸν τὴν φωνήν; Ὥστε καὶ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀγάπην ἡ ψαλμῳδία παρέχεται οἱονεὶ σύνδεσμόν τινα πρὸς τὴν ἕνωσιν τὴν συνῳδίαν ἐπινοήσασα καὶ εἰς ἑνὸς χοροῦ συμφωνίαν τὸν λαὸν συναρμόζουσα».

96. Η ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ
(Ψευδο-Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου).

«Ἄχραντοι γὰρ εἰσιν αἱ τοῦ Θεοῦ κρύφιαι καὶ ὑπὲρ νοῦν εὐώδεις εὐπρέπειαι καὶ νοητῶς ἐμφαίνονται μόνοις τοῖς νοεροῖς... Τὸ γὰρ τῆς

---

95. Περικοπή από τήν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στόν πρῶτο ψαλμό (Ἑ.Π. 29, 212).

96. Περικοπή από τό ἔργο «Περί ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας», τό ὁποῖο αποδόθηκε στό Διονύσιο τόν Ἀρεοπαγίτη, ἀλλ' ἔχει ὅμως γραφτεῖ γύρω στά 500 μ.Χ. (Ἑ.Π. 3, 473).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χορευτές μεθυσμένους, πού τραγουδοῦσαν κάνοντας ἀσχήμιες στούς δρόμους, παρακάλεσε ἐκεῖνον πού ἔπαιζε τόν αὐλό καί ἦταν ἀρχηγός αὐτῆς τῆς ὀργιαστικῆς πομπῆς, νά ἀλλάξει ἁρμονία καί νά τούς παίξει μέ τόν αὐλό τό δωρικό μέλος· τότε ἐκεῖνοι τόσο ὀρθοφρόνησαν μέ τή μελωδία αὐτή, ὥστε, ἀφοῦ πέταξαν τά στεφάνια, γύρισαν πάλι μέ ντροπή στά σπίτια τους. Ἄλλοι ὅμως μέ τόν ἦχο τοῦ αὐλοῦ γίνονται ἔξαλλοι ἀπό μανιώδη ἐνθουσιασμό καί πέφτουν σέ βακχική μανία. Τόσο μεγάλη λοιπόν εἶναι ἡ διαφορά στόν ἄνθρωπο, ὅταν γεμίζει τήν ψυχή του μέ καλή ἤ μέ κακή μελωδία».

95. Μετάφραση.

«Οἱ ἁρμονικές αὐτές μελωδίες τῶν ψαλμῶν ἔχουν ἐπινοηθεῖ γιά χάρη μας, ὥστε τά παιδιά ἤ καί οἱ τελείως ἀνώριμοι στόν τρόπο τῆς ζωῆς νά φαίνωνται βέβαια ὅτι ψάλλουν, στήν πραγματικότητα ὅμως νά μορφώνονται πνευματικά.... Ὁ ψαλμός γαληνεύει τίς ψυχές, βραβεύει τήν εἰρήνη, καταπραΰνει τό θόρυβο καί τά κύματα τῶν ἀνήσυχων λογισμῶν. Καί τοῦτο, γιατί μαλακώνει τήν ὀργισμένη ψυχή καί σωφρονίζει ὅ,τι εἶναι ἀχαλίνωτο. Ὁ ψαλμός συνδέει τούς φίλους, ἑνώνει τούς χωρισμένους, συμφιλιώνει τούς ἐχθρούς. Πράγματι, ποιός μπορεῖ νά θεωρεῖ ἀκόμη ὡς ἐχθρό του ἐκεῖνον, μέ τόν ὁποῖο συμπροσευχήθηκε στό Θεό;

Ὥστε ἡ ψαλμωδία προσφέρει καί τό μέγιστο ἀπό τά ἀγαθά, τήν ἀγάπη· γιατί κατά κάποιο τρόπο ἐπινόησε τή μουσική συμφωνία σάν κάποιο δεσμό γιά τήν ἕνωση καί συνταιριάζει τό λαό στήν ἁρμονία τῶν φωνῶν ἑνός χοροῦ».

96. Μετάφραση.

«Πραγματικά, οἱ μυστικές καί ἀνώτερες ἀπό τή δύναμη τῆς διάνοιάς μας μυρωδάτες ἐμφανίσεις τῆς θείας ὡραιότητας εἶναι ἀμόλυντες καί φαίνονται νοερά μόνο μέσα στά λογικά ὄντα... Γιατί τό ἀμετάβλητο ὁμοίωμα τῆς θεόμορφης ἀρετῆς, πού εἶναι κατασκευασμένο μέ καλή μίμηση, καθώς ἀποβλέπει σ' κεῖνο τό ὑπεραισθητό καί μυ-

---

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή, ἡ ὁποία φανερώνει τό μυστικισμό τοῦ δευδο-Διονυσίου, μαρτυρεῖ ὅτι αὐτός γνωρίζει τήν πλατωνική καί νεοπλατωνική φιλοσοφία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θεοειδοῦς ἀρετῆς ἀπαράγραπτον εὖ μεμιμημένον ἄγαλμα πρὸς ἐκεῖνο τὸ νοητὸν καὶ εὐῶδες ἀφορῶν κάλλος, οὕτως ἑαυτὸ τυποῖ καὶ διαπλάττει πρὸς τὸ κάλλιστον μίμημα... Οὕτω τοῖς φιλοκάλοις ἐν νῷ γραφεῦσιν ἡ πρὸς τὸ εὐῶδες καὶ κρύφιον κάλλος ἀτενὴς καὶ ἀπαρέγκλιτος θεωρία τὸ ἀπλανὲς δωρήσεται καὶ θεοειδέστατον ἴνδαλμα».

97. Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ (Μεγάλου Φωτίου).

«Μὴ ταχὺς ἦσθα ζευγνύειν εἰς φιλίαν· συζεύξας δέ, παντὶ τρόπῳ τὸν δεσμὸν ἄλυτον συντήρει, ἅπαν τοῦ πλησίον ἀνέχων τὸ βάρος, πλὴν εἰ ψυχῆς κίνδυνον ἐπάγει... Ἐκείνοις δὲ κέχρησο φίλοις, οἳ πρὸς ἑτέρους κατὰ πάντα καιρὸν ἄδολον διεσώσαντο τὴν φιλίαν καὶ μήτε εὐπραγοῦσι βασκανίας ἐπέβαλον ὀφθαλμόν, μήτε ἠμέλησαν δυσπραγούντων. Πολλοὶ γὰρ κακῶς μὲν πράττουσιν ἐπεκούρησάν τε καὶ συνήργησαν τοῖς φίλοις, εὖ δὲ φερομένων, ὁρᾶν οὐκ ἤνεγκαν τὴν εὐημερίαν· καὶ οὓς οὐκ ἤλεγξε καιρὸς συμπαθείας, τούτους ἐφώρασε τὸ πάθος τοῦ φθόνου. Κτῶ τοίνυν φίλους, μὴ τοὺς φαύλους, ἀλλὰ τοὺς ἀρίστους...· μὴ ζήτει δὲ παρὰ φίλων ἀκούειν τὰ ἡδέα, ἀλλὰ τὰ ἀληθῆ μᾶλλον».

98. ΟΙ ΕΛΕΓΧΟΙ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΦΙΛΩΝ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Τὸν φιλοῦντά με, οὐχ ὅταν ἐπαινῇ με μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐγκαλῇ καὶ διορθῶται, τότε φαίην ἂν ἔγωγε φιλεῖν. Τὸ μὲν γὰρ ἁπλῶς πάντα ἐπαινεῖν, καὶ τὰ καλῶς ἔχοντα καὶ τὰ μὴ καλῶς, οὐκ ἔστι

---

97. Περικοπή από τήν 6η ὁμιλία τοῦ Μ. Φωτίου «πρός Μιχαήλ τόν Ἄρχοντα Βουλγαρίας» (Ἰ. Βαλέττα, Φωτίου ἐπιστολαί, ἐν Λονδίνῳ 1864, σ.229-230).

Πραγματικές παρατηρήσεις: συντήρει· πρβλ. τούς λόγους τοῦ Ἰσοκράτη: «Βραδέως μέν γίγνου φίλος· γενόμενος δέ, πειρῶ διαμένειν». **διεσώσαντο τήν φιλίαν**· πρβλ. ἐπίσης τούς λόγους τοῦ Ἰσοκράτη: «Μηδένα φίλον ποιοῦ, πρίν ἄν ἐξετάσῃς πῶς κέχρηται τοῖς πρότερον φίλοις». **τό πάθος τοῦ φθόνου**· κατά τόν Πλάτωνα ὁ φθόνος εἶναι «λύπη ἐπί φίλων ἀγαθοῖς ἤ οὖσι ἤ γεγενημένοις».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρωδάτο κάλλος, διαμορφώνει μέ αὐτό τόν τρόπο τόν ἑαυτό του καί τόν διαπλάσσει στήν ὡραιότατη ἀπομίμηση Ἐκείνου... Ἔτσι ἡ σταθερή καί ἀδιάκοπη θεωρητική ἐνατένιση πρός τό μυρωδάτο καί μυστικό κάλλος θά χαρίσει στούς ζωγράφους, πού ἀγαποῦν τό ὡραῖο καί δέν εἶναι ἄλλοι, παρά ἡ ἴδια ἡ διάνοιά μας, τό ὁμοίωμα πού εἶναι σταθερό καί ἔχει μορφή πάρα πολύ ὅμοια πρός τή μορφή τοῦ Θεοῦ».

97. Μετάφραση.

«Μή βιάζεσαι νά δημιουργεῖς φιλικούς δεσμούς· ἄν ὅμως δημιουργήσεις, νά διατηρεῖς ἀδιάλυτο τό δεσμό μέ κάθε τρόπο, βαστάζοντας ὅλο τό βάρος τοῦ πλησίον, ἐκτός ἄν τοῦτο ἔχει ὡς συνέπεια κάποιο κίνδυνο γιά τήν ψυχή σου... Νά κάνεις φίλους ἐκείνους πού διατήρησαν πάντοτε εἰλικρινή τή φιλία τους πρός τούς ἄλλους, καί δέν τούς εἶδαν μέ μάτι ζηλοτυπίας, ὅταν εὐτυχοῦσαν, οὔτε ἀδιαφόρησαν, ὅταν δυστυχοῦσαν. Γιατί πολλοί πρόσφεραν συνδρομή καί βοήθησαν τούς φίλους, ὅταν δυστυχοῦσαν· ὅταν ὅμως εὐτυχοῦσαν, δέν μποροῦσαν νά βλέπουν τήν εὐτυχία τους· κι ἐκείνους πού δέν τούς φανέρωσε ὁ καιρός τῆς συμπάθειας ἄν ἦταν πραγματικοί φίλοι ἤ ὄχι, τούς ἀνακάλυψε τό πάθος τοῦ φθόνου. Νά κάνεις λοιπόν φίλους ὄχι τούς φαύλους, ἀλλά τούς ἄριστους· νά μή ζητᾶς ὅμως νά ἀκοῦς τά εὐχάριστα ἀπό τούς φίλους· νά ζητᾶς καλύτερα νά ἀκοῦς τά ἀληθινά».

98. Μετάφραση.

«Γιά ἐκεῖνον πού εἶναι φίλος μου, θά ἔλεγα πώς μέ ἀγαπᾶ ὄχι μόνο ὅταν μέ ἐπαινεῖ, ἀλλά καί ὅταν μέ κατηγορεῖ καί μέ διορθώνει. Γιατί τό νά ἐπαινεῖ κανείς ὅλα ἀνεξαιρέτως, δηλαδή καί τά καλά καί τά ἀσχημα, δέν εἶναι γνώρισμα φίλου, ἀλλά ἀπατεώνα καί εἴρωνα· ἐνῶ νά ἐπαινεῖ κανείς, ἄν γίνεται κάτι πού πρέπει, καί νά κατηγορεῖ, ἄν γίνεται κάποιο σφάλμα, τοῦτο εἶναι γνώρισμα φίλου καί κηδεμόνα... Τόν ἐχθρό λοιπόν δέν τόν δέχομαι, οὔτε ὅταν ἐπαινεῖ· τό φίλο

---

98. Περικοπή ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου στό «Σαῦλε, Σαῦλε, τί μὲ διώκεις;» (Πραξ. θ΄, 4) (Ἑ.Π. 51, 131).

Πραγματικές παρατηρήσεις: φησί τις· στίς Παροιμ. κζ΄ 6.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φιλοῦντος, ἀλλ' ἀπατεῶνος καὶ εἴρωνος· τὸ δὲ ἐπαινεῖν μὲν ἄν τι τῶν δεόντων γίνηται, ἐγκαλεῖν δὲ ἂν τι διαμαρτάνηται, τοῦτο φίλου καὶ κηδεμόνος... Τὸν μὲν οὖν ἐχθρὸν οὐδὲ ἐπαινοῦντα δέχομαι, τὸν δὲ φίλον καὶ ἐγκαλοῦντα προσίεμαι. Ἐκεῖνος, κἂν φιλῇ με, ἀηδὴς ἐστιν· οὗτος κἂν τραυματίζῃ με, ποθεινός ἐστιν· ἐκείνου τὸ φίλημα ὑποψίας γέμει, τούτου τὸ τραῦμα κηδεμονίαν ἔχει. Διὰ τοῦτο, φησί τις· «Ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλου ἢ ἑκούσια φιλήματα ἐχθροῦ».

99. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ-ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ἔνθα ἂν ᾖ ἀγάπη, πάντα οἰστά ἐστιν. «Σπουδάζοντες, φησί, τηρεῖν τὴν ἑνότητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης». Τί ἐστιν ἑνότης πνεύματος; Καθάπερ ἐν σώματι πνεῦμά ἐστι τὸ πάντα συνέχον καὶ ἕν τι ποιοῦν τὸ ἐν διαφόροις ὂν μέλεσιν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. Διὰ γὰρ τοῦτο τὸ Πνεῦμα ἐδόθη, ἵνα τοὺς γένει καὶ τρόποις διαφόροις διεστηκότας ἑνώσῃ. Ὁ γὰρ γέρων καὶ ὁ νέος, ὁ πένης καὶ ὁ πλούσιος, ὁ παῖς καὶ ὁ ἔφηβος, ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἀνὴρ καὶ πᾶσα ψυχὴ ἕν τι γίνεται καὶ μᾶλλον ἢ εἰ σῶμα ἓν ἦν. Ταύτης γὰρ τῆς συγγενείας πολλῷ μείζων ἐκείνη καὶ πλείων ἡ ἀκρίβεια τῆς ἑνώσεως. Ἡ γὰρ τῆς ψυχῆς συνάφεια ἀκριβεστέρα ἐστὶν ὅσῳ καὶ ἁπλῆ καὶ μονοειδής ἐστι. Πῶς δὲ αὕτη φυλάττεται; «Ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης». Οὐκ ἔστιν ἐν ἔχθρᾳ καὶ διαστάσει ταύτην εἶναι... Καλὸς οὗτος ὁ δεσμός· τούτῳ τῷ δεσμῷ καὶ ἀλλήλοις καὶ πρὸς τὸν Θεὸν συνδήσωμεν ἡμᾶς αὐτούς... Ὁ ἰσχυρὸς καὶ δεδεμένος μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς διαβαστάζει τε ἐκεῖνον καὶ οὐκ ἀφίησιν ἀπολέσθαι· κἂν μετὰ τοῦ ῥαθύμου προσδεθῇ, διεγείρει μᾶλλον αὐτόν. «Ἀδελφὸς γὰρ ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, φησίν, ὡς πόλις ὀχυρά». Ταύτην τὴν ἅλυσιν οὐχ ὁδῶν διάστημα κωλῦσαι δύναται, οὐκ οὐρανός, οὐ γῆ, οὐ θάνατος, οὐκ ἄλλο οὐδέν, ἀλλὰ πάντων ἐστὶ κρείττων καὶ ἰσχυροτέρα».

---

99. Περικοπή από τό Ὑπόμνημα τοῦ Χρυσοστόμου στήν πρός Ἐφεσίους ἐπιστολή (Ἑ.Π. 62, 72-73).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «σπουδάζοντες... ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης»· Ἐφεσ. δ΄, 3. **«ἀδελφός γάρ... ὡς πόλις ὀχυρά»**· Παροιμ. ιη΄, 19.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅμως τόν ἀφήνω νά ᾽ρθει κοντά μου, ἀκόμη καί ὅταν μέ κατηγορεῖ. Ὁ ἐχθρός, καί ἄν ἐκδηλώνει ἀγάπη πρός ἐμένα, εἶναι ἀηδιαστικός· ἐνῶ ὁ φίλος, καί ὅταν μοῦ προξενεῖ τραύματα, εἶναι ἐπιθυμητός. Τό φίλημα τοῦ ἐχθροῦ εἶναι γεμάτο ἀπό ὑποψία· ἐνῶ τό τραῦμα ἀπό τό φίλο εἶναι ἀποτέλεσμα κηδεμονίας. Γι᾽ αὐτό κάποιος λέγει: «᾽Εμπνέουν περισσότερη ἐμπιστοσύνη τά τραύματα πού προέρχονται ἀπό τό φίλο, παρά τά θελληματικά φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ».

99. Μετάφραση.

«Ὅπου ὑπάρχει ἀγάπη, ἐκεῖ εἶναι ὅλα ὑποφερτά. «Νά φροντίζετε μέ προθυμία, λέγει ὁ ᾽Απόστολος Παῦλος, νά διατηρεῖτε, μέσω τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης, τήν ἑνότητα πού μᾶς ἔδωσε τό Πνεῦμα». Τί εἶναι ὅμως ἡ ἑνότητα τοῦ Πνεύματος; Ὅπως ἀκριβῶς στό σῶμα, τό πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο πού τά συγκρατεῖ ὅλα καί κάνει ἕνα πράγμα ἐκεῖνο πού ὑπάρχει στά διάφορα μέλη, κάτι ἀνάλογο γίνεται κι ἐδῶ. Πράγματι, γι᾽ αὐτό τό σκοπό δόθηκε τό Πνεῦμα· γιά νά ἑνώσει δηλαδή ἐκείνους πού ἦταν χωρισμένοι ἐξαιτίας τῆς διαφορετικῆς καταγωγῆς καί τῶν διαφορετικῶν συνηθειῶν. Ἔτσι ὁ γέρος καί ὁ νέος, ὁ φτωχός καί ὁ πλούσιος, τό παιδί καί ὁ ἔφηβος, ἡ γυναίκα καί ὁ ἄντρας καί κάθε ἄλλη ψυχή γίνονται μιά ἑνότητα, καί μάλιστα πολύ τελειότερη ἀπό τό νά ἦταν ἕνα σῶμα. Πράγματι, ἡ πνευματική συγγένεια εἶναι μεγαλύτερη ἀπό τήν σωματική καί ἡ τελειότητα τοῦ δεσμοῦ της περισσότερη. Καί τοῦτο, γιατί ἡ ψυχική σύνδεση εἶναι πιό τέλεια, ἀπόλυτη καί μοναδική. Μέ ποιό τρόπο ὅμως διατηρεῖται ἡ σύνδεση αὐτή; Νά πῶς διατηρεῖται: «Μέ τό σύνδεσμο τῆς εἰρήνης». Μέσα στήν ἔχθρα καί στή διχόνοια δέν μπορεῖ νά σταθεῖ... Εἶναι, πράγματι, ὡραῖος αὐτός ὁ δεσμός. Μέ αὐτόν ἄς συνδέσουμε τούς ἑαυτούς μας, καί μεταξύ τους καί μέ τόν Θεό... Ὁ ἰσχυρός καί δεμένος μέ τόν ἀδύνατο, καί τόν στηρίζει στήν πορεία του καί δέν τόν ἀφήνει νά χαθεῖ· καί ἄν συνδεθεῖ μέ τόν ὀκνηρό, διεγείρει περισσότερο τήν προθυμία του. «Γιατί, λέγει ἡ Γραφή, ἕνας ἀδερφός, ἄν βοηθεῖται ἀπό ἄλλο ἀδερφό, εἶναι σάν μιά πόλη ὀχυρωμένη». Αὐτήν τήν ἀλυσίδα δέν μπορεῖ νά τήν ἐμποδίσει οὔτε ἡ ἀπόσταση τῶν δρόμων, οὔτε ὁ οὐρανός, οὔτε ἡ γῆ, οὔτε ὁ θάνατος, οὔτε τίποτε ἄλλο· ἀλλά εἶναι καλύτερη καί ἰσχυρότερη ἀπ᾽ ὅλα».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

100. Η ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗ ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ (Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου).

«Ἡ εἰρήνη τῇ δικαιοσύνῃ συγκεκραμένη θεῖόν ἐστι χρῆμα· εἰ δὲ θατέρα ἄνευ τῆς ἑτέρας εἴη, λυμαίνεται τὸ τῆς ἀρετῆς κάλλος. Ἔστι μὲν γὰρ εἰρήνη καὶ λῃσταῖς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ λύκοις· τοῖς μὲν ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων, τοῖς δὲ ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν προβάτων. Ἀλλ' οὐκ ἂν καλέσαιμι ταύτην εἰρήνην τὴν τῇ δικαιοσύνῃ μὴ κοσμουμένην. Εἰ δ' αὐτῇ συνέλθοι, ὄντως εἰρήνη κεκλήσεται. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔφη· «Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν». Ὅτι γὰρ οὐ πᾶσαν εἰρήνην, ἀλλὰ τὴν τῇ κακίᾳ συνεζευγμένην ἀποκηρύττει, ἀλλαχοῦ φησιν· «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν». Εἰρήνη γὰρ ὄντως ἐκείνη ἐστίν, ἡ τῇ δικαιοσύνῃ καὶ τῇ εὐσεβείᾳ σεμνυνομένη».

101. Η ΠΛΕΟΝΕΞΙΑ ΑΔΙΚΕΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Σὺ δὲ οὐ πλεονέκτης; Σὺ δὲ οὐκ ἀποστερητής, ἃ πρὸς οἰκονομίαν ἐδέξω, ταῦτα ἴδια σεαυτοῦ ποιούμενος; Ἢ ὁ μὲν ἐνδεδυμένον ἀπογυμνῶν λωποδύτης ὀνομασθήσεται, ὁ δὲ τὸν γυμνὸν μὴ ἐνδύων, δυνάμενος τοῦτο ποιεῖν, ἄλλης τινὸς ἐστι προσηγορίας ἄξιος; Τοῦ πεινῶντός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὃν σὺ κατέχεις· τοῦ γυμνητεύοντος τὸ ἱμάτιον, ὃ σὺ φυλάσσεις ἐν ἀποθήκαις· τοῦ ἀνυποδέτου τὸ ὑπόδημα, ὃ παρὰ σοὶ κατασήπεται· τοῦ χρῄζοντος τὸ ἀργύριον, ὃ κατορύξας ἔχεις. Ὥστε τοσούτους ἀδικεῖς, ὅσοις παρέχειν ἐδύνασο».

102. ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΣΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΩΝ ΠΑΣΧΟΝΤΩΝ (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ).

«Καθαρθῶμεν οὖν ἐλεήσαντες καὶ λευκανθῶμεν, οἱ μὲν ὡς ἔριον,

---

100. Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 246η ἐπιστολή ἀπό τό 3ο βιβλίο ἐπιστολῶν Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου (Ἑ.Π. 78, 924-925).

Πραγματικές παρατηρήσεις: μάχαιρα· Ματθ. ι, 34. Ἡ μάχαιρα, ὅπλο πολεμικό, ἀναφέρεται συνεκδοχικά καί μετωνυμικά πρός δήλωση τοῦ πολέμου· δηλαδή τῶν ἀγώνων καί τῶν διαχωρισμῶν πού γίνονται ἐξαιτίας τοῦ Εὐαγγελίου. **εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν**· Ἰωάν. ιδ', 27.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

100. Μετάφραση.

«Ἡ εἰρήνη πού εἶναι ἀχώριστα ἑνωμένη μέ τή δικαιοσύνη, εἶναι θεῖο πράγμα. Ἄν ὅμως καθεμιά ἀπό τίς δύο ὑπάρχει χωρίς τήν ἄλλη, ἐξαφανίζει τό κάλλος τῆς ἀρετῆς. Γιατί εἰρήνη βέβαια ὑπάρχει ἀνάμεσα καί σέ λῃστές καί σέ λύκους· στούς πρώτους γιά τήν κακοποίηση τῶν ἀνθρώπων, στούς δεύτερους γιά τήν ἐξολόθρευση τῶν προβάτων. Ὅμως δέ θά μποροῦσα νά ὀνομάσω εἰρήνη αὐτή πού δέν ἔχει στόλισμά της τήν δικαιοσύνη. Ἄν λοιπόν ἡ εἰρήνη συνδεθεῖ μέ τή δικαιοσύνη, θά ὀνοματεῖ πράγματι εἰρήνη. Γιά τοῦτο καί ὁ Χριστός εἶπε: «Δέν ἦρθα, γιά νά ἐπιβάλω εἰρήνη στή γῆ, ἀλλά μάχαιρα». Τό ὅτι βέβαια ὁ Κύριος δέν ἀπορρίπτει κάθε εἰρήνη, ἀλλά μόνο ἐκείνη πού εἶναι ἑνωμένη μέ τήν κακία, τό λέγει σέ ἄλλη περίπτωση μέ τά λόγια: «Σᾶς δίνω τή δική μου εἰρήνη». Ἑπομένως πραγματική εἰρήνη εἶναι ἐκείνη, πού καμαρώνει γιά τή δικαιοσύνη καί τήν εὐσέβεια».

101. Μετάφραση.

«Ἐσύ δέν εἶσαι πλεονέχτης; Ἐσύ δέν εἶσαι κλέφτης, ἀφοῦ σφετερίζεσαι ἐκεῖνα πού δέχτηκες ἀπό τό Θεό γιά νά τά διαχειριστεῖς ὡς οἰκονόμος; Μήπως νομίζεις ὅτι θά ὀνομαστεῖ λωποδύτης μόνο ἐκεῖνος πού γδύνει κάποιο καί τοῦ ἁρπάζει τά ροῦχα, ἐνῶ ἐκεῖνος πού δέν ντύνει τό γυμνό, ἄν καί μπορεῖ νά τό κάμει, ἀξίζει νά πάρει ἄλλο ὄνομα; Πρόσεξε! τό ψωμί πού ἐσύ κατακρατεῖς, εἶναι τοῦ πεινασμένου· τό ἔνδυμα πού φυλάγεις στίς ἀποθῆκες σου, εἶναι τοῦ γυμνοῦ· τό παπούτσι πού σαπίζει στό σπίτι σου, εἶναι τοῦ ξυπόλητου· τά χρήματα πού τά κατακρατεῖς χωμένα στή γῆ, εἶναι ἐκείνου πού ἔχει ἀνάγκη. Ὥστε λοιπόν τόσους ἀδικεῖς, ὅσους θά μποροῦσες νά βοηθήσεις».

102. Μετάφραση.

«Ἄς καθαρίσουμε λοιπόν τούς ἑαυτούς μας μέ τήν ἐλεημοσύνη

---

101. Περικοπή ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου «περί πλεονεξίας» (Ἑ.Π. 31, 276-277).

102. Περικοπή ἀπό τό 14ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «περί φιλοπτωχίας» (Ἑ.Π. 35, 908-909).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

οἱ δὲ ὡς χιών, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς εὐσπλαγχνίας... Ἕως ἔτι καιρός, Χριστὸν ἐπισκεψώμεθα, Χριστὸν θεραπεύσωμεν, Χριστὸν θρέψωμεν, Χριστὸν ἐνδύσωμεν, Χριστὸν συναγάγωμεν, Χριστὸν τιμήσωμεν, μὴ τραπέζῃ μόνον, ὥς τινες, μηδὲ μύροις, ὡς ἡ Μαρία, μηδὲ τάφῳ μόνον, ὡς Ἰωσὴφ ὁ Ἀριμαθαῖος, μηδὲ τοῖς πρὸς τὴν ταφήν, ὡς Νικόδημος, μηδὲ χρυσῷ καὶ λιβάνῳ καὶ σμύρνῃ, ὡς οἱ μάγοι πρὸ τῶν εἰρημένων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλαιον θέλει καὶ οὐ θυσίαν ὁ πάντων Δεσπότης, καὶ ὑπὲρ μυριάδας ἀρνῶν πιόνων ἡ εὐσπλαγχνία, ταύτην εἰσφέρωμεν αὐτῷ διὰ τῶν δεομένων καὶ χαμαὶ σήμερον ἐρριμμένων, ἵνα, ὅταν ἐνθένδε ἀπαλλαγῶμεν, δέξωνται ἡμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς».

103. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ»· καὶ τὸν νόμον ἀναγνοὺς τοῦτόν φησι (Παῦλος)· «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστί». Πῶς μέγα ἐστίν; Εἰπέ μοι. Ὅτι τὸν ἅπαντα θαλαμευομένη ἡ κόρη χρόνον, μηδέποτε τὸν νυμφίον ἑωρακυῖα, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας οὕτω ποθεῖ καὶ στέργει ὡς σῶμα οἰκεῖον· πάλιν ὁ ἀνήρ, ἣν οὐδέποτε εἶδεν, ἧς οὐδέποτε τῆς ἐν λόγῳ ἐκοινώνησε συνουσίας, ταύτην κἀκεῖνος ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἁπάντων προτίθησι, καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν οἰκείων καὶ τῶν γεννησαμένων αὐτῶν. Οἱ γονεῖς πάλιν, ἂν μὲν ἐξ ἑτέρας ὑποθέσεως ἀφαιρεθῶσι χρήματα, δάκνονται, ἀλγοῦσιν, εἰς δικαστήριον τοὺς ἀφελομένους ἕλκουσιν· ἀνθρώπῳ δὲ πολλάκις μηδέποτε ὀφθέντι, μηδὲ γνωρισθέντι, καὶ τὴν θυγατέρα τὴν ἑαυτῶν καὶ προῖκα χρημάτων πολλῶν ἐγχειρίζουσι. Καὶ χαίρουσι τοῦτο ποιοῦντες καὶ οὐχ ἡγοῦνται ζημίαν εἶναι τὸ γινόμενον· ἀλλ' ὁρῶντες τὴν

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὡς ἡ Μαρία· Ἰωάν. ιβ΄, 3. **σμύρνη**· Ματθ. β΄, 11. Σμύρνα εἶναι φυτικό ἄρωμα, τό ὁποῖο ρέει ἀπό τό βαλσαμόδεντρο ἤ μύρρα μόνο του ἤ μέ χάραγμα τῆς φλούδας. Τό ἄρωμα αὐτό τό χρησιμοποιοῦσαν γιά θυμίαμα, ἀρωμάτισμα ἐνδυμάτων, στολισμό νεκρῶν κτλ.

103. Περικοπή ἀπό τό λόγο τοῦ Χρυσοστόμου «περί τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας» (Ἑ.Π. 51, 230).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί ἄς τούς λευκάνουμε, ἄλλοι ὅπως τό μαλλί, ἄλλοι ὅπως τό χιόνι· ἀνάλογα μέ τήν εὐσπλαχνία πού θά δείξει καθένας μας... Ἐνόσω εἶναι ἀκόμα καιρός, δηλαδή βρισκόμαστε στήν παρούσα ζωή, ἄς ἐπισκεφτοῦμε τό Χριστό, ἄς Τόν ὑπηρετήσουμε, ἄς Τοῦ δώσουμε τροφή, ἄς Τόν ντύσουμε,ἄς Τόν περιμαζέψουμε στό σπίτι μας, ἄς Τόν τιμήσουμε· ὄχι μόνο μέ τό τραπέζι, ὅπως ἔκαμαν μερικοί· οὔτε μέ τά ἀρώματα, ὅπως ἔκαμε ἡ Μαρία· οὔτε μέ τόν τάφο, ὅπως ὁ Ἰωσήφ ἀπό τήν Ἀριμαθαία· οὔτε μέ τά ἀναγκαῖα γιά τόν ἐνταφιασμό, ὅπως ὁ Νικόδημος· οὔτε μέ χρυσάφι καί λιβάνι καί σμύρνα, ὅπως ἔκαμαν οἱ μάγοι πρίν ἀπ' αὐτούς, πού ἀνέφερα προηγουμένως. Ἀλλά, ἐπειδή ὁ Κύριος τῶν ὅλων θέλει πρακτική ἐκδήλωση τῆς εὐσπλαχνίας καί ὄχι ἐξωτερική θυσία, καί ἐπειδή ἡ εὐσπλαχνία εἶναι ἀνώτερη ἀπό ἀναρίθμητα καλοθρεμμένα ἀρνιά πού προσφέρονται γιά νά θυσιαστοῦν, ἄς τήν προσφέρουμε σ' Αὐτόν, προσφέροντας την σ' ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκη καί εἶναι ἐγκαταλειμμένοι σήμερα ἀπό τούς συνανθρώπους τους, γιά νά μᾶς ὑποδεχτοῦν στίς αἰώνιες κατοικίες, ὅταν φύγουμε ἀπό τόν κόσμο αὐτό».

103. Μετάφραση.

«Θά ἐγκαταλείψει ὁ ἄνθρωπος τόν πατέρα του καί τή μητέρα του καί θά προσκολληθεῖ στή γυναίκα του»· καί ἀφοῦ ὁ Παῦλος διάβασε στήν Π. Διαθήκη τό νόμο αὐτό, λέγει: «Ἡ μυστηριώδης αὐτή ἀλήθεια, πού ἀποκαλύφτηκε ἀπό τό Θεό, ἔχει μεγάλη σημασία». Γιατί ἔχει μεγάλη σημασία; Πές μου, Παῦλε. Ἔχει μεγάλη σημασία, γιατί, ἐνῶ ἡ κοπέλα ὅλο τό χρόνο ζοῦσε σ' ἕνα δωμάτιο χωρίς νά ἔχει δεῖ τό γαμπρό, ἀπό τήν πρώτη ἡμέρα ὅμως πού τόν εἶδε, τόσο πολύ ἐπιθυμεῖ νά βρίσκεται κοντά της, καί τοῦ δείχνει τέτοια στοργή, σάν νά εἶναι δικό της σῶμα. Ἐξάλλου καί ὁ ἄντρας, τήν κοπέλα πού δέν εἶχε δεῖ ποτέ οὔτε εἶχε συνομιλήσει ποτέ μαζί της, αὐτή καί ἐκεῖνος ἀπό τήν πρώτη ἡμέρα τήν τοποθετεῖ πάνω ἀπ' ὅλους, δηλαδή καί ἀπό τούς φίλους καί ἀπό τούς συγγενεῖς καί ἀπό τούς ἴδιους τούς γονεῖς. Οἱ γονεῖς ἐπίσης, ἄν γιά κάποια ἄλλη ὑπόθεση στερηθοῦν τά χρήματα, δυσαρεστοῦνται, ὑποφέρουν, σέρνουν στό δικαστήριο ἐκείνους πού τούς τά ἀφαίρεσαν· ἀντίθετα, στήν περίπτωση τοῦ γάμου παραδίνουν καί

Πραγματικές παρατηρήσεις: «καταλείψει... γυναῖκα αὐτοῦ»· Γεν. β΄, 24. **«Τό μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν»**· Ἐφεσ. ε΄, 32.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θυγατέρα ἀπαγομένην, οὐ συνηθείας μέμνηνται, οὐκ ἀλγοῦσιν, οὐ δάκνονται, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστοῦσι καὶ εὐχῆς ἔργον εἶναι νομίζουσι τὸ καὶ τὴν θυγατέρα ἰδεῖν τῆς οἰκίας ἐξαγομένην καὶ πολλὰ μετ' ἐκείνης χρήματα. Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοήσας ὁ Παῦλος, ὅτι τοὺς γονεῖς ἀφέντες ἀμφότεροι ἀλλήλοις συνδεσμοῦνται καὶ χρόνου τοσούτου συνηθείας ἡ τότε συντυχία τυραννικωτέρα γίνεται, καὶ συνιδών, ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἀνθρώπινον, ἀλλ' ὁ Θεὸς τοὺς ἔρωτας τούτους ἐγκατέσπειρε καὶ τοὺς ἐκδιδόντας καὶ τοὺς ἐκδιδομένους μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιεῖν παρεσκεύασε, φησί· «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν».

104. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΚΑΙ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΤΥΧΗΜΕΝΟΥ ΓΑΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ἓν μόνον ζητῶμεν, ψυχῆς ἀρετὴν καὶ εὐγένειαν τρόπων, ἵνα εἰρήνης ἀπολαύωμεν, ἵνα ἐντρυφῶμεν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ διηνεκεῖ. Ὁ μὲν γὰρ εὔπορον λαβὼν γυναῖκα, δέσποιναν μᾶλλον ἔλαβεν ἢ γυναῖκα... Ὁ δὲ ὁμότιμον ἢ πενεστέραν λαβὼν γυναῖκα, βοηθὸν καὶ σύμμαχον ἔλαβε καὶ πάντα εἰς τὴν οἰκίαν εἰσήγαγε τὰ ἀγαθά... Μὴ τοίνυν τοῦτο ζητῶμεν ὅπως χρήματα ἔχωμεν, ἀλλ' ὅπως εἰρήνην, ὅπως ἡδονῆς ἀπολαύωμεν· διὰ τοῦτο γάμος, οὐχ ἵνα πολέμου καὶ μάχης τὰς οἰκίας ἐμπιπλῶμεν, οὐχ ἵνα ἔρεις καὶ φιλονεικίας ἔχωμεν, οὐχ ἵνα πρὸς ἀλλήλους διαστασιάζωμεν καὶ ἀβίωτον τὸν βίον ποιῶμεν, ἀλλ' ἵνα βοηθείας ἀπολαύωμεν καὶ λιμένα ἔχωμεν καὶ καταφυγὴν καὶ παραμυθίαν τῶν ἐπικειμένων κακῶν, ἵνα μεθ' ἡδονῆς τῇ γυναικὶ διαλεγώμεθα...

Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, μὴ χρήματα περισκοπῶμεν, ἀλλὰ τρόπων ἐπιείκειαν καὶ σεμνότητα καὶ σωφροσύνην. Γυνὴ γὰρ σώφρων καὶ ἐπιεικὴς καὶ μετρία, κἂν πένης ᾖ, τὴν πενίαν πλούτου βέλτιον διαθεῖναι δυνήσεται· ὥσπερ ἡ διεφθαρμένη καὶ ἀκόλαστος καὶ φίλερις, κἂν μυρίους εὕρῃ θησαυροὺς ἔνδον κειμένους, ἀνέμου παντὸς τάχιον αὐτοὺς ἐκφυσήσασα, καὶ συμφοραῖς μυρίαις μετὰ τῆς πε-

---

104. Περικοπή ἀπό τό λόγο τοῦ Χρυσοστόμου «περί τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας» (Ε.Π. 51, 231-232 καί 240).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τήν κόρη τους καί πολλά χρήματα ὡς προίκα σ' ἕναν ἄνθρωπο πού δέν εἶχαν δεῖ πολλές φορές, οὔτε εἶχαν γνωρίσει. Καί χαίρουν κάνοντας αὐτό τό πράγμα, καί δέν τό θεωροῦν ζημιά· ἀλλά, ὅταν βλέπουν τήν κόρη τους νά ἀπομακρύνεται μέ τόν ἄντρα της ἀπό κοντά τους, δέ σκέπτονται τίς συνήθειες πού εἶχαν τότε πού ἔμενε μαζί τους, δέ λυποῦνται οὔτε δυσαρεστοῦνται· ἀπεναντίας εὐγνωμονοῦν καί θεωροῦν εὐχῆς ἔργο τό γεγονός ὅτι εἶδαν τήν κόρη τους νά βγαίνει μέ τήν προίκα της ἀπό τό σπίτι τους. Ὅλα αὐτά λοιπόν ἀφοῦ ἔφερε στό νοῦ του ὁ Παῦλος, ὅτι δηλαδή ὁ ἄνδρας καί ἡ γυναίκα ἐγκαταλείπουν τούς γονεῖς τους καί ἑνώνονται μεταξύ τους μέ τά δεσμά τοῦ γάμου, καί ὅτι ἡ συνένωση αὐτή τῆς τύχης τους ἀσκεῖ ἐπάνω τους μεγαλύτερη κυριαρχική δύναμη ἀπό ἐκείνη πού ἀσκεῖ ἡ τόσο μακροχρόνια συνήθεια πρίν ἀπό τό γάμο τους· καί ἀκόμη, ἀφοῦ ἀντιλήφτηκε καλά ὅτι ἡ ἀγάπη αὐτή δέν εἶναι κάτι τό ἀνθρώπινο, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Θεός ἔβαλε στόν ἄνθρωπο τό ἐρωτικό στοιχεῖο καί προετοίμασε τούς γονεῖς πού δίνουν σέ γάμο τά παιδιά τους, καί τά παιδιά πού δίνονται, νά κάνουν μέ χαρά αὐτό τό πράγμα, λέγει: «Τό μυστήριο τοῦτο ἔχει μεγάλη σημασία».

104. Μετάφραση.

«Ἕνα πράγμα μόνο ἄς ζητοῦμε, τήν ἀρετή τῆς ψυχῆς καί τή λεπτότητα στούς τρόπους. Ἔτσι θά χαιρόμαστε τήν εἰρήνη καί θά ζοῦμε εὐχάριστα μέσα σέ μιά ἀδιάκοπη ὁμόνοια καί ἀγάπη. Γιατί ὅποιος πῆρε πλούσια γυναίκα, πῆρε περισσότερο ἀφέντρα, παρά σύζυγο... Ὅποιος ὅμως πῆρε γυναίκα ἰσότιμη ἢ φτωχότερη, πῆρε βοηθό καί σύμμαχο καί ἔμπασε στό σπίτι του ὅλα τά ἀγαθά... Νά μή ζητοῦμε λοιπόν πῶς νά ἔχουμε χρήματα, ἀλλά πῶς νά ἔχουμε εἰρήνη, πῶς νά ζοῦμε εὐχάριστα. Ὁ γάμος δέν ἔχει σκοπό νά γεμίζουμε τά σπίτια μας μέ συμπλοκές καί μάχες, οὔτε νά ἔχουμε διενέξεις καί φιλονικίες καί διχόνοιες μεταξύ μας, καί ἔτσι νά κάνουμε τό βίο ἀβίωτο· σκοπό ἔχει νά ἀπολαβαίνουμε ὁ ἕνας τή βοήθεια τοῦ ἄλλου, νά ἔχουμε λιμάνι, καταφύγιο καί παρηγοριά γιά τά κακά πού πλησιάζουν, νά ἀνταλλάζουμε εὐχάριστα σκέψεις μέ τή γυναίκα μας...

Ἔχοντας λοιπόν ὅλα αὐτά στό νοῦ μας, ἄς μή δίνουμε προσοχή στά χρήματα, ἀλλά στήν καλή συμπεριφορά, στή σεμνότητα καί στή σωφροσύνη. Γιατί μιά γυναίκα συνετή, ἀγαθή, πού γνωρίζει τό μέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νίας περιβάλλει τὸν ἄνδρα. Μὴ τοίνυν πλοῦτον ζητῶμεν, ἀλλὰ τὴν χρησομένην καλῶς τοῖς οὖσιν... Ἂν οὕτω τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς οἰκονομήσωμεν, τὸν Θεὸν ἀεὶ παρακαλοῦντες μεσίτην γενέσθαι τῶν πραττομένων ἁπάντων, οὐκ ἀποστάσιον ἔσται ποτέ, οὐ μοιχείας ὑποψία, οὐ ζηλοτυπίας πρόφασις, οὐ μάχη καὶ ἔρις, ἀλλὰ πολλῆς μὲν ἀπολαυσόμεθα τῆς εἰρήνης, πολλῆς δὲ τῆς ὁμονοίας· ταύτης δὲ οὔσης, καὶ ἄλλαι πάντως ἕψονται ἀρεταί. Ἂν οὕτως οἱ γάμοι γένωνται, καὶ τὰ παιδία μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας εἰς ἀρετὴν ἀγαγεῖν δυνησόμεθα».

105. ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ
(Ἀπό τήν Ἐπιστολή πρός Διόγνητο)

«Χριστιανοὶ γὰρ οὔτε γῇ, οὔτε φωνῇ, οὔτε ἔθεσι διακεκριμένοι τῶν λοιπῶν εἰσιν ἀνθρώπων. Οὔτε γάρ που πόλεις ἰδίας κατοικοῦσιν, οὔτε διαλέκτῳ τινὶ παρηλλαγμένῃ χρῶνται... Κατοικοῦντες δὲ πόλεις Ἑλληνίδας τε καὶ βαρβάρους, ὡς ἕκαστος ἐκληρώθη καὶ τοῖς ἐγχωρίοις ἔθεσιν ἀκολουθοῦντες ἔν τε ἐσθῆτι καὶ διαίτῃ καὶ τῷ λοιπῷ βίῳ, θαυμαστὴν καὶ ὁμολογουμένως παράδοξον ἐνδείκνυνται τὴν κατάστασιν τῆς ἑαυτῶν πολιτείας. Πατρίδας οἰκοῦσιν ἰδίας, ἀλλ' ὡς πάροικοι. Μετέχουσι πάντων ὡς πολῖται καὶ πάνθ' ὑπομένουσιν ὡς ξένοι· πᾶσα ξένη πατρὶς ἐστιν αὐτῶν καὶ πᾶσα πατρὶς ξένη. Τεκνογονοῦσιν· ἀλλ' οὐ ῥίπτουσι τὰ γεννώμενα. Τράπεζαν κοινὴν παρατίθενται, ἀλλ' οὐ κοινήν. Ἐν σαρκὶ τυγχάνουσιν, ἀλλ' οὐ κατὰ σάρκα ζῶσιν. Ἐπὶ γῆς διατρίβουσιν, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ πολιτεύονται. Πείθονται τοῖς ὡρισμένοις νόμοις καὶ τοῖς ἰδίοις βίοις νικῶσι τοὺς νόμους. Ἀγαπῶσι πάντας καὶ ὑπὸ πάντων διώκονται. Ἀγνοοῦνται καὶ κατακρίνονται· θανατοῦνται καὶ ζωοποιοῦνται. Πτωχεύουσι καὶ πλουτί-

---

105. Περικοπή από τήν ἐπιστολή πρός Διόγνητο (ΒΕΠΕΣ ζ΄, 253-254).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι οἱ Χριστιανοί ἀποτελοῦν κατά κάποιο τρόπο τή ζωτική ἐντελέχεια, ἡ ὁποία ἐμψυχώνει τόν ὀργανισμό τῆς ἀνθρωπότητας. Οἱ Χριστιανοί δέ ζοῦν βέβαια στήν ἀτμόσφαιρα ἑνός νοσηροῦ θρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ, πού εἶναι ἀποξενωμένος ἀπό τίς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς καί τοῦ πολιτισμοῦ· πλήν ὅμως ἀποτελοῦν πνευματικά καί μυστικά «γένος ἐκλεκτόν» καί «ἔθνος ἅγιον».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τρο, θά μποροῦσε νά διευθετήσει τή φτώχια καλύτερα ἀπό τόν πλοῦτο, καί ἄς εἶναι φτωχή· ἀπεναντίας ἡ διεφθαρμένη, ἡ ἀχαλίνωτη καί φιλόνικη γυναίκα, ἀκόμη καί ἄν βρεῖ νά ὑπάρχουν μέσα στό σπίτι ἀναρίθμητοι θησαυροί, τούς διασκορπίζει μ' ἕνα φύσημα γρηγορότερα καί ἀπό τόν ἄνεμο καί δημιουργεῖ στόν ἄντρα φτώχια καί ἀναρίθμητες ἄλλες συμφορές. Λοιπόν, ἄς μή ζητοῦμε πλοῦτο, ἀλλά τή γυναίκα ἐκείνη πού θά χρησιμοποιήσει μέ καλό τρόπο τά ὑπάρχοντα... Ἄν ἔτσι διευθετήσουμε τά ζητήματά μας, παρακαλώντας πάντοτε τό Θεό νά μᾶς βοηθεῖ σέ ὅλα μας τά ἔργα, δέ θά ὑπάρξει ποτέ διαζύγιο, οὔτε ὑποψία μοιχείας, οὔτε ἀφορμή ζηλοτυπίας, οὔτε μάχη καί φιλονικία, ἀλλά θά ἀπολαύσουμε πολύ τήν εἰρήνη καί τήν ὁμόνοια· καί ὅταν αὐτή ὑπάρχει, θά ἀκολουθήσουν ὁπωσδήποτε καί οἱ ἄλλες ἀρετές. Ἄν οἱ γάμοι γίνουν κατ' αὐτό τόν τρόπο, τότε μέ πολλή εὐκολία θά μπορέσουμε νά ὁδηγήσουμε καί τά παιδιά στήν ἀρετή».

105. Μετάφραση.

«Οἱ χριστιανοί δέ διαφέρουν ἀπό τούς ἄλλους ἀνθρώπους οὔτε στήν ἐπίγεια πατρίδα, οὔτε στήν ὁμιλία, οὔτε στά ἔθιμα. Γιατί πουθενά δέν κατοικοῦν σέ ἰδιαίτερες πόλεις, οὔτε χρησιμοποιοῦν κάποια διαφορετική γλώσσα... Πλήν ὅμως, ἐνῶ κατοικοῦν σέ πόλεις ἑλληνικές καί βαρβαρικές – ἐκεῖ πού βρέθηκε ὁ καθένας – καί ἀκολουθοῦν τά ἐγχώρια ἔθιμα στήν ἐνδυμασία, τή διατροφή καί τίς ἄλλες πλευρές τίς ζωῆς, ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους εἶναι στ' ἀλήθεια θαυμαστός καί παράδοξος. Καί συγκεκριμένα, κατοικοῦν σέ ἰδιαίτερες πατρίδες, ἀλλά ὡς περαστικοί ταξιδιῶτες. Συμμετέχουν σέ ὅλα ὡς πολίτες, καί ὅμως ὑπομένουν τά πάντα ὡς ξένοι. Κάθε ξένη χώρα εἶναι πατρίδα τους καί κάθε πατρίδα τή θεωροῦν ὡς ξένη χώρα. Γεννοῦν παιδιά, ἀλλά δέν τά πετοῦν (ὅπως οἱ εἰδωλολάτρες). Παραθέτουν τραπέζι, ἀλλά δέν τό βεβηλώνουν μέ ὄργια. Βρίσκονται μέσα σέ σάρκα, ἀλλά δέ ζοῦν ζωή σαρκική. Διαμένουν πάνω στή γῆ, ἀλλά ὡς πολίτες τοῦ οὐρανοῦ. Ὑπακούουν στούς νόμους πού ἔχουν ὁρίσει οἱ ἄνθρωποι· ἡ ζωή τους ὅμως εἶναι τέτοια, ὥστε νά τούς εἶναι περιττοί οἱ νόμοι. Ἀγαποῦν ὅλους τούς ἀνθρώπους, καί ὅμως ὅλοι τούς καταδιώκουν. Τούς θεωροῦν ὡς ἀνύπαρκτους, καί ὅμως τούς καταδικάζουν. Τούς θανατώνουν καί αὐτοί ἐμψυχώνονται. Εἶναι φτωχοί, καί ὅμως κά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζουσι πολλούς. Πάντων ὑστεροῦνται καὶ ἐν πᾶσι περισσεύουσιν. Ἀτιμοῦνται καὶ ἐν ταῖς ἀτιμίαις δοξάζονται· βλασφημοῦνται καὶ δικαιοῦνται. Λοιδοροῦνται καὶ τιμῶσιν. Ἀγαθοποιοῦντες ὡς κακοὶ κολάζονται· κολαζόμενοι χαίρουσιν ὡς ζωοποιούμενοι. Ὑπὸ Ἰουδαίων ὡς ἀλλόφυλοι πολεμοῦνται καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων διώκονται καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἔχθρας εἰπεῖν οἱ μισοῦντες οὐκ ἔχουσιν.

Ἁπλῶς δ' εἰπεῖν, ὅπερ ἐστὶν ἐν σώματι ψυχή, τοῦτ' εἰσιν ἐν κόσμῳ Χριστιανοί. Ἔσπαρται κατὰ πάντων τῶν τοῦ σώματος μελῶν ἡ ψυχὴ καὶ Χριστιανοὶ κατὰ τὰς τοῦ κόσμου πόλεις. Οἰκεῖ μὲν ἐν τῷ σώματι ψυχή, οὐκ ἔστι δὲ ἐκ τοῦ σώματος· καὶ Χριστιανοὶ ἐν κόσμῳ οἰκοῦσιν, οὐκ εἰσὶ δὲ ἐκ τοῦ κόσμου. Ἀόρατος ἡ ψυχὴ ἐν ὁρατῷ φρουρεῖται τῷ σώματι· καὶ Χριστιανοὶ γινώσκονται μὲν ὄντες ἐν τῷ κόσμῳ, ἀόρατος δὲ αὐτῶν ἡ θεοσέβεια μένει. Μισεῖ τὴν ψυχὴν ἡ σὰρξ καὶ πολεμεῖ μηδὲν ἀδικουμένη, διότι ταῖς ἡδοναῖς κωλύεται χρῆσθαι· μισεῖ καὶ Χριστιανοὺς ὁ κόσμος μηδὲν ἀδικούμενος, ὅτι ταῖς ἡδοναῖς ἀντιτάσσονται. Ἡ ψυχὴ τὴν μισοῦσαν ἀγαπᾷ σάρκα καὶ τὰ μέλη· καὶ Χριστιανοὶ τοὺς μισοῦντας ἀγαπῶσιν. Ἐγκέκλεισται μὲν ἡ ψυχὴ τῷ σώματι, συνέχει δὲ αὐτὴ τὸ σῶμα· καὶ Χριστιανοὶ κατέχονται μὲν ὡς ἐν φρουρᾷ τῷ κόσμῳ, αὐτοὶ δὲ συνέχουσι τὸν κόσμον. Ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, ἐν θνητῷ σκηνώματι κατοικεῖ· καὶ Χριστιανοὶ παροικοῦσιν ἐν φθαρτοῖς, τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀφθαρσίαν προσδεχόμενοι».

106. ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(Μεγάλου Βασιλείου).

«Ἕκαστος ἡμῶν τῶν μαθητευομένων τῷ λόγῳ μιᾶς τινος πράξεώς ἐστιν ὑπηρέτης, τῶν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον διατεταγμένων ἡμῖν. Ἐν γὰρ τῇ μεγάλῃ οἰκίᾳ, τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, οὐ μόνον σκεύη ἐστὶ παντοδαπά, χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα, ἀλλὰ καὶ τέχναι παντοῖαι. Ἔχει γὰρ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, θηρευτάς, ὁδοιπόρους, ἀρχιτέκτονας, οἰκοδόμους, γε-

---

106. Περικοπή από την ομιλία του Μ. Βασιλείου στό «Πρόσεχε σεαυτῷ» (Ε.Π. 31, 205-208).

Πραγματικές παρατηρήσεις: σκεύη παντοδαπά· ἰδές καί Β΄ Τιμ. β΄, 20... **ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω...»** Ἱερεμ. ιστ΄, 16. **μὴ ξύλα... λίθους τιμίους**· Α΄ Κορ. γ΄, 12. **συγκακοπάθησον**· Β΄ Τιμ. α΄, 8. **νομίμως ἀθλήσῃ**· Β΄ Τιμ. β΄, 5.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νουν πλούσιους πολλούς. Στεροῦνται τά πάντα, καί ὅμως ἔχουν ἐπάρκεια σέ ὅλα. Τούς περιφρονοῦν, καί ὅμως μέσα στίς ἀτιμώσεις τους δοξάζονται. Τούς βλασφημοῦν, καί ὅμως δικαιώνονται. Τούς βρίζουν, καί ὅμως αὐτοί ἀπονέμουν τιμή. Ἐνῶ κάνουν τό καλό, τούς τιμωροῦν ὡς κακούς. Τότε πού τούς τιμωροῦν, χαίρουν γιά τήν εὐψυχία τους. Οἱ Ἰουδαῖοι τούς καταπολεμοῦν ὡς ἀλλόφυλους καί οἱ εἰδωλολάτρες τούς καταδιώκουν· αὐτοί ὅμως πού τούς μισοῦν, δέν μποροῦν νά δικαιολογήσουν γιά ποιό λόγο τούς μισοῦν.

Καί γιά νά μιλήσουμε ἁπλά, ὅ,τι εἶναι μέσα στό σῶμα ἡ ψυχή, τό ἴδιο εἶναι μέσα στόν κόσμο οἱ Χριστιανοί. Ἡ ψυχή εἶναι διασκορπισμένη σέ ὅλα τά μέλη τοῦ σώματος· καί οἱ Χριστιανοί εἶναι διασκορπισμένοι στίς πόλεις τοῦ κόσμου. Ἡ ψυχή κατοικεῖ στό σῶμα, ἀλλά δέν προέρχεται ἀπό τό σῶμα· καί οἱ Χριστιανοί κατοικοῦν στόν κόσμο, ἀλλά δέν προέρχονται ἀπό τόν κόσμο. Ἡ ψυχή, πού εἶναι ἀόρατη, φυλάγεται μέσα στό σῶμα, πού εἶναι ὁρατό· καί οἱ Χριστιανοί γίνονται γνωστοί, γιατί βρίσκονται μέσα στόν κόσμο, ἀλλά ἡ θεοσέβειά τους δέ φαίνεται. Ἡ σάρκα, ἄν καί δέ βλάπτεται σέ τίποτε ἀπό τήν ψυχή, τή μισεῖ καί τήν πολεμᾶ, γιατί τῆς γίνεται ἐμπόδιο στίς ἡδονές· τό ἴδιο καί ὁ κόσμος, ἄν καί δέ βλάπτεται καθόλου ἀπό τούς χριστιανούς, τούς μισεῖ, γιατί ἀντιτάσσονται στίς ἡδονές. Ἡ ψυχή ἀγαπᾶ τή σάρκα, πού τή μισεῖ, καί τά μέλη τοῦ σώματος· καί οἱ χριστιανοί τό ἴδιο κάνουν, δηλαδή ἀγαποῦν ἐκείνους πού τούς μισοῦν. Ἡ ψυχή εἶναι κλεισμένη στό σῶμα, ἀλλά συγκρατεῖ σέ συνοχή τό σῶμα· καί οἱ χριστιανοί κρατιοῦνται στόν κόσμο σάν σέ φυλακή, πλήν ὅμως συγκρατοῦν καί ἑνώνουν τόν κόσμο. Ἡ ψυχή, πού εἶναι ἀθάνατη, κατοικεῖ μέσα σέ θνητό σῶμα· καί οἱ Χριστιανοί κατοικοῦν σέ φθαρτά πράγματα, ἀναμένοντας μέ ὑπομονή τήν ἀφθαρσία τους στούς οὐρανούς».

106. Μετάφραση.

«Καθένας ἀπό ἐμᾶς πού εἴμαστε μαθητές στό σχολεῖο τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἔχει ἀναλάβει νά προσφέρει κάποια ὑπηρεσία, ἀπό ἐκεῖνες πού μᾶς ἔχουν ὁρίσει σύμφωνα μέ τό Εὐαγγέλιο. Γιατί στό μεγάλο σπίτι, δηλαδή σέ τούτη τήν Ἐκκλησία, δέν ὑπάρχουν μόνο κάθε εἴδους σκεύη, χρυσά καί ἀσημένια καί ξύλινα καί πήλινα, ἀλλά καί

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ωργούς, ποιμένας, ἀθλητάς, στρατιώτας... Θηρευτὴς εἶ ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῦ εἰπόντος· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω πολλοὺς θηρευτὰς καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω παντὸς ὄρους. Πρόσεχε οὖν ἐπιμελῶς, μὴ πού σε διαφύγῃ τὸ θήραμα, ἵνα, συλλαβόμενος τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, τοὺς ὑπὸ τῆς κακίας ἀγριωθέντας προσαγάγῃς τῷ σώζοντι. Ὁδοιπόρος εἶ ὁμοίως τῷ εὐχομένῳ· Τὰ διαβήματά μου κατεύθυνον. Πρόσεχε σεαυτῷ, μὴ παρατραπῇς τῆς ὁδοῦ, μὴ ἐκκλίνῃς δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ· ὁδῷ βασιλικῇ πορεύου. Ὁ ἀρχιτέκτων ἀσφαλῶς τὸν θεμέλιον καταβαλλέσθω τῆς πίστεως, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Ὁ οἰκοδόμος βλεπέτω πῶς ἐποικοδομεῖ· μὴ ξύλα, μὴ χόρτον, μὴ καλάμην, ἀλλὰ χρυσίον, ἀργύριον, λίθους τιμίους. Ὁ ποιμήν, πρόσεχε μή τι παρέλθῃ τῶν ἐπιβαλλόντων τῇ ποιμαντικῇ. Ταῦτα δέ εἰσι ποῖα; Τὸ πεπλανημένον ἐπίστρεφε, τὸ συντετριμμένον ἐπίδησον, τὸ νοσοῦν ἴασαι. Ὁ γεωργός, περίσκαπτε τὴν ἄκαρπον συκῆν καὶ ἐπίβαλλε τὰ πρὸς βοήθειαν τῆς καρπογονίας. Ὁ στρατιώτης, συγκακοπάθησον τῷ Εὐαγγελίῳ... Ὁ ἀθλητής, πρόσεχε σεαυτῷ, μὴ πού τινα παραβῇς τῶν ἀθλητικῶν νόμων. Οὐδεὶς γὰρ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ».

107. Η ΤΑΞΗ ΣΤΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Τάξις τῶν ὄντων ἐστὶ μήτηρ καὶ ἀσφάλεια... Τάξις κἂν ταῖς Ἐκκλησίαις, τὸ μὲν εἶναί τι ποίμνιον, τὸ δὲ ποιμένας διώρισε· καὶ τὸ μὲν ἄρχειν, τὸ δὲ ἄρχεσθαι· καὶ τὸ μὲν οἷον εἶναι κεφαλήν, τὸ δὲ πόδας, τὸ δὲ χεῖρας, τὸ δὲ ὀφθαλμόν, τὸ δὲ ἄλλο τι τῶν μελῶν τοῦ σώματος, πρὸς τὴν τοῦ παντὸς εὐαρμοστίαν καὶ τὸ συμφέρον ἢ προ-

---

107. Περικοπή ἀπό τόν 32ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «περί τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας» (Ε.Π. 36, 185)

Πραγματικές παρατηρήσεις: φησίν ὁ Ἰώβ· Ἰώβ λδ΄, 3. **ἓν σῶμα ἐν Χριστῷ... ἀλλήλων μέλη**· Ρωμ. ιβ΄, 5. Γενικά ἡ ὅλη περικοπή ἐπαναλαμβάνει τή διδασκαλία τοῦ Ἀπ. Παύλου, κατά τήν ὁποία πάντα τά μέλη τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ (οἱ Πιστοί) συναποτελοῦν μιά μυστική ὀργανική ὁλότητα, πού διαμορφώνεται μέ τή δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος (Α΄ Κορ. ιβ΄, 12-13). Καθένας ἀπό τούς πιστούς ἔχει ἰδιαίτερη θέση καί ἀποστολή στό μυστικό σῶμα τοῦ Χριστοῦ δηλαδή στήν Ἐκκλησία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κάθε εἴδους ἐπαγγέλματα. Πράγματι, ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ἔχει κυνηγούς, ὁδοιπόρους, ἀρχιτέκτονες, οἰκοδόμους, γεωργούς, ποιμένες, ἀθλητές, στρατιῶτες... Εἶσαι κυνηγός πού ἔχει σταλεῖ ἀπό τόν Κύριο, ὁ ὁποῖος εἶπε: Νά, ἐγώ ἀποστέλλω πολλούς κυνηγούς, πού θά κυνηγήσουν αὐτούς πάνω σέ κάθε βουνό. Πρόσεχε λοιπόν μέ ἐπιμέλεια μήπως σοῦ ξεφύγει τό θήραμα· γιά νά ὁδηγήσεις δηλαδή στό Σωτήρα ἐκείνους πού ἔχουν ἐξαγριωθεῖ ἀπό τήν ἁμαρτία, ἀφοῦ τούς συλλάβεις μέ τό λόγο τῆς ἀλήθειας. Εἶσαι ὁδοιπόρος, ὅπως ἐκεῖνος πού προσεύχεται· κατεύθυνε τά βήματά μου. Νά προσέχεις μήν παρεκτραπεῖς ἀπό τήν εὐθεία ὁδό, νά μήν παραστρατήσεις δεξιά ἤ ἀριστερά· νά βαδίζεις στή βασιλική ὁδό. Ὁ ἀρχιτέκτονας ἄς τοποθετεῖ μέ ἀσφάλεια τό θεμέλιο τῆς πίστεως, πού εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ὁ οἰκοδόμος ἄς προσέχει πῶς οἰκοδομεῖ· ἄς μή χρησιμοποιεῖ ξύλα, χορτάρι καί καλάμια, ἀλλά χρυσάφι, ἀσήμι καί πολύτιμους λίθους. Ἐσύ ὁ ποιμένας (ὁ κληρικός) νά προσέχεις μήπως σοῦ διαφύγει κάτι ἀπό ἐκεῖνα πού ἀνήκουν στό ποιμαντικό σου ἔργο. Ποιά εἶναι αὐτά; Νά φέρνεις πάλι στόν εὐθύ δρόμο τό πρόβατο πού ἔχει πλανηθεῖ, νά βάλεις κατάλληλο ἐπίδεσμο σ' ἐκεῖνο πού εἶναι καταπληγωμένο, νά θεραπεύσεις τόν ἄρρωστο. Ἐσύ ὁ γεωργός, νά σκάβεις τριγύρω ἀπό τήν ἄκαρπη συκιά καί νά βάζεις πάνω σ' αὐτή ὅσα βοηθοῦν τήν καρποφορία. Ἐσύ ὁ στρατιώτης, νά κακοπαθήσεις μαζί (μέ τόν Παῦλο) πρός χάρη τοῦ Εὐαγγελίου... Ἐσύ ὁ ἀθλητής, νά προσέχεις τόν ἑαυτό σου μήπως κάπου παραβεῖς κάποιο ἀπό τούς ἀθλητικούς κανόνες. Γιατί κανείς δέ στεφανώνεται μέ τό στεφάνι τῆς νίκης, ἄν δέν ἀγωνιστεῖ σύμφωνα πρός τούς νόμους τῆς ἀθλήσεως».

107. Μετάφραση.

«Ἡ τάξη εἶναι ἡ μητέρα καί ἡ ἀσφάλεια τῶν ὄντων... Καί στίς Ἐκκλησίες ἡ τάξη εἶναι τό ὅτι ὁ Θεός ὅρισε ἄλλοι νά εἶναι τό ποίμνιο καί ἄλλοι οἱ ποιμένες· ἄλλοι νά εἶναι οἱ ἄρχοντες, ἄλλοι οἱ ἀρχόμενοι· ἄλλος νά εἶναι κατά κάποιο τρόπο τό κεφάλι, ἄλλοι τά πόδια, ἄλλοι τά χέρια, ἄλλος τό μάτι καί ἄλλος κάτι ἀπό τά ὑπόλοιπα μέλη τοῦ σώματος, τά ὁποῖα, γιά τήν ἑνότητά καί τό συμφέρον τοῦ ὅλου, εἶναι ἤ κατώτερα ἤ ἀνώτερα μεταξύ τους. Καί ὅπως ἀκριβῶς στά σώματα, τά μέλη δέν εἶναι ἀποσχισμένα τό ἕνα ἀπό τό ἄλλο, ἀλλά τό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εχομένων ἢ προεχόντων· καί, ὥσπερ ἐν τοῖς σώμασιν, οὔτε ἀπέρρηκται ἀλλήλων τὰ μέλη, ἀλλ' ἕν σῶμα τὸ πᾶν ἐστιν ἐκ διαφόρων συγκείμενον· οὔτε ταυτὸ πάντων ἐνέργημα καὶ οὔτε ὀφθαλμὸς βαδίζει, ἀλλ' ὁδηγεῖ· οὔτε ποὺς προβλέπει, ἀλλὰ μεταβαίνει καὶ μετατίθησιν· οὔτε γλῶσσα δέχεται φωνάς, ἀκοῆς γάρ· οὔτε ἀκοὴ φθέγγεται, γλώσσης γάρ· καὶ ῥὶς μὲν ὀδμῶν αἰσθητήριον· λάρυγξ δὲ σῖτα γεύεται, φησὶν ὁ Ἰώβ· χεὶρ δὲ τοῦ διδόναι καὶ τοῦ λαμβάνειν ὄργανον· νοῦς σὲ τοῖς πᾶσιν ἡγεμών, παρ' οὗ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ εἰς ὃν ἡ αἴσθησις· οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν, τῷ κοινῷ Χριστοῦ σώματι. Οἱ γὰρ πάντες ἓν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ· οἱ δὲ καθ' ἕνα Χριστοῦ, καὶ ἀλλήλων μέλη. Τὸ μὲν γὰρ ἄρχει καὶ προκαθέζεται, τὸ δὲ ἄγεται καὶ εὐθύνεται καὶ οὔτε ταυτὸν ἀμφότερα ἐνεργεῖ, εἴπερ μὴ ταυτὸν ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι· καὶ γίνεται ἀμφότερα ἕν εἰς ἕνα Χριστόν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συναρμολογούμενα καὶ συντιθέμενα Πνεύματος».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πᾶν εἶναι ἕνα σῶμα, πού συναποτελεῖται ἀπό διάφορα μέρη· οὔτε κάνουν ὅλα τήν ἴδια ἐργασία, δηλαδή τό μάτι δέ βαδίζει, ἀλλά ὁδηγεῖ· τό πόδι δέ βλέπει μπροστά, ἀλλά πηγαίνει ἀπό τόν ἕνα τόπο στόν ἄλλο καί ἔτσι μετατοπίζει τό σῶμα σέ ἄλλη θέση· ἡ γλώσσα δέν ἀκούει τίς φωνές, γιατί ὑπάρχει ἡ ἀκοή· ἡ ἀκοή δέν ὁμιλεῖ, γιατί ὑπάρχει ἡ γλώσσα· ἡ μύτη εἶναι τό αἰσθητήριο τῶν ὀσμῶν· ὁ λάρυγγας δέχεται τίς τροφές, λέγει ὁ Ἰώβ· τό χέρι εἶναι τό ὄργανο, γιά νά δίνουμε καί νά παίρνουμε· ὁ νοῦς τά ἐξουσιάζει ὅλα, καί ἀπό αὐτόν προέρχεται ἡ ἱκανότητα τοῦ «αἰσθάνεσθαι» καί σ' αὐτόν δίνουν τίς πληροφορίες τά αἰσθητήρια ὄργανα· ὅπως λοιπόν γίνονται ὅλα αὐτά, τό ἴδιο συμβαίνει καί σ' ἐμᾶς, τό κοινό σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Πράγματι, ὅλοι εἴμαστε ἕνα σῶμα «ἐν Χριστῷ»· καί ὁ καθένας μας εἴμαστε μέλη τοῦ Χριστοῦ καί μέλη ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου. Τό ἕνα μέλος ἐξουσιάζει καί ἔχει τήν πρώτη θέση, ἐνῶ τό ἄλλο ὁδηγεῖται καί κατευθύνεται, καί δέν κάνουν καί τά δύο τήν ἴδια ἐργασία· καί τοῦτο, γιατί δέν εἶναι τό ἴδιο πράγμα νά εἶναι κανείς καί ἄρχοντας καί ἀρχόμενος. Καί τά δύο μέλη, δηλαδή οἱ κληρικοί καί οἱ λαϊκοί, γίνονται ἕνα σῶμα «ἐν Χριστῷ», γιατί τούς συναρμολογεῖ καί τούς συνδέει τό ἅγιο Πνεῦμα.»

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Ἀθανάσιος ὁ Μέγας. (295-373). Γεννήθηκε στήν Ἀλεξάνδρεια. Ὡς διάκονος πῆρε μέρος στήν Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο. Ἀργότερα ἔγινε πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Καταπολέμησε τήν αἵρεση τοῦ Ἀρείου καί ἀναδείχτηκε ἡρωϊκός ὑπερασπιστής τῆς Ὀρθοδοξίας. Στήν ἐξορία ἔζησε περισσότερα ἀπό 16 χρόνια. *Ἔργα:* «Λόγος κατά Ἑλλήνων (= εἰδωλολατρῶν)», «Λόγος περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου», «Λόγοι κατά Ἀρειανῶν» (τρεῖς), «Ἀπολογίαι» ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν, ἐπιστολές, ἑρμηνευτικά καί συγγράμματα πρακτικοῦ καί ἀσκητικοῦ περιεχομένου.

Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου († μετά τό 394). Μαθητής τοῦ περίφημου σοφιστῆ Λιβανίου στήν Ἀντιόχεια καί στενός φίλος τοῦ Μεγ. Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου Νύσσης καί τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ. Γύρω στά 373 χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος Ἰκονίου. *Ἔργα:* «Πρός Σέλευκον» (ἔπος), «Κατά Ἀποτακτιτῶν ἤ Γεμελλιτῶν» (= αἱρετικῶν μέ ὑπερασκητικές τάσεις) καί Λόγοι (σέ μεγάλες ἑορτές).

Βασίλειος ὁ Μέγας. Γεννήθηκε γύρω στά 330, πιθανότατα στή Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου, καί πέθανε τό 379 στήν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας. Μέ τό φίλο του καί συμφοιτητή του στήν Ἀθήνα Γρηγόριο τό Ναζιανζηνό καί μέ τόν ἀδερφό του Γρηγόριο Νύσσης ἀνήκει στούς «μεγάλους Καππαδόκες». Στήν ἀνατροφή του συνέβαλαν πολύ ἡ γιαγιά του Μακρίνα, μητέρα τοῦ πατέρα του, καί ἡ μητέρα του Ἐμμέλεια. Ἀπέκτησε μεγάλη θεολογική καί κλασική μόρφωση. Μετά ἀπό τή βαπτισή του ἐπισκέφτηκε πολλά μοναστήρια. Χειροτονήθηκε διάκονος στήν Καισάρεια. Διαμοίρασε τήν περιουσία του στούς φτωχούς. Μετά ἀπό αὐτά χειροτονήθηκε ἱερέας καί ἀργότερα ἔγινε ἐπίσκοπος Καισαρείας. Διακρίθηκε γιά τήν ἀφοσίωσή του στήν Ὀρθοδοξία, τό θάρρος του στόν αὐτοκράτορα Οὐάλη καί τήν κοινωνική του δράση («Βασιλειάς»). *Ἔργα:* α) Δογματικά καί ἀπολογητικά (Ἀνατρεπτικός τοῦ δυσεβοῦς Εὐνομίου-Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος). β) Πρακτικά (Ἀσκητικά – ὁ πυρήνας τῆς θ. Λειτουργίας πού σώζεται στό ὄνομά του – «Πρός τούς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» – «Περί βαπτίσματος κ.λπ.) γ) Ὁμιλίες (ἑρμηνευτικές στήν Ἑξαήμερο καί στούς ψαλμούς, ἠθικές, ἐγκωμιαστικές, δογματικές). δ) Ἐπιστολές, ἀπό τίς ὁποῖες σώζονται 366. Οἱ ἐπιστολές μαρτυροῦν τήν πολυμερή μόρφωση τοῦ Μ. Βασιλείου, καθώς ἐπίσης καί τή χάρη τοῦ ὕφους. (Περισσότερα γιά τό Μ. Βασίλειο διδάσκονται στό μάθημα τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας»).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γεώργιος Σχολάριος-Γεννάδιος. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη γύρω στά 1405. Μετά τήν ἅλωση ἔγινε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως μέ τό ὄνομα Γεννάδιος Β΄. Ἔγραψε πολλά θεολογικά καί φιλοσοφικά ἔργα.

Γρηγόριος Ναζιανζηνός. Γεννήθηκε τό 329 ἤ 330 στήν Ἀριανζό, κοντά στή Ναζιανζό τῆς Καππαδοκίας, ὅπου καί πέθανε τό 389 ἤ 390. Μαζί μέ τό Μ. Βασίλειο καί τό Γρηγόριο Νύσσης ἀνήκει στούς «μεγάλους Καππαδόκες». Συσπουδαστής τοῦ Μ. Βασιλείου συνδεόταν μέ αὐτόν μέ μεγάλη φιλία. Ὁ πατέρας του, ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ, τόν χειροτόνησε πρεσβύτερο. Ἀπό τό Μ. Βασίλειο χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος Σασίμων. Τόν κάλεσαν στήν Κωνσταντινούπολη γιά νά καταπολεμήσει τούς ἀρειανούς πού ἐπικρατοῦσαν ἐκεῖ. Ὁ Γρηγόριος στήν Κωνσταντινούπολη ἐξεφώνησε τούς περίφημους λόγους γιά τή θεότητα τοῦ Υἱοῦ, οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν ἀφορμή νά χαρακτηρίζεται ὡς «Θεολόγος». Συνέβαλε ἀποφασιστικά στή νίκη τῆς Ὀρθοδοξίας κατά τοῦ ἀρειανισμοῦ καί ἐκλέχτηκε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Γρήγορα ὅμως παραιτήθηκε ἀπό τόν πατριαρχικό θρόνο καί ἀποχαιρέτησε τόν κλῆρο καί τό λαό μέ τό «Συντακτήριο» λόγο του. Μετά τήν παραίτησή του ἀποσύρθηκε στήν Ἀριανζό. *Ἔργα:* α) 45 λόγοι, ἀπό τούς ὁποίους ἄλλοι εἶναι δογματικοί (πέντε Θεολογικοί λόγοι, λόγος περί δόγματος, λόγος στό ἅγιο Βάπτισμα), ἄλλοι εἶναι ἑορταστικοί (λ.χ. «εἰς τά Θεοφάνεια εἴτουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος», στά Φῶτα, στό Πάσχα, στήν Πεντηκοστή κ.λπ.) καί ἄλλοι ἀναφέρονται στήν προσωπική του ζωή καί σέ διάφορα ἐπίκαιρα ἤ ἠθικά ζητήματα. β) Ἐπιστολές (περίπου 250), πού διακρίνονται γιά τή συντομία, χάρη καί σαφήνεια. γ) Ποιήματα (πάνω ἀπό τετρακόσια), πολλά ἀπό τά ὁποῖα διακρίνονται γιά τόν ἐξαίρετο λυρισμό τους· ὅμως δέ διαδόθηκαν πολύ ἐξαιτίας τῆς χρησιμοποιήσεως ἀρχαϊκῆς γλώσσας καί προσωδιακῶν μέτρων. (Περισσότερα γιά τό Γρηγόριο διδάσκονται στό μάθημα τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας»).

Γρηγόριος Νύσσης. Γεννήθηκε γύρω στά 335 στή Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου καί πέθανε τό 394. Νεώτερος ἀδερφός τοῦ Μ. Βασιλείου, ἀνήκει καί αὐτός στούς «Μεγάλους Καππαδόκες». Διακρίθηκε γιά τή φιλοσορική του μόρφωση. Ἦταν ἔγγαμος. Χειροτονήθηκε ἀπό τόν ἀδερφό του Βασίλειο ἐπίσκοπος Νύσσης, μικρῆς πόλεως τῆς Καππαδοκίας. Διακρίθηκε ὡς ἐκκλησιαστικός συγγραφέας. Τά ἔργα του ἔχουν φιλοσοφικό βάθος. *Ἔργα:* α) Ἑρμηνευτικά (Περί κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου – Ἀπολογητικός εἰς τήν Ἑξαήμερον, περί τοῦ βίου τοῦ Μωϋσέως – Ἐξήγησις εἰς τό ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων κτλ.). β) Δογματικά (Πρός Εὐνόμιον ἀντιρρητικοί λόγοι-Ἀντιρρητικός πρός τά Ἀπολλιναρίου-Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατά Μακεδονιανῶν καί πνευματομάχων-Λόγος Κατηχητικός ὁ μέγας-περί ψυχῆς καί ἀναστάσεως κτλ. γ) Πρακτικά (Περί τοῦ τί τῶν Χριστιανῶν ὄνομα ἤ ἐπάγγελμα-Περί τελειότητος καί ὁποῖον χρή εἶναι τόν Χριστιανόν-Περί Παρθενίας-Εἰς τόν βίον τῆς ὁσίας Μακρίνης κτλ.). δ) Λόγοι (ἠθικοί, δογματικοί, ἐγκωμιαστικοί, ἐπιτάφιοι). ε) Ἐπιστολές.

Διόγνητον (Πρός Διόγνητον ἐπιστολή). Ἡ ἐπιστολή αὐτή γράφτηκε πιθανόν μεταξύ 150-200μ.Χ. Ἀπευθύνεται σέ κάποιο Διόγνητο, ὁ ὁποῖος ζήτησε πληρο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φορίες γιά τή χριστιανική Θρησκεία καί τό βίο τῶν Χριστιανῶν. Ἡ ἐπιστολή χαρακτηρίζεται ὡς «ἀδάμας τῆς ἀπολογητικῆς φιλολογίας».

Διονύσιος Ἀλεξανδρείας († 264/5). Μαθητής τοῦ Ὠριγένη, διευθυντής τῆς Ἀλεξανδρινῆς κατηχητικῆς σχολῆς καί ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας. Ἀπό τά πολυάριθμα ἔργα του σώζονται μόνο ἀποσπάσματα, τά ὁποῖα παραθέτει ὁ Καισαρείας Εὐσέβιος. *Ἔργα:* α) Περί φύσεως (ἐναντίον τῶν Ἐπικουρείων). β) Περί ἐπαγγελιῶν. γ) βιβλία ἐλέγχου καί ἀπολογίας. δ) ἐπιστολές.

Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης. Ἰδές ψευδο-Διονύσιος.

Εἰρηναῖος (2ος αἰώνας). Γεννήθηκε στή Σμύρνη καί ὑπῆρξε μαθητής τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου. Ἔγινε ἱερέας καί κατόπιν ἐπίσκοπος στό Λούγδουνο (Λυώνα) τῆς νότιας Γαλλίας. Διακρίθηκε γιά τίς ἐνέργειές του πρός ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ στούς Κέλτες. *Ἔργα:* α) Ἔλεγχος καί ἀνατροπή τῆς ψευδωνύμου γνώσεως». β) «Ἐπίδειξις τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος».

Εὐσέβιος Καισαρείας († 339). Γεννήθηκε γύρω στά 265 στήν Παλαιστίνη, ἴσως στήν Καισάρεια, καί ἔγινε ἐπίσκοπος τῆς πόλεως αὐτῆς. Ἦταν πολύ μορφωμένος. Ἀσχολήθηκε μέ ὅλους σχεδόν τούς κλάδους τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης καί ἔγραψε πολλά σχετικά συγγράμματα. *Ἔργα:* α) Ἑρμηνευτικά (Ἑρμηνεῖαι εἰς βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς-Περί τῶν ἐν Εὐαγγελίοις ζητημάτων καί λύσεων-Περί τῶν τοπικῶν ὀνομάτων τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κ.ἄ. β). Ἱστορικά (Χρονικά-Ἐκκλησιαστική Ἱστορία-Τῶν ἀρχαίων μαρτύρων συναγωγή-Περί τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μαρτυρησάντων κ.ἄ.). γ) Ἐγκώμια καί λόγοι (εἰς τόν βίον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κ.ἄ.). δ) ἀπολογητικά (Ἡ εὐαγγελική προπαρασκευή-Ἡ εὐαγγελική ἀπόδειξις κ.ἄ.). ε) Δογματικά (Κατά Μαρκέλλου-Περί ἐκκλησιαστικῆς Θεολογίας). στ) Ἐπιστολές.

Θεοδώρητος, ἐπίσκοπος Κύρου. Γεννήθηκε γύρω στά 395 στήν Ἀντιόχεια καί πέθανε γύρω στά 466. Ἔγινε ἐπίσκοπος Κύρου, πολίχνης στήν Εὐφρατησία τῆς Συρίας. *Ἔργα:* α) Ἑρμηνευτικά. β) Ἱστορικά (Ἐκκλ. Ἱστορία-Φιλόθεος ἱστορία ἤ ἀσκητική πολιτεία). γ) Ἀπολογητικά. δ) Δογματικοπολεμικά (Αἱρετικῆς κακομυθίας λόγοι πέντε κ.ἄ.). ε) Κηρύγματα. στ) Ἐπιστολές.

Θεόδωρος Στουδίτης (759-826). Γεννήθηκε καί πέθανε στήν Κωνσταντινούπολη. Ἔγινε μοναχός καί μόνασε στή Μονή τοῦ Στουδίου, στήν Κωνσταντινούπολη. Συνετέλεσε στό νά ἀναδειχθεῖ τό Μοναστήρι αὐτό σπουδαιότατο πνευματικό κέντρο. *Ἔργα:* α) Τρεῖς ἀντιρρητικοί λόγοι κατά εἰκονομάχων. β) Κατηχητικοί λόγοι. γ) Πολλές ἐπιστολές. δ) Ὕμνοι.

Θεοφάνης Κεραμεύς (12ος αἰώνας). Ὑπῆρξε ἀρχιεπίσκοπος Ρωσάννου στήν Καλαβρία. Ἔγραψε πάρα πολλές ὁμιλίες γιά τίς Κυριακές καί τίς ἑορτές.

Θεοφύλακτος Ἀχρίδος († γύρω στά 1110). Γεννήθηκε γύρω στά μέσα τοῦ 11ου αἰώνα. Ὑπῆρξε λόγιος καί συνέγραψε ἐξηγητικά ἔργα καί πολλές ἐπιστολές. Τή

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γνησιότητα τοῦ ἔργου του «Βίος τοῦ Κλήμεντος Ἀχρίδος» δέχονται πολλοί διαπρεπεῖς σλαβολόγοι.

Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας (Θεοφόρος) († γύρω στά 110). Δεύτερος στή σειρά ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας τῆς Συρίας. Μεταφέρθηκε ἀπό τή Συρία στή Ρώμη, ὅπου ρίχτηκε στά θηρία καί μαρτύρησε. Κατά τό χρόνο τῆς μεταφορᾶς του στή Ρώμη ἔγραψε 7 ἐπιστολές (πρός Ἐφεσίους, Μαγνησιεῖς, Τραλλιανούς, Ρωμαίους, Φιλαδελφεῖς, Σμυρναίους καί Πολύκαρπον).

Ἱερεμίας Β΄, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (16ος αἰώνας). Ἔγινε ὀνομαστός μέ τίς τρεῖς θεολογικές ἀποκρίσεις, πού ἔγραψε μαζί μέ Ἕλληνες θεολόγους πρός τούς Βυρτεμβεργίους λουθηρανούς θεολόγους τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης. Οἱ λουθηρανοί θεολόγοι ἐπιδίωκαν ἑπαφή μέ τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Γιά τό λόγο αὐτό ὑπέβαλαν στόν Ἱερεμία Β΄ τήν «Αὐγουσταία Ὁμολογία» καί ζήτησαν νά τήν κρίνει· στή συνέχεια τοῦ ἔστειλαν καί τρεῖς ἀνταποκρίσεις. Ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας Β΄ στήν ἀλληλογραφία του αὐτή παρουσιάζεται πιστός καί αὐστηρά προσηλωμένος στήν ὀρθόδοξη παράδοση.

Ἰουστῖνος, ὁ φιλόσοφος καί μάρτυς († γύρω στά 165). Εἶναι ὁ σπουδαιότερος ἀπό τούς ἀπολογητές τοῦ 2ου αἰώνα. Μάταια ἀναζήτησε τήν πλήρη ἀλήθεια στούς Στωϊκούς, Πυθαγορείους, Περιπατητικούς καί Πλατωνικούς. Αὐτήν τήν βρῆκε στόν Χριστιανισμό, τόν ὁποῖο θεωροῦσε τήν «μόνην φιλοσοφίαν ἀσφαλῆ τε καί σύμφορον». Ἀποκεφαλίστηκε στή Ρώμη κατά τήν ἐποχή τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου. *Ἔργα:* α) Α΄ καί Β΄ Ἀπολογία. β) Διάλογος πρός Τρύφωνα κ.ἄ.

Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης († γύρω στά 435). Γεννήθηκε γύρω στά 350 στήν Ἀλεξάνδρεια. Μόνασε στό Πηλούσιο, πόλη τῆς ἀρχαίας Κάτω Αἰγύπτου. Διακρίθηκε γιά τό ἦθος, τήν κλασική του μόρφωση καί τή σαφήνεια τοῦ ὕφους του. Σώζονται δύο χιλιάδες περίπου ἐπιστολές του.

Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Γεννήθηκε γύρω στά 675 στή Δαμασκό. Καταγόταν ἀπό χριστιανική οἰκογένεια, πού εἶχε ἀξίωμα στούς Σαρακηνούς. Ἔζησε ὡς μοναχός καί κατόπιν ὡς ἱερέας στό μοναστήρι τοῦ ἁγίου Σάββα στά Ἱεροσόλυμα, ὅπου καί πέθανε γύρω στά 750. Ὑπῆρξε μέγιστος θεολόγος τῆς ἐποχῆς του καί διακρίθηκε γιά τήν προσήλωσή του στίς παραδόσεις. *Ἔργα:* α) Δογματικά, ἀπό τά ὁποῖα τό σπουδαιότερο εἶναι ἡ Πηγή γνώσεως. Τό ἔργο διαιρεῖται σέ τρία μέρη: 1) Κεφάλαια φιλοσοφικά, 2) Περί αἱρέσεων καί 3) Ἔκδοσις ἀκριβής τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως. β) Πολεμικά (Λόγοι τρεῖς ὑπέρ τῶν ἁγίων εἰκόνων-Κατά Μανιχαίων διάλεξις-Διάλεξις Σαρακηνοῦ καί Χριστιανοῦ κ.ἄ.) γ) Ἀσκητικά. δ) Ἑρμηνευτικά. ε) Ὁμιλίες. στ) Ἀναρίθμητοι ἐκκλησ. ὕμνοι.

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Γεννήθηκε στήν Ἀντιόχεια τῆς Συρίας μεταξύ τῶν ἐτῶν 344 καί 354. Τή μόρφωσή του ὀφείλει στή μητέρα του Ἀνθοῦσα, στό φιλόσοφο Ἀνδραγάθιο καί στόν περίφημο τότε ρήτορα Λιβάνιο. Διακρίθηκε ὡς ἱερέας στήν Ἀντιόχεια καί ὡς πατριάρχης στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου συγκρότησε ἐπιτελεῖο ἐκλεκτῶν συνεργατῶν (Πρόκλος, Τίγριος, Ὀλυμπιάς κ.ἄ). Θε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ωρεῖται ὡς ὁ σπουδαιότερος ρήτορας τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Θαυμαστή ὑπῆρξε ἡ δράση του πρός ἀνάπτυξη τῆς ἱεραποστολῆς, ἀναμόρφωση τῆς λατρευτικῆς ζωῆς, διοργάνωση τῶν ἔργων τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακονίας καί κοινωνικῆς πρόνοιας, ἠθική κάθαρση τοῦ Κλήρου καί τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ ἀνακαινιστική δράση του καί ἡ ἄκαμπτη καί ἀσυμβίβαστη προσωπικότητά του δημιούργησαν πάρα πολλούς ἐχθρούς, οἱ ὁποῖοι ἑνώθηκαν καί πέτυχαν νά ἐξοριστεῖ στήν Κουκουσό τῆς Ἀρμενίας. Ἐδῶ μεταφερόταν ἀπό ἐκεῖ στήν Πιτυούντα, πέθανε στά Κόμανα τοῦ Πόντου τό 407. Τό 438, πού πατριάρχης ἦταν ὁ Πρόκλος, μεταφέρθηκαν τά ἅγια λείψανά του στήν Κωνσταντινούπολη. Ἀπό τόν 6ο αἰώνα τό ὄνομα του συνοδεύεται μέ τό ἐπώνυμο «Χρυσόστομος». Τά ἔργα του εἶναι «παγχριστιανικόν κτῆμα ἐσαεί». *Ἔργα:* α) Πραγματεῖες καί δοκίμια: περί ἱερωσύνης (6 λόγοι), Λόγοι παραινετικοί εἰς Θεόδωρον ἐκπεσόντα, περί κατανύξεως, περί παρθενίας, περί κενοδοξίας καί ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, εἰς τόν μακάριον Βαβύλαν καί κατά Ἰουλιανοῦ καί πρός Ἕλληνας, πρός Ἰουδαίους καί Ἕλληνας ἀπόδειξις ὅτι ἐστί θεός ὁ Χριστός καί πολλά ἄλλα. β) Ὁμιλίες καί λόγοι: Ἐξηγητικές ὁμιλίες σέ πάρα πολλά βιβλία τῆς Παλαιᾶς καί Καινῆς Διαθήκης, ἠθικές ὁμιλίες (εἰς τάς Καλάνδας, Κατηχήσεις πρός τούς μέλλοντας φωτίζεσθαι, λόγοι περί μετανοίας, περί ἐλεημοσύνης κ.λπ.), λόγοι πανηγυρικοί σέ πάρα πολλές ἑορτές, λόγοι ἐγκωμιαστικοί, ἐπίκαιρα κηρύγματα (21 ὁμιλίες στούς ἀνδριάντες στήν Ἀντιόχεια, πού ἐκφωνήθηκαν ὅταν ἄγνωστοι κατέστρεψαν τούς ἀνδριάντες τοῦ αὐτοκράτορα· εἰς Εὐτρόπιον· πρό τῆς ἐξορίας· πρός τούς καταλείψαντας τήν Ἐκκλησίαν καί αὐτομολήσαντας πρός τάς ἱπποδρομίας καί τά θέατρα κ.ἄ.). γ) Ἐπιστολές (σώζονται 238.) δ) Λειτουργικές εὐχές (στή Λειτουργία πού φέρνει τό ὄνομά του). (Περισσότερα γιά τό Χρυσόστομο διδάσκονται στό μάθημα τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας»).

Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς. Γεννήθηκε γύρω στά 150 καί πέθανε πρίν ἀπό τό 215. Ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὑποστήριζε, ὅτι ἡ ἑλληνική φιλοσοφία «ἐπαιδαγώγει τό ἑλληνικόν, ὡς ὁ νόμος τούς Ἑβραίους, εἰς Χριστόν», καί ὅτι «πρός σοφίας κτῆσιν συνεργεῖ». *Ἔργα:* α) Λόγος προτρεπτικός πρός Ἕλληνας. β) Παιδαγωγός. γ) Στρωματεῖς. δ) Τίς ὁ σῳζόμενος πλούσιος καί ἄλλα.

Κύριλλος Ἀλεξανδρείας († 444). Γεννήθηκε γύρω στά 370 στήν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου ἔγινε διάκονος, ἱερέας καί τελικά πατριάρχης. Ἀγωνίστηκε περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον ἐναντίον τῆς αἱρέσεως τοῦ Νεστορίου. *Ἔργα:* α) Ἑρμηνευτικά (Περί τῆς ἐν Πνεύματι καί ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καί λατρείας-Ἑρμηνεῖαι εἰς βιβλία τῆς Π.Δ.-Ἑρμηνεία εἰς τό κατά Ἰωάννην). β) Ἀπολογητικά (ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ). γ) Δογματικοπολεμικά (κατά Ἀρειανῶν καί Εὐνομιανῶν-κατά Νεστοριανισμοῦ) δ) Ὁμιλίες. ε) Ἐπιστολές.

Κύριλλος Ἱεροσολύμων († 386). Γεννήθηκε γύρω στά 312 στήν Παλαιστίνη καί ἔγινε ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων. *Ἔργα:* α) 24 κατηχήσεις (1 προκατήχηση, 18 κατηχήσεις πρός φωτιζομένους καί 5 μυσταγωγικές κατηχήσεις πρός νεοφωτίστους). β) Ὁμιλίες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μακάριος Αἰγύπτου. Γεννήθηκε γύρω στά 300 καί πέθανε γύρω στά 390. Ὑπῆρξε ἀσκητής στήν ἔρημο τῆς Μέσης Αἰγύπτου. Σέ ἡλικία 40 χρονῶν ἔγινε ἱερέας. Μέ τό ὄνομά του σώζονται 50 ὁμιλίες πνευματικές, οἱ ὁποῖες, καί ἄν δέ γράφτηκαν ἀπό αὐτόν, εἶναι κατά τό πλεῖστον ἀξιόλογοι καί προσέλκυσαν τό ἐνδιαφέρον καί αὐτοῦ τοῦ κορυφαίου φιλολόγου Γαΐγκερ.

Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη γύρω στά 580. Ἀρχικά μόνασε στή μονή τῆς Χρυσοπόλεως, ἀπέναντι ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη. Ἀπό ἐκεῖ πῆγε στήν Ἀφρική καί ἀργότερα στή Ρώμη, ὅπου καταπολέμησε τό Μονοθελητισμό. Γιά τό λόγο αὐτό ὑποβλήθηκε σέ μαρτύρια καί ἐξορίστηκε στήν Ἀλανία, κοντά στήν Κασπία, ὅπου καί πέθανε τό 662. *Ἔργα:* α) Δογματικά καί πολεμικά. β) Ἑρμηνευτικά. γ) Σχόλια σέ Πατέρες. δ) Ἠθικά καί ἀσκητικά. ε) Μυσταγωγία (= συμβολική ἑρμηνεία τῶν τῆς λατρείας). στ) Ἐπιστολές.

Νεκτάριος Ἱεροσολύμων (1602-1676/1680). Γεννήθηκε στήν Κρήτη· καταγόταν ὅμως ἀπό τήν Πελοπόννησο. Ὡς πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἀγωνίστηκε μέ σθένος γιά τόν ἅγιο Τάφο. Ἐπίσης ὑπεράσπισε τήν Ὀρθοδοξία ἀπό τίς ἐπιθέσεις τῶν Λατίνων. *Ἔργα:* α) Ἱεροκοσμική Ἱστορία. β) Περί ἀναβαπτισμοῦ. γ) Περί τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα κ.ἄ.

Παλλάδιος, ἐπίσκοπος Ἑλενοπόλεως. Γεννήθηκε γύρω στά 365 καί πέθανε πρίν ἀπό τό 431. Ἀρχικά μόνασε στήν Αἴγυπτο. Κατόπιν ἔγινε ἐπίσκοπος στήν Ἑλενόπολη τῆς Βιθυνίας. Ὑπῆρξε θαυμαστής τοῦ Χρυσοστόμου. *Ἔργα:* β) Λαυσαϊκή Ἱστορία. β) Διάλογος ἱστορικός πρός Θεόδωρον διάκονον Ρώμης περί βίου καί πολιτείας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Πρόκλος, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως († 446). Διακρίθηκε ὡς ἐκκλησιαστικός ρήτορας. Τότε πού ἦταν ἀρχιεπίσκοπος, μεταφέρθηκαν τά λείψανα τοῦ Χρυσοστόμου στήν Κωνσταντινούπολη (438). Σώζονται 25 λόγοι του καί μιά ἐπιστολή πρός Ἀρμενίους περί πίστεως.

Φώριος ὁ Μέγας. Γεννήθηκε γύρω στά 820 στήν Κωνσταντινούπολη. Πέθανε πιθανότατα τό 893 στή μονή τῶν Ἀρμενιανῶν, κοντά στήν Κωνσταντινούπολη. Διακρίθηκε γιά τή βαθιά μόρφωσή του. Γιά τοῦτο καί ἔγινε στήν Κωνσταντινούπολη διδάσκαλος τῆς Θεολογίας, Φιλολογίας καί Φιλοσοφίας. Ἔγινε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ μέσα σέ 5 ἡμέρες δέχτηκε τή χειροτονία ὅλων τῶν βαθμῶν τῆς ἱεροσύνης. Στίς ἡμέρες τοῦ Φωτίου ἄρχισε τό σχίσμα Ἀνατολικῆς καί Δυτικῆς Ἐκκλησίας, τό ὁποῖο ἔγινε ὁριστικό τό 1054 κατά τήν πατριαρχεία Μιχαήλ Κηρουλαρίου. *Ἔργα:* α) Τό Μυριόβιβλον ἤ Βιβλιοθήκη. β) Τά Ἀμφιλόχια ἤ Λόγων ἱερῶν καί ζητημάτων ἱερολογίαι. γ) Ὑπομνήματα εἰς τάς Γραφάς. δ) Λέξεων συναγωγή. ε) Λόγος περί τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας. στ) Διήγησις περί τῆς τῶν Μανιχαίων ἀναβλαστήσεως. ζ) Ὕμνοι. η) Λόγοι. θ) Ἐπιστολές (ἑρμηνευτικές, δογματικές, ἠθικές, παραινετικές, παραμυθητικές, κανονικές, φιλικές κ.λπ.).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψευδο-Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης. Ἄγνωστος συγγραφέας, πού συνέγραψε γύρω στό 500 μέ τό ψευδώνυμο «Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης» πολλά ἀξιόλογα ἔργα. Κυριότερα ἀπό αὐτά εἶναι: α) Περί τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας. β) Περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας. γ) Περί θείων ὀνομάτων. δ) Περί μυστικῆς Θεολογίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ Α΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ)

Σελ.

1. Ἡ Πεντηκοστή (Ἰ. Χρυσοστόμου) 8
2. Ἐγκώμιο στόν πρωτομάρτυρα Στέφανο (Πρόκλου, Ἀρχιεπ. Κωνσταντινουπόλεως 10
3. Τό κήρυγμα τοῦ Ἀπ. Παύλου (Ἰ. Χρυσοστόμου) 12
4. Οἱ ἐπιστολές τοῦ Ἀπ. Παύλου (Ἰ. Χρυσοστόμου) 14
5. Ἡ ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ (Ἰ. Χρυσοστόμου) 16
6. Ἀφοσίωση στή χριστιανική πίστη (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καί μάρτυρος) 18
7. Ἡ στάση στό μαρτύριο (Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου) 18
8. Οἱ ἅγιοι "τεσσαράκοντα" μάρτυρες (Μεγ. Βασιλείου) 20
9. Ἡ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας (Ἰ. Χρυσοστόμου) 24
10. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀκλόνητη (Ἰ. Χρυσοστόμου) 24
11. Ἀπολογία ὑπέρ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καί μάρτυρος) 26
12. Ἀπό τή ζωή τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν. Ἡ τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καί μάρτυρος) . 28
13. Οἱ ἐκδηλώσεις τῆς ἀγάπης τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀλεξανδρείας σέ περίοδο ἐπιδημίας πανώλους γύρω στά 250 (Διονυσίου Ἀλεξανδρείας) 30
14. Ἡ βάπτιση τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου (Εὐσεβίου Καισαρείας) 32
15. Αἱρέσεις-Λύκοι μέ ἐνδύματα προβάτων (Κυρίλλου Ἱεροσαλύμων) 34
16. Τό κοινωνικό ἔργο τοῦ Μεγ. Βασιλείου (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) 36
17. Ἐγκατάλειψη τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἀπό τό Γρηγόριο τό Ναζιανζηνό (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) 38
18. Τό ἡρωϊκό φρόνημα τοῦ Χρυσοστόμου (Ἰ. Χρυσοστόμου) 40
19. Ὁ πλοῦτος τῆς ἀγάπης τοῦ Χρυσοστόμου (Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου) 40
20. Ὀλυμπιάς ἡ διακόνισσα (Παλλαδίου, ἐπισκόπου Ἑλενοπόλεως) 42
21. Ἡ ζωή στό κοινόβιο (Μεγ. Βασιλείου) 44

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

22. Ἀναίρεση τῆς Εἰκονομαχίας (Ἰ. Δαμασκηνοῦ) 46
23. Οἱ ἅγιοι ἱεραπόστολοι τῶν Σλάβων Κύριλλος καί Μεθόδιος (Θεοφυλάκτου Ἀχρίδος) 48
24. Ἀπόκριση πρός λουθηρανούς θεολόγους γιά τή σχέση πίστεως καί ἔργων (Ἱερεμίου Β΄, πατριάρχου Κωνσταντινοπόλεως) 50
25. Κυριεύτηκε ἡ Κωνσταντινούπολη (Γεωργίου Σχολαρίου-Γενναδίου) 52
26. Κάτω ἀπό τόν τουρκικό ζυγό – Νεομάρτυρες (Νεκταρίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων) 54
27. Ἡ ἑνότητα τῶν Ὀρθόδξων Ἐκκλησιῶν (Εἰρηναίου) 56
28. Ἡ συμπεριφορά πρός τούς ἑτεροδόξους (Οἰκουμενική κίνηση) (Ἰ. Χρυσοστόμου) 58

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗ Β΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ)

Σελ.

29. Ἡ Ἁγία Γραφή (Ἰ. Δαμασκηνοῦ) 64
30. Ἡ Ἱερά Παράδοση (Μεγ. Βασιλείου) 66
31. Ἡ μερική γνώση τοῦ Θεοῦ ἀπό τή μελέτη τῶν δημιουργημάτων (Γρηγορίου Νύσσης) 68
32. Οἱ καθαροί στήν καρδιά βλέπουν τόν Θεό (Γρηγορίου Νύσσης) 70
33. Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου (Μεγ. Βασιλείου) 72
34. Ὁ Κυβερνήτης τοῦ παντός (Μεγ. Βασιλείου) 74
35. Ἡ συντήρηση τοῦ κόσμου (Ἰ. Χρυσοστόμου) 74
36. Ἡ συνένωση τοῦ ὁρατοῦ καί ἀόρατου κόσμου στόν ἄνθρωπο (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) 76
37. Τό μεγαλεῖο τοῦ ἀνθρώπου (Ἰ. Χρυσοστόμου) 78
38. Ἡ Ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) 80
39. Ἡ Θεία Χάρη ὡς πνευματικό ὕδωρ (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων) 80
40. Ἡ ἁγιαστική καί ἀνακαινιστική δύναμη τῆς Ἐκκλησίας (Ἰ. Χρυσοστόμου) 82
41. Ἡ καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων) 84
42. Ἡ μετάνοια (Ἰ. Χρυσοστόμου) 86
43. Ἡ συχνή θεία Κοινωνία (Μεγ. Βασιλείου) 86
44. Ἡ χριστιανική ἀντιμετώπιση τοῦ θανάτου (Μεγ. Βασιλείου) 88
45. Ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ καί ὁ ἐκκλησιασμός (Ἰ. Χρυσοστόμου) 90
46. Ἡ θεία Λειτουργία – ἱκετήρια δέηση (Μεγ. Βασιλείου) ... 92
47. Εὐχή τοῦ ἱερέα πρός τόν μετανοοῦντα καί ἐξομολογούμενο 94
48. Εὐχή ἀπό τήν ἀκολουθία τοῦ Μυστηρίου τοῦ γάμου 94
49. Εὐχή ἀπό τήν τελετή τοῦ Εὐχελαίου 96
50. Νεκρώσιμο ἰδιόμελο (Ἰ. Δαμασκηνοῦ) 96
51. Ἡ ἑορτή τῶν Χριστουγέννων (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) .. 96
52. Ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου (Ἰ. Δαμασκηνοῦ) 98
53. Ὁ Τίμιος Σταυρός (Ἰ. Χρυσοστόμου) 98
54. Ἡ Κυριακή τῶν Βαΐων (Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας) 100
55. Τό Μέγα Σάββατο (Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου) 102
56. «Ἀναστάσεως ἡμέρα» (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) 102
57. «Χριστός ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμησμένων ἐγένετο» (Ἰ. Χρυσοστόμου;) 104

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

58. Ἡ Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου (Θεοφάνους Κεραμέως) 106
59. Ἡ ἑορτή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (Μεγ. Φωτίου) 108
60. Ἡ Κοίμηση τῆς Θεοτόκου (Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου) 108
61. Τό παράδειγμα τῶν Μαρτύρων καί Ἁγίων (Μεγ. Βασιλείου) 110
62. Ἡ τιμή τῶν Ἁγίων (Ἰ. Δαμασκηνοῦ) 110

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ Γ΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ)

Σελ.

63. «Ἡ πρός τό θεῖον ὁμοίωσις» (Γρηγορίου Νύσσης) 116
64. Τό αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρώπου (Ἰ. Χρυσοστόμου) 116
65. Ἡ καλή ἤ κακή χρήση τῶν διαφόρων ἀγαθῶν καί ἀξιῶν (Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ) 118
66. Ἡ ἀλληλεξάρτηση τῶν ἀρετῶν ἤ τῶν κακιῶν (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;) 120
67. Ἡ ἀρετή κάνει τή ζωή εὐκολότερη καί φέρνει ἀγαλλίαση (Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου) 120
68. «Πρᾶξις θεωρίας ἐπίβασις» (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) ... 122
69. Μίμηση τῆς θείας φύσεως (Γρηγορίου Νύσσης) 124
70. Ἁρμονία λόγων καί ἔργων καί ἐμπειρίας (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;) 124
71. Ἡ οὐράνια εἰκόνα ἐκείνου πού ἀτενίζει πρός τό Χριστό (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;) 126
72. Ἡ συνείδηση ὡς παράγοντας τοῦ ἠθικοῦ βίου (Ἰ. Χρυσοστόμου) 126
73. Ἀποφυγή τῆς ἀπογνώσεως (Ἰ. Χρυσοστόμου) 128
74. Ἡ ἠθική πρόοδος καί τελείωση πού πραγματοποιεῖται μέ τόν ἀγώνα (Γρηγορίου Νύσσης) 130
75. Ἡ πίστη πρός τό Θεό (Μεγ. Βασιλείου) 132
76. Ἡ ἐλπίδα στό Θεό (Ἰ. Χρυσοστόμου) 132
77. Σχέση πίστεως καί ἀγάπης πρός τό Θεό (Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως) 134
78. Ὁ τόπος καί ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς (Ἰ. Χρυσοστόμου) . 134
79. Οἱ ὠφέλειες ἀπό τόν ἐκκλησιασμό (Ἰ. Χρυσοστόμου) 136
80. «Ταπείνου σαυτόν» (Ἰ. Χρυσοστόμου) 138
81 Προσωπογραφία τοῦ ταπεινόφρονα (Μ. Βασιλείου) 138
82. Ἡ ἐπαφή μέ τήν ἄψυχη καί ἔμψυχη φύση (Μ. Βασιλείου) . 140
83. Ἡ χρήση τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν (Μεγ. Βασιλείου) 142
84. Χριστιανισμός καί σῶμα. Ἡ ἀφθαρσία ὡς προορισμός τοῦ σώματος (Γρηγορίου Νύσσης) 144
85. Ἡ καλή χρήση τῆς νηστείας (Ἰ. Χρυσοστόμου) 144
86. Ὁ τεχνικός πολιτισμός ὡς δημιούργημα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος (Μ. Βασιλείου) 146
87. Ἡ τεχνική πρόοδος ὡς συνέχεια τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ (Γρηγορίου Νύσσης) 148

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

88. Ἐργασία καί ἀργία (Ἰ. Χρυσοστόμου) 148
89. Ἡ ἐπιμελής μελέτη καί ἄσκηση ὡς προϋπόθεση ἐπιτυχίας τοῦ ἐπαγγέλματος (Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου) 150
90. Ἡ ἀνάγκη καί τό κριτήριο τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) 150
91. Ὁ Χριστιανός καί οἱ «ἀνθρωπιστικές» σπουδές – Ἡ «παίδευση» εἶναι τό πρῶτο ἀγαθό (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ) 152
92. Ἡ ὠφέλεια ἀπό τή «θύραθεν» παιδεία (Μ. Βασιλείου) 154
93. Ὁ Χριστιανός καί οἱ αἰσθητικές ἀξίες – Ἡ βίωση τοῦ ὡραίου στή φύση (Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου) 154
94. Ἡ βίωση τοῦ ὡραίου στήν τέχνη – Ἡ «ἀμείνων καί εἰς ἄμεινον φέρουσα» μουσική (Μεγ. Βασιλείου) 156
95. Οἱ ὠφέλειες ἀπό τήν ψαλμωδία (Μ. Βασιλείου) 158
96. Ἡ βίωση τοῦ θείου κάλλους (Ψευδο-Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου) 158
97. Ἡ ἐκλογή τῶν φίλων (Μεγ. Φωτίου) 160
98. Οἱ ἔλεγχοι τῶν πραγματικῶν φίλων (Ἰ. Χρυσοστόμου) ... 160
99. Ὁ Χριστιανισμός καί οἱ κοινωνικές ἀξίες – Ἑνότητα καί εἰρήνη (Ἰ. Χρυσοστόμου) 162
100. Ἡ ἀλληλεξάρτηση εἰρήνης καί δικαιοσύνης (Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου) 164
101. Ἡ πλεονεξία ἀδικεῖ τό κοινωνικό σύνολο (Μεγ. Βασιλείου) 164
102. Περίθαλψη τοῦ Χριστοῦ στό πρόσωπο τῶν πασχόντων (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) 164
103. Τό μυστήριο τοῦ γάμου (Ἰ. Χρυσοστόμου) 166
104. Προϋπόθεση καί γνωρίσματα τοῦ πετυχημένου γάμου (Ἰ. Χρυσοστόμου) 168
105. Οἱ Χριστιανοί στήν κοινωνία καί στόν πολιτισμό (Ἀπό τήν Ἐπιστολή πρός Διόγνητο) 170
106. Τά διάφορα μέλη τῆς Ἐκκλησίας (Μεγ. Βασιλείου) 172
107. Ἡ τάξη στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) 174
Γραμματολογικό εὑρετήριο 178

Σημείωση: Οἱ φωτογραφίες τῶν εἰκόνων, εὐγενική παραχώρηση τοῦ Διδ. τῆς Θεολογίας κ. Κωνσταντινίδη, ὀφείλονται στό φωτογράφο κ. Περικλῆ Παπαχατζιδάκη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὸ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημο γιὰ ἀπόδειξη τῆς γνησιότητας αὐτῶν.

Ἀντίτυπο στερούμενο τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπο. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διαταξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108)».

ΕΚΔΟΣΗ (ΓΑ) 1982 (VI) – ΑΝΤΙΤΥΠΑ 160.000 – ΣΥΜΒΑΣΗ 3774/5-4-82

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Θ. ΝΤΑΣΗΣ – ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Λ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

0020556293

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΟΕ
ΔΒ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής